

A népszámlálások vallási adatainak eredményei térképeken

Dr. Tóth Géza

Központi Statisztikai Hivatal

Dr. Tóth Géza

A népszámlálások vallási adatainak
eredményei térképeken

Térstatisztikai elemzés

Budapest, 2024

© Központi Statisztikai Hivatal, 2024

ISBN 978-963-235-557-3

<https://doi.org/10.15196/KSH202401>

Felelős kiadó:

Dr. Kincses Áron

Lektor:

Dr. Bajmócy Péter

Szerző:

Dr. Tóth Géza

Másodlagos publikálás csak a forrás megjelölésével történhet!
A tanulmány a szerző véleményét tükrözi, amely nem feltétlenül
esik egybe a KSH hivatalos álláspontjával.

Internet: www.ksh.hu

Tartalom

Bevezetés	6
Szakirodalmi háttér	7
A népszámlálási kérdésekről szóló vita.....	8
Alkalmazott módszerek	10
Global Moran I statisztika	10
Local Moran I statisztika	10
Doboztérképek.....	12
Topologikus térképek.....	13
Vallási diverzitási index	13
Felhasznált térbeli modellek.....	14
Általános helyzetkép.....	15
Vallásosak	20
A katolikusok helyzete	30
A görögkatolikusok helyzete	42
A reformátusok helyzete	51
Az evangélikusok helyzete	62
Az ortodoxok helyzete	73
Az izraeliták helyzete.....	82
Nem vallásosak.....	90
Vallási diverzitás.....	99
A termékenység és a vallásosság térbeli kapcsolatai	104
Eredmények	106
Összegzés.....	109
Felhasznált irodalom	110
Melléklet.....	113
Ábrajegyzék	118
Táblajegyzék	121

*Nagyszüleim emlékére
Családomnak ajánlva*

A szerző köszöni Kovács Marcellnek, a Központi Statisztikai Hivatal
Népszámlálási és népesedési statisztikai főosztálya vezetőjének segítségét, javaslatait.

Bevezetés

A legutóbbi népszámlálás 2022-ben, a koronavírus-járvány miatt egy évvel a tervezett időpont után zajlott le hazánkban. Ezzel fontos fordulóponthoz értek a magyarországi teljes körű adatfelvételek. A sorban a 16. hazai népszámlálás a teljes körű megkérdezéssel történő lebonyolítás módjában immár az utolsó is, hiszen a nemzetközi gyakorlatnak megfelelően a Központi Statisztikai Hivatal tervei szerint a következő népszámlálás során már adminisztratív adatbázisokból átemelt, és nem kérdőívekből nyert adatokat használnak. A vallási hovatartozásról azonban nem állnak rendelkezésre nyilvántartási adatok. A vallással kapcsolatos kérdéseket illetően egyébként a 2001-es népszámlálás tekinthető fordulópontnak, hiszen 1949 után ekkor került be újra a kérdőívbe ilyen témájú kérdés (Kovács–Lajtai 2020). Mindezek alapján biztosan állíthatom, hogy a 2001-es, a 2011-es és a 2022-es népszámlálás eredményei még hosszú ideig alapvető forrásai lesznek a vallásokkal foglalkozó statisztikai elemzéseknek. A téma kapcsán fontosnak tartom azt a megállapítást, amely ennek a kiadványnak az összeállítását is alapvetően motiválta: „a magyar társadalom tagolódásának egyik történelmileg, s napjainkban is fontos mezőjét, illetve területileg is relevanciával bíró alrendszerét jelenti a vallási tagolódás és a különböző egyházak igazgatási struktúrája” (Hajdú 2001, 271. old.).

A jövő felmérései tehát, még ha foglalkoznak is a vallás kérdéskörével, jellegüket tekintve teljesen mások lesznek, mint a teljes körű adatfelvételt biztosító népszámlálások. Egyes vélemények szerint a kutatóknak és a döntéshozóknak akár le is kell mondaniuk az etnikai, nemzetiségi identitásra, a vallási hovatartozásra vonatkozó adatokról (Németh 2023). Ebből következően, még ha lesznek is ilyen jellegű adatok, azok egészen biztosan nem lesznek összevethetők az eddigi népszámlálási adatsorokkal.

A kiadvány elkészítésével azt a célt tűztem ki magam elé, hogy elvégezzem a legfontosabb magyarországi egyházak és felekezetek híveinek térstatisztikai elemzését a legutóbbi három, s ezen belül is elsősorban a legfrissebb népszámlálási adatokra koncentrálni. Munkámban a szakirodalmi háttér és a módszertani alapelvek bemutatása után először a vallásos személyek területi elemzését készítem el, vagyis azokét a lakosokét, akik a népszámlálási kérdőíven hajlandóak voltak nyilatkozni erről, és meg is nevezték valamely egyházat, illetve felekezetet. Azonos módszerek alkalmazásával mutatom be a katolikus (római, illetve görögkatolikus), a református, az evangélikus, az ortodox és az izraelita hívek térstatisztikai elemzésének eredményeit. Ezt követően a vallási diverzitás alakulásával foglalkozom, illetve megvizsgálom a diverzitás és a vallásgyakorlás közötti kapcsolatot. Végül elvégezzem a fertilitás térökonometriai vizsgálatát, amely során kitérek a vallásos személyek számának demográfiai jelentőségére.

Szakirodalmi háttér

Modernizálódó világunkban társadalmainkra már hosszú ideje jellemző a szekularizáció, a vallás csökkenő jelentősége (Rosta 2019). Ahogy azonban arra Fodor (2015) is rámutat tanulmányában, a szekularizáció – mint gyakran használt fogalom – nem írja le pontosan az aktuálisan zajló folyamatokat. Nem beszélhetünk ugyanis elvallástalanodásról, helyesebb inkább az individualizáció kifejezést használni a jelenség leírására. A vallási individualizáció szerint ugyanis a modernizáció és a vallás nem összeegyeztethetetlenek egymással. A modernizáció mindenképpen hatást gyakorol a vallásra, viszont azt nem állíthatjuk, hogy ez a hatás minden esetben negatív. Az individualizáció kapcsán viszont meg kell jegyezzük, hogy különbséget kell tenni az egyházhoz kötődő vallásosság, illetve a hit, vagy általánosabb értelemben a nem egyházas vallásosság között (Rosta 2019).

A posztmodern ember életéből nem tűnt el a vallás, csak a vallásosság módja alakult át. A hagyományos egyházak híveinek csökkenésével párhuzamosan egyre nő azoknak a száma, akik az individuális vallásosságot gyakorolják. A ma emberét egyre inkább a „kávéházi vallásosság jellemzi, s mintha étlapról válogatna, választja ki a számára tetsző vallást, erkölcsi szabályrendszert stb.” (Fodor 2015). [Ehhez sok tekintetben hasonló a vallási piac elmélete (Rosta 2019).]

Ezekre az emberekre használják a kutatók „a maga módján vallásos” kifejezést, és a felnőtt lakosság közel felét teszik ki (Rosta 2011). Más felmérés szerint a magukat az egyház tanítása szerint vallásosnak tartók a felnőtt népesség kevesebb mint ötödét, míg a magukat valamilyen módon vallásosnak tartók a teljes felnőtt népesség körülbelül kétharmadát teszik ki (Rosta 2011).

Fodor (2015) egy Arnaldo Nestitől vett idézettel jellemzi napjaink helyzetét: „Korábban a vallásos ember úgy volt vándorúton, hogy tudta merre tart, céljait szem előtt tartva a jövőre koncentrált. A posztmodern nomád embere azért vándorol, mert nincsenek számára abszolútumok.”

Felmerülhet a kérdés, hogy mi okozhatja a hagyományos egyházaktól való elfordulást. Az EVS-kutatások (European Values Study) eredményeinek ismertetése kapcsán Rosta (2011) megállapítja, hogy a társadalom többsége az emberek lelki-spirituális igényeinek kielégítése terén tartja kompetensnek az egyházakat. Ezzel szemben a többség úgy véli, hogy az erkölcs, a családi élet vagy a társadalmi problémák terén az egyházak nem adnak megfelelő válaszokat.

A fejlett nyugati társadalmak esetében több szerző is kiemeli a modernizáció és a vallás visszaszorulása közötti összefüggést. Fontos viszont rámutatni, hogy az USA vagy Dél-Korea

lényegében ellenpéldaként szolgál, ahol a modernizáció és a vallásosság magas vagy egyenesen növekvő foka egyszerre van jelen. Nem egy általános, globális jelenséggel állunk tehát szemben, sokkal inkább egy Európára jellemző folyamattal. Azonban Európa sem tekinthető egységesnek ebben a vonatkozásban. A kelet- és közép-európai országokban 1990 után a vallás terén végbement változás nem írható le olyan egységes trenddel, mint Nyugat-Európa esetében. A szekularizációs tendenciák térségünkben keverednek a vallási újraéledés folyamataival (Balassa 2019).

A rendszerváltás óta, illetve már azt megelőzően is nőtt az érdeklődés a vallásos hit, illetve a keresztény vallás iránt. Ugyanakkor a növekvő hit többnyire nem talált utat az egyházak felé (Rosta 2011). 2001-ben a magyar lakosság háromnegyede sorolta magát valamilyen vallás híveihez. Ez önmagában viszonylag magas arányt jelent, ám jelentősen elmarad a II. világháború előtti felekezeti tagságtól (Rosta 2011). A 2011-es népszámlálás eredményei alapján nőtt azoknak a száma, akik magukat egyházhoz nem tartozónak, a maguk módján vallásos embernek tartják, míg csökkent a hagyományos egyházak híveinek száma.

A kelet-közép-európai térséggel kapcsolatos egyik szakirodalmi megállapítás szerint minél diverzifikáltabb egy ország felekezeti megoszlása, annál alacsonyabb egyházlátogatási gyakoriság, intézményesült vallásgyakorlás jellemző rá (Balassa 2019). Tanulmányom végén ennek a megállapításnak a statisztikai megalapozottságát vizsgálom.

A népszámlálási kérdésekről szóló vita

A szakirodalomban hosszú polémia bontakozott ki, amely során a szakértők részéről számos kritika érte a népszámlálási kérdőívek vallással kapcsolatos kérdésének megfogalmazási módját. Emiatt fontosnak tartom a három legutóbbi népszámlálás kérdéseinek pontos ismertetését.

2001: Vallása, hitfelekezete?

2011: Mely vallási közösséghez, felekezethez tartozónak érzi magát?

2022: Mi a vallása, felekezete?

Sokan bírálták a kérdésnek a 2001-esről a 2011-es változatra történő módosítását (pl. Máté-Tóth-Nagy 2013), s egyenesen azt állították, hogy az árnyalatbeli különbség következtében a két adatsor nem hasonlítható össze. A kérdésfelvetésben megmutatkozó különbség oka részben az adatfelvétel módjában keresendő, hiszen 2011-ben már az interneten, kérdezőbiztos segítségével is ki lehetett tölteni a kérdőívet. Másrészt voltak olyan vélemények, hogy míg a 2001-es kérdés kifejezetten a felekezethez tartozás tényét kérdezte, addig a 2011-es megfogalmazás a felekezethez való viszonyt is (pl. Máté-Tóth-Nagy 2013).

Fontosnak tartom felhívni a figyelmet arra, hogy a népszámlálások egyetlen kérdéssel a konkrét vallási felekezethez tartozást vizsgálják, míg a vallásszociológiai kutatások általában kérdeznak rá a vallásosságra, s azt nem a tételes valláshoz, vallási felekezethez való kötődésben mérik. Így a népszámlálások eredményein keresztül nem nyílik lehetőség arra, hogy a vallási felekezethez tartozás és az egyéni vallásosság közötti kapcsolatot megállapíthassuk (Kovács-Lajtai 2020).

Alkalmazott módszerek

Global Moran I statisztika

A térbeli függőség tesztelésére a Moran-féle I statisztikát alkalmaztam. Mint minden területi autokorrelációs teszt, így a Moran-féle I is abból indul ki, az a nullhipotézise, hogy a mintában nincs térbeli függőség. Ezt jártam körül. A Moran-féle I képlete a következő (Moran 1948) (1. képlet):

$$I = \frac{n}{2A} * \frac{\sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^n \delta_{ij} (y_i - \bar{y})(y_j - \bar{y})}{\sum_{i=1}^n (y_i - \bar{y})^2} \quad (1)$$

ahol jelen vizsgálatomban n a járások száma, y a teljes termékenységi arány (TTA) az egyes járásokban, \bar{y} a TTA súlyozatlan számtani átlaga, a szomszédsági kapcsolatok számát A jelöli, a δ együttható értéke pedig 1, ha i és j szomszédosak, egyébként pedig 0 (Dusek 2004, Dusek-Kotosz 2016).

Local Moran I statisztika

Anselin (1995) a Moran-féle I felhasználásával létrehozta a területi autokorreláció számszerűsítésére és térbeli megjelenítésére az azóta is az egyik leggyakrabban használt módszer, a Local Moran I statisztikát, amelyet a tanulmányozott egyházak híveinek térbeli elhelyezkedési különbségeinek vizsgálatokor alkalmaztam.

Getis és Ord szerint (1996) az I definíciója (2. képlet):

$$I_i = \frac{(z_i - \bar{Z})}{S_i^2} * \sum_{j=1, i \neq j}^n W_{ij} * (z_j - \bar{Z}) \quad (2)$$

ahol \bar{Z} valamennyi egység átlaga, z_i az i egység értéke, j (ahol $j \neq i$) az i -n kívüli területegységek, S_i^2 valamennyi vizsgált egység változójának szóródása, és W_{ij} az i és j egységek közötti távolsági súlytényező (amely, mint fentebb említettem, származhat W_{ij} szomszédsági mátrixból, illetve a j és i pontok x és y koordinátáján alapuló távolsági adatokból). Számításaim során végig az ún. királynőszomszédságot alkalmaztam, amely alapján a közös éllel és csúccsal rendelkező településpoligonok szomszédosak.

Az I definíciója máshogy is megadható (Anselin 1995) (3. képlet):

$$I_i = p_i * \sum_j W_{ij} * p_j \quad (3)$$

Ebben az esetben a p_i a változó különbségét jelenti i terület és az átlag között, W_{ij} egy súlytényező, amely az i és j terület közötti kapcsolat erősségére utal. A súlytényező biztosítja,

hogy a p_j -nek csak azon értékeit vegyük számításba, amelyek szomszédosak. A p_j ez esetben természetesen szintén a j érték átlagtól való eltérését jelenti.

A megkapott Local Moran I-értéket több más eljáráshoz hasonlóan érdemes standardizálni, aminek segítségével a torzító hatások jobban kiszűrhetők (4. képlet).

$$Z(I_i) = \frac{I_i - E(I_i)}{S(I_i)} \quad (4)$$

ahol $Z(I_i)$ a standardizált változó, I_i az eredeti változó, $E(I_i)$ az eredeti változó átlaga, $S(I_i)$ pedig az eredeti változó szórása.

A Local Moran statisztika alkalmas arra, hogy kimutassa azokat a területeket, amelyek hasonlóak, illetve különböznek a szomszédaitól. A felhasználó munkája során a Local Moran I eredményét összevetheti az abszolút adatokkal annak érdekében, hogy megvizsgálhassa, a nagy fokú hasonlóság vajon a változó magas vagy alacsony értékeinek koncentrációjával jár-e együtt. Minél nagyobb a Local Moran I-értéke, annál szorosabb a térbeli hasonlóság. Negatív érték esetén viszont megállapítható, hogy a változók térbeli eloszlása a véletlenszerűhöz közelít, és ezt az elemzés során figyelembe kell venni.

A kiadvány ábráin „magas–magas” érték jellemzi azokat a településeket, ahol valamelyik vizsgált mutató nagysága átlag fölötti, és ez a szomszédaira is igaz, míg az „alacsony–alacsony” utal a megfelelő mutató átlag alatti nagyságának lokális egymásmellettségére. A „magas–alacsony” és az „alacsony–magas” kategóriák esetében az adott településen és a szomszédjaiban ellentétes az adott mutató értéke.

A módszer alkalmazhatósága abból a megfigyelésből következik, hogy a hit gyakorlásának kérdését (vagyis azt, hogy valaki egyházi keretek között vagy a maga módján gyakorolja) alapvetően befolyásolja a kulturális közeg, amelyet jelen esetben települési szintű térbeli egymásra hatásként igyekszem modellezni (Rosta 2011). A társadalmi kapcsolatok tükrében feltételezem, hogy a magas vallásgyakorlással rendelkező települések szomszédai is hasonló jellemzőkkel bírnak, illetve a hagyományos vallásgyakorlástól elfordult településeket hasonló jellemzőkkel bíró települések veszik körül. A „magas–magas” klaszter egy-egy egyház, illetve felekezet esetében mindig a legmélyebb egyházi beágyazottságot mutató térséget jelzi. Ebben a településcsoportban az emberek közötti interakciókban nagy hatása van a társadalmi hálózatokból ismert, ún. erős kapcsolatoknak, amelyek a legszorosabb családi, baráti kapcsolatokat jelentik (Barabási 2015). Az erős kapcsolatoknak döntő szerepük van az értékítéletek terjedésében, s ezen belül természetesen a vallási identitásban is. Az erős kapcsolatok a természetes fogyás és a belső vándorlás miatt sokat gyengültek és térben is áthelyeződhetnek az elmúlt évtizedekben, mégis megállapítható, hogy a személyes kapcsolatok

szerepe a szomszédos településeken továbbra is fontos, s ez indokolja a térbeli autokorrelációs lokális tesztek alkalmazását, amely a szomszédsági kapcsolatok alapján a legfontosabb térbeli mintázatokra mutat rá. Így tehát a Local Moran I „magas–magas” klasztere egy egyház, illetve felekezet számára a legfontosabb háttérrel képezi. Mivel az adott egyház vagy felekezet híveinek arányával dolgozom, így nem biztos, hogy tömegében az adott „magas–magas” klaszterben él az adott közösség híveinek a zöme. Mégis itt a legmélyebb a beágyazottság, ezért ezen településcsoportok jelentik az adott egyház számára a legfontosabb megóvandó háttérrel, más szóval a családi ezüstöt. Az „alacsony–alacsony” klaszter ennek éppen az ellenkezője, hiszen itt a vizsgált egyház számára a legkevésbé védendő településcsoportról beszélünk.

A lokális területi autokorrelációs tesztek közül a Local Moran I használatának egyik nagy előnye, hogy ez a módszer segít kimutatni a környezetétől statisztikailag szignifikánsan különböző településeket, illetve ezek csoportjait. Az „alacsony–magas” klaszter települései valamiért alulteljesítenek a szomszédos településekhez képest. Ennek természetesen lehet történelmi oka is, de egyházi szempontból mindenképpen érdemes lehet mélyebben feltárni a lehetséges okot vagy okokat, és ennek ismeretében megoldást keresni. A „magas–alacsony” klaszter ennek éppen az ellenkezőjét mutatja, a kedvezőtlen környezet ellenére az adott egyház híveinek aránya viszonylag kiemelkedő. Ebben az esetben az érintett egyháznak mindenképpen érdemes erőfeszítéseket tenni annak érdekében, hogy ez a viszonylag kedvező helyzet hosszú távon is fennmaradhasson. A számítások végzéséhez a GeoDa 1.22.0.2 szoftvert használtam.

Doboztérképek

Ezek a térképek az ún. *box-plot* diagramok, más szóval dobozdiagramok módszeréből indulnak ki. Vízszintes dobozdiagram esetében a doboz bal széle jelzi az adatsor alsó kvartilisének (Q1), a jobb széle pedig az adatsor felső kvartilisének (Q3) értékét, így a kettő közötti távolság az ún. interkvartilis terjedelem, ahol az adatok középső 50%-a található. A doboz közepén lévő vonal az adatok mediánja, vagyis az az érték, aminél az adatsor elemeinek a fele kisebb, a fele pedig nagyobb. A doboztól balra található vízszintes vonal az adatsor minimumáig tart, így ez jelzi az adatok alsó 25%-ának tartományát, míg a doboztól jobbra lévő, az adatsor maximumáig tartó vonal az adatok felső 25%-ának tartományát mutatja.

A doboztérkép (Anselin 1994) a dobozdiagramok mögött meghúzódó ötlet térképi megfelelője. A kiindulópont ismét egy kvantilis térkép, pontosabban egy kvartilis térkép. A 4 kategória azonban 6 rekeszre bővül, hogy külön azonosítsák az alsó és a felső kiugró értékeket. A kiugró értékek meghatározása az interkvartilis tartomány (*interquartile range – IQR*) többszörösének, a 75 és 25%-os értékek közötti különbségnek a függvénye.

A számításokat egyaránt elvégeztem 2022-re és 2001-re. Az egyes egyházaknál a 2022-es eredményt térkép formájában közlöm. Ez önmagában nem hoz különleges eredményt, hiszen csak az adott egyház hívei népességhez viszonyított arányának egy másik térképezési lehetőségét adja. Sokkal fontosabbnak tartom azonban a két év besorolásának összevetését. Ekkor azt vizsgáltam, hogy az adott település 2001-ről 2022-re rontott-e a besorolásán, vagyis kedvezőtlenebb negyedbe került-e országos viszonylatban, vagy ennek éppen az ellenkezője történt, és az adott település relatív pozíciója javult. A medián romlása természetesen követi az egyházak híveinek népességen belüli visszaszorulását. Mégis fontos azonosítani azokat a településeket, amelyeken az átlagosnál nagyobb volt a visszaesés, s így rontottak a relatív pozícióikon, illetve azokat, amelyek még ha stagnáltak is, vagy csak kis visszaesést mutattak, mégis elérték, hogy az országon belüli relatív pozíciójuk javult. A számítások elvégzéséhez a GeoDa 1.22.0.2 szoftvert használtam.

Topologikus térképek

A topologikus térképek olyan speciális tematikus térképek, amelyeken az eredeti topológia alapvető elemei ugyan megmaradnak, vagyis az eredetileg szomszédos terület egységek itt is szomszédosak, a terület egységek nagysága viszont az ábrázolandó társadalmi-gazdasági volumennel arányos. Ebben a munkámban a módszert oly módon alkalmaztam, hogy az egyes egyházak, felekezetek hívei számával módosítottam a vármegyék és az egyházmegyék területének nagyságát, míg a felület színezésével ábrázoltam az egyházak, felekezetek híveinek arányát. Ezzel azt igyekeztem vizsgálni, hogy történtek-e jelentős, strukturális változások az adott esetben, vagy sem, ami a hívők számában és arányában is megfigyelhető. Az egyes vallások, felekezetek topologikus térképeihez mintegy összevetésként készítettem el a Melléklet 1. ábráját. Ezen az ábrán a népesség száma szerint módosítottam a vármegyék területét, majd a felületüket a vallásosok aránya alapján színeztem. A számítások végzéséhez a ScapeToad 1.1 szoftvert használtam.

Vallási diverzitási index

A kutatás során alkalmazott módszer etnikai diverzitási indexként került be a szakirodalomba (Bajmócy 2004, 2009, Németh 2012, 2013, 2014, 2019, Balizs–Bajmócy 2013, Dövényi–Németh 2014, Balizs 2016). A mutató azt adja meg, hogy egy adott terület két, véletlenszerűen találgató lakója mekkora eséllyel eltérő származású. Jelen esetben a vallási diverzitásra alkalmaztam. A kapott értékek 0 és 1 között mozoghatnak. Míg a 0,00 homogén vallási/felekezeti összetételre utal, addig az 1,00 tökéletesen heterogén összetételt mutat.

(Az utóbbi, kizárólag elméleti esetben a település minden egyes lakója más és más vallás/felekezet tagja volna.) A vallási diverzitási indexet a következő módon számítjuk (5. képlet):

$$VDI = \frac{L * (L - 1)/2 - \sum_{i=1}^n e_i * (e_i - 1)/2}{L * (L - 1)/2} \quad (5)$$

ahol L az össznéesség az adott településen, az $e_1, e_2... e_n$ az egyes vallási csoportok népességszáma, a VDI pedig a vallási diverzitási index (Bajmócy 2009).

A számítás során a következő felekezeteket, csoportokat vettem figyelembe: római katolikus, görögkatolikus, egyéb katolikus, ortodox, református, evangélikus, más keresztény, izraelita, más vallású, nem vallásos. A vallással, felekezettel kapcsolatos kérdésre nem válaszolókat nem vettem figyelembe.

Felhasznált térbeli modellek

A térbeli elemzések során alkalmazzák a késleltetés koncepcióját (LAG). A térbeli késleltetés általános modellje a következőképpen írható fel (6. képlet):

$$y = \rho W y + \beta x + \varepsilon \quad (6)$$

ahol y az eredményváltozó értékeinek vektora, ρ a térben késleltetett eredményváltozó együtthatója (azaz a térbeli autoregressziós paraméter), W a sorstandardizált súlymátrix, β az exogén magyarázóváltozók paramétervektora, X az exogén magyarázóváltozók mátrixa, ε pedig a hibtag értékeinek vektora (Varga 2002, Anselin–Rey 2014).

A térökonometriai modellezés másik gyakori formája a „térbeli hiba” autokorrelációs modell (ERROR) alkalmazása. E modell általános képletét a következő (7. és 8.) egyenletek fejezik ki:

$$y = \beta x + \varepsilon \quad (7)$$

és

$$\varepsilon = \lambda W_\varepsilon + \xi \quad (8)$$

ahol ε az autoregresszív hibtagok vektora, λ az autoregresszív hibtagok térben késleltetett paraméter-együtthatója, és ξ az egymástól független, azonos eloszlású, nulla várható értékű hibtagok vektora (7. és 8. képlet) (Varga 2002). Térbeli függőségre utalhat, ha λ szignifikáns, hiszen ilyenkor az egymáshoz közeli területi egységek közötti interakciók a hibtag értékeiben jelentkeznek.

Létezik az előbbieken bemutatott két térökonometriai modell kombinációja is, amelyben mind a térbeli késleltetés, mind a térbelihiba-autokorreláció megjelenik.

Általános helyzetkép

Európában és a fejlett országokban napjainkban a vallástól való elfordulás jellemző. A folyamat Magyarországon is tetten érhető, amire egyértelmű bizonyítékkal szolgálnak a legutóbbi három népszámlálás eredményei. 2001 és 2022 között Magyarország népessége 595 ezer fővel csökkent. Ugyanekkor a katolikus válaszadók együttes száma több mint 2,6 millió fővel, a reformátusoké több mint 678 ezer fővel, az evangélikusoké 128 ezer fővel, míg az izraelitáké több mint 5 ezer fővel lett kevesebb. Növekedést csak az ortodox keresztények körében láthatunk, igaz, számuk még így is igen alacsony.

Fontos megjegyezni, hogy a vallással kapcsolatos kérdés – nemzetközi sztenderdeket követve – szabadon megválaszolható. Ezt tükrözi az a tény is, hogy míg 2001-ben az önkéntesen megválaszolható, vallásról szóló kérdésekre a népesség 10,8%-a nem válaszolt, addig ez az érték 2022-re 40,1%-ra növekedett.

1. táblázat

A legutóbbi három népszámlálás vallási eredményei

(fő)

Mutatók	2022	2011	2001
Népesség	9 603 634	9 937 628	10 198 315
Katolikus	2 886 619	3 871 922	5 558 961
Ezen belül:			
római katolikus	2 643 855	3 691 389	5 289 521
görögkatolikus	165 135	179 176	268 935
Református	943 982	1 153 454	1 622 796
Evangélikus	176 503	215 093	304 705
Ortodox keresztény	15 578	13 710	14 520
Más keresztény felekezet tagja	141 197	131 378	83 193
Izraelita	7 635	10 965	12 871
Más vallási közösséghez, felekezethez tartozó	29 977	35 853	13 567
Vallási közösséghez, felekezethez nem tartozó	1 549 610	1 806 409	1 483 369
Nem válaszolt	3 852 533	2 698 844	1 104 333

Megjegyzés: a római és a görögkatolikusok összege nem teszi ki a katolikusok számát. Abban ugyanis azok is szerepelnek, akik egyszerűen csak katolikusként határozták meg magukat, valamint az örmény rítusú keresztények is idetartoznak.

A történelmi egyházak jelzett visszaesése mellett figyelemreméltó a más keresztény felekezetekhez, illetve a más vallási közösséghez, felekezethez tartozók számának és arányának növekedése.

A vallási közösséghez, felekezethez nem tartozók száma nagyságrendileg a 2001-es, 1,5 milliós szinten áll 2022-ben is (1. táblázat).

A vallási kötődését megnevezők száma 4,2 millió volt 2022-ben, ami a teljes népesség 43,7, a kérdésre válaszolók 73,1%-át teszi ki. 2001-ben a vallási kötődésről nyilatkozók száma még 7,6 millió fő volt. A közel 3,4 millió fős csökkenés együtt jár a vallási kötődéssel nem rendelkezők gyors növekedésével, majd stagnálásával.

Amint azt korábban jeleztem, a népesség 40%-a a 2022-es népszámláláson a vallással kapcsolatos kérdésekre nem válaszolt. Ez az arány 2011-ben azonban még nem érte el a 11%-ot!

Az elmaradó választ a szakirodalomban már a 2011-es népszámlálást követően is komoly vita kísérte, amelyről Pete (2015) munkájában részletesen megemlékezik.

Vannak olyan elképzelések, amelyek szerint a probléma forrása az internetes kitöltésben rejlik, hiszen azok az állampolgárok, akik a kitöltésnek ezt a gyors módját választották, elhagyhatták az utolsó oldalon lévő önkéntes kérdések kitöltését (Pete 2015). Bár 2011-ben még csak a lakosság 20%-a választotta az internetes kitöltés lehetőségét, 2022-ben ez az arány már meghaladta a 70%-ot is. A 2022-es népszámlálás esetében azonban ez a magyarázat már nem állja meg a helyét, mert a kérdés a kérdőív közepén szerepelt. A másik összetevő természetesen a demográfiai erózió. Azt viszont mindenképpen megállapíthatjuk, hogy annak ellenére, hogy az időskori halálozások túlnyomóan a vallását hagyományosan gyakorló közösséget érintik, mégis a 2001 és 2022 között végbement közel 6%-os népességcsökkenés nem indokolja a katolikusok 48, a reformátusok 41, az evangélikusok 42, illetve az izraeliták 40%-os csökkenését.

Vannak olyan vélemények is, amelyek szerint a vallási kötődésre nem válaszolók jelentős része a „dafke állampolgárok” csoportjába sorolható. Ők minden bizonnyal kihasználták a lehetőséget, s a nem kötelező kérdésekre nem adtak választ. Ennek hátterében ott állhat az állampolgárok növekvő bizalmatlansága is a különböző adatgyűjtésekkel szemben (Dövényi-Németh 2014).

Amint arra Pete (2015) a 2011-es adatok alapján rámutat, a felekezeti és az etnikai válaszadás hajlandósága között egyértelmű összefüggés látszik. Az a személy ugyanis, aki meg tudta határozni az egyik identitását, az meg tudta határozni a másikat is – és viszont. Több szerző megállapítását összegezve Pete (2015) ezt a helyzetet a jelen korra jellemző identitási problémának tekinti.

Fontos azonban ennek kapcsán megjegyezni, hogy 2011 és 2022 között a vallásra és a nemzetiségre vonatkozó kérdésekre válaszolók számának különbsége jelentősen nőtt.

Megduplázódott az aránya azoknak, akik a nemzetiséget érintő kérdésre válaszoltak, a vallással kapcsolatos kérdésre azonban nem.

Az egyes egyházak, felekezetek népességén belüli arányát vizsgálhatnánk azok körén belül, akik a vallásra vonatkozó kérdésre válaszoltak. Jómagam ezt a lehetőséget elvetettem, így az arányokat az össznépességhez viszonyítva kívánom bemutatni. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy a válaszolók egyben mind vallásosak, de azt sem, hogy az, aki nem válaszolt, egyben ateistának tekinthető. Mégis úgy vélem, hogy a vallást érintő kérdésre válaszolók a kérdés kapcsán pozitív attitűddel jellemezhetők, így – némi egyszerűsítéssel élve – őket vallásosnak tekintem.

2001-ben még a népesség több mint fele katolikus volt, de ez az arány 2022-re már a harmada alá csökkent. 2001-ben a reformátusok aránya megközelítette a 16%-ot, 2022-ben már nem érte el a 10%-ot sem. Az evangélikusok 2001-ben még a népesség 3%-át tették ki, de ez 2022-re 1,8%-ra változott. A többi felekezet aránya a 2%-ot sem érte el 2022-ben.

A korábbi népszámlálások adatai alapján a kutatók megállapították, hogy a vallási kötődéssel rendelkező népesség drasztikus csökkenése mellett a vallási struktúra lényegében változatlan maradt, azaz a vezető vallások részesedése a vallási kötődéssel rendelkező populáción belül csak minimálisan változott (Dövényi–Németh 2014). Ezt a megállapítást a 2022-es adatok alapján megerősíthetjük (2. táblázat).

2. táblázat

A legutóbbi három népszámlálás vallásra vonatkozó eredményei a népesség százalékában

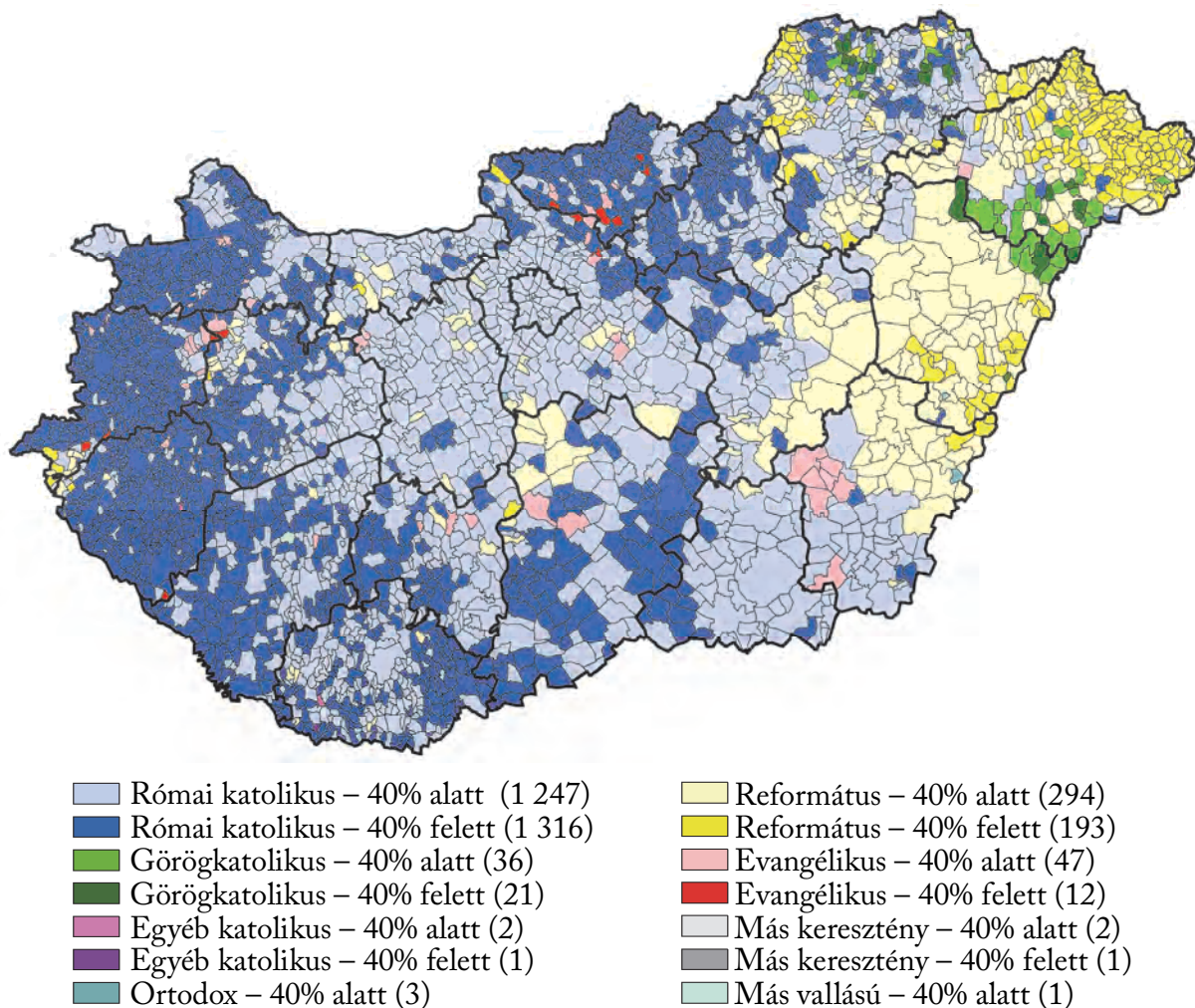
(%)

Mutatók	2022	2011	2001
Katolikus	30,1	39,0	54,5
Ezen belül:			
római katolikus	27,5	37,1	51,9
görögkatolikus	1,7	1,8	2,6
Református	9,8	11,6	15,9
Evangélikus	1,8	2,2	3,0
Ortodox keresztény	0,2	0,1	0,1
Más keresztény felekezet tagja	1,5	1,3	0,8
Izraelita	0,1	0,1	0,1
Más vallási közösséghez, felekezethez tartozó	0,3	0,4	0,1
Vallási közösséghez, felekezethez nem tartozó	16,1	18,2	14,5
Nem válaszolt	40,1	27,2	10,8

A hazai vallásföldrajzi viszonyok egyik legfontosabb szakirodalmi áttekintésében Kocsis (1999) a vallási viszonyok bemutatását a 15. század végi állapotok taglalásával kezdi. Ennek az a magyarázata, hogy ez volt az az időszak, amelyben a Kárpát-medence „hagyományos”, történelmi vallási térszerkezete kialakult. Ennek a térbeli képnek láthatjuk a lenyomatát a jelenlegi térbeli viszonyokon, illetve ezeknek a viszonyoknak a fokozatos, kismértékű módosulását elemzem munkám következő fejezeteiben.

1. ábra

**A legnagyobb létszámú vallási közösségek településenként
a 2022. évi népszámlálás adatai alapján**

Az 1. ábra a jelenlegi állapotot mutatja. Összeállításánál a Kovács–Lajtai (2020) szerzőpáros munkájából indultam ki. Tanulmányukban az egyes településeket a 2011-es népszámlálás alapján a legmeghatározóbb egyház, illetve felekezet szerint sorolták be. A vallási szempontból domináns egyházi, felekezeti besorolást két részre bontották aszerint, hogy a domináns vallási közösség a népesség 50%-nál alacsonyabb vagy magasabb arányát teszi ki. Ekkor még 1936 olyan település volt, ahol a domináns vallás a népesség 50%-át, vagy annál is nagyobb arányát

lefedte. (2001-ben még több mint 3000 ilyen település létezett). A fentebb jelzett negatív tendenciák következtében 2022-re kevesebb, mint 700-ra csökkent azon települések száma, ahol a népesség több mint felét egy egyház dominálja. Így a saját készítésű térképemen a domináns egyházhoz, felekezethez tartozó szint aszerint jelöltem két árnyalattal, hogy a domináns vallási közösség a népesség 40%-ánál nagyobb vagy alacsonyabb részesedést képvisel.

A magyarországi vallási viszonyok – a vallási dominancia alapján – döntően római katolikus többséget mutatnak, amelyhez képest a református dominancia jóval kisebb mértékű. A többi felekezet szerepe ezekhez képest jelentősen elmarad (3. táblázat).

3. táblázat

A települések száma és a népesség eloszlása a települések vallási dominanciája szerint, 2022

(%)

Kategóriák	Települések	Népesség
Római katolikus – 40% alatt	39,3	67,4
Római katolikus – 40% felett	41,4	16,8
Görögkatolikus – 40% alatt	1,1	0,7
Görögkatolikus – 40% felett	0,7	0,2
Egyéb katolikus – 40% alatt	0,1	0,0
Egyéb katolikus – 40% felett	0,0	0,0
Ortodox – 40% alatt	0,1	0,0
Református – 40% alatt	9,3	11,8
Református – 40% felett	6,1	2,1
Evangélikus – 40% alatt	1,5	0,9
Evangélikus – 40% felett	0,4	0,1
Más keresztény – 40% alatt	0,1	0,0
Más keresztény – 40% felett	0,0	0,0
Más vallású – 40% alatt	0,0	0,0
Összesen	100,0	100,0

Vallásosak

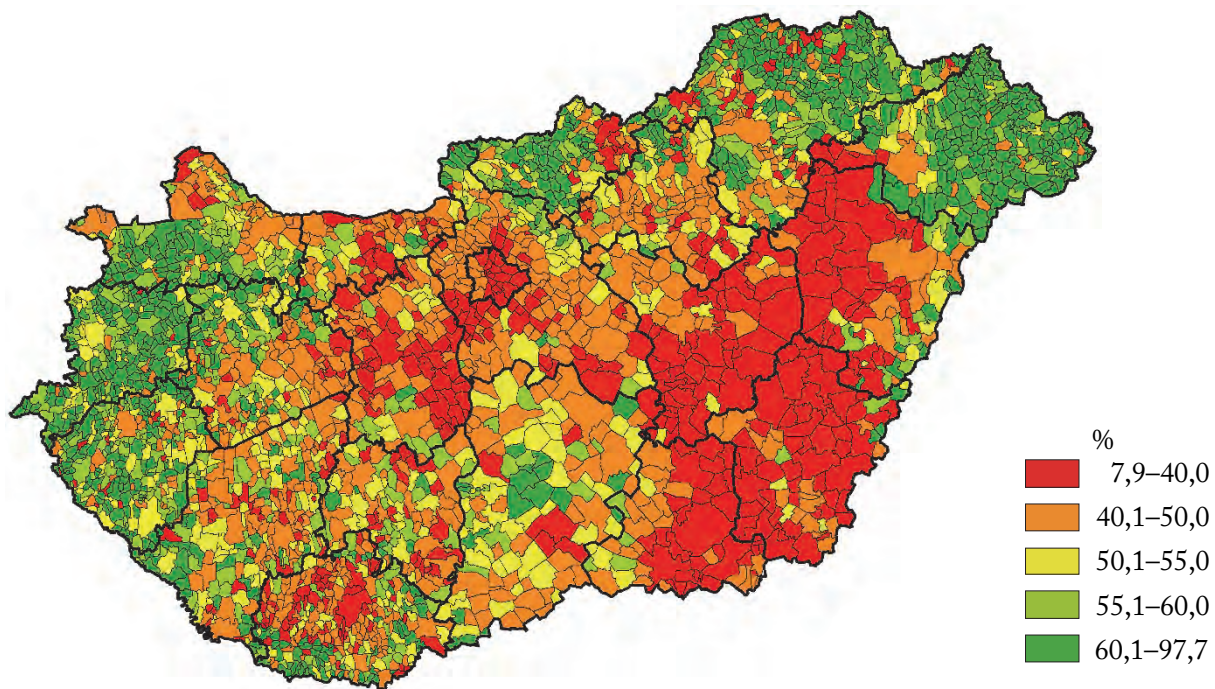
2022-ben 4,2 millió fő nyilatkozott arról, hogy valamely egyházhoz, illetve felekezethez tartozik. Őket nevezem vallásosoknak. Meg kell jegyeztem, hogy ebben a kérdésben jelentős leegyszerűsítéssel élek. Azok, akik a vallással kapcsolatos kérdésre bármilyen választ adtak, még önmagában nem tekinthetők vallásosnak, inkább csak a vallásukról pozitívan nyilatkozóknak. Abból a hipotézisből indultam ki, hogy a vallásukhoz leginkább ragaszkodók nagy eséllyel meg is jelölték az egyházukat, de természetesen ebben is lehetnek kivételek. Annyiban is jelentős leegyszerűsítésnek mondható ez a megközelítés, hogy arról természetesen nincs információm, hogy a vallást érintő kérdésre nem válaszolók körében hány ember híve valamely egyháznak, felekezethez, és hányan vannak azok, akik nem vallásosak, hiszen különböző okok miatt – amelyekről még lesz szó – nem kívánják pontosan megnevezni a vallási irányultságukat. Mindenesetre – a jelzett egyszerűsítést figyelembe véve – a továbbiakban a vallással kapcsolatos kérdésre valamilyen választ adókat vallásosnak tekintem.

A 2011-es népszámláláskor 5,4 millió, 2001-ben pedig még 7,6 millió volt a vallásosak száma. A teljes népességhez viszonyítva az arányuk 2022-ben 43,7%-ot tett ki. Ez az arány 2011-ben 54,7%, míg 2001-ben 74,6% volt.

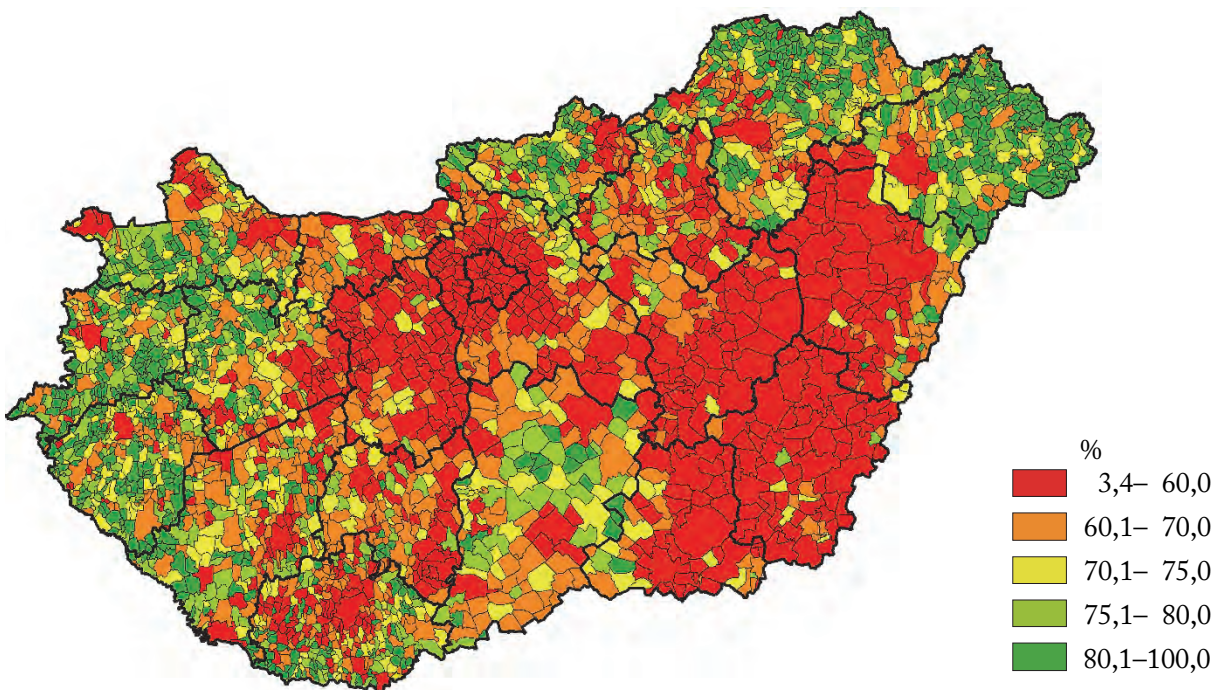
138 olyan települést látunk, ahol a vallásosak száma 2011-hez viszonyítva növekedett. Ebből 40 az olyan település, ahol a gyarapodás nem jelentős, maximum 10, vagy ennél kevesebb hívőt jelent. 98 településen viszont ennél jelentősebb mértékben nőtt a hívők száma. Ugyanebben az időszakban 147 településen a vallásosak száma több mint 50%-kal csökkent, 1658 esetében 25 és 50% közötti volt a visszaesés, míg a fennmaradó 1234 településen 25%-nál kisebb csökkenés történt.

2022-ben a vallásosak aránya Győr-Moson-Sopron, Vas, Zala, Borsod-Abaúj-Zemplén, Szabolcs-Szatmár-Bereg és Nógrád vármegyékben volt a legmagasabb. Ezzel szemben viszonylag alacsony arányokat láthatunk Hajdú-Bihar, Békés, Jász-Nagykun-Szolnok, illetve Csongrád-Csanád vármegyék területén. A 2011-es és a 2001-es térképeken alapvetően azonos térbeli mintázatot láthatunk, igaz jóval magasabb értékek mellett. Így a három népszámlálási év térképein nem is tudtam azonos kategorizálást használni, mert az gyakorlatilag elmosta volna a valós térbeli különbségeket (2., 3., 4. ábra).

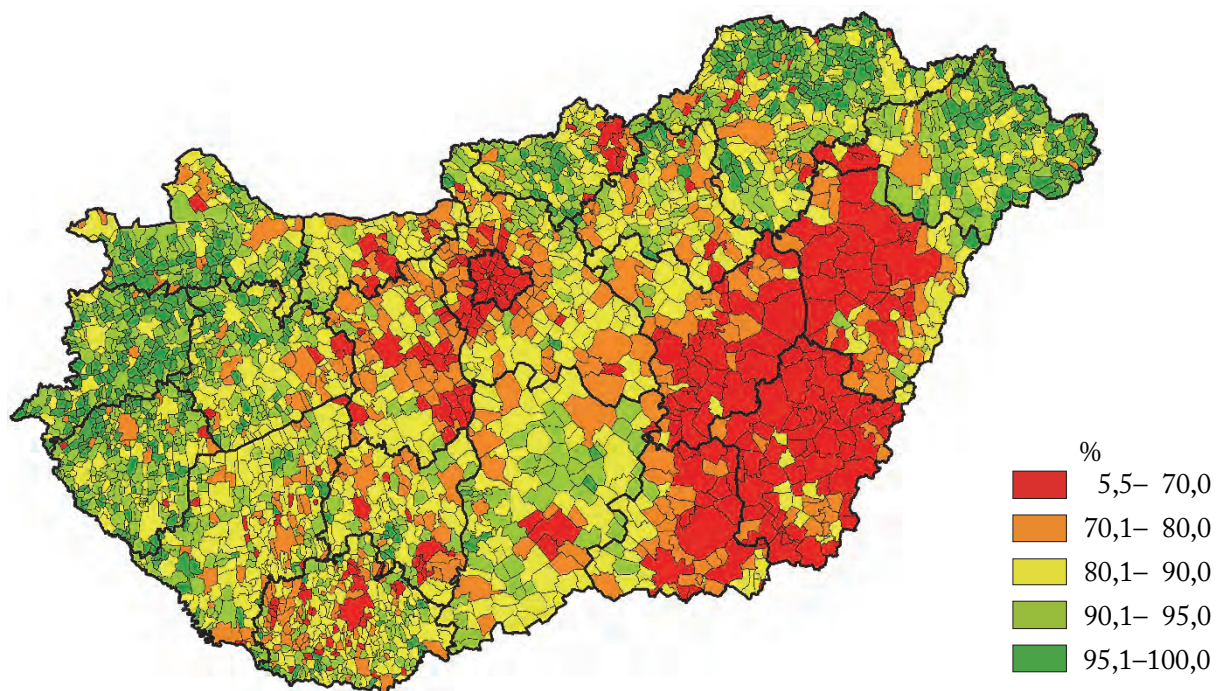
A vallásosak aránya, 2022

A vallásosak aránya, 2011

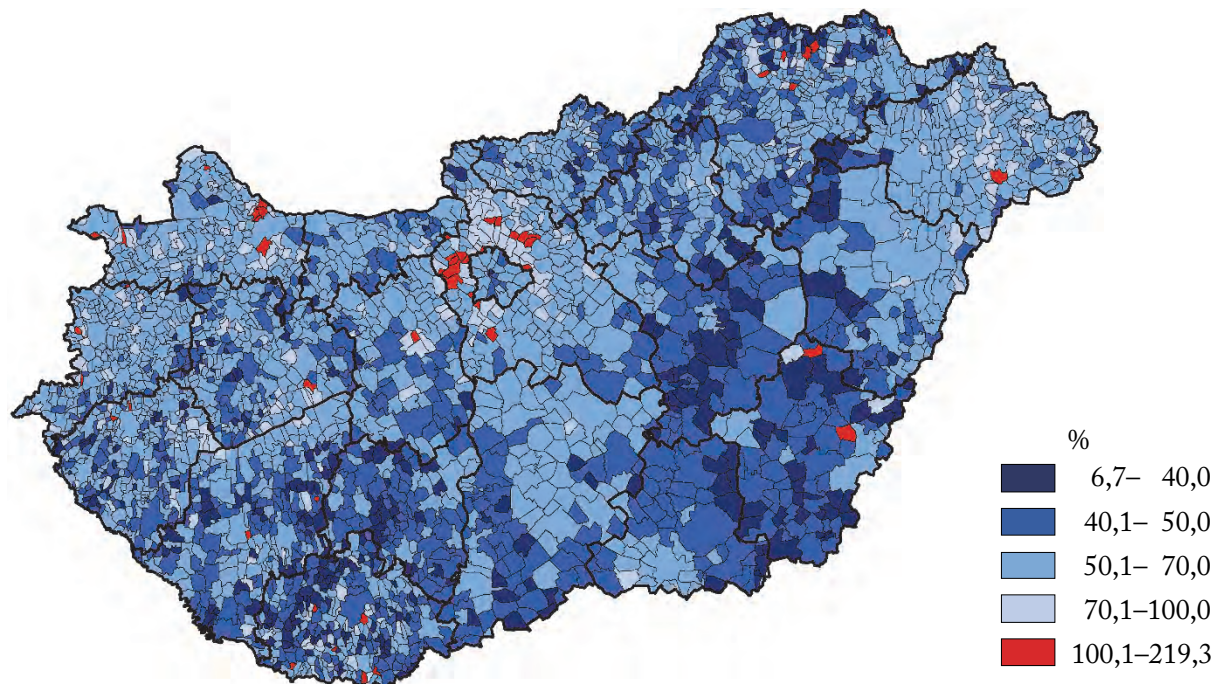
A vallásosak aránya, 2001

2001-hez képest a vallásosak száma 45%-kal csökkent. A legnagyobb visszaesés Békés, Csongrád-Csanád, Jász-Nagykun-Szolnok, Tolna és Baranya vármegyékben következett be. A növekmények elsősorban néhány nagyváros (Budapest, Győr, Nagykanizsa, Veszprém) környezetében lévő települések körében, pontoszerűen figyelhetők meg (5. ábra).

5. ábra

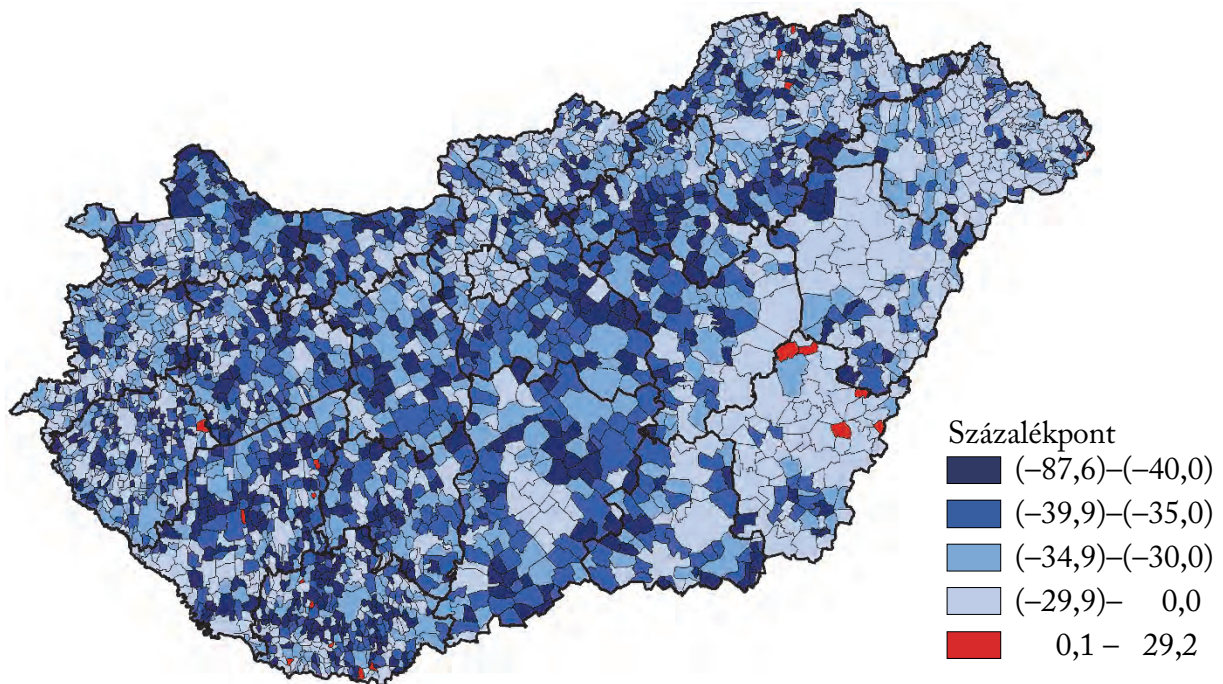
A vallásosak száma, 2022 (2001 = 100%)

A vallásosak arányának változása az előbb jelzett térségtől nyugatabbra figyelhető meg (6. ábra). A két ábrát összevetve megállapítható, hogy a vallásos népesség növekvő számával rendelkező szuburbán települések mindegyikében csökkent a vallásosak aránya.

6. ábra

A vallásosak arányának változása, 2022/2001

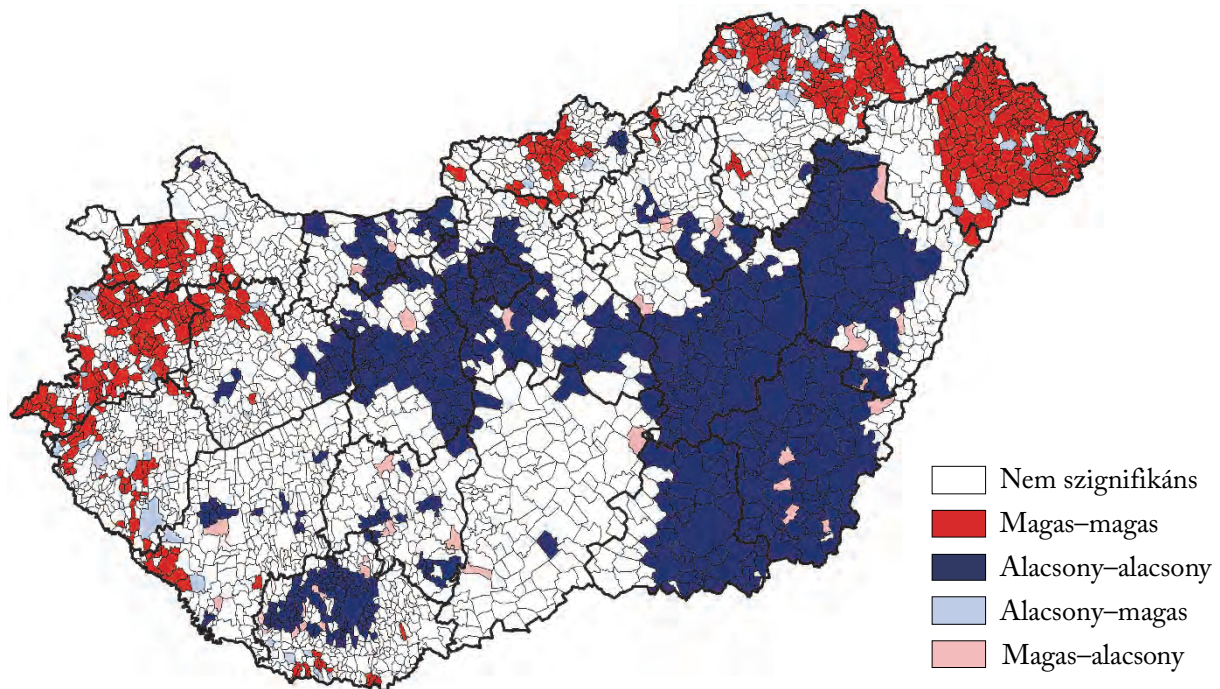
Waldo R. Tobler amerikai-svájci geográfus, kartográfus professzor alkotta meg a földrajz első törvényét (Tobler 1970), amely így szól: „Minden mindennel összefügg, de a közelebbi dolgok erősebben hatnak egymásra.” A vallásos hit gyakorlása elsősorban közösségben történik. A térbeli egymásra hatás következtében ezek a közösségek befolyással vannak a szomszédaikra, s így kialakul egy térbeli mintázat. Nem várhatjuk ugyanis, hogy a térben egymáshoz közel elhelyezkedő településeken egy-egy jelenség olyannyira más jelleget mutasson, mint a lottósorsoláson egymás után kihúzott számok. Az egyes települések vallási jellegzetessége hat a szomszédos településekre, aminek következtében kialakul egy térbeli struktúra.

A 2022-es térbeli mintázat egyrészt visszatükrözi a vallásosak arányát bemutató térképet. A „magas–magas” klaszterbe 490 települést soroltam. Ezeken a településeken és a szomszédaiknál is magas arányt láthatunk. Idetartoznak ugyanis Győr-Moson-Sopron, Vas, Zala, Nógrád, Borsod-Abaúj-Zemplén és Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyék nagyrészt határmenti települései. Az „alacsony–alacsony” klaszterbe, amely az előzőnél némileg nagyobb, 528 település sorolható. Ezek esetében az országosnál alacsonyabb arány a vizsgált településeknél és a szomszédaiknál is megfigyelhető. Elsősorban a budapesti agglomerációt és Veszprém, Székesfehérvár, Dunaújváros és Tatabánya térségét, valamint Hajdú-Bihar, Békés,

Csongrád-Csanád és Jász-Nagykun-Szolnok vármegyék lényegében szorosan összekapcsolódó területét soroltam ebbe a csoportba. Az „alacsony–magas” klaszterhez 75 település tartozik. Ezek a települések az átlagosnál magasabb aránnyal jellemezhető szomszédaikhoz viszonyítva alulteljesítenek. A 75 településből 56 népessége még az 1000 főt sem éri el. Elhelyezkedésüket tekintve a „magas–magas” klaszter közvetlen szomszédai. A legjelentősebb települések ebben a körben Kószeg, illetve Nagykanizsa. 36 olyan település van, ahol a környezet viszonylag alacsony arányai ellenére lokálisan mégis kiemelkedő arányokat látunk. Ezeket a településeket sorolom a „magas–alacsony” klaszterbe. Az idetartozó 5 legnagyobb népességű település a következő: Lovasberény, Érsekcsanád, Tiszaalpár, Alsónémedi, Hajdúdorog (7. ábra).

7. ábra

A vallásosak arányának lokális hasonlósága, 2022

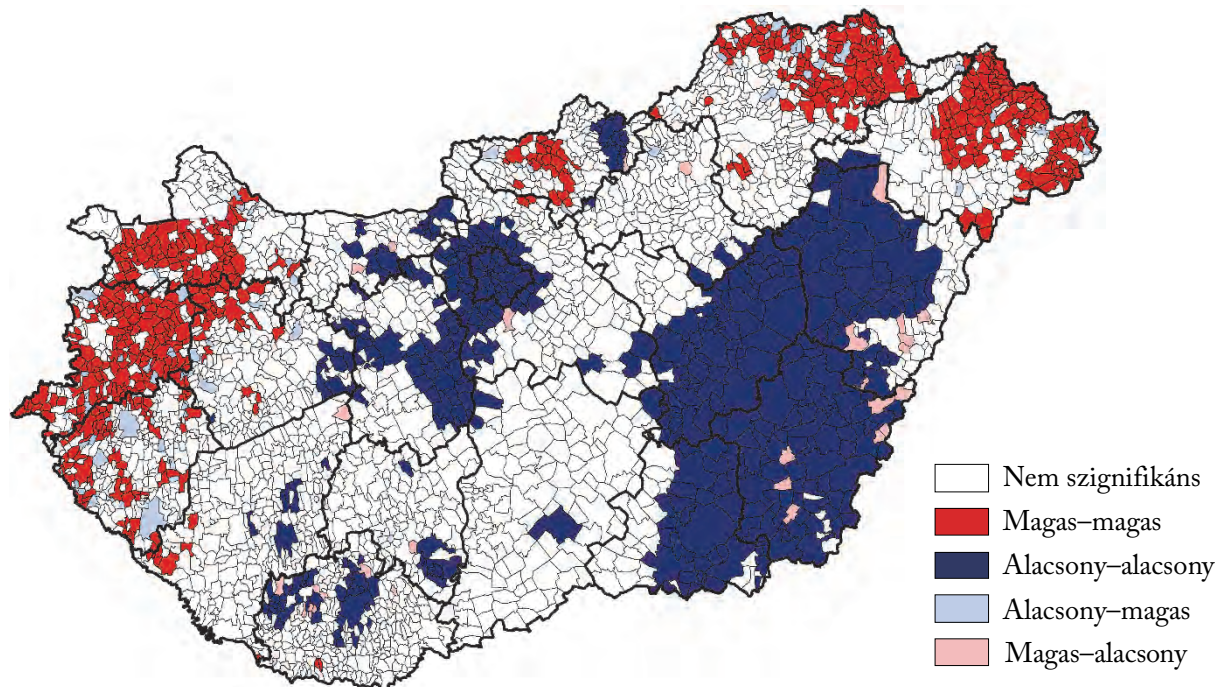

A klaszterek stabilitásának vizsgálatához kétváltozós autokorrelációs tesztek alkalmazók. Jelen esetben ez azt jelenti, hogy azt vizsgálom meg, vajon egy adott település 2022-es adata hogyan viszonyul a szomszédai 2001-es adatahoz. A 2001-es és a 2022-es helyzetet összevető kétváltozós területi autokorrelációs számítás legfontosabb megállapítása az, hogy a vallásosak arányának alapvető térstruktúrája nem változott, vagyis a „magas–magas”, illetve az „alacsony–alacsony” klaszterek területi elhelyezkedése és kiterjedése alapvetően megegyezik. A két térkép összevetése leginkább az „alacsony–alacsony” klaszter bővülését, vagyis a kedvezőtlen helyzetű településcsoport gyarapodását mutatja, hiszen a 2022-es állapot több esetben rosszabb, mint amikor a 2022-es adatokat a szomszédok 2001-es adataival vetjük össze. Abból, hogy 2001-ben a szomszédok sok esetben még nem mutatnak szignifikánsan, a 2022-eshez hasonlóan alacsony

értéket, egyértelműen a helyzet romlására következtethetünk. Ilyen példákat láthatunk Székesfehérvár, Tatabánya, Veszprém és Pécs környékén (8. ábra).

8. ábra

A vallásosak arányának lokális hasonlósága, 2022/2011

2022-ben a vallásosak 56,1%-a élt községekben, 22,3%-a városokban, 9,9%-a megyei jogú városokban, 7,3%-a a fővárosban, és 4,3%-a nagyközségekben. A jelzett arányok 2001 óta alapvetően stabilak, csak tizedszázalékos változás történt a vizsgált időszakban. A vallásosak arányával kapcsolatban láthatjuk, hogy minél alacsonyabb a település jogállása, annál magasabb az arány. 2001-hez viszonyítva a legnagyobb visszaesés a nagyközségekben, illetve a községekben következett be (4. táblázat).

4. táblázat

A vallásosak aránya a települések jogállása szerint, 2022

(%)

Település jogállása	2022	2011	2001
Főváros	36,0	43,2	64,6
Megyei jogú város	41,5	49,9	71,6
Város	42,6	52,9	73,0
Nagyközség	44,0	57,2	77,8
Község	46,0	58,1	77,4
Országos átlag	43,7	54,7	74,6

2022-ben a vallásosak 20,9%-a 2000 főnél kisebb településeken élt. 2000 főnél nagyobb, de 20 000 főnél kisebb településeken lakott 37,1%, míg az annál nagyobb településeken a fennmaradó 42,1%. 2001-hez képest 2022-re minden településnagyság-csoportban 43 és 49% közötti visszaesés történt.

A vallásosak aránya kapcsán megállapítható, hogy minél nagyobb a település, annál kisebb az arány. Ez alól a 100 000 főnél népesebb települések némileg kivételt képeznek, ugyanis azoknál magasabb arányokat láthatunk, mint az eggyel kisebb népességkategóriába sorolható településeknél. A legnagyobb visszaesés a 2000 és 4999 fő közötti településeknél tapasztalható (5. táblázat).

5. táblázat

A vallásosak aránya településnagyság-kategóriák szerint, 2022

(%)

Településnagyság-kategóriák (fő)	2022	2011	2001
– 499	55,8	75,2	88,6
500 – 1 000	55,5	70,6	87,9
1 000 – 1 999	52,2	67,8	85,8
2 000 – 4 999	47,6	62,4	81,9
5 000 – 9 999	45,5	57,9	77,2
10 000 – 19 999	42,4	52,9	72,6
20 000 – 49 999	38,9	47,4	68,4
50 000 – 100 000	37,8	44,9	66,4
100 001 –	40,2	47,6	68,6
Országos átlag	43,7	54,7	74,6

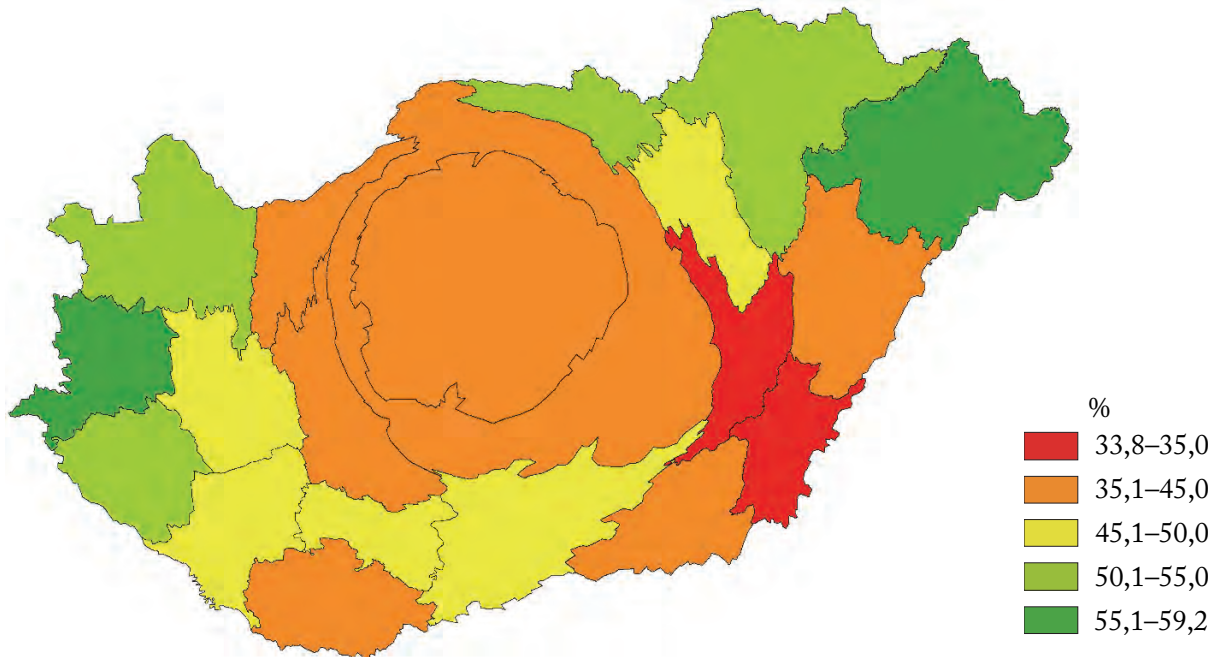
Topologikus térképeken ábrázoltam a vallásosak számát és arányát. A vármegyék területét a vallásosak számának arányában módosítottam, míg a vármegyék színezése a vallásosak arányát mutatja. 2001-ről 2022-re a vallásosak számát tekintve vármegyéinkben 55 és 31% közötti csökkenés következett be. A legnagyobb visszaesés Békés (-55%), Jász-Nagykun-Szolnok (-55%) és Tolna (-52%) vármegyékben volt. Ezzel szemben a legkisebb mértékű csökkenés Szabolcs-Szatmár-Bereg (-38%), Győr-Moson-Sopron (-37%) és Pest (-31%) vármegyékben történt (9., 10. ábra).

A vallásosak aránya 34 és 26 százalékpont közötti mértékben csökkent a vizsgált időszakban. A legjelentősebb csökkenés Győr-Moson-Sopron, míg a legkisebb mértékű Békés vármegyében figyelhető meg.

Mindezek alapján, illetve a két térkép tanúsága szerint, a vármegyék között a vizsgált időszakban alapvető, a sorrendet érintő változás nem történt. A térbeli mintázat sem változott, csak kisebb módosulások következtek be. Ilyennek tekinthetjük Budapest relatív pozíciójának javulását, hiszen a vallásosak számában a legjelentősebb értéket itt találjuk, arányában viszont egy kismértékű relatív pozíciójavulás figyelhető meg Jász-Nagykun-Szolnok és Békés vármegyékkel szemben (9., 10. ábra).

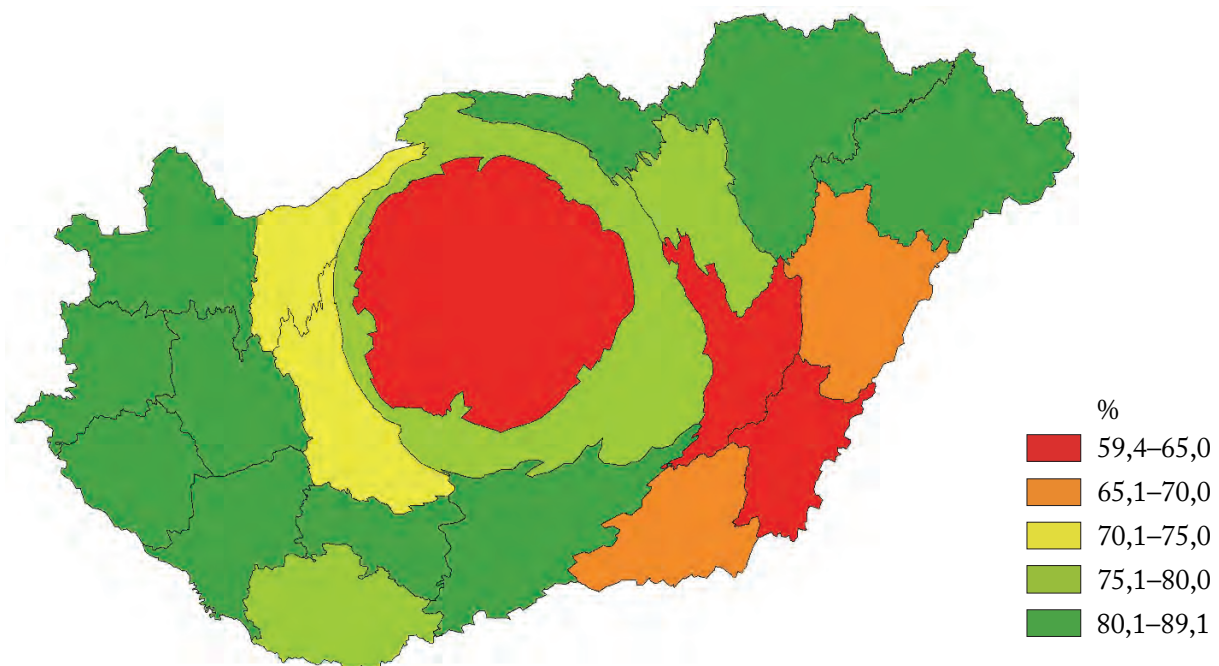
9. ábra

A vallásosak számának és arányának topologikus térképe, 2022

10. ábra

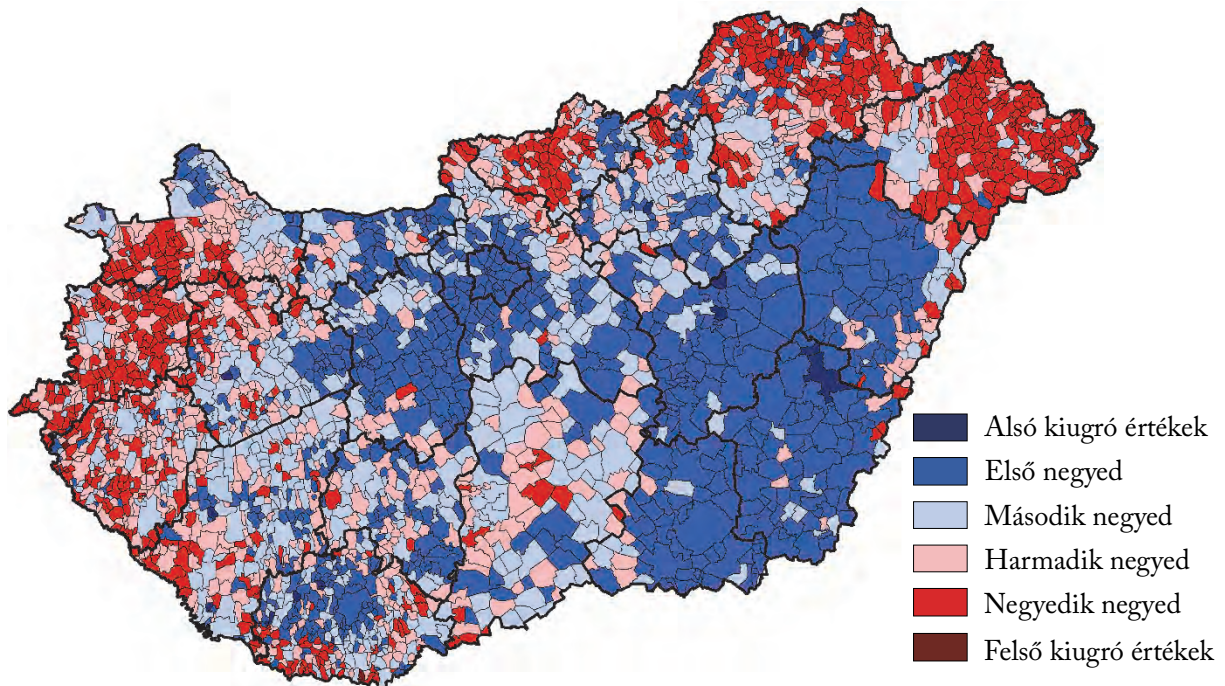
A vallásosak számának és arányának topologikus térképe, 2001

A *box-plot* ábra analógiájára készülnek a doboztérképek. A vallásosak aránya szerint, a medián körüli szóródás alapján osztottam 4 negyedbe a településeket, illetve elkülönítettem az alulról és a felülről kilógó településeket. A cél ebben az esetben annak kiderítése volt, hogy az általános csökkenés mellett milyen relatív pozícióban helyezkednek el a települések, illetve a relatív pozíció tekintetében láthatunk-e valamilyen változást (11. ábra).

11. ábra

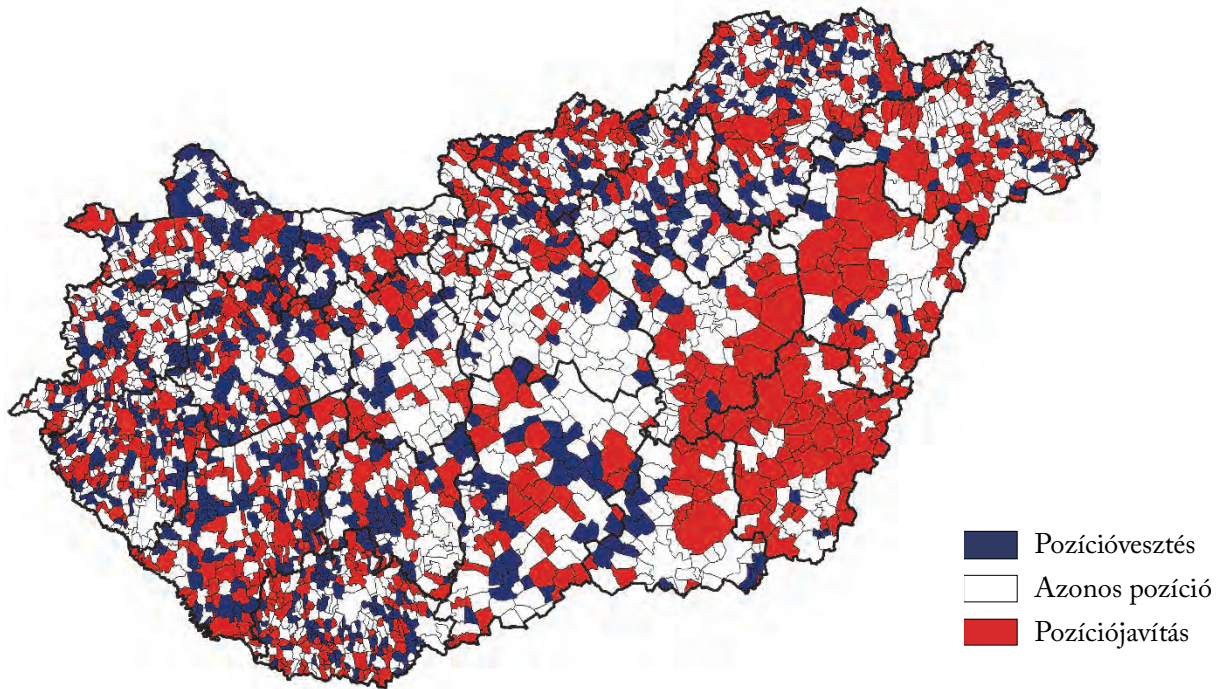
A vallásosak arányának doboztérképe, 2022

793 település esetében történt pozícióvesztés. Közülük 784-nek a népessége 5000 főnél kevesebb. Az 5000 főnél népesebb, pozícióvesztéssel jellemezhető települések a következők: Rajka, Jászladány, Jánossomorja, Tápiószecső, Taksony, Kistelek, Mogyoród, Dunaföldvár és Ráckeve. 1472 település pozíciója nem változott.

A fennmaradó 912 településnek a relatív pozíciója javult. Ezek közül 801 település 5000 fő alatti, 51 település népessége 5000 és 10 000 fő közötti, míg 60 annál is népesebb. A 10 legnagyobb, relatív pozíciójavulást mutató város a következő: Sopron, Tatabánya, Szolnok, Budapest XXI., X. és IV. kerületei, Nyíregyháza, Budapest XIII. kerülete, Győr, Miskolc (12. ábra).

A vallásosak arányának relatív pozícióváltozása, 2022/2001

A katolikusok helyzete

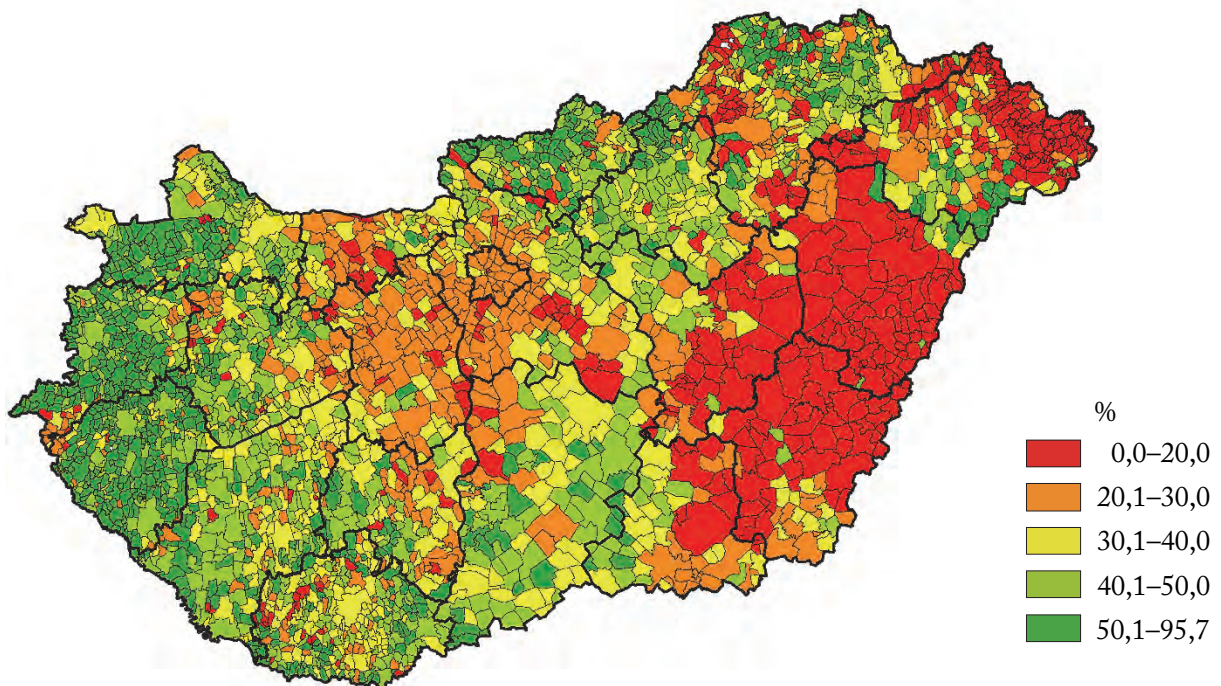
A következőkben a katolikus válaszolókat együttesen vizsgálom. Ennek oka, hogy a népszámlálási kérdőíven mintegy 77 ezer volt azoknak a honfitársainknak a száma, akik a vallásukkal kapcsolatosan csupán azt a választ adták, hogy „katolikus”. Köztük ugyan vélhetően nagy arányban vannak a római katolikus vallásúak, de ezt természetesen csak sejthetjük. Ráadásul a csak „katolikus” választ adók között olyanok is lehetnek, akik más felekezethez is tartoznak, például örmény katolikusok. Mindezek alapján a katolikusok helyzetét vizsgáló elemzésben az „összkatolikusokkal” számolok, vagyis azokkal, akik a „római katolikus”, a „görögkatolikus”, illetve a csak „katolikus” választ adták.

Az ország népességéhez viszonyítva 2022-ben a katolikusok aránya (római és görög rítusúak együtt) 30%, amely 2011-ben 39, míg 2001-ben még 54,6% volt. 151 olyan település van, ahol a katolikusok száma a 2011-es értékhez viszonyítva növekedett. Ebből 71 településen a növekmény 10 hívőt, illetve annál kevesebbet jelentett, míg 80 településen ennél jelentősebb volt. Emellett ugyanebben az időszakban nagyságrendileg 200 településen a katolikusok száma több mint 50%-kal csökkent, 1764 esetben 25 és 50% közötti, míg a fennmaradó településeken 25%-nál kisebb volt a visszaesés.

A katolikusok legmagasabb arányban Győr-Moson-Sopron, Vas és Zala vármegyék – némileg kisebb arányban Nógrád, Heves és Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyék – határmenti településein élnek. Az ország más területein is vannak katolikus dominanciájú területek (Nógrád és Heves vármegyék egyes települései). Ezzel szemben a katolikusok alacsony arányban vannak jelen Hajdú-Bihar, Békés, Jász-Nagykun-Szolnok és Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyék területén, vagyis a történelmileg református többségű térségekben. A térbeli kép alapvető vonásai megegyeznek a korábbi népszámlálások eredményeivel (Dövényi–Németh 2014, Kocsis 2016).

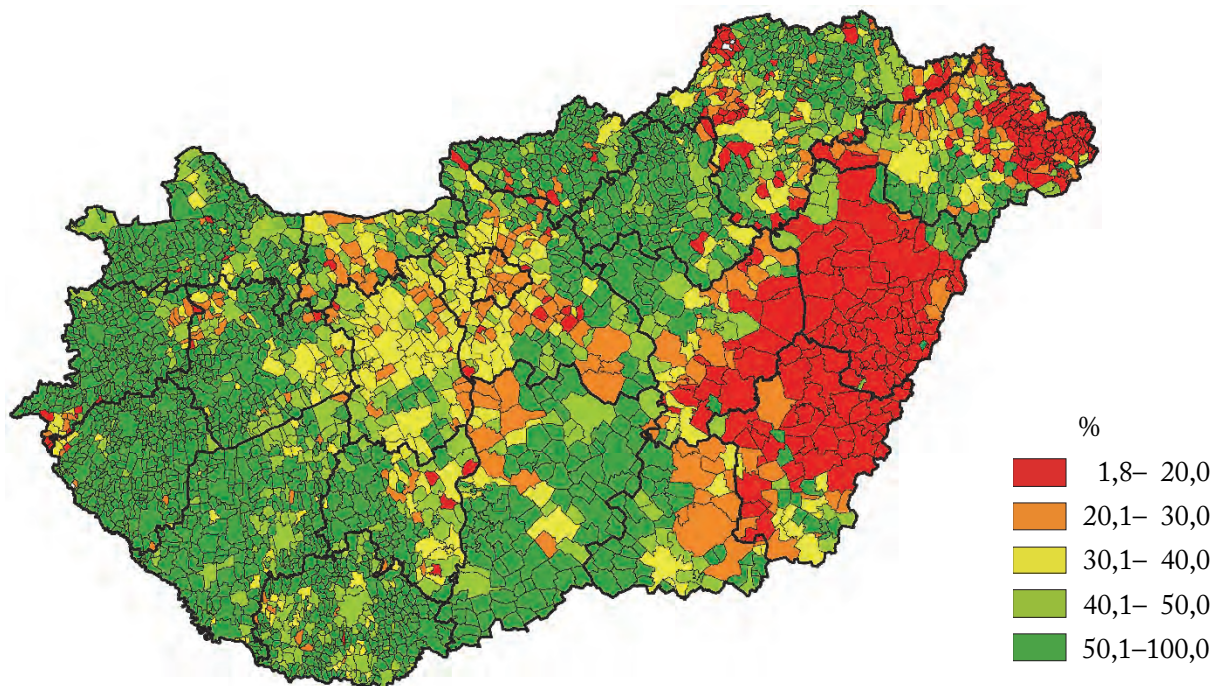
2011-hez, illetve 2001-hez képest 2022-re a legjelentősebb változásnak azt tekinthetjük, hogy a magas arányok keletről egyre inkább nyugat felé csúsznak. Látványos visszaesést láthatunk a budapesti agglomeráció, Fejér vármegye, valamint Pest vármegye déli részének esetében (13., 14., 15. ábra).

A katolikus hívek aránya, 2022

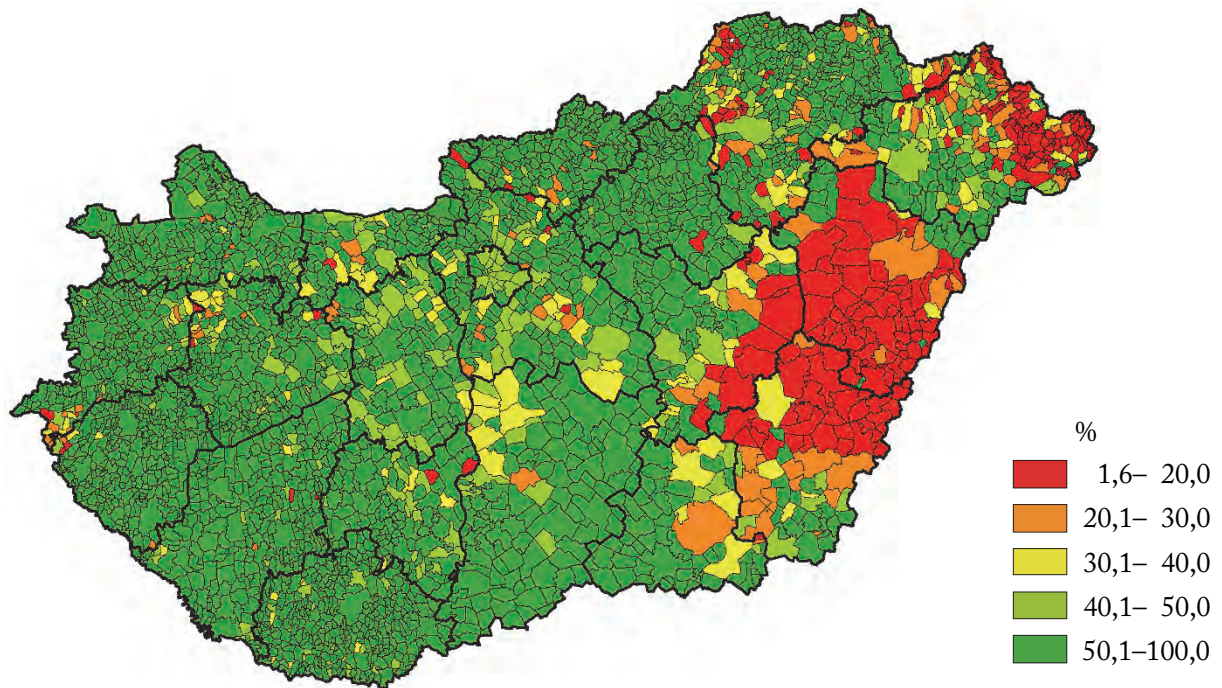

14. ábra

A katolikus hívek aránya, 2011

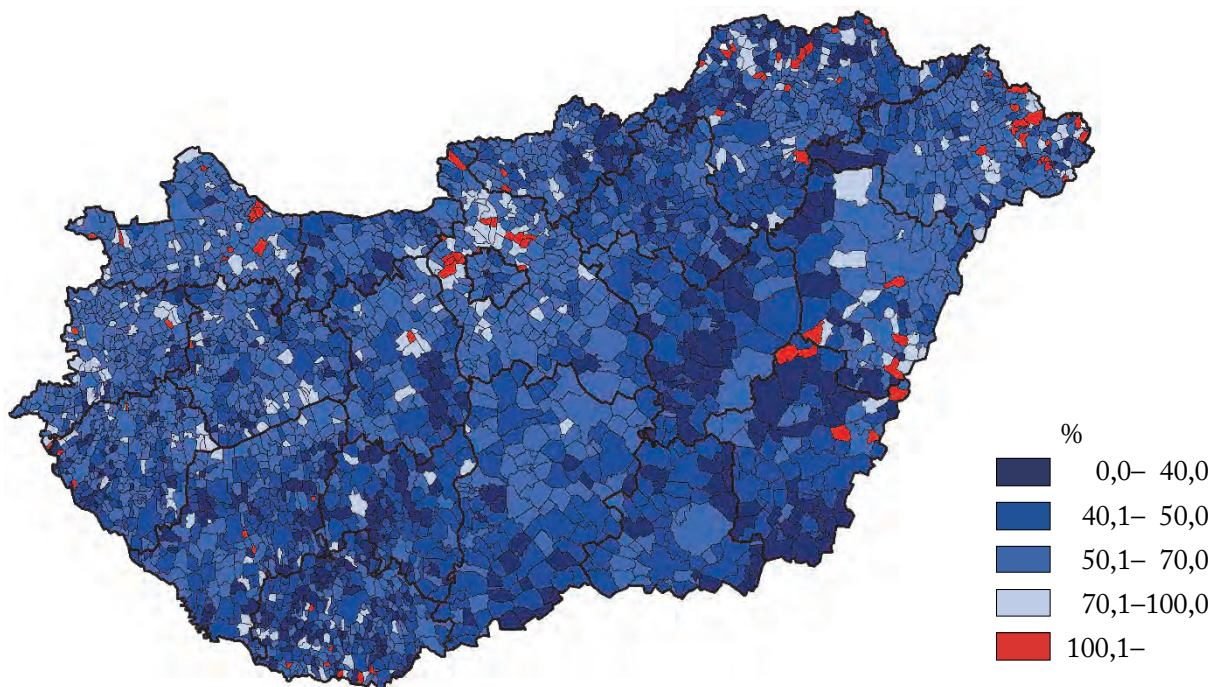

A katolikus hívek aránya, 2001

2001-hez viszonyítva a katolikusok száma 48,1%-kal csökkent. A legnagyobb visszaesés Békés, Csongrád-Csanád, Jász-Nagykun-Szolnok és Tolna vármegyékben történt (16. ábra).

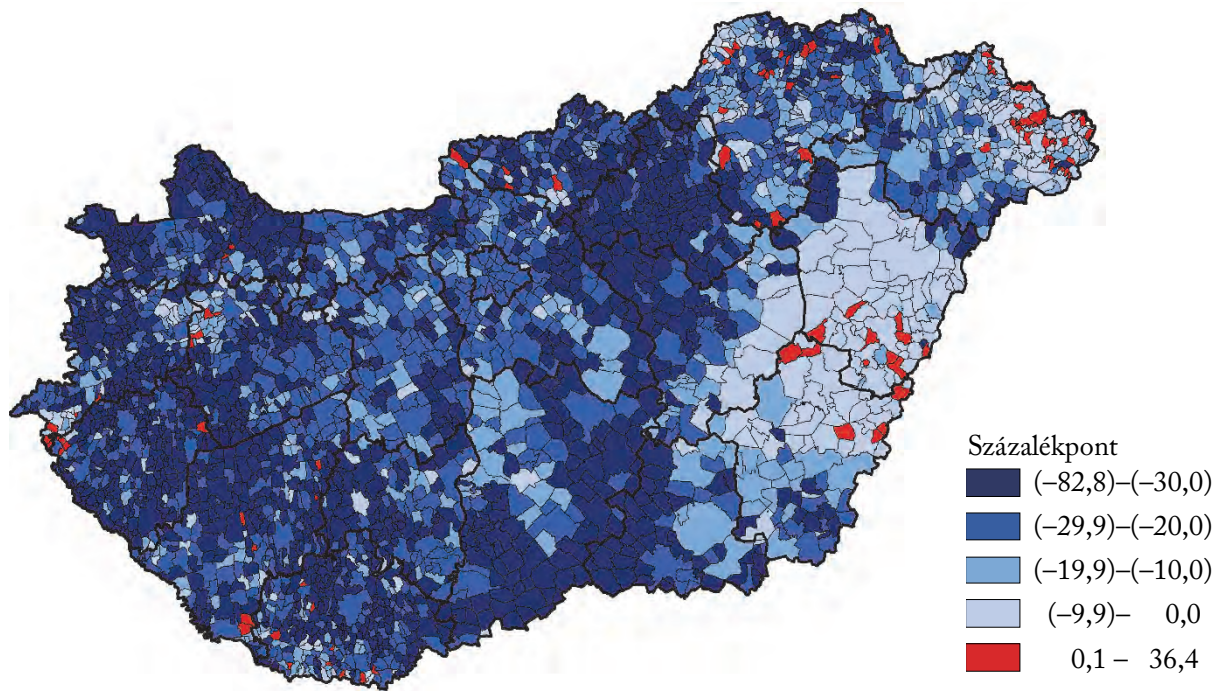
A katolikusok száma, 2022 (2001 = 100%)

Némileg más képet mutat a katolikusok arányának változása, hiszen a legjelentősebb csökkenés Heves és Bács-Kiskun vármegyékben, illetve a Dunántúl aprófalvas térségeiben következett be (17. ábra).

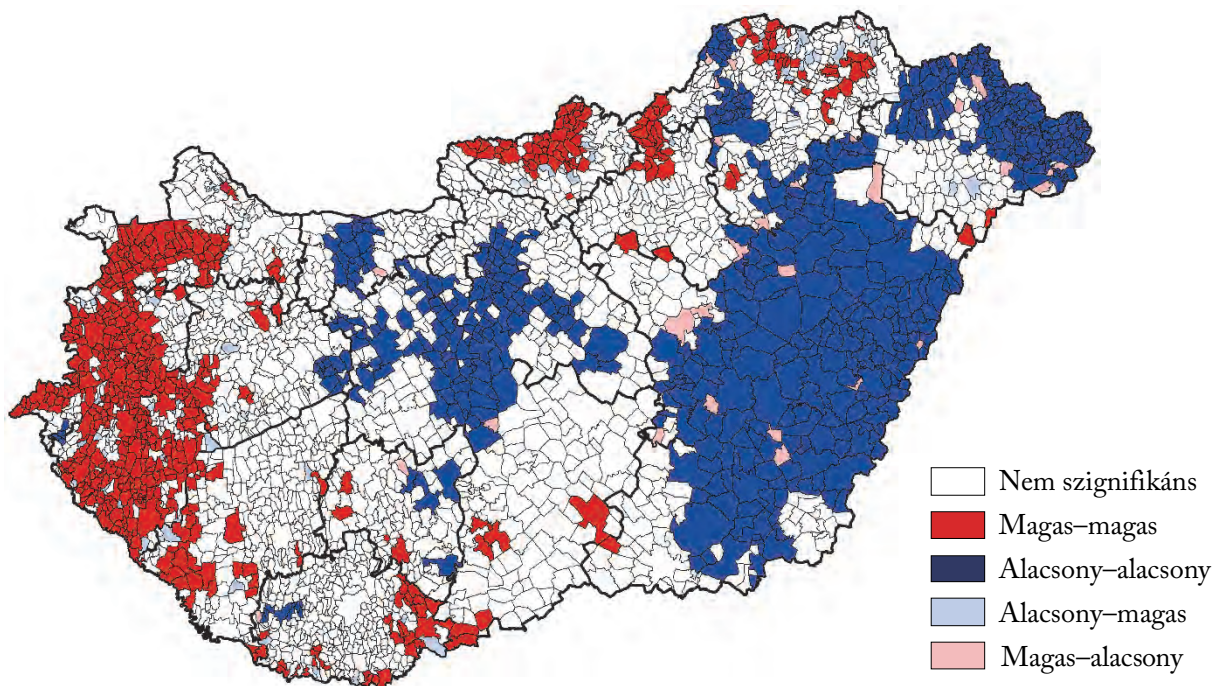
17. ábra

A katolikusok arányának változása, 2022/2001

18. ábra

A katolikus hívek arányának lokális hasonlósága, 2022

A 2022-es helyzetet a következőképpen jellemezhetjük területi autokorrelációs szempontból. A „magas–magas” klaszterbe 579 település tartozik, vagyis itt a katolikusok aránya az adott településen és a szomszédainál egyaránt magas. Ezzel szemben az „alacsony–alacsony” klaszterbe 545 település sorolható, ahol a vizsgált településen és a szomszédainál is alacsony a katolikusok aránya. A következő két csoportot a környezetüktől eltérőek, más néven *outlierek* klaszterei alkotják. Az „alacsony–magas” klaszterbe 65 település tartozik, itt a szomszédokra jellemző viszonylag magas arány ellenére az adott településen alacsony értéket találunk, míg a „magas–alacsony” klaszterbe sorolt 30 település esetén éppen fordított a helyzet, hiszen ezeken a településeken a környezetükkel ellentétben magas arányt figyelhetünk meg (18. ábra).

A „magas–magas” klaszter a Nyugat-Dunántúlt, illetve Észak-Magyarország zömmel határmenti térségeit érinti. Az „alacsony–alacsony” klaszter Kelet-Magyarországon figyelhető meg (református többségű térségek), de fontos felhívni a figyelmet arra a tényre, hogy idetartozik Budapest szinte minden kerülete, illetve a fővárostól délre húzódó településsáv is. (Itt meg kell jegyezni, hogy vizsgálatom a katolikusok arányára vonatkozik. Ezt az eredményt érdemes lesz majd összevetni a következőkben bemutatandó, volumeneket ismertető topológikus térképek eredményeivel.) Az „alacsony–magas” klaszter településein alacsonyabb a katolikusok aránya, mint ahogy az a szomszédai értéke alapján várható lenne. Ennek sokféle oka lehet, különösen azért, mert elsősorban térben szórtan elhelyezkedő kistelepülésekről van szó. Az ebbe a csoportba tartozók közül Nyírbátor a legnagyobb. A kisebb települések sorából – a teljesség igénye nélkül – megemlíthető Almásháza, Balatongyörök, Barlahida, Bokor, Bózsva, Csenyéte, Hernádszentandrás, Iborfia, Pat, Rásonysápberencs, Rinyabesenyő, Sámsonháza, Selyeb és Sénye.

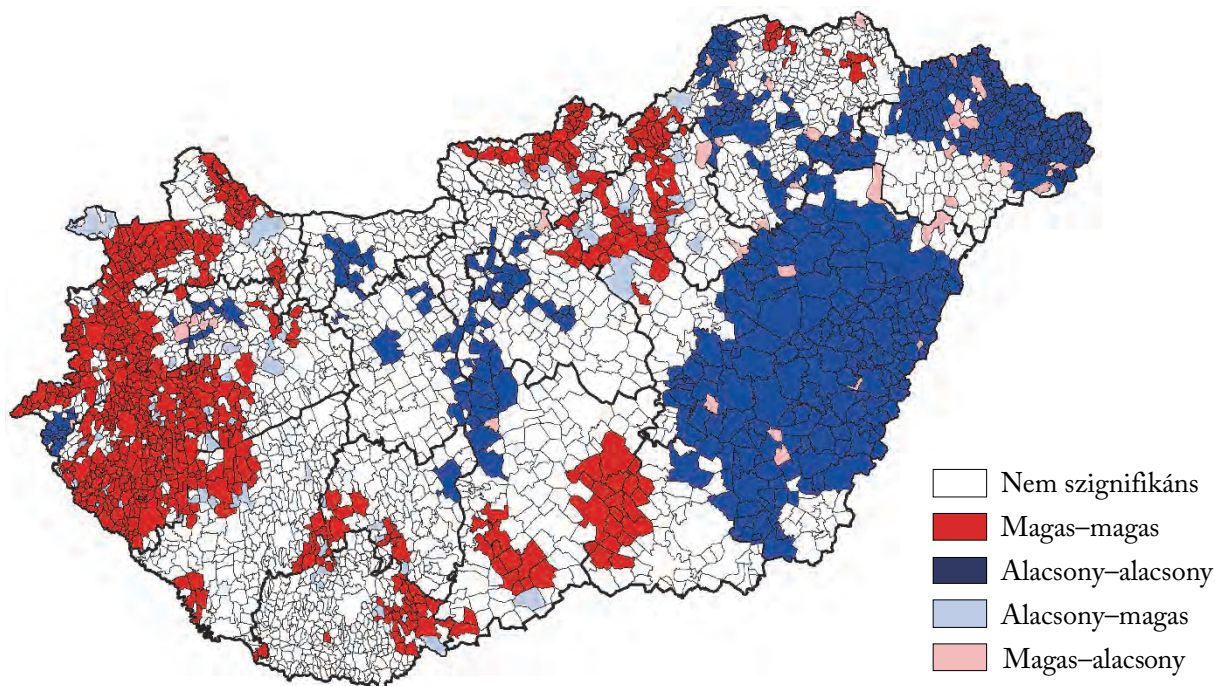
Ezzel szemben bizonyos esetekben teljesen más helyzetet láthatunk, amelyre a „magas–alacsony” klaszter települései szolgáltatnak példát. Ezek a környezetüktől szignifikánsan eltérő, magas aránnyal jellemezhető települések döntően Kelet-Magyarországon találhatók (például Hejőkürt, Ajak, Hajdúdorog, Rudabánya) (18. ábra).

A 2001-es és a 2022-es helyzetet összevető kétváltozós próba legfontosabb megállapítása az, hogy a katolikusok arányának alapvető térstruktúrája nem változott. Érdemes viszont kiemelni, hogy a budapesti agglomeráció térségének helyzete a 2001/2022-es összevetés szempontjából még nem szignifikáns. Mivel a 2022-es állapotot bemutató autokorrelációs térképen már sok település esetében az „alacsony–alacsony” klaszterbe sorolódásról beszélhetünk, megfigyelhető a térség folyamatosan gyengülő pozíciója (19. ábra). A másik jellemző változás az, hogy az „alacsony–magas” klaszterbe tartoznak olyan jelentős, katolikus szempontból igen fontos városok is, mint Győr, Sopron és Gyöngyös, de idesorolható még Hatvan és Ózd is. Vagyis a

2022-es katolikusarány a települések szomszédainak 2001-es értékéhez képest szignifikánsan negatívabb. A 2022-es autokorrelációs vizsgálatban már ezeknek a településeknek és a szomszédaiknak a helyzete nem szignifikáns.

19. ábra

A katolikus hívek arányának lokális hasonlósága, 2022/2001

2022-ben a katolikusok 31,5%-a élt városokban, 30,1%-a községekben, 18,6%-a megyei jogú városokban, 14,2%-a a fővárosban, és 5,2%-a nagyközségekben. A jelzett arányok 2001 óta jelentős mértékben nem változtak. A katolikusok arányával kapcsolatban látható, hogy minél alacsonyabb a település jogállása, annál magasabb a katolikusok aránya, még annak ellenére is, hogy az alacsonyabb jogállású településeken következett be a legjelentősebb visszaesés 2001 óta (6. táblázat).

6. táblázat

A katolikus hívek aránya a települések jogállása szerint, 2022

Település jogállása	2022	2011	2001
Főváros	24,3	29,9	47,1
Megyei jogú város	28,4	35,2	51,9
Város	28,9	37,3	52,1
Nagyközség	31,0	42,5	57,3
Község	36,8	50,0	64,4
Országos átlag	30,1	39,0	54,5

(%)

2022-ben a katolikusok 21,8%-a 2000 fősnél kisebb településeken élt. 2000 fősnél nagyobb, de 20 000 fősnél kisebb településeken lakott 36,5, míg az annál nagyobb településeken a fennmaradó 41,7%. 2001-hez képest 2022-re minden településnagyság-csoportban 49 és 55% közötti visszaesés történt (7. táblázat).

7. táblázat

A katolikus hívek aránya településnagyság-kategóriák szerint, 2022

(%)

Településnagyság-kategóriák (fő)	2022	2011	2001
– 499	41,6	57,6	68,2
500 – 1 000	39,7	52,0	65,2
1 000 – 1 999	36,9	49,5	64,0
2 000 – 4 999	33,5	45,6	61,0
5 000 – 9 999	30,6	40,4	54,9
10 000 – 19 999	27,3	35,0	49,2
20 000 – 49 999	26,8	33,9	50,2
50 000 – 100 000	26,6	32,8	50,6
100 001 –	26,2	32,4	48,2
Országos átlag	30,1	39,0	54,5

A katolikusok aránya kapcsán megállapítható, hogy minél nagyobb a település, annál kisebb az arány. A legnagyobb visszaesés is elsősorban a kisebb településeknél látszik, igaz ez az összefüggés nem teljesen lineáris, vagyis a településméret csökkenésével párhuzamosan nem mindenütt nő.

Írásomat a római katolikusok megoszlásának térbeli elemzésével folytatom. A római katolikus egyház területileg egyházmegyékre tagolódik. A magyar katolikus egyház szervezetét Szent István király az ország akkori területén 10 egyházmegye alapításával állította fel. Ez a beosztás az idők folyamán többször is változott. Új egyházmegyék jöttek létre, többek között Szent László király, Mária Terézia és I. Ferenc idejében. A jelenlegi egyházmegyei beosztás – az Apostoli Szentszék döntésének megfelelően – 1993-tól hatályos.

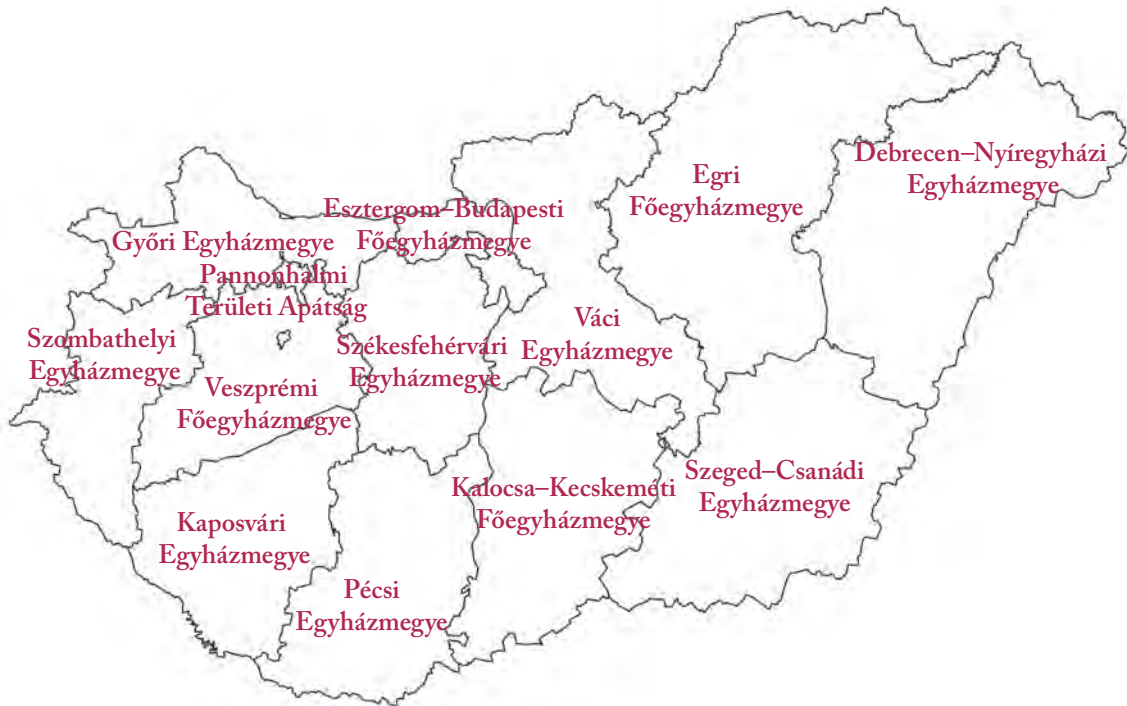
Ma Magyarországon 4 római katolikus érseki tartományban 12 egyházmegye, és azonkívül 2 további exempt (egyháztartományba nem sorolt, közvetlenül az Apostoli Szentszék alá tartozó) egyházkormányzati egység működik. Ezenkívül 1 görögkatolikus metropóliában 3 egyházmegye működik, amelyekről a későbbiekben még lesz szó.

Az egyházmegyék szerinti tagolás nem feleltethető meg teljes mértékben a közigazgatási beosztásnak, mivel a területi struktúra alapvetően a plébániákat sorolja be egy-egy

egyházmegyébe (lásd M1. táblázat). A plébániák egyes esetekben olyan településekhez tartoznak, amelyek a közigazgatási változásokkal párhuzamosan már beolvadtak, és jelenleg már más település részét képezik. Így bizonyos településeken lehet olyan plébánia, amely egy másik egyházmegyéhez tartozik (pl. Győr), de mivel egy település nem tarthat két egyházmegyéhez, ilyen esetben az adott városra jobban jellemző egyházmegyéhez sorolták (20. ábra).

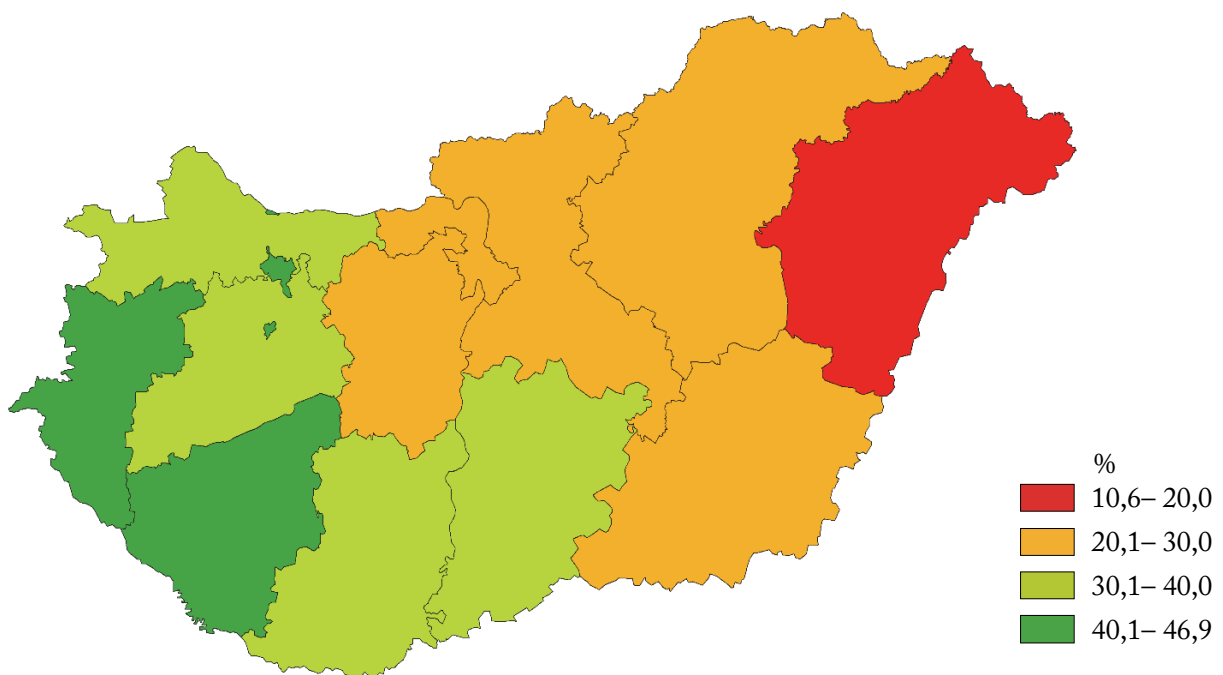
20. ábra

Római katolikus egyházmegyék

21. ábra

A római katolikusok aránya egyházmegyénként, 2022

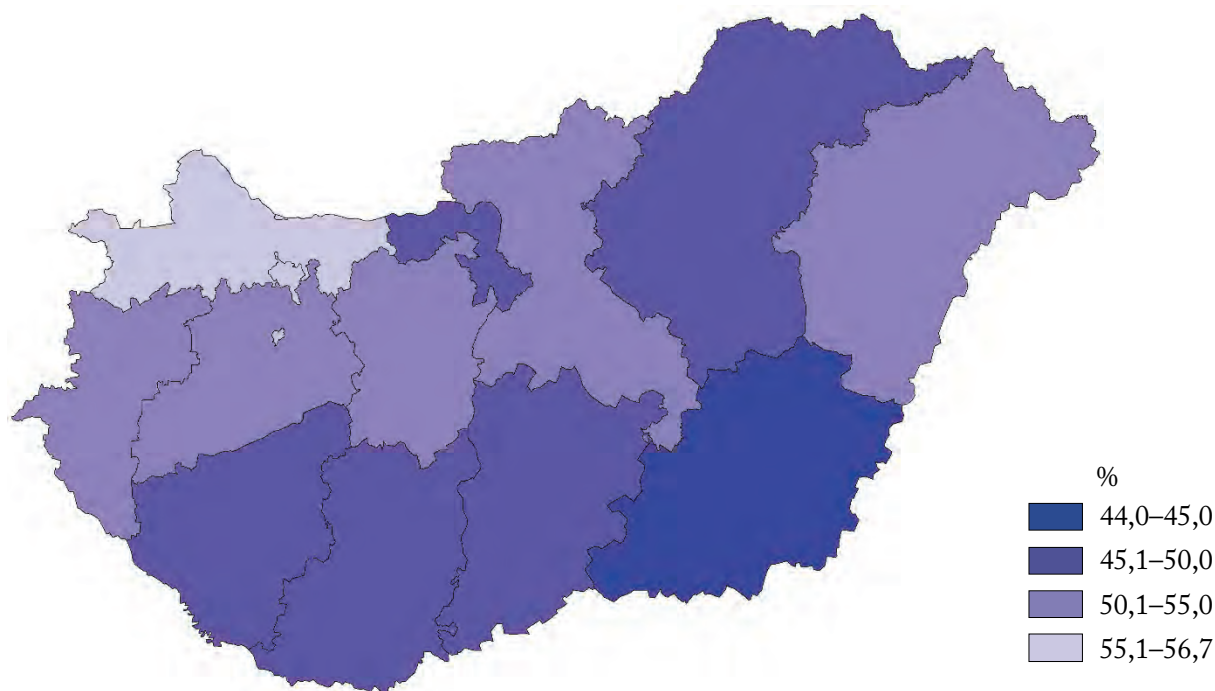

Az egyházmegyék közül a Szombathelyi Egyházmegyében a legmagasabb a római katolikusok aránya (46,9%). Az országos átlagnál kedvezőbb helyzetet láthatunk még az Egri Főegyházmegyében (29,5%), a Győri Egyházmegyében (38,0%), a Kalocsa-Kecskeméti Főegyházmegyében (34,8%), a Kaposvári Egyházmegyében (40,7%), a Pannonhalmi Területi Apátságban (46,0%), a Pécsi Egyházmegyében (34,5%), a Váci Egyházmegyében (29,0%) és a Veszprémi Főegyházmegyében (36,4%). A legalacsonyabb rómaikatólikus-arányt a Debrecen-Nyíregyházi Egyházmegyében figyelhetjük meg (10,6%) (21. ábra).

Ha a római katolikusok számának 2001 és 2022 közötti változását vizsgáljuk, láthatjuk, hogy országosan mintegy 50,1%-os visszaesés történt. Az egyházmegyék közül a legnagyobb visszaesés a Szeged-Csanádi Egyházmegyében volt (-54%). 50%-ot meghaladó csökkenést figyelhetünk meg az Egri Főegyházmegye, a Kalocsa-Kecskeméti Főegyházmegye és a Pécsi Egyházmegye esetében. A legkisebb visszaesés a jelzett időszakban a Győri Egyházmegyében következett be (-41%) (22. ábra).

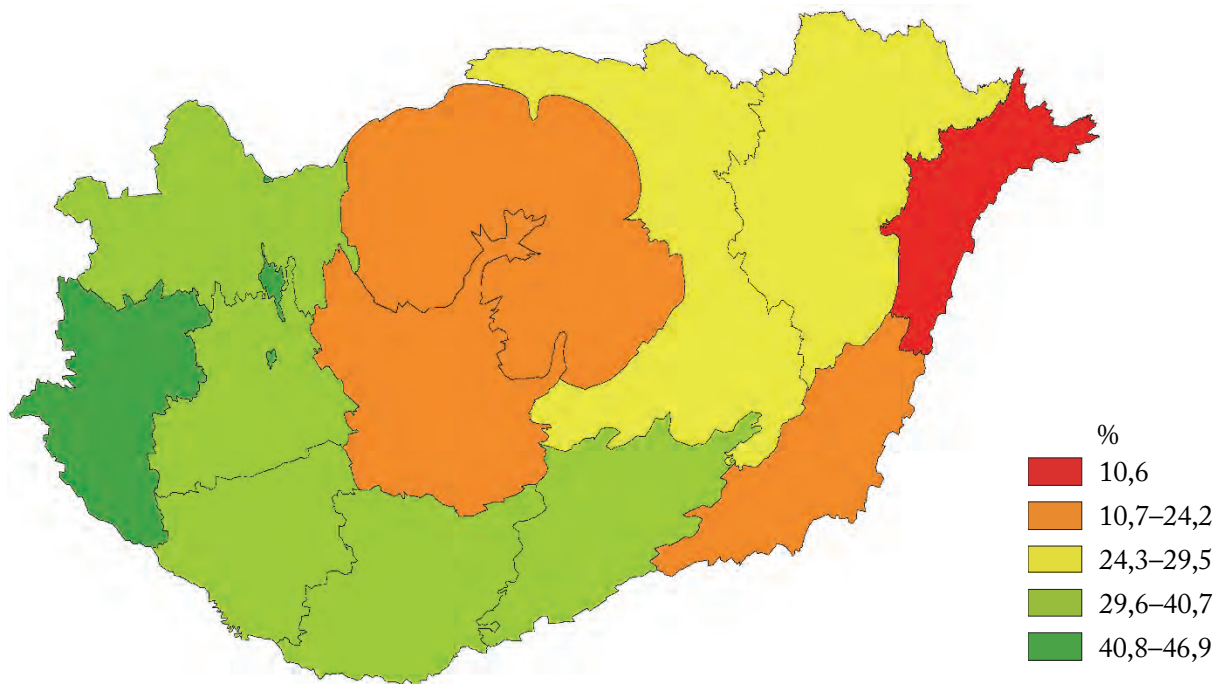
22. ábra

A római katolikusok száma egyházmegyénként, 2022 (2001 = 100%)

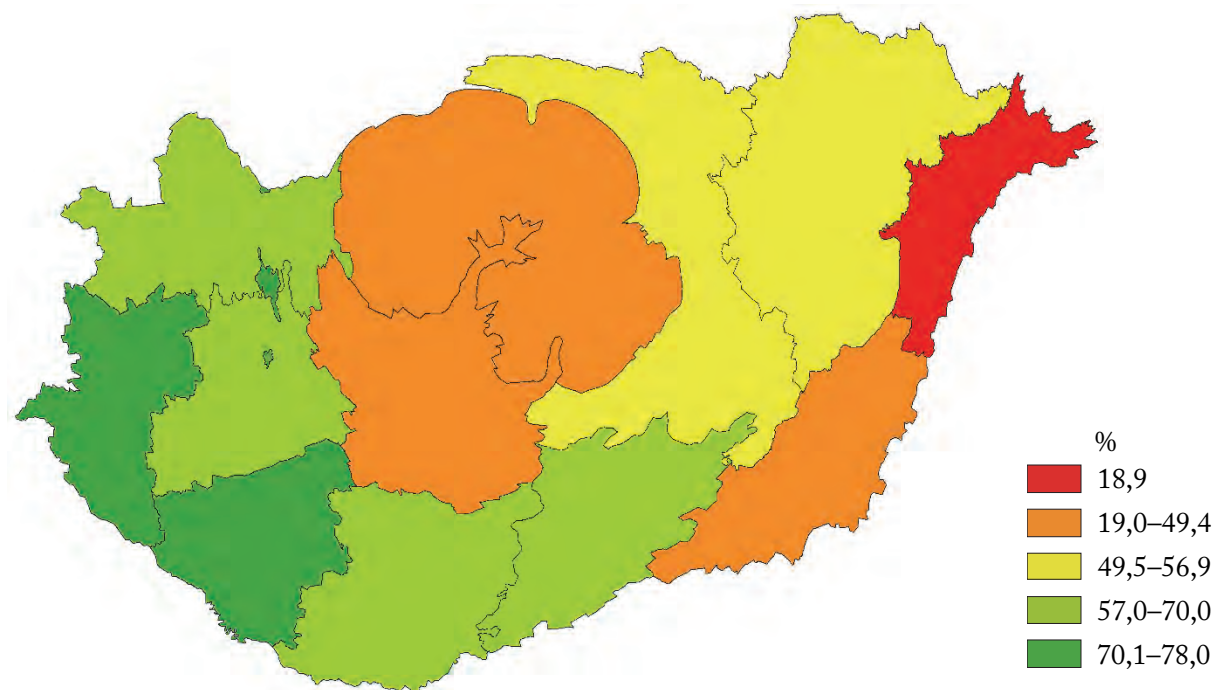

Topologikus térképeken ábrázoltam a római katolikusok számát és arányát. Az egyházmegyék területét a római katolikusok számának arányában módosítottam, míg az egyházmegyék színezése a római katolikusok arányát mutatja. A két térkép tanúsága szerint az egyházmegyék között a vizsgált időszakban alapvető, a sorrendet érintő változás nem történt. A vizsgált időszakban a térbeli mintázat nem változott, csak kisebb módosulások voltak (23., 24. ábra).

A római katolikusok számának és arányának topologikus térképe, 2022

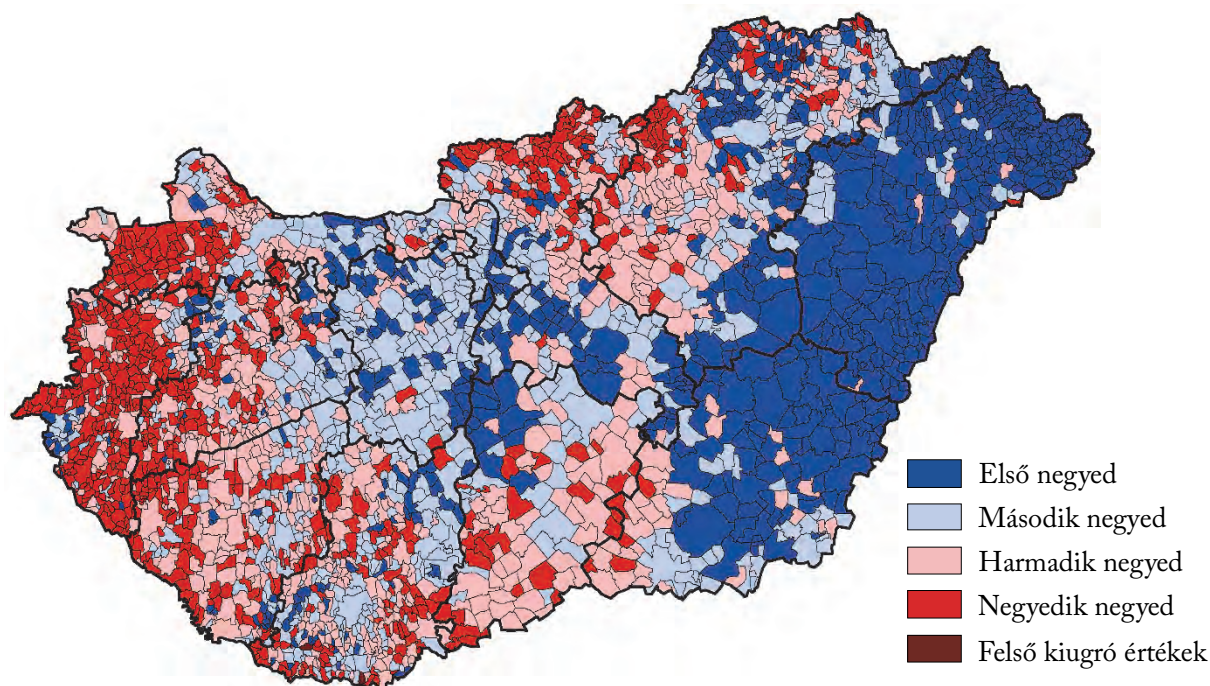
A római katolikusok számának és arányának topologikus térképe, 2001

A 25. ábrán a 2022-es helyzetet mutatom be doboztérképen.

25. ábra

A római katolikusok arányának doboztérképe, 2022

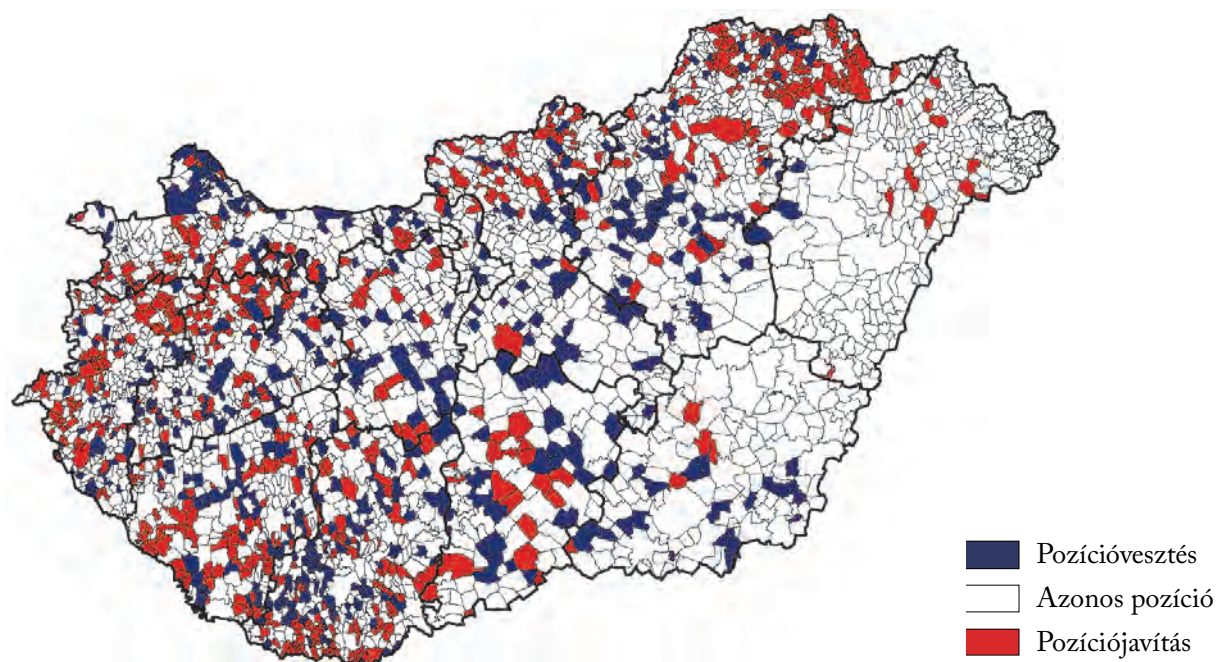

A 2022-es és a 2001-es doboztérképek értékeinek összevetéséből kialakuló változástérképet a 26. ábrán közlöm. Itt az általános csökkenő arány mellett a települések relatív pozícióját elemeztem. Ezen a változástérképen 580 település esetében láthatunk relatív javulást, 2063 helyzete változatlan, míg 534-nek romlott a helyzete.

A 534, pozícióromlást mutató település közül 331 darab 1000 főnél kisebb népességű. A 10 000 fősnél nagyobbak a következők: Budapest XV., VIII., XX., IX. és XIX. kerületei, Mosonmagyaróvár, Budapest V. kerülete, Gyömrő, Hatvan, Komárom, Százhalombatta, Lajosmizse.

Javulást a következő, 10 000 fősnél nagyobb települések esetében láthatunk: Miskolc, Eger, Baja, Dabas, Sárvár, Sátoraljaújhely, Sárospatak, Körmend, Celldömölk, Csorna, Üröm, Páty, Szentgotthárd, Kecel, Lenti, Felsőzsolca, Tahitótfalu, Encs, Izsák, Alsózsolca, Kisbér, Szécsény. Az 580, pozíciójavulást mutató közül 424 település 1000-nél kisebb lélekszámú (26. ábra).

A római katolikusok arányának relatív pozícióváltozása, 2022/2001

Végül a római katolikusok arányát vizsgáltam az egyházmegyei székhelyeken. A legmagasabb arányt 2022-ben Pannonhalma, illetve Szombathely, míg a legalacsonyabbat Debrecen esetében láthatjuk. 2011-hez képest 2022-re a legnagyobb visszaesés Esztergomban történt, míg 2001-hez viszonyítva 2022-re a legnagyobb visszaesés Szombathelyen következett be (8. táblázat).

8. táblázat

A római katolikusok aránya az egyházmegyei székhelyeken

(%)

Egyházmegyei székhelyek	2022	2011	2001
Debrecen	9,0	11,1	15,4
Nyíregyháza	16,0	21,0	28,2
Eger	36,1	42,0	62,4
Esztergom	33,0	45,4	65,8
Budapest	22,6	29,0	45,5
Győr	34,3	44,9	66,5
Kalocsa	38,0	50,1	68,6
Kecskemét	29,8	39,7	58,5
Kaposvár	35,2	44,7	64,0
Pannonhalma	51,0	57,1	79,9
Pécs	29,4	39,7	58,5
Szeged	27,3	36,4	54,5
Székesfehérvár	26,9	35,0	53,8
Szombathely	42,8	52,2	76,3
Veszprém	29,5	38,9	57,0
Vác	34,0	42,4	59,4

A görögkatolikusok helyzete

Az ország népességéhez viszonyítva 2022-ben a görögkatolikusok aránya 1,7%, amely 2011-ben 1,8, míg 2001-ben még 2,6% volt. 2022-ben az ország 3177 településéből 2383 olyan volt, ahol legalább 1 fő görögkatolikusként határozta meg magát. 1459 olyan település volt, ahol a görögkatolikusok száma a 2011-es értékhez viszonyítva növekedett. Ezen belül 1175 településen 10 fővel, vagy annál kisebb mértékben nőtt a görögkatolikusok száma, míg 284 esetében annál nagyobb mértékben.

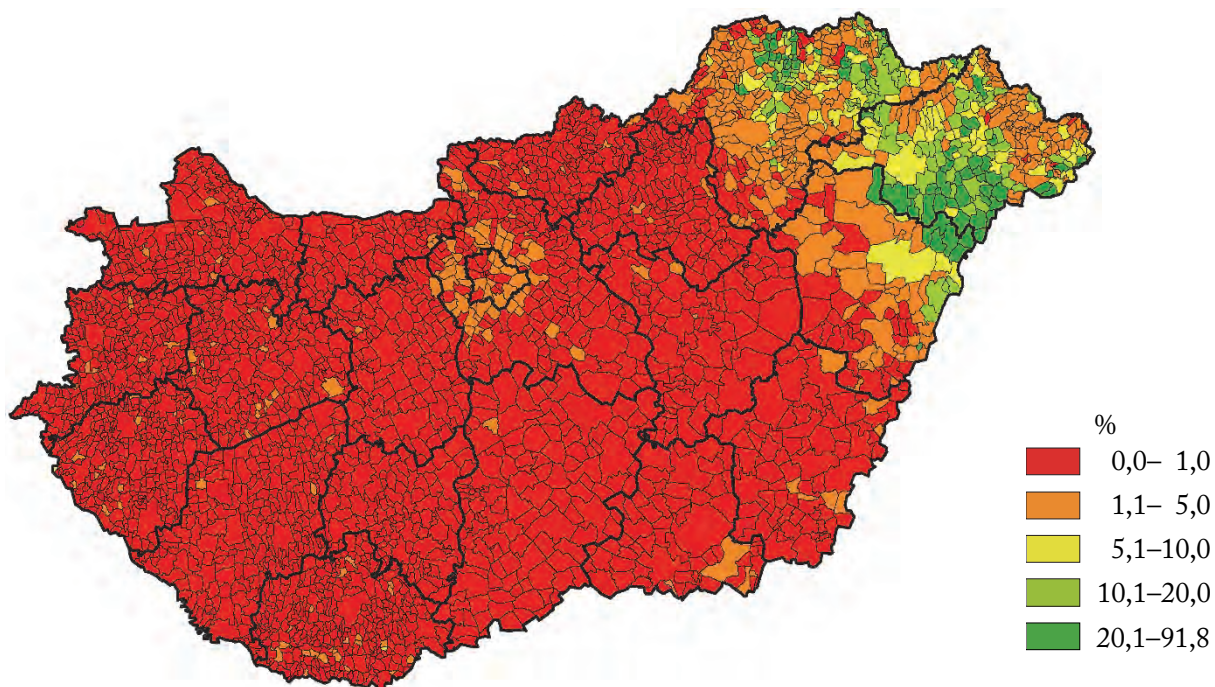
Emellett ugyanebben az időszakban a görögkatolikusok száma nagyságrendileg 140 településen több mint 50%-kal csökkent, 309 esetében 25 és 50% közötti, míg a fennmaradó településeken 25%-nál kisebb volt a visszaesés.

A görögkatolikusok történelmileg Hajdú és Szabolcs határvidékén, a Cserehát belsejében csoportosulnak (Kocsis 2016). A görögkatolikusok legmagasabb arányban Szabolcs-Szatmár-Bereg, Borsod-Abaúj-Zemplén és Hajdú-Bihar vármegyék településein élnek. Az ország más területein is vannak még olyan települések, ahol viszonylag magas a görögkatolikusok aránya (például Budapest kerületei, illetve Makó).

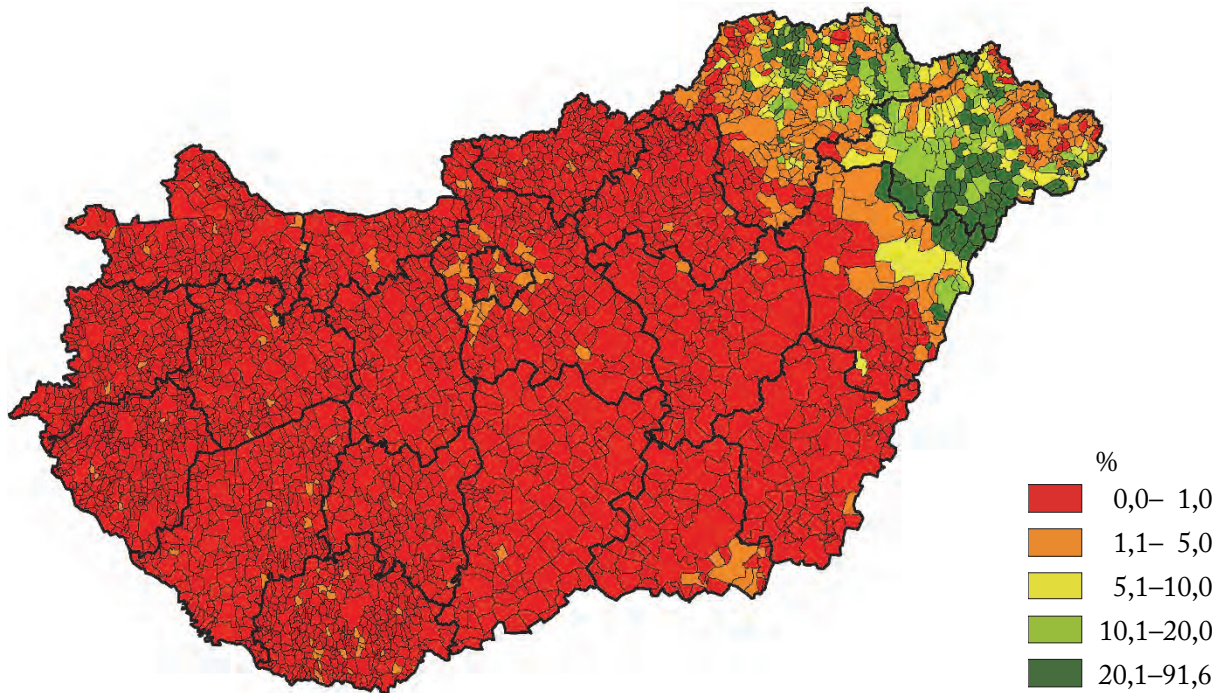
2011-hez, illetve 2001-hez képest 2022-re az alapvető térbeli kép nem változott. Jelentős visszaesést láthatunk viszont a Dél-Nyírség településeinél (27., 28., 29. ábra).

27. ábra

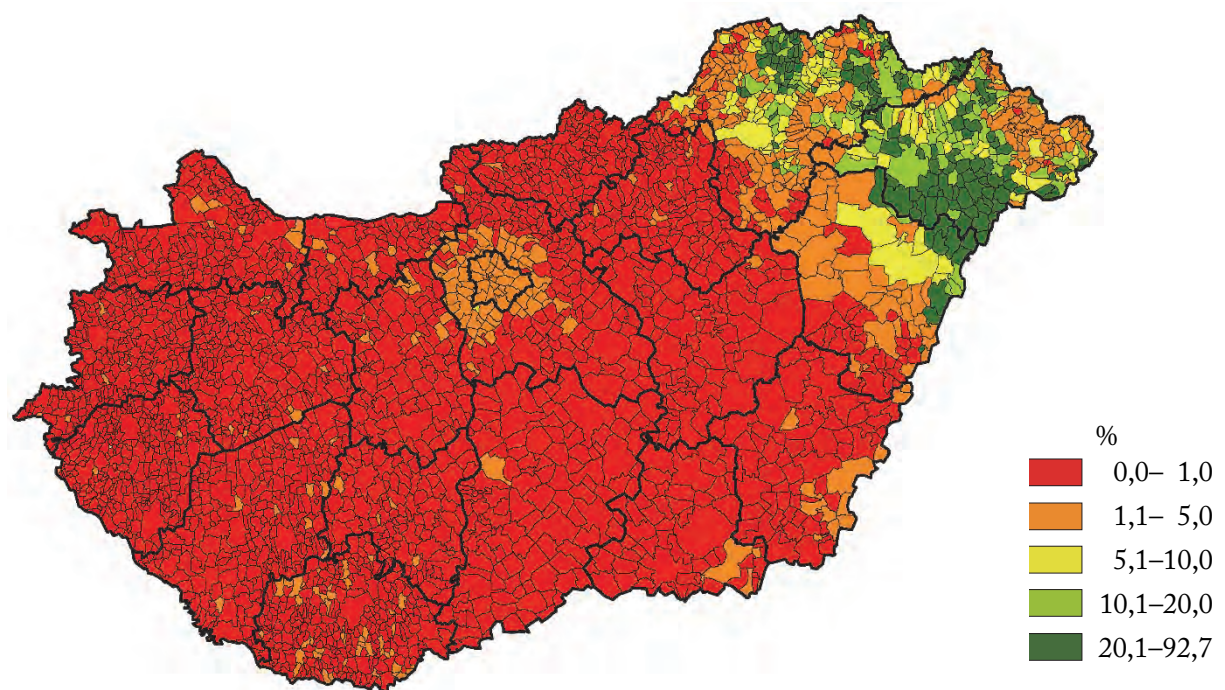
A görögkatolikus hívek aránya, 2022

A görögkatolikus hívek aránya, 2011

A görögkatolikus hívek aránya, 2001

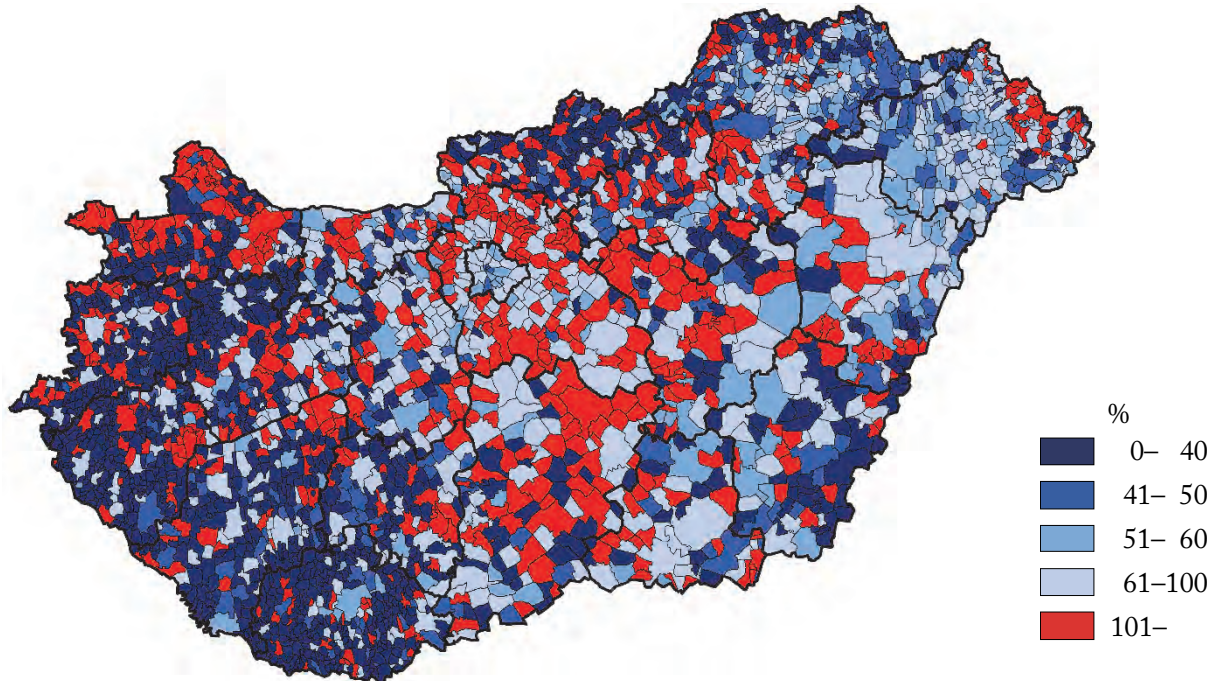

2001-hez viszonyítva a görögkatolikusok száma 38,6%-kal csökkent. Mivel elsősorban az északkeleti országrészre jellemző vallási felekezetről beszélünk, így a létszámot, illetve az

arányváltozást nem elemzem mélyebben. Sok esetben az alacsony számok miatt akár egyfős növekmény, illetve csökkenés is irreális térbeli képet eredményezhet (30., 31. ábra).

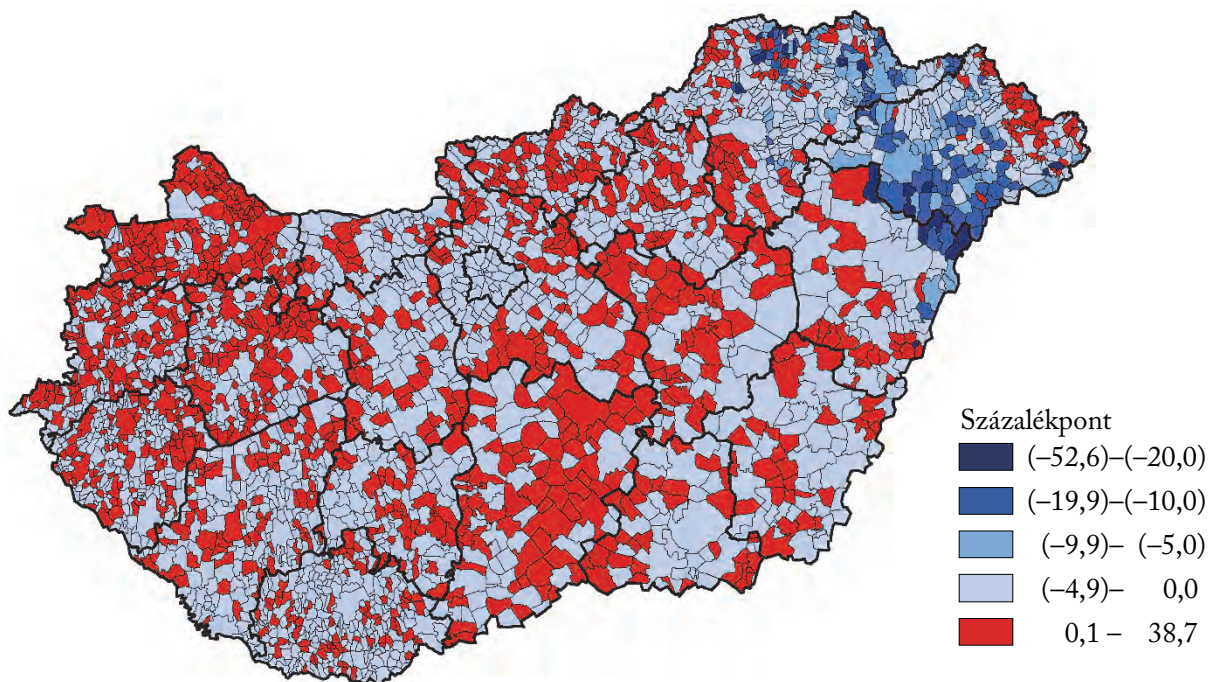
30. ábra

A görögkatolikusok száma 2022 (2001 = 100%)

31. ábra

A görögkatolikusok arányának változása, 2022/2001

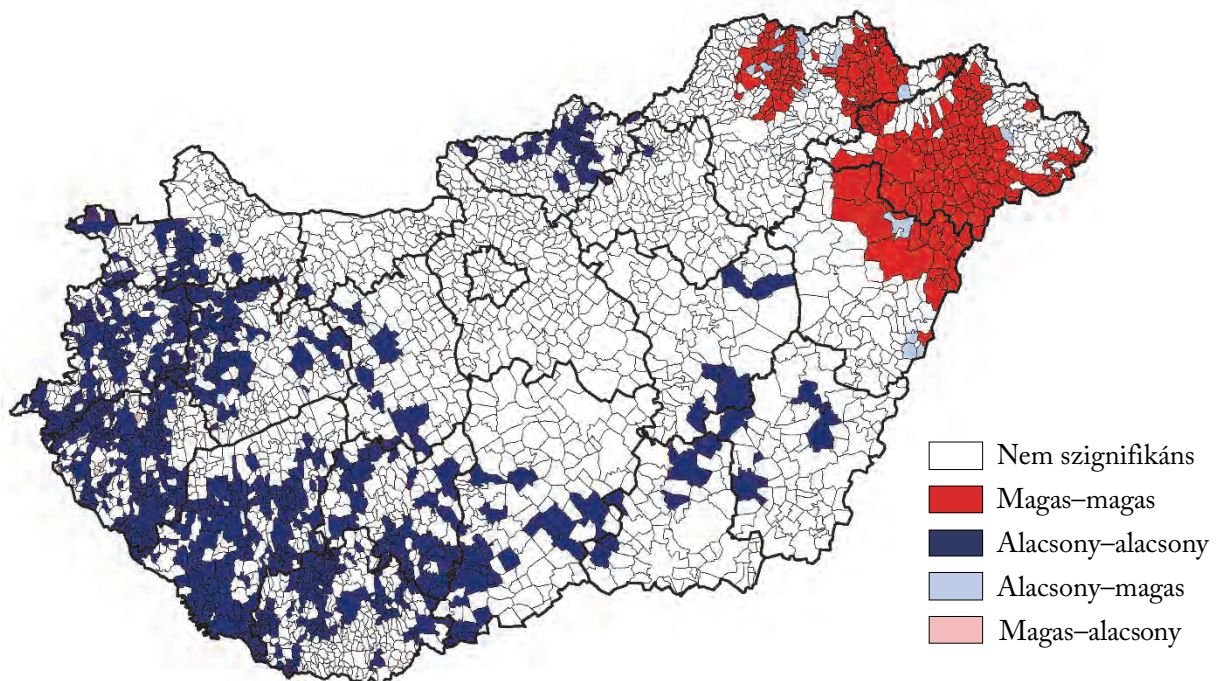
A 2022-es helyzetet a következőképpen jellemezhetjük területi autokorrelációs szempontból. A „magas–magas” klaszterbe 246 település tartozik, vagyis itt a görögkatolikusok aránya az adott

településen és a szomszédainál egyaránt magas. Ezzel szemben az „alacsony–alacsony” klaszterbe 654 település sorolható, ahol a vizsgált településen és a szomszédainál is alacsony görögkatolikus arányt láthatunk. A következő két csoportot a környezetüktől eltérők, más néven *outlierek* klaszterei adják. Az „alacsony–magas” klaszterbe 19 település tartozik, itt a szomszédokra jellemző viszonylag magas arány ellenére az adott településen alacsony értéket találunk, míg a „magas–alacsony” klaszterbe sorolt 6 település esetén éppen fordított a helyzet, hiszen ezeken a településeken a környezetükkel ellentétben magas arányokat figyelhetünk meg (32. ábra).

A „magas–magas” klaszter Északkelet-Magyarország határmenti térségeit érinti. Az „alacsony–alacsony” klaszter elsősorban a Dunántúl és a Dél-Alföld településeire jellemző. Az „alacsony–magas” klaszter településein alacsonyabb a görögkatolikusok aránya, mint ahogy az a szomszédaik értéke alapján várható lenne. Az idetartozók az északkelet-magyarországi, magas aránnyal rendelkező tömbbe ékelődő települések. Közöttük megemlíthető Biharkeresztes, Ártánd, Szamosszeg, Hajdúhadház. A „magas–alacsony” klaszter települései környezetüktől szignifikánsan eltérő, magas aránnyal jellemezhető dunántúli települések: Vejtői, Kissziget, Gosztola, Mikekarácsonyfa, Bödeháza, Pethőhenye (32. ábra).

32. ábra

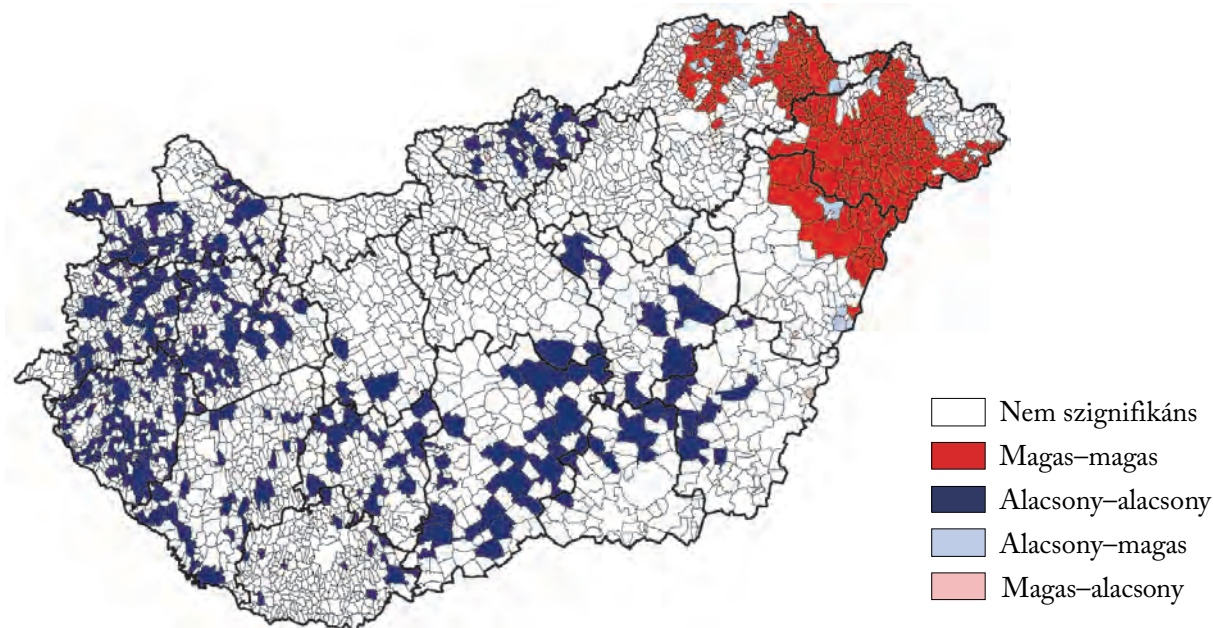
A görögkatolikus hívek arányának lokális hasonlósága, 2022

A 2001-es és a 2022-es helyzetet összevető kétváltozós próba legfontosabb megállapítása az, hogy a görögkatolikusok arányának alapvető térstruktúrája nem változott. Érdekes viszont kiemelni, hogy a Dunántúl esetében a statisztikailag nem szignifikáns helyzetű települések jelentős része átkerült az „alacsony–alacsony” klaszterbe. Vagyis, míg 2001-ben több településen még szórtan éltek görögkatolikusok ebben a térségben, addig a 2022-es időpontra a jelentős csökkenés következtében már szinte eltűntek (33. ábra).

33. ábra

A görögkatolikus hívek arányának lokális hasonlósága, 2022/2001

2022-ben a görögkatolikusok 65%-a élt községekben, 19,2%-a városokban, 6,1%-a megyei jogú városokban, 5,5%-a a fővárosban, és 4,3%-a nagyközségekben. A jelzett arányok 2001 óta jelentős mértékben nem változtak. A görögkatolikusok arányával kapcsolatban is azt láthatjuk, hogy minél alacsonyabb a település jogállása, annál magasabb a görögkatolikusok aránya, még annak ellenére is, hogy az alacsonyabb jogállású településeken a legjelentősebb a visszaesés 2001 óta (9. táblázat).

9. táblázat

A görögkatolikus hívek aránya a települések jogállása szerint, 2022

(%)

Település jogállása	2022	2011	2001
Főváros	1,1	1,0	1,7
Megyei jogú város	1,0	0,9	1,6
Város	1,4	1,5	2,2
Nagyközség	1,7	1,9	2,7
Község	2,1	2,2	3,2
Országos átlag	1,7	1,8	2,6

2022-ben a görögkatolikusok 20,8%-a 2000 fősnél kisebb településeken élt. 2000 fősnél nagyobb, de 20 000 fősnél kisebb településeken lakott 42,5, míg az annál nagyobb településeken a fennmaradó 36,7%. 2001-hez képest 2022-re minden településnagyság-csoportban 32 és 41% közötti visszaesés történt. A görögkatolikusok aránya a települések méretével nem összhangban változik (10. táblázat).

10. táblázat

A görögkatolikus hívek aránya településnagyság-kategóriák szerint, 2022

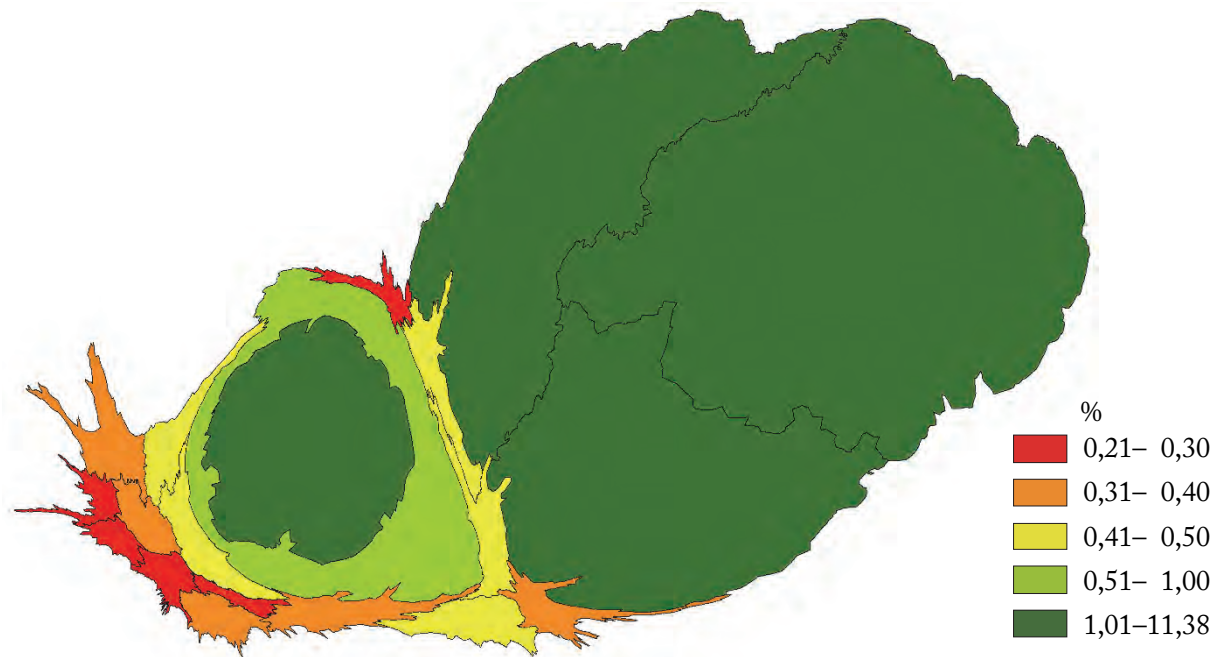
(%)

Településnagyság-kategóriák (fő)	2022	2011	2001
– 499	1,6	1,8	2,1
500 – 1 000	2,3	2,3	2,9
1 000 – 1 999	2,2	2,5	3,4
2 000 – 4 999	2,2	2,5	3,3
5 000 – 9 999	2,3	2,5	3,6
10 000 – 19 999	1,7	1,8	2,7
20 000 – 49 999	0,9	0,8	1,3
50 000 – 100 000	0,8	0,7	1,3
100 001 –	2,4	2,3	3,7
Országos átlag	1,7	1,8	2,6

Ismertetésemet a görögkatolikusok térbeli elemzésével folytatom. A görögkatolikus egyházban 3 egyházmegye működik, amelyek a következők: a Miskolci Egyházmegye, amely lefedi a teljes Borsod-Abaúj-Zemplén és Heves vármegyét; a Nyíregyházi Egyházmegye, amely magában foglalja Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyét; a Hajdúdorogi Főegyházmegye pedig a többi vármegye összes településén illetékes.

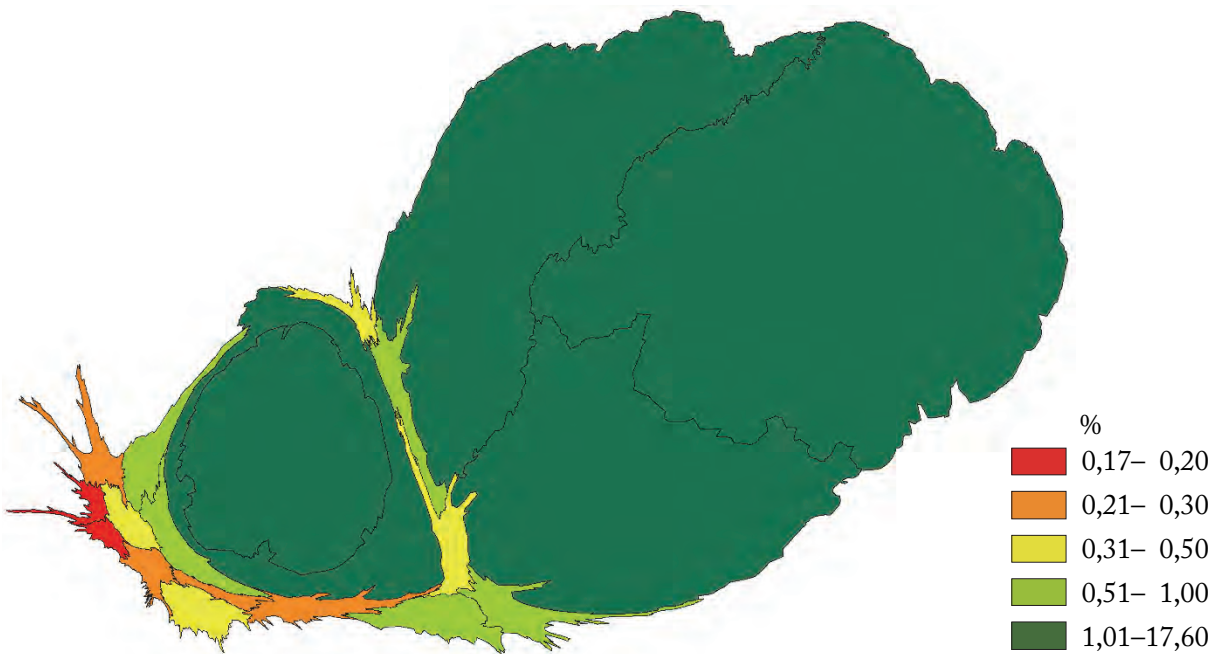
Topologikus térképeken ábrázoltam a görögkatolikusok számát és arányát. Mivel a 3 görögkatolikus egyházmegye területileg ennyire különböző, így a topologikus térképek alapjául a közigazgatási vármegyebeosztást alkalmaztam. A térképeken a vármegyék területét a görögkatolikusok számának arányában módosítottam, míg a vármegyék színezése a görögkatolikusok arányát mutatja. A két térkép tanúsága szerint a vármegyék között a vizsgált időszakban alapvető, a sorrendet érintő változás nem történt. A vizsgált időszakban a térbeli mintázat nem változott, csak kisebb módosulások voltak (34., 35. ábra).

A görögkatolikusok számának és arányának topologikus térképe, 2022

2022-ben a görögkatolikusok 36,5%-a élt Szabolcs-Szatmár-Bereg, 17,8%-a Borsod-Abaúj-Zemplén, 17,6%-a Hajdú-Bihar vármegyékben, illetve 10,2%-a a fővárosban. 2001-hez képest Szabolcs-Szatmár-Bereg, Baranya, Borsod-Abaúj-Zemplén, Békés vármegyékben és a fővárosban a görögkatolikusok száma több mint 40%-kal csökkent. Ezzel szemben Győr-Moson-Sopron, Vas, illetve Zala vármegyékben növekedés következett be.

A görögkatolikusok számának és arányának topologikus térképe, 2001

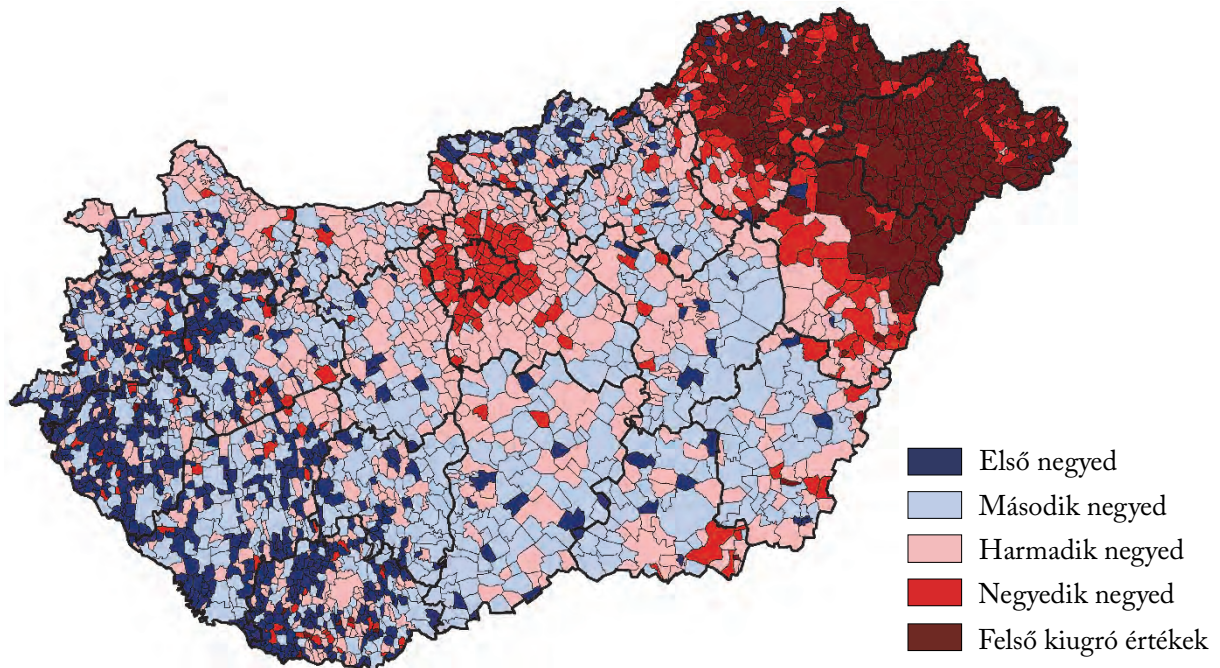

A 2022-es arány, illetve a 2001-ről 2022-re történő arányváltozás követi a fentebb ismertetett térbeli képet.

A 36. ábrán a 2022-es helyzetet mutatom be doboztérképen. A legmagasabb arányok Szabolcs-Szatmár-Bereg, Borsod-Abaúj-Zemplén és Hajdú-Bihar vármegyék településein láthatók. Érdeemes még kiemelni a fővárosnak és az agglomerációjának a viszonylag kedvező helyzetét.

36. ábra

A görögkatolikusok arányának doboztérképe, 2022

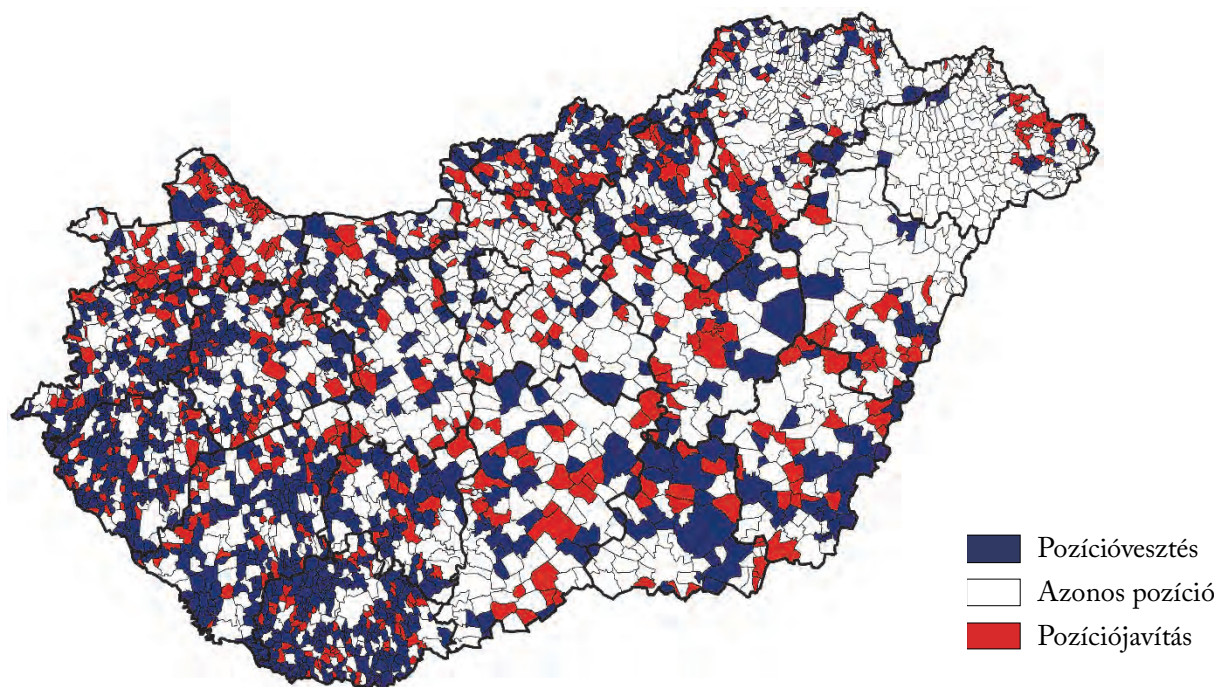

2001-hez képest 547 település esetében történt relatív javulás, 1418 helyzete változatlan, míg 1212 település helyzete romlott.

Az 1212, pozícióromlást mutató település közül 933 darab 1000 főnél kisebb népességű. Az 50 000 főnél nagyobbak a következők: Budapest II., XII. és XXII. kerületei, Békéscsaba.

Az 547, javulást mutató közül 351 település 1000-nél kisebb lélekszámú. Pozíciójavulást a következő, 10 000 főnél nagyobb településeken láthatunk: Mosonmagyaróvár, Kiskunhalas, Törökszentmiklós, Keszthely, Kalocsa, Kőszeg, Tiszakécske (37. ábra).

A görögkatolikusok arányának relatív pozícióváltozása, 2022/2001

Végül a görögkatolikusok arányát vizsgáltam az egyházmegyei székhelyeken. A legmagasabb arányt 2022-ben Hajdúdorogon láthatjuk, és egyben a legnagyobb visszaesés is itt következett be (11. táblázat).

11. táblázat

A görögkatolikusok aránya az egyházmegyei székhelyeken

(%)

Egyházmegyei székhelyek	2022	2011	2001
Hajdúdorog	57,2	64,1	80,9
Miskolc	4,0	3,9	6,7
Nyíregyháza	9,6	10,6	16,0

A reformátusok helyzete

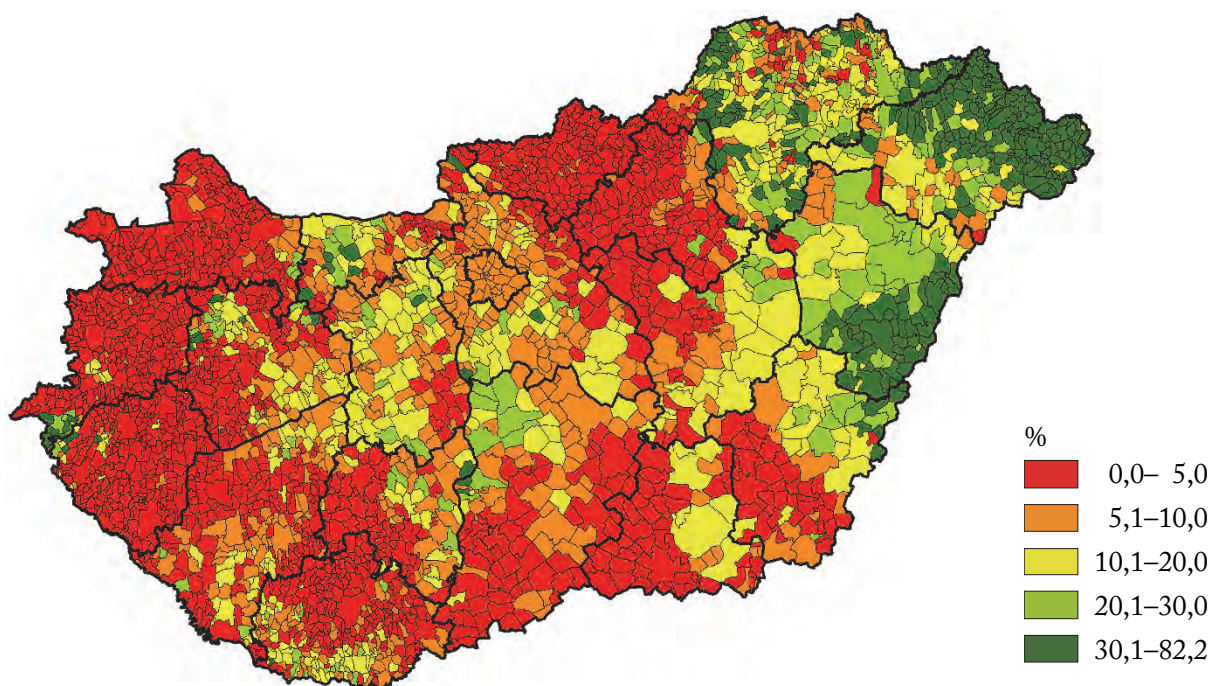
Az ország népességéhez viszonyítva 2022-ben a reformátusok aránya 9,8%, amely 2011-ben 11,9, míg 2001-ben még 16,3% volt. 2022-ben 89 olyan település volt, ahol 2011-ben még legalább egy személy reformátusnak vallotta magát, de 2022-re már egy sem. 879 településen azonban a reformátusok száma a 2011-es értékhez viszonyítva növekedett. Ebből 612 olyan volt, ahol a növekedés 10 hívót, vagy annál kevesebbet tett ki, míg 267 településen ennél többet jelentett.

Emellett ugyanebben az időszakban nagyságrendileg 169 településen a reformátusok száma több mint 50%-kal csökkent, 933 esetében 25 és 50% közötti, míg a fennmaradó településeken 25%-nál kisebb mértékű volt a visszaesés (38., 39., 40. ábra).

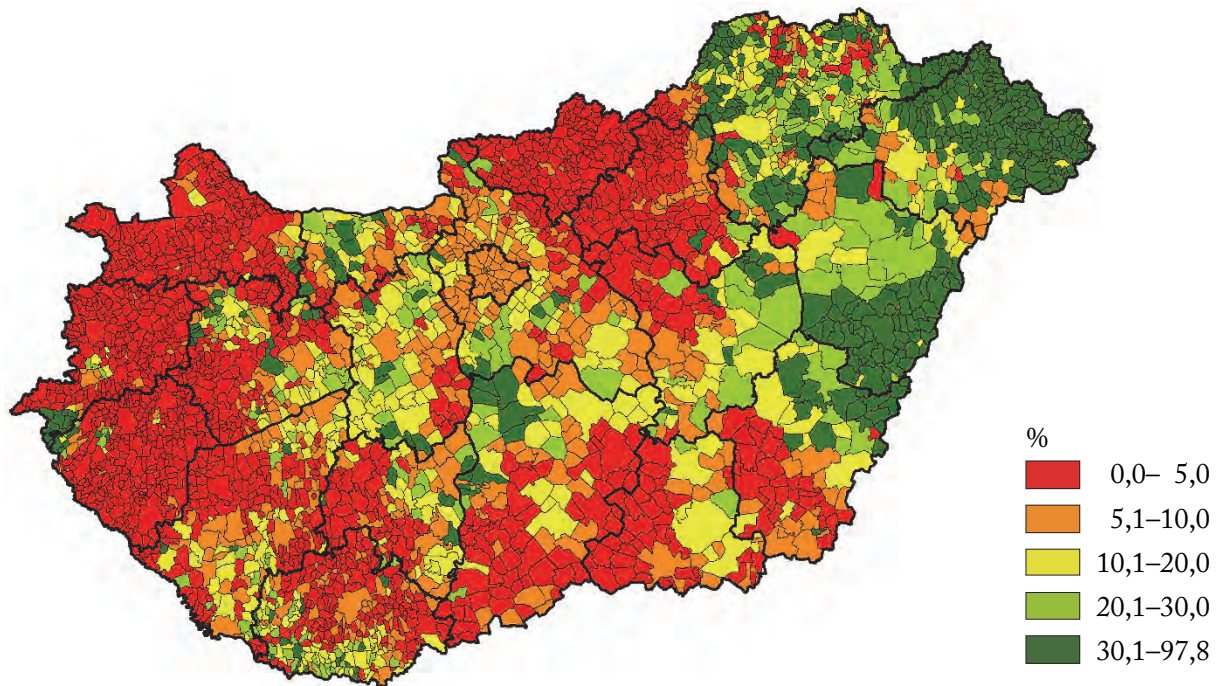
A reformátusok legmagasabb arányban Szabolcs-Szatmár-Bereg, Hajdú-Bihar és Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyékben élnek. A kálvinisták fő településterülete a Sarkad–Ózd vonaltól északkeletre eső országrész (Dövényi–Németh 2014). Ezzel szemben a reformátusok alacsony arányát figyelhetjük meg Győr-Moson-Sopron, Vas és Zala vármegyék területén, vagyis a történelmileg katolikus többségű térségekben. Kocsis (2016) szerint a 20. század második felében a református egyház híveinek számában a legnagyobb visszaesését a Nagykovácsiban, Békésben és a Hajdúságban élők körében figyelhetjük meg.

38. ábra

A református hívek aránya, 2022

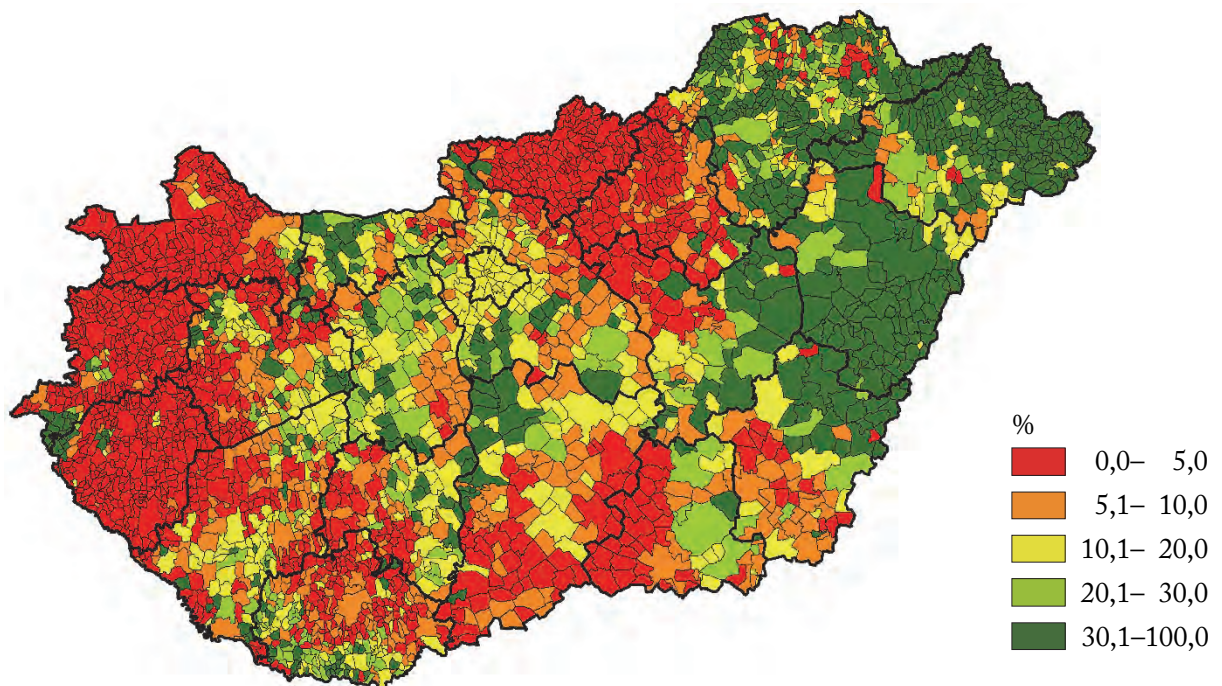

A református hívek aránya, 2011

40. ábra

A református hívek aránya, 2001

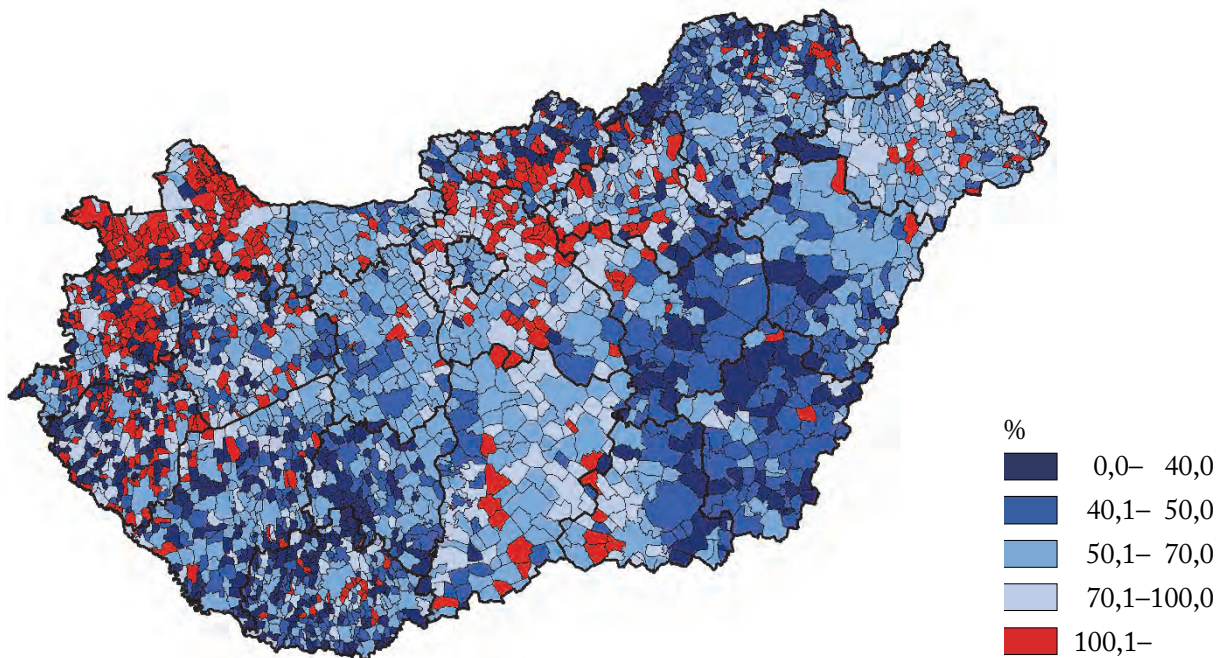
2011-hez, illetve 2001-hez képest 2022-re a legjelentősebb változásnak azt tekinthetjük a reformátusok számát illetően, hogy a magas arányokkal rendelkező térségeknél (keleti országrész), illetve az ezektől távol elhelyezkedő, katolikusok többségű térségekkel szomszédos területek (például Pápa, illetve az Őrség néhány települése) esetében jelentős visszaszorulás zajlott le.

A reformátusok aránya Győr-Moson-Sopron, Vas és Nógrád vármegyékben növekedett elsősorban a korábbi népszámlálásokhoz hasonlóan (Dövényi-Németh 2014).

2001-hez képest a reformátusok száma Békés, Csongrád-Csanád, Tolna és Baranya vármegyékben csökkent a legnagyobb mértékben. Ezzel szemben, ahogy az a 41. ábrán is szembeötlő, a reformátusok száma elősorban katolikus, illetve esetenként evangélikus dominanciájú településeken nőtt meg (például Győr-Moson-Sopron és Nógrád vármegyékben).

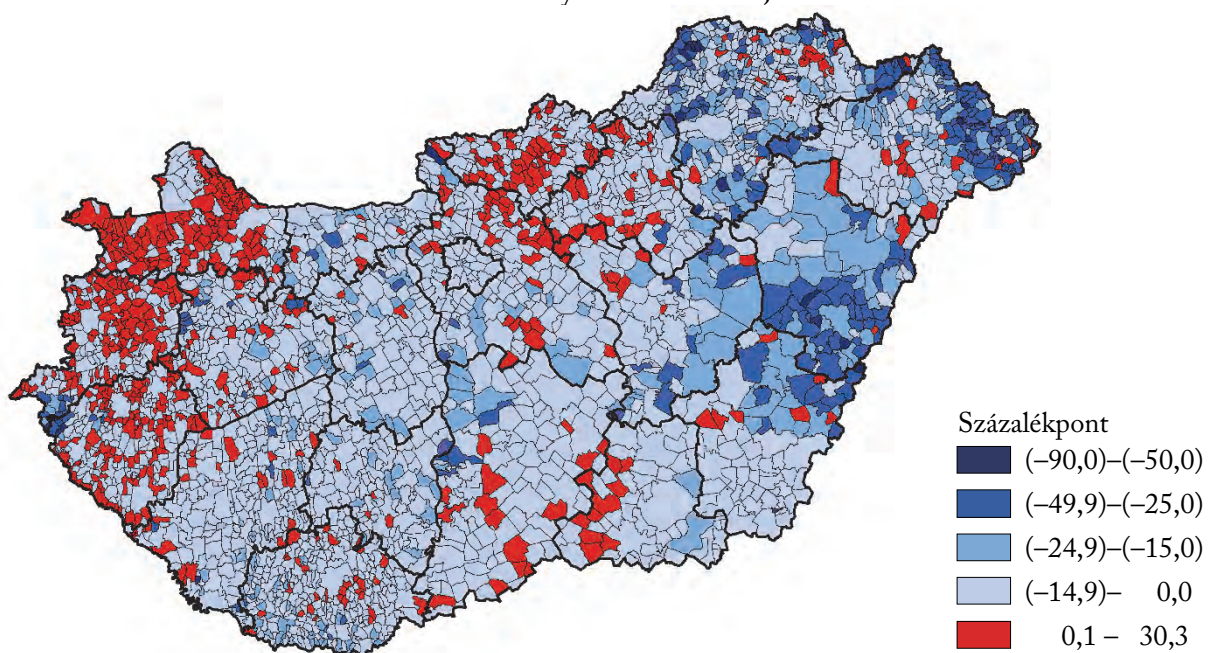
41. ábra

A reformátusok száma, 2022 (2001 = 100%)

42. ábra

A reformátusok arányának változása, 2022/2001

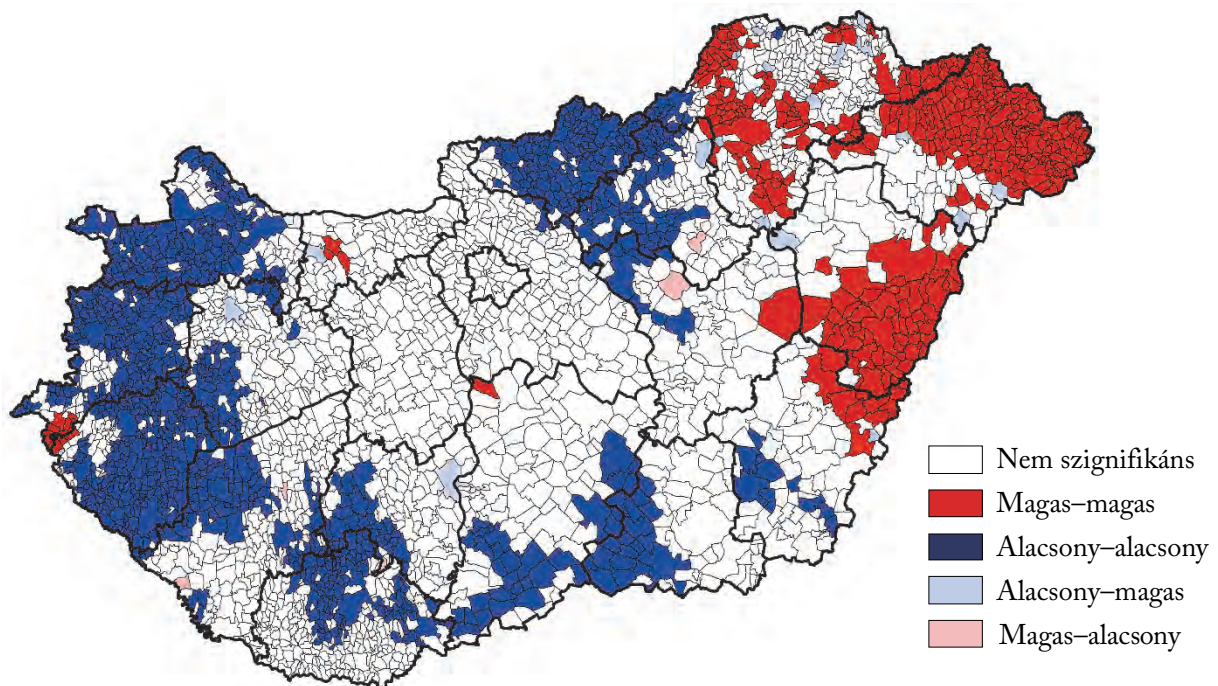

A reformátusok arányának csökkenése legnagyobb mértékben a reformátusok által sűrűbben lakott térségeket érintette, például az Órség, a Hajdúság és a Tiszahát településeit (42. ábra).

A 2022-es helyzetet a következőképpen jellemezhetjük területi autokorrelációs szempontból. A „magas–magas” klaszterbe 387 település tartozik, vagyis itt a reformátusok aránya az adott településen és a szomszédainál egyaránt magas. Ezzel szemben az „alacsony–alacsony” klaszter 987 települése esetében a vizsgált településen és a szomszédainál is alacsony a reformátusok aránya. A következő két csoportot a környezetüktől eltérők, más néven *outlierek* klaszterei alkotják. Az „alacsony–magas” klaszterbe 23 település sorolható, itt a szomszédokra jellemző viszonylag magas arány ellenére az adott településen alacsony értéket láthatunk, míg a „magas–alacsony” klaszterbe tartozó 8 település esetén éppen fordított a helyzet, hiszen ezeken a településeken a környezetükkel ellentétben magas arányokat figyelhetünk meg (43. ábra).

43. ábra

A református hívek arányának lokális hasonlósága, 2022

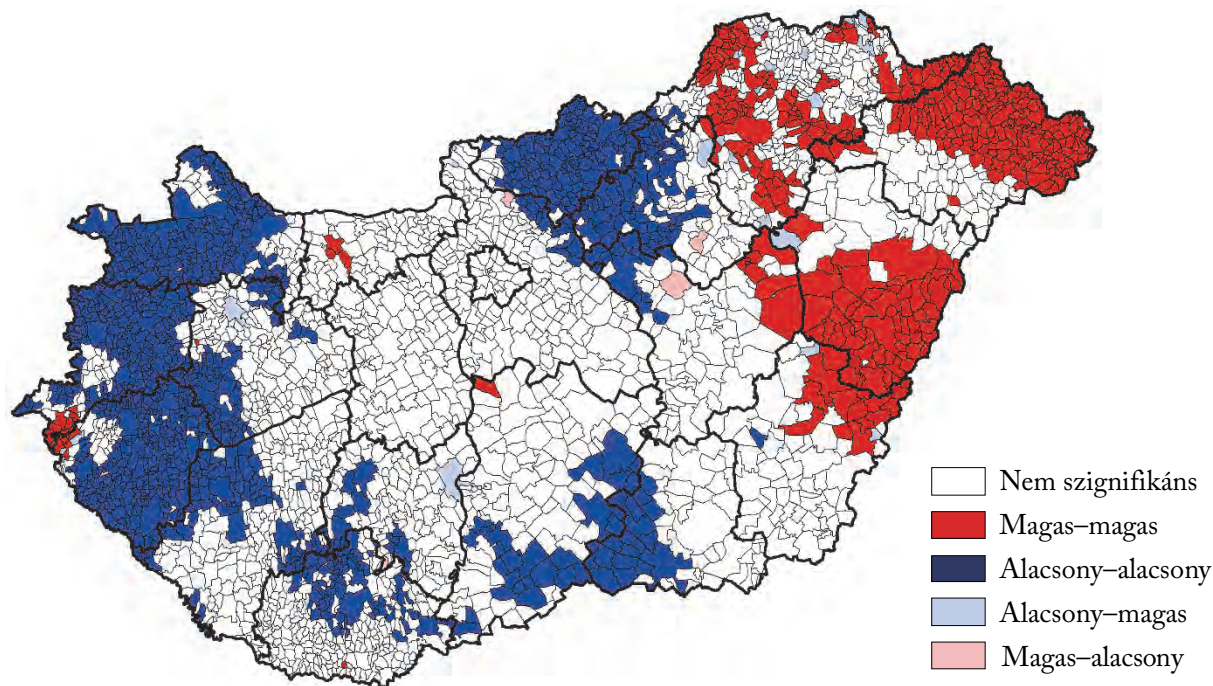
A „magas–magas” klaszter Szabolcs-Szatmár-Bereg, Hajdú-Bihar és Békés vármegyék zömmel határmenti térségeit érinti. Az „alacsony–alacsony” klaszter elsősorban a Nyugat-Dunántúlon, a Dél-Dunántúlon, a Dél-Alföldön, valamint Nógrád és Heves vármegyék területén figyelhető meg. Az „alacsony–magas” klaszter települései esetén alacsonyabb a reformátusok aránya, mint ahogy az a szomszédai értéke alapján várható lenne. (Idesorolhatjuk többek között Pápát, Paksot, Monokot, Répáshutát és Füzért.) Ezzel szemben bizonyos esetekben ellentétes helyzetet is láthatunk, amelyre a „magas–alacsony” klaszter települései kínálnak jó példát. Ezek a környezetüktől szignifikánsan eltérő, magas aránnyal jellemezhető

települések térben szórtan találhatók (például Jászkisér, Felsőmocsolád, Somogyudvarhely, Váralja) (43. ábra).

A 2001-es és a 2022-es helyzetet összevető kétváltozós próba legfontosabb megállapítása az, hogy a reformátusok arányának alapvető térstruktúrája nem változott, lényegében a klaszterek térbeli elhelyezkedése azonos a 2022-es helyzettel (44. ábra).

44. ábra

A református hívek arányának lokális hasonlósága, 2022/2001

A hazai reformátusok döntő többsége, mintegy 35,9%-a 2022-ben városokban lakott. A községekben 27,9%, a megyei jogú városokban 17,1%, a fővárosban 13,4%, míg a nagyközségekben 5,6% élt. Így a református népességet alapvetően urbanizáltnak tekinthetjük (12. táblázat).

12. táblázat

A református hívek aránya a települések jogállása szerint, 2022

(%)

Település jogállása	2022	2011	2001
Főváros	7,5	8,7	13,0
Megyei jogú város	8,5	9,6	13,8
Város	10,7	13,1	18,2
Nagyközség	11,3	14,5	19,1
Község	11,0	13,9	17,8
Országos átlag	9,8	11,9	16,3

A 2022-es eredmények alapján láthatjuk, hogy a települések jogállása szerint a reformátusok aránya a jogállási hierarchia alacsonyabb fokán a legmagasabb, tehát a városok, nagyközségek, illetve a községek szintjén nagyjából 11%-os. Az elmúlt húsz év folyamán elsősorban éppen ezeken a településeken tapasztalható csökkenés, így hosszabb távon a református népesség erősödő urbanizáltsága figyelhető meg, döntően a főváros, illetve a megyei jogú városaink felé (12. táblázat).

2022-ben a reformátusok közel 20%-a élt 2000 főnél kisebb településeken. A fennmaradó kálvinisták mintegy négytizede 2000 főnél nagyobb, de 20 000 főnél kisebb településeken, míg a további négytized ennél nagyobb településeken lakott. Alapvetően a reformátusok nagyobb része nagyvárosokban él. Ez a struktúra a korábbi két népszámlálás eredményeiben is megfigyelhető.

A református hívek aránya az 500 és a 20 000 fő közötti lélekszámú településeken nagyjából 10% körüli. 2001-hez képest a 20 000 fős és annál nagyobb településeken az országos átlagnál kisebb mértékű csökkenés figyelhető meg (13. táblázat).

13. táblázat

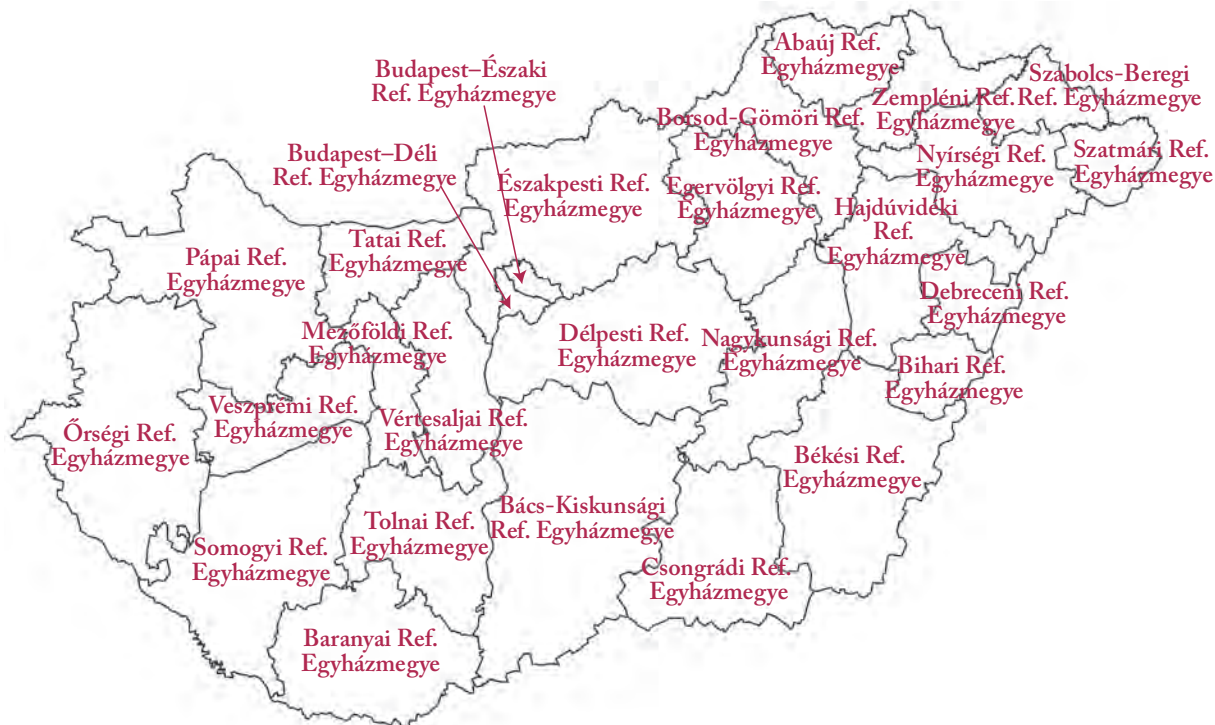
A református hívek aránya településnagyság-kategóriák szerint, 2022

(%)

Településnagyság-kategóriák (fő)	2022	2011	2001
– 499	9,6	12,8	16,9
500 – 1 000	11,9	15,1	19,2
1 000 – 1 999	11,8	14,9	18,9
2 000 – 4 999	10,9	13,6	17,8
5 000 – 9 999	11,5	14,2	19,2
10 000 – 19 999	10,8	13,3	18,5
20 000 – 49 999	8,4	9,9	14,6
50 000 – 100 000	6,9	7,7	11,4
100 001 –	9,9	11,3	16,2
Országos átlag	9,8	11,9	16,3

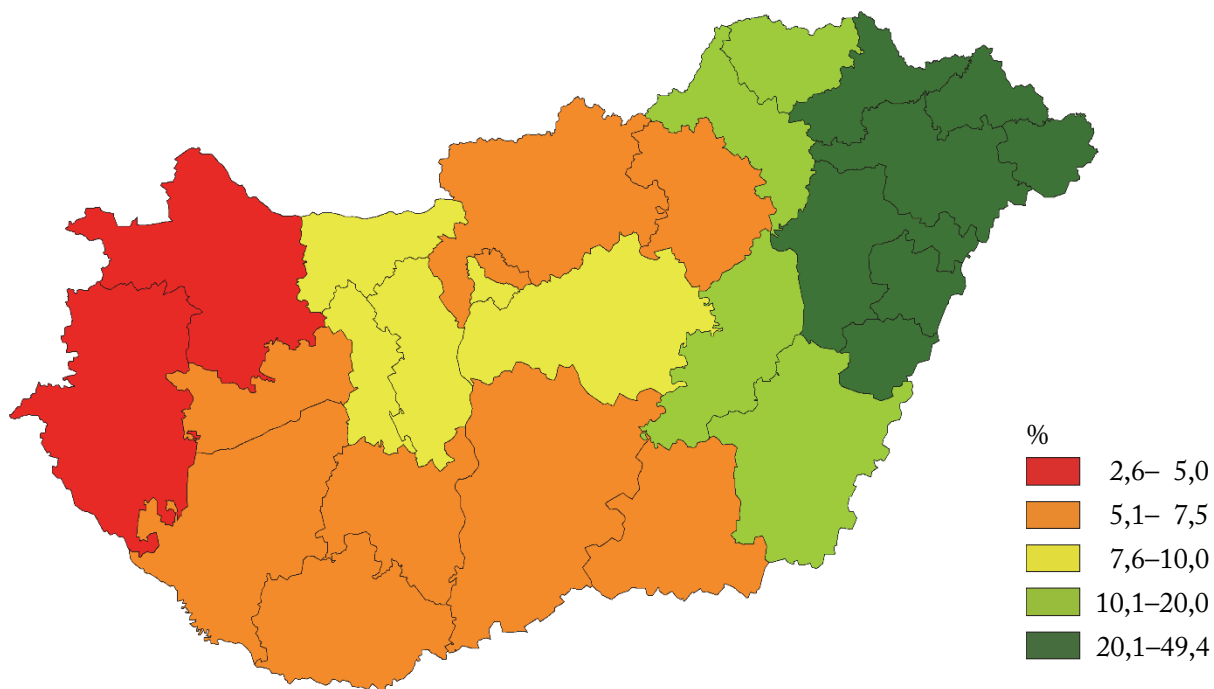
A Magyarországi Református Egyház egyházmegyékre, illetve az azokat összefogó egyházkerületekre tagolódik (45. ábra). Az egyházmegyék száma 27. A továbbiakban a népszámlálási eredményeket egyházmegyei szinten igyekszem elemezni. Mivel az egyházmegyei beosztás sok tekintetben nem követi a közigazgatási vármegyebeosztást, így a népesség és a reformátusok számának egyházmegyei megoszlását a Melléklet 2. táblázatában mutatom be.

Református egyházmegyék

2022-ben a hazai reformátusok 7,7-7,7%-a a Nyírségi és az Északpesti Református Egyházmegyék területén élt. Nagyon hasonló részesedéssel rendelkeztek a Budapest-Északi és a Délpesti Református Egyházmegyék is (46. ábra).

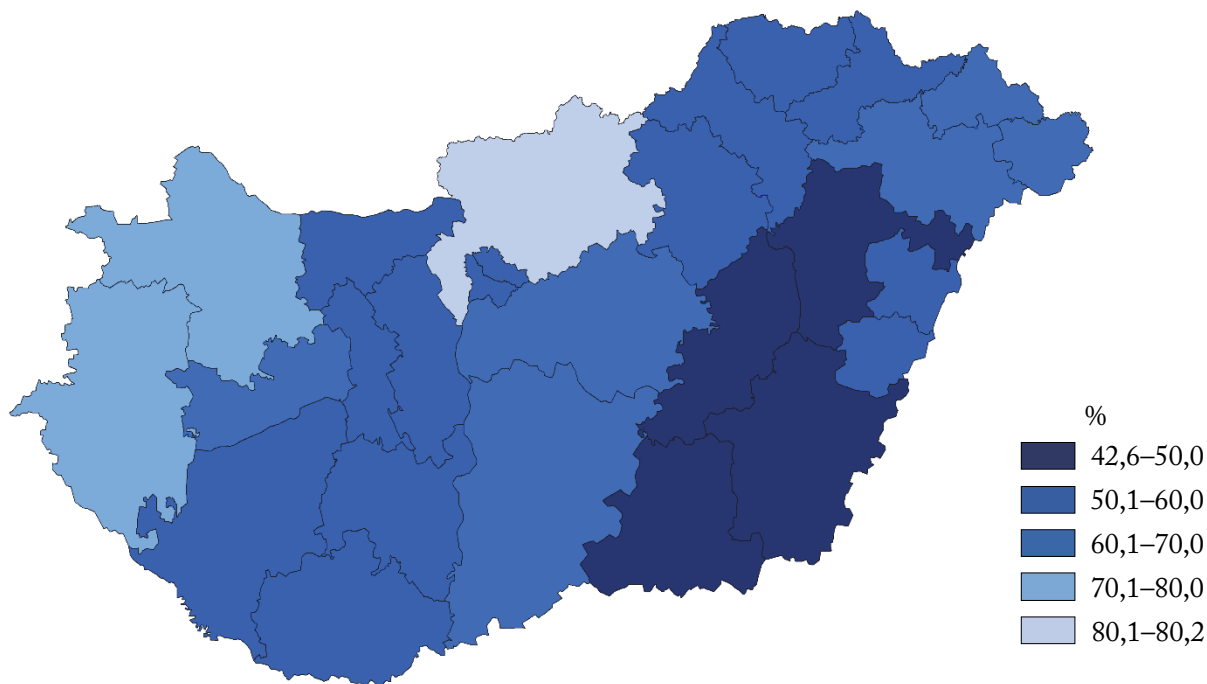
A reformátusok aránya egyházmegyénként, 2022

2001-hez viszonyítva a reformátusok száma legkisebb mértékben az Északpesti Református Egyházmegyében csökkent (-20%). Több olyan egyházmegye is van, ahol ugyanebben az időszakban a reformátusok száma kevesebb mint felére csökkent (Nagykunsági, Békési, Csongrádi, Hajdúvidéki Református Egyházmegye) (47. ábra).

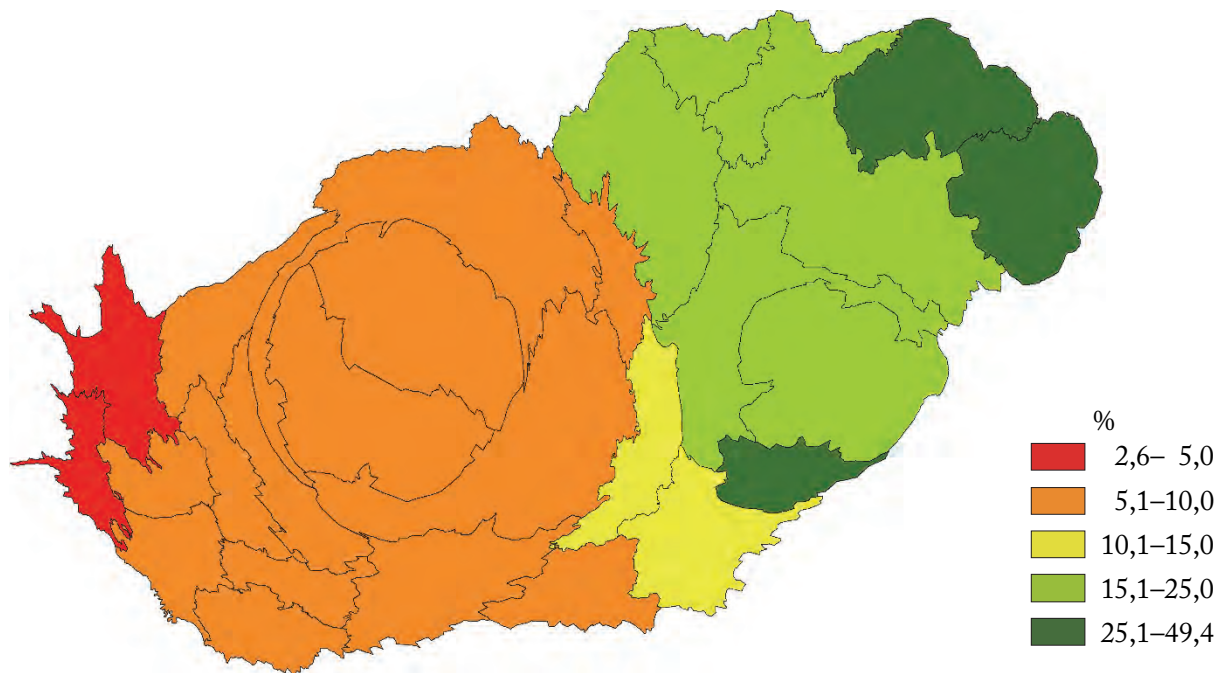
47. ábra

A reformátusok száma egyházmegyénként, 2022 (2001 = 100%)

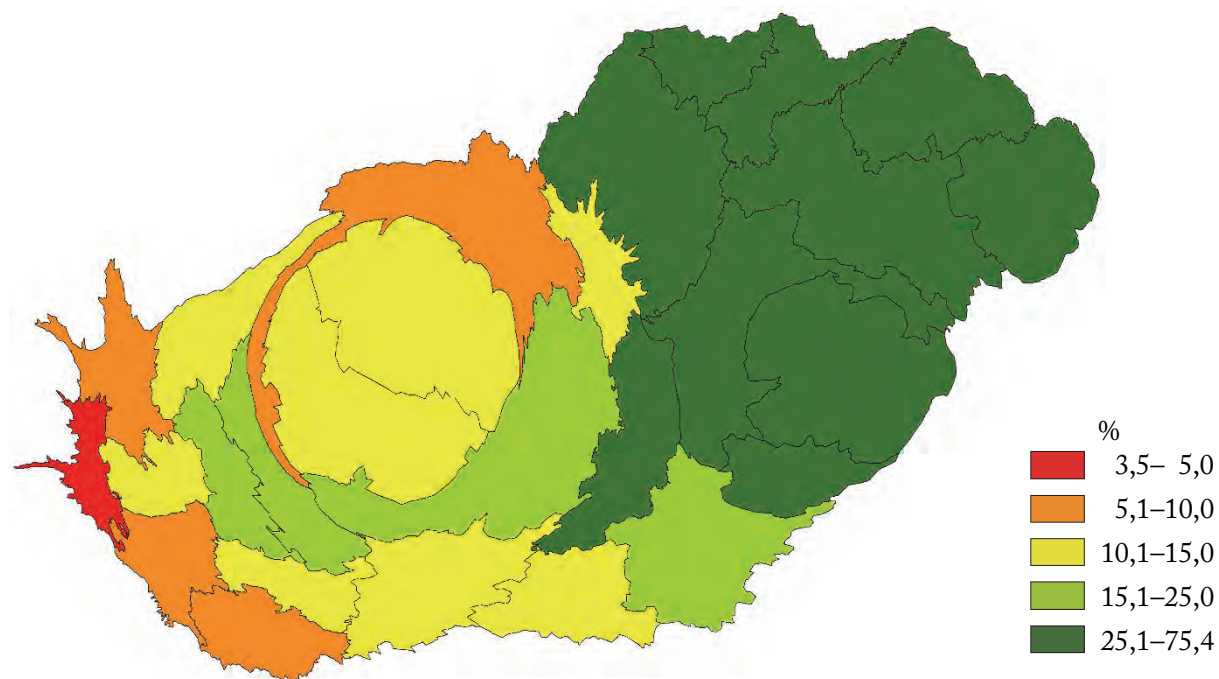

A 2022-es topologikus térkép a keleti és a budapesti, illetve a két Pest vármegyei egyházmegye dominanciáját mutatja. A nagyságrendi viszonyok 2001-hez viszonyítva érdemben nem változtak. A térképek színezésén, vagyis a reformátusok arányában viszont megfigyelhetünk némi átrendeződést. A 2001-ben magas értékekkel rendelkező keleti egyházmegyékben – a Bihari, a Szabolcs-Beregi és a Szatmári Egyházmegyék kivételével – a reformátusok aránya jelentősen visszaesett. Kategóriaváltást nem hozó arányromlást az Északpesti, a Somogyi és a Baranyai Református Egyházmegyéknél láthatunk (48., 49. ábra).

A reformátusok számának és arányának topologikus térképe, 2022

A reformátusok számának és arányának topologikus térképe, 2001

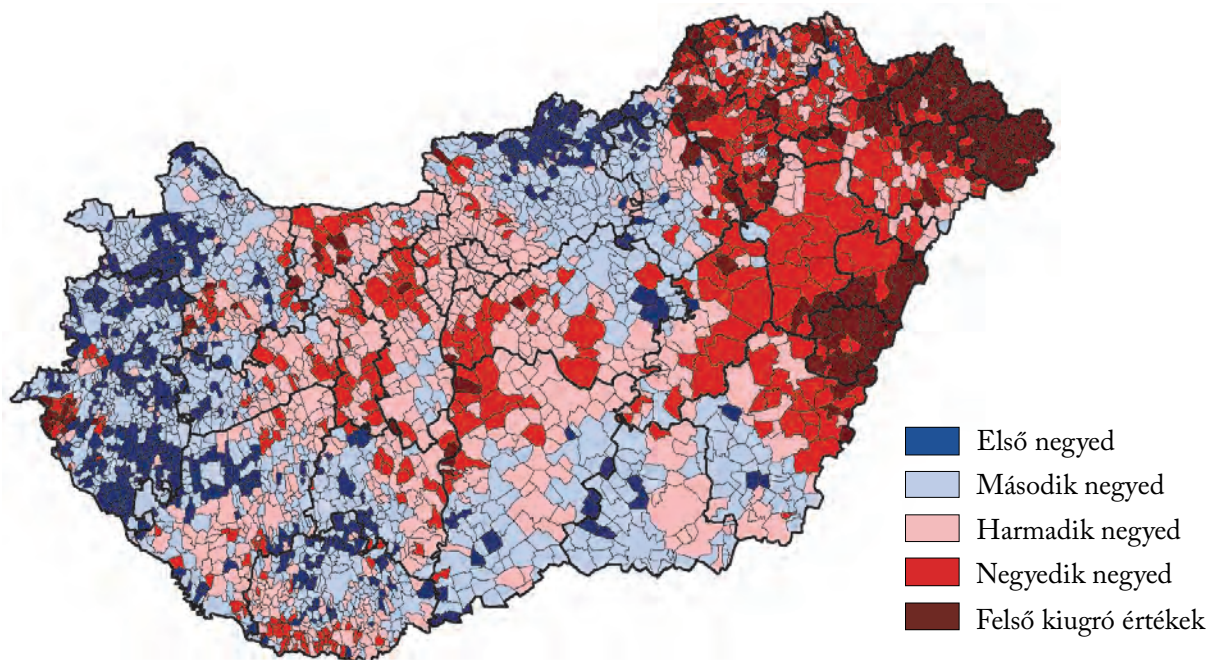

A reformátusok arányának doboztérképén elsősorban a Szabolcs-Beregi, a Szatmári és a Bihari Református Egyházmegeyék települései emelkednek ki felülről kiugró értékeikkel. Mint azt korábban már jeleztem, a magas értékek (a harmadik és a negyedik negyed települései) elsősorban a keleti országrészben találhatóak. Viszonylag kedvező helyzetűek még a Délpesti, a Vértessaljai, a Tatai, illetve az Őrségi Református Egyházmegeyék bizonyos települései. A Pápai

és az Őrségi, valamint az Északpesti, a Békési, a Csongrádi és a Bács-Kiskunsági Református Egyházmegyék jelentős területei az első, illetve a második negyedbe tartoznak (50. ábra).

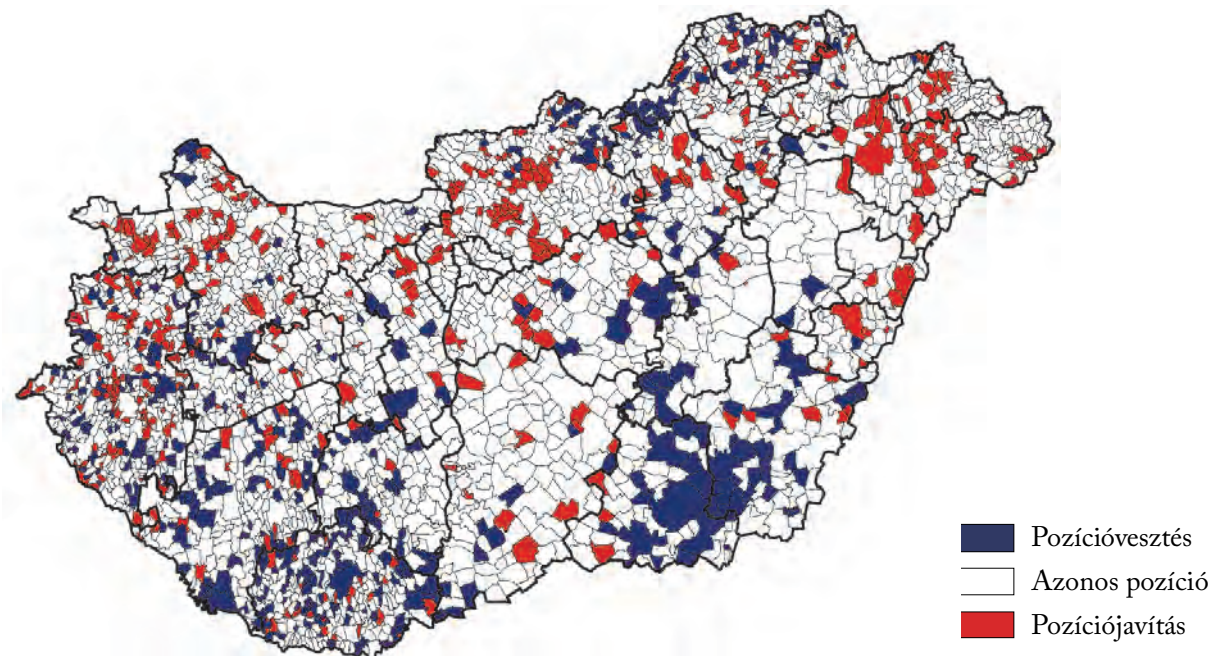
50. ábra

A reformátusok arányának doboztérképe, 2022

51. ábra

A reformátusok arányának relatív pozícióváltozása, 2022/2001

2001-ről 2022-re 482 település relatív helyzete romlott a reformátusok aránya tekintetében. Megyei jogú városaink közül ezek közé tartozik Szeged, Pécs és Hódmezővásárhely. A 10 000 főnél nagyobb települések közül megemlíthető még Ajka, Orosháza, Szentes, Makó, Mohács, Abony, Sárbogárd, Bátonyterenye és Tiszaföldvár.

2236 település relatív pozíciója a vizsgált időszakban nem változott. Ezzel szemben 459 olyan települést találunk, amelynek a relatív pozíciója javult. Közülük a legjelentősebb Nyíregyháza, de megemlíthető még Kisvárd, Pilisvörösvár, Berettyóújfalu, Bicske és Ráckeve is (51. ábra).

Végül az egyházmegyéek székhelyeit veszem górcső alá. 2022-ben a legmagasabb reformátusarányt Pátroha, Zsadány és Kocsord településeken láthatjuk. 2001-hez képest a reformátusok aránya legnagyobb mértékben Egerlövön, Kocsordon és Bőcsön csökkent (14. táblázat).

14. táblázat

A reformátusok aránya az egyházmegyei székhelyeken

(%)

Egyházmegyei székhely	2022	2011	2001
Ács	19,7	22,6	32,3
Baja	3,4	3,4	4,5
Berekböszörmény	47,1	54,9	75,1
Bőcs	36,5	50,9	66,8
Budapest	7,5	8,7	13,0
Debrecen	22,4	25,8	38,6
Dég	18,0	22,4	31,2
Dunaszentgyörgy	25,1	31,1	48,4
Egerlövő	38,2	54,9	93,1
Karcag	19,4	26,2	35,8
Kiskunlacháza	19,9	25,2	34,7
Kocsord	49,7	75,4	84,5
Körmend	4,8	5,1	7,6
Litér	12,9	15,2	21,4
Lovasberény	18,0	24,2	26,6
Megyaszó	35,2	50,7	58,0
Méra	13,9	23,5	27,9
Nádudvar	15,8	24,5	38,9
Nagykanizsa	1,9	2,0	2,7
Nyíregyháza	16,2	16,8	21,4
Pápa	10,5	12,4	16,2
Pátroha	59,9	64,1	70,4
Pécs	4,4	5,6	7,7
Pomáz	9,7	11,1	14,0
Szeged	4,3	5,0	6,7
Zsadány	53,8	48,2	66,1

Az evangélikusok helyzete

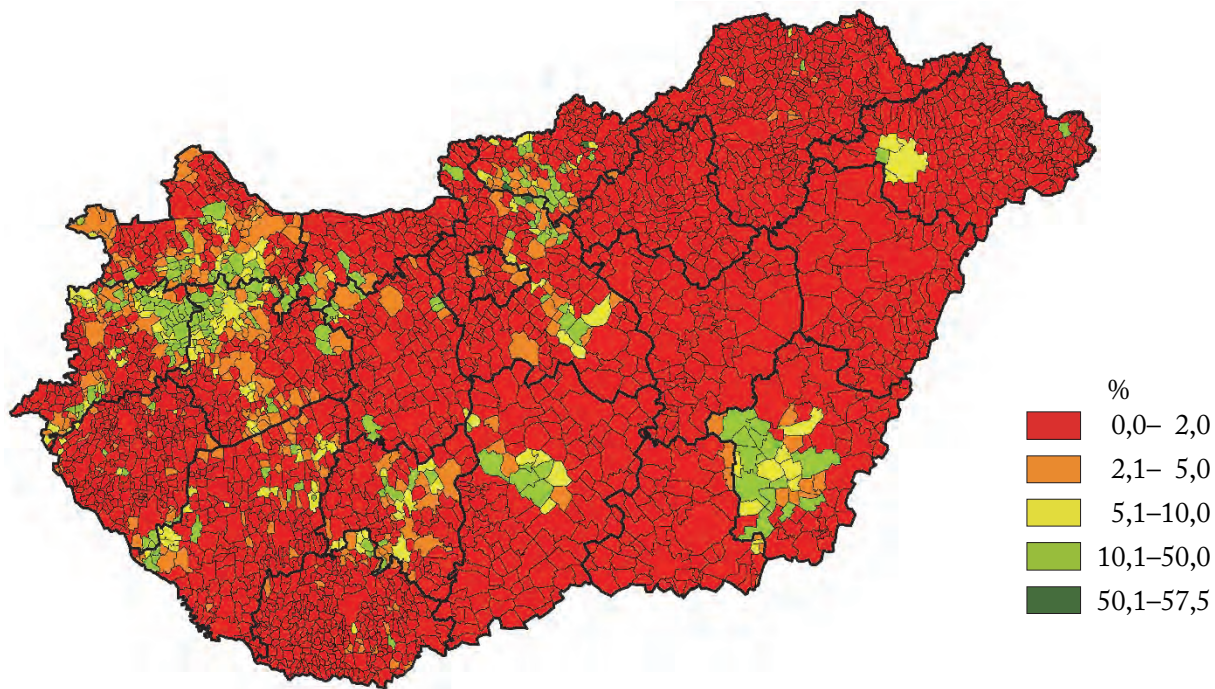
Az ország népességéhez viszonyítva 2022-ben az evangélikusok aránya 1,8%, amely 2011-ben 2,2, míg 2001-ben még 3,0% volt. 2022-ben 2517 olyan település volt, ahol legalább egy személy evangélikusnak vallotta magát. 2011-ben még 2564 ilyen települést tartottunk számon. Ezzel szemben 2022-ben már 226 olyan települést találtunk, ahol 2011-ben még legalább egy személy evangélikusnak vallotta magát, de 2022-re már egy sem. 912 olyan település van, ahol az evangélikusok száma a 2011-es értékhez viszonyítva növekedett. Ebből 818 az olyan település, ahol a növekmény 10 hívőt, vagy annál kevesebbet, míg 94 esetében ennél több hívőt jelentett.

Emellett ugyanebben az időszakban nagyságrendileg 231 településen az evangélikusok száma több mint 50%-kal csökkent, 649 esetében 25 és 50% közötti, míg a fennmaradó településeken 25%-nál kisebb mértékű visszaesés következett be.

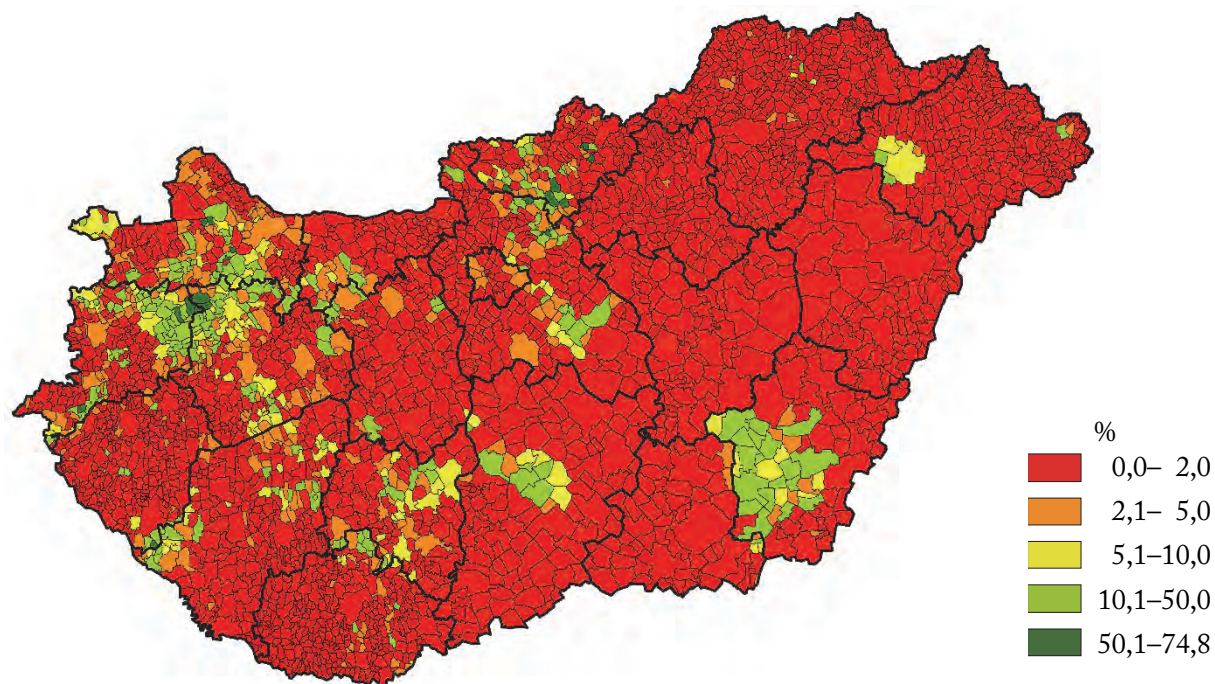
Az evangélikusok legmagasabb arányban Békés, Győr-Moson-Sopron, Vas és Veszprém vármegyékben, illetve foltszerűen az ország különböző területein (például Nyíregyháza környékén, Nógrád és Pest vármegyék határán, Kiskőrös környékén) élnek. Ennek hátterében az áll, hogy az evangélikus vallás követői között szép számban akadnak hazai németek és szlovákok (Dövényi–Németh 2014). Békés vármegye népességében az arányuk még 2011-ben is meghaladta a 10%-ot. Kocsis (2016) az említetteken kívül még a Pápa környéki településcsoportot emeli ki.

2011-hez, illetve 2001-hez képest 2022-re a legfontosabb változásnak azt tekinthetjük, hogy az eleve viszonylag alacsony arányokkal rendelkező északkeleti, illetve délnyugati határtérségben az evangélikusok száma tovább csökkent. Ennél nagyobb jelentőségű azonban az országos viszonylatban magas arányokkal rendelkező békési térség visszaesése. Az evangélikusok aránya elsősorban éppen a korábban jelzett csomópontokban esett vissza, ami alapvetően a korábbi folyamatok folytatódását, felerősödését mutatja. Ezt támasztják alá Kőszegfalvi (2013) korábbi munkájával összevetve a jelen vizsgálat eredményei is (52., 53., 54. ábra).

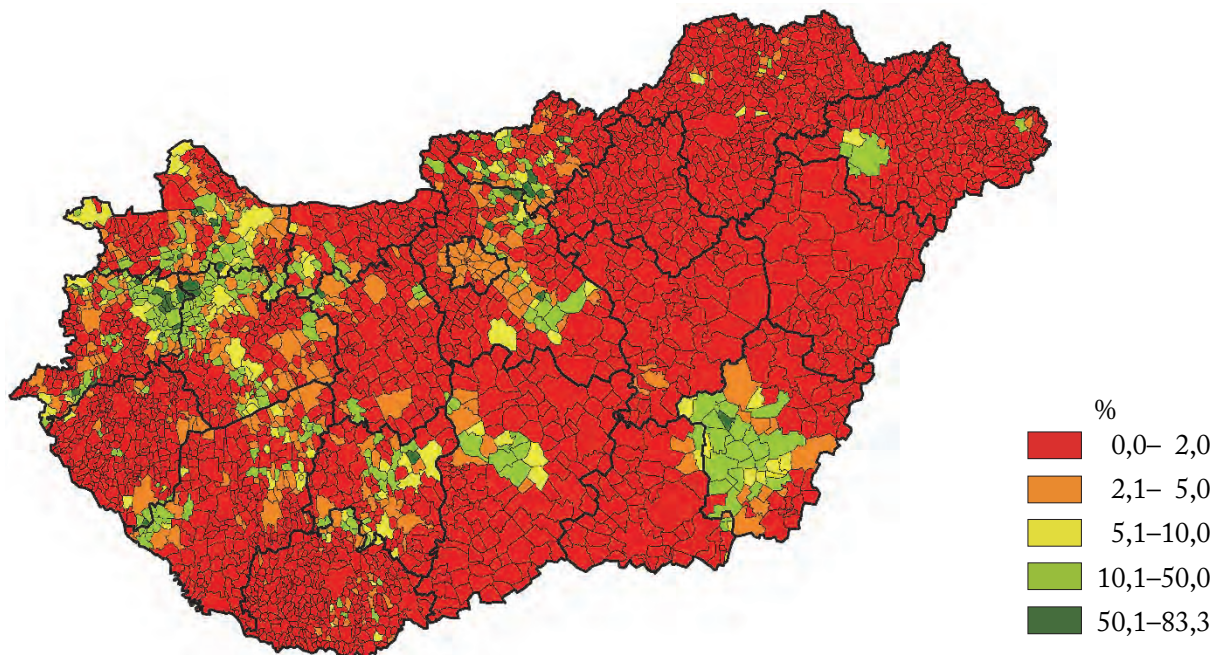
Az evangélikusok aránya, 2022

Az evangélikusok aránya, 2011

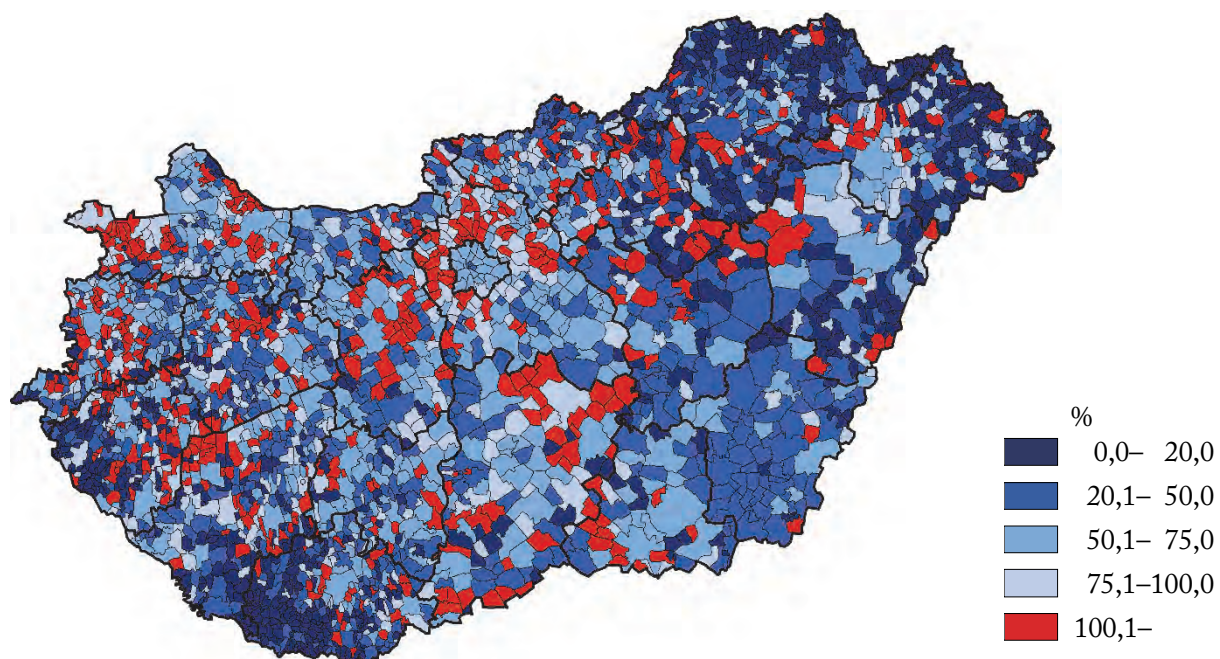

Az evangélikusok aránya, 2001

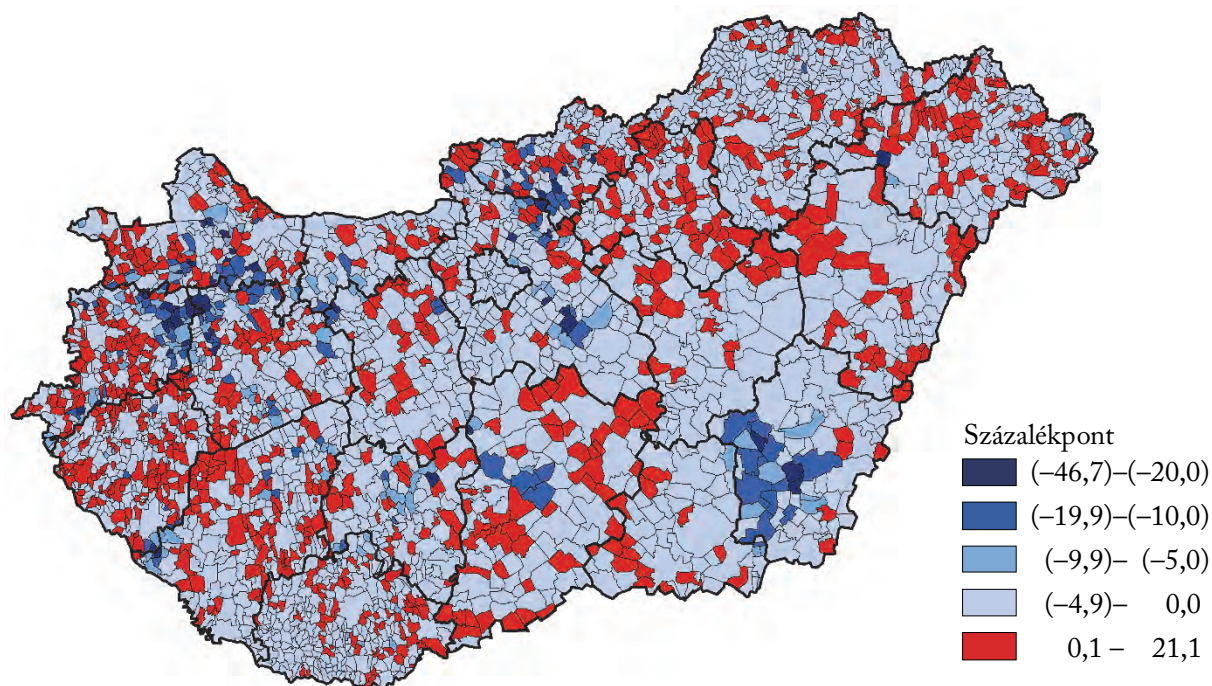

2001 és 2022 között az evangélikusok száma elsősorban az ország-, illetve a vármegyehatár menti perifériákon csökkent a legnagyobb mértékben. Ennél némileg nagyobb jelentősége van a Békés vármegyei települések körében mutatkozó igen jelentős visszaesésnek, mivel ez a térség az evangélikusok egyik legfontosabb lakóterülete. A növekményeket (mind számban, mind arányban), bár sok települést érintenek, külön nem elemzem, mert sok esetben nagyon kevés személyt érintenek és térbelileg is igen szórtak (55., 56. ábra).

Az evangélikusok száma, 2022 (2001 = 100%)

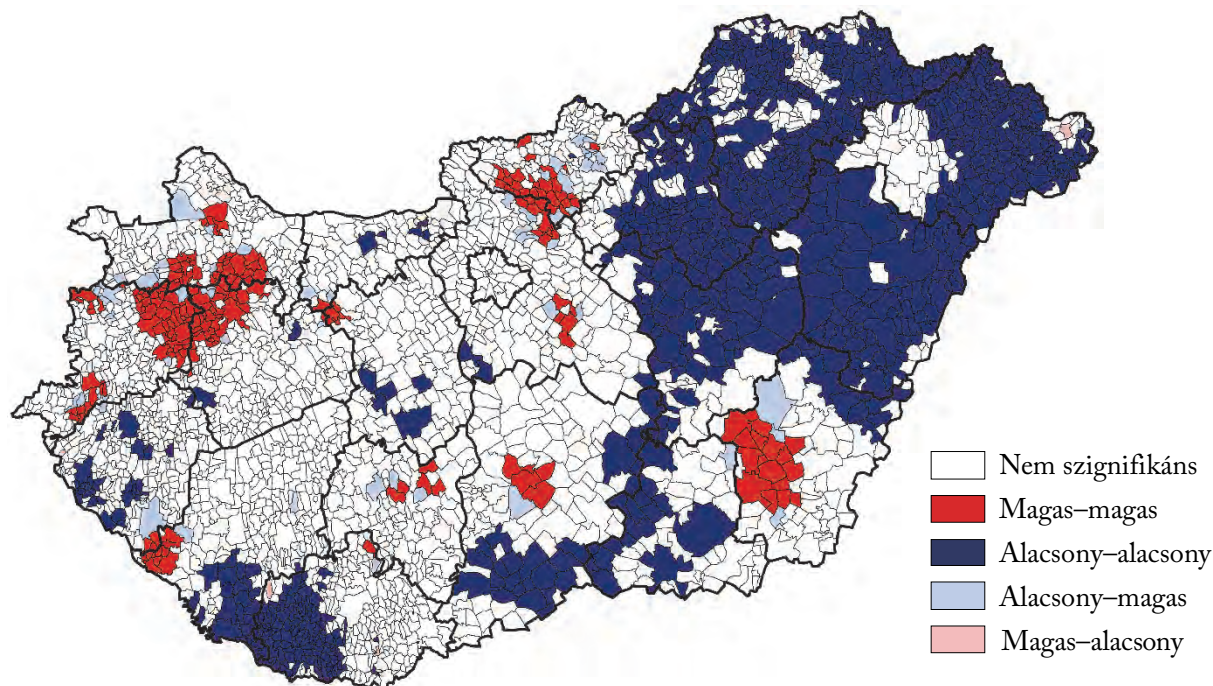
Az evangélikusok arányának változása, 2022/2001

A „magas–magas” klaszterbe 216 település tartozik, vagyis itt az evangélikusok aránya az adott településen és a szomszédainál egyaránt magas. Ezzel szemben az „alacsony–alacsony” klaszterbe 864 település sorolható, ahol a vizsgált településen és a szomszédainál is alacsony az evangélikusok aránya. A következő két csoportot a környezetüktől eltérők, más néven *outlierek* klaszterei jelentik. Az „alacsony–magas” klaszterbe 63 település tartozik, itt a szomszédokra jellemző viszonylag magas arány ellenére az adott településen alacsony értéket láthatunk, míg a „magas–alacsony” klaszterbe sorolt 6 település esetén éppen fordított a helyzet, hiszen ezeken a településeken a környezetükkel ellentétben magas arányokat figyelhetünk meg (57. ábra).

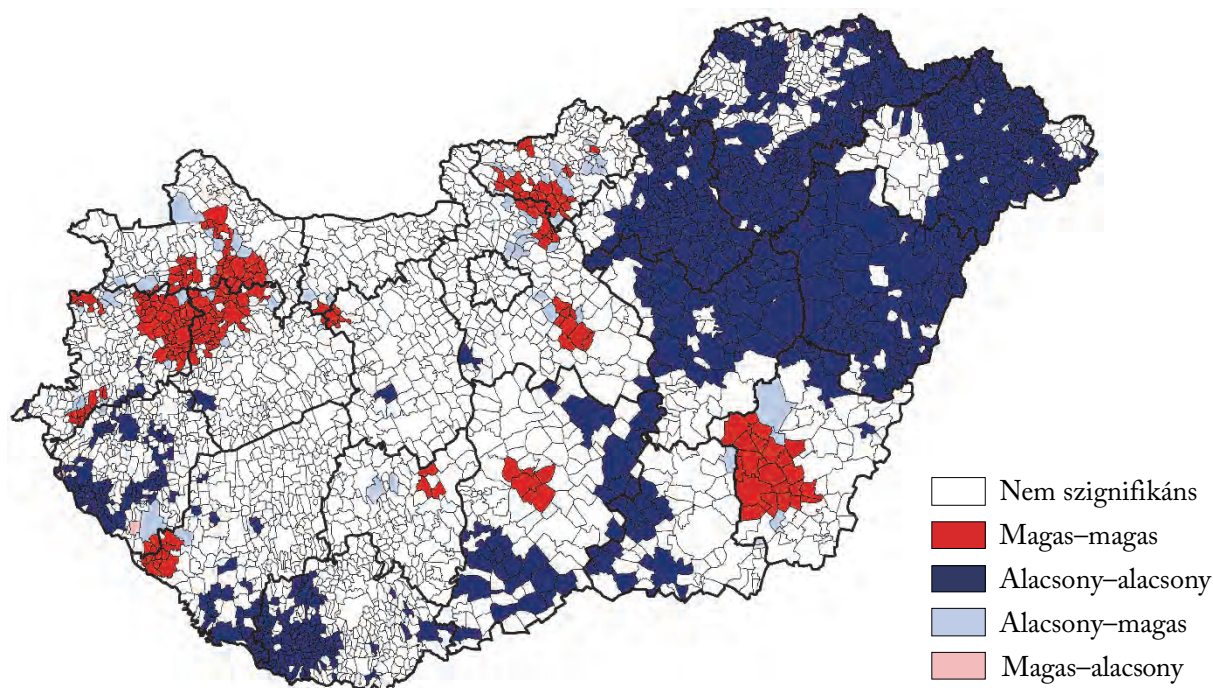
A „magas–magas” klaszterbe Békés vármegyében, Vas, Veszprém és Győr-Moson-Sopron vármegyék, valamint Nógrád és Pest vármegyék közös határán fekvő települések tartoznak. Érdeemes megfigyelni, hogy a Nyíregyháza körüli magas arányok (bokortanyák) nem alkotnak összefüggő „magas–magas” klasztert. Az „alacsony–alacsony” klaszter elsősorban Északkelet-Magyarország területén figyelhető meg. Az „alacsony–magas” klaszter települései esetén pedig alacsonyabb az evangélikusok aránya, mint ahogy az a szomszédai értéke alapján várható lenne. (Idesorolhatjuk többek között Gyomaendrődöt, Jánossomorját, Veresegyházát, Nagykanizsát, Mátraverebélyt és Monort.) Ezzel szemben bizonyos esetekben eltérő a helyzet, amelyre a „magas–alacsony” klaszter települései adnak jó példát. Ezek a környezetüktől szignifikánsan eltérő, magas aránnyal jellemezhető települések térben szórtan találhatók (például Vásárosbéc, Palkonya, Kölcse, Alsógagy, Perecse, Márokföld) (57. ábra).

Az evangélikus hívek arányának lokális hasonlósága, 2022

A 2001-es és a 2022-es helyzetet összevető kétváltozós próba legfontosabb megállapítása az, hogy az evangélikusok arányának alapvető térstruktúrája nem változott, lényegében a klaszterek térbeli elhelyezkedése azonos a 2022-es helyzettel (58. ábra).

Az evangélikus hívek arányának lokális hasonlósága, 2022/2001

A hazai evangélikusok döntő része, mintegy 58,0%-a 2022-ben községekben lakott. Városokban 22,7%, megyei jogú városokban 8,9%, a fővárosban 7,4%, míg nagyközségekben 3,0% élt. Így az evangélikus népességet alapvetően rurálisnak tekinthetjük (15. táblázat).

A 2022-es eredmények alapján láthatjuk, hogy a települések jogállása szerint az evangélikusok aránya a községeknél a legmagasabb, 2%-os. Az elmúlt húsz év folyamán a legjelentősebb visszaesés azonban éppen a községekben, illetve a fővárosban következett be (15. táblázat).

15. táblázat

Az evangélikus hívek aránya a települések jogállása szerint, 2022

(%)

Település jogállása	2022	2011	2001
Főváros	1,5	1,7	2,6
Megyei jogú város	1,6	1,7	2,3
Város	1,8	2,1	2,9
Nagyközség	1,3	1,4	1,9
Község	2,0	2,4	3,3
Országos átlag	1,8	2,2	3,0

2022-ben az evangélikusok mintegy 21%-a élt 2000 főnél kisebb településeken. Közel 35%-uk a 2000 főnél nagyobb, de 20 000 főnél kisebb településeken, míg további 44%-uk ennél nagyobb településeken lakott. Alapvetően az evangélikusok negyede nagyvárosokban élt. Az evangélikus hívek aránya az 500 fő alatti településeken a legnagyobb. 2001-hez képest a visszaesés is ennél a települési körnél a legjelentősebb (16. táblázat).

16. táblázat

Az evangélikus hívek aránya településnagyság-kategóriák szerint, 2022

(%)

Településnagyság-kategóriák (fő)	2022	2011	2001
– 499	3,2	4,1	5,1
500 – 1 000	2,5	3,0	3,8
1 000 – 1 999	1,8	2,2	2,8
2 000 – 4 999	1,5	1,8	2,5
5 000 – 9 999	1,6	1,8	2,4
10 000 – 19 999	2,4	2,9	3,9
20 000 – 49 999	1,5	1,6	2,4
50 000 – 100 000	1,9	2,2	3,3
100 001 –	1,7	1,9	2,8
Országos átlag	1,8	2,2	3,0

A Magyarországi Evangélikus Egyház egyházmegyékre, illetve az azokat összefogó egyházkerületekre tagolódik (59. ábra). Az egyházmegyék száma 17. A továbbiakban a népszámlálási eredményeket egyházmegyei szinten igyekszem elemezni. Mivel az egyházmegyei beosztás sok tekintetben nem követi a közigazgatási vármegyebeosztást, így a népesség és az evangélikusok számának egyházmegyei megoszlását a Melléklet 3. táblázatában mutatom be.

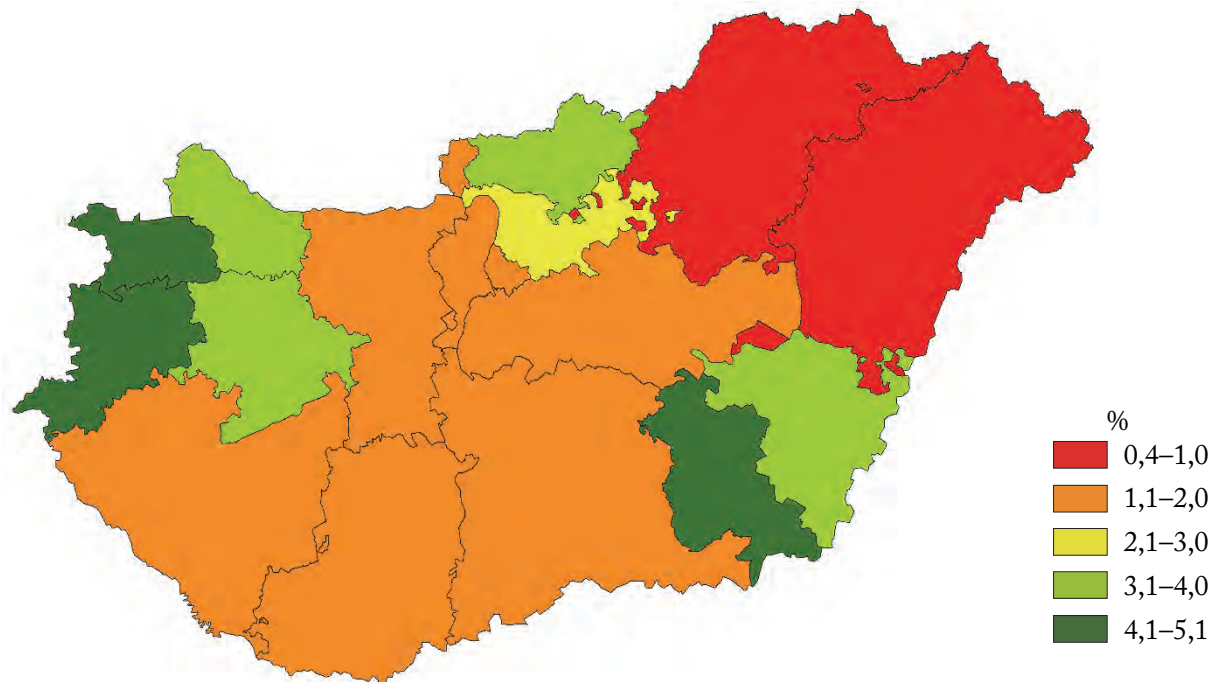
59. ábra

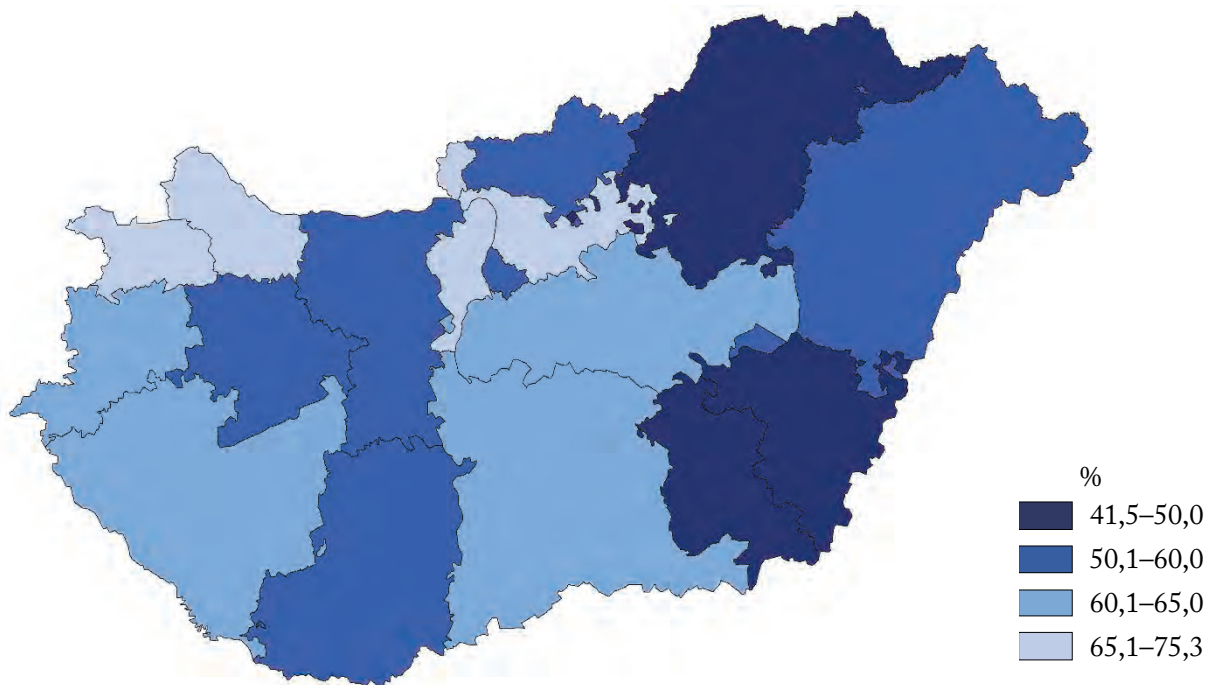
2022-ben a hazai evangélikusok 9,1, illetve 8,6%-a a Pesti és a Budai Evangélikus Egyházmegyék területén élt. 7%-ot meghaladó részesedéssel rendelkezett még a Bács-Kiskun, a Dél-Pest Megyei, a Vasi és az Észak-Pest Megyei Evangélikus Egyházmegye (60. ábra).

2001-hez viszonyítva az evangélikusok száma legkisebb mértékben az Észak-Pest Megyei Evangélikus Egyházmegyében csökkent (-15%). Több olyan egyházmegye is van, ahol ugyanebben az időszakban az evangélikusok száma kevesebb mint felére csökkent (Kelet-békési, Nyugat-békési és Borsod-Hevesi Evangélikus Egyházmegyék) (61. ábra).

Az evangélikusok aránya egyházmegyénként, 2022

Az evangélikusok száma egyházmegyénként, 2022 (2001 = 100%)

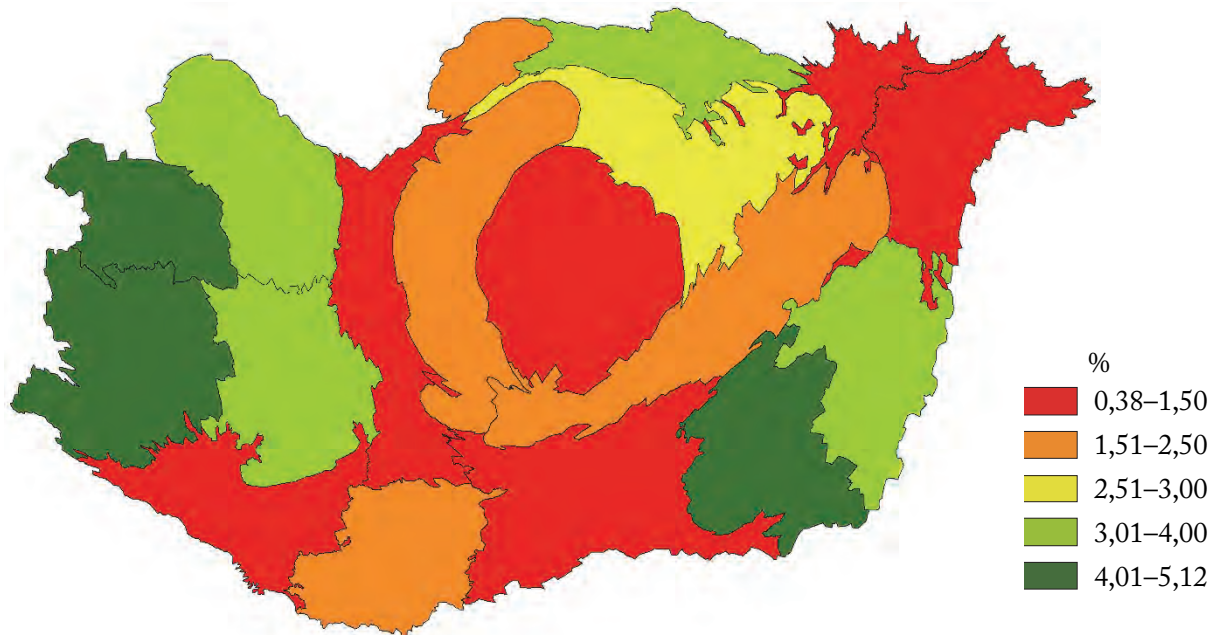

A 2022-es topologikus térkép a két-két budapesti és Pest megyei, valamint a Bács-Kiskun Evangélikus Egyházmegyeik meghatározó voltát mutatja. A nagyságrendi viszonyokban 2001-hez képest a legfontosabb változás a békési egyházmegyeik visszaszorulása. A térképek

színezésén, vagyis az evangélikusok arányán viszont megfigyelhetünk némi átrendeződést. A 2001-ben magas értékekkel rendelkező egyházmegyék – például a Budai és a Bács-Kiskun Evangélikus Egyházmegyék – arányai jelentősen visszaestek. Kategóriaváltást nem hozó arányromlást a Nyugat-békési, a Soproni és a Vasi Evangélikus Egyházmegyéknél látunk (62., 63. ábra).

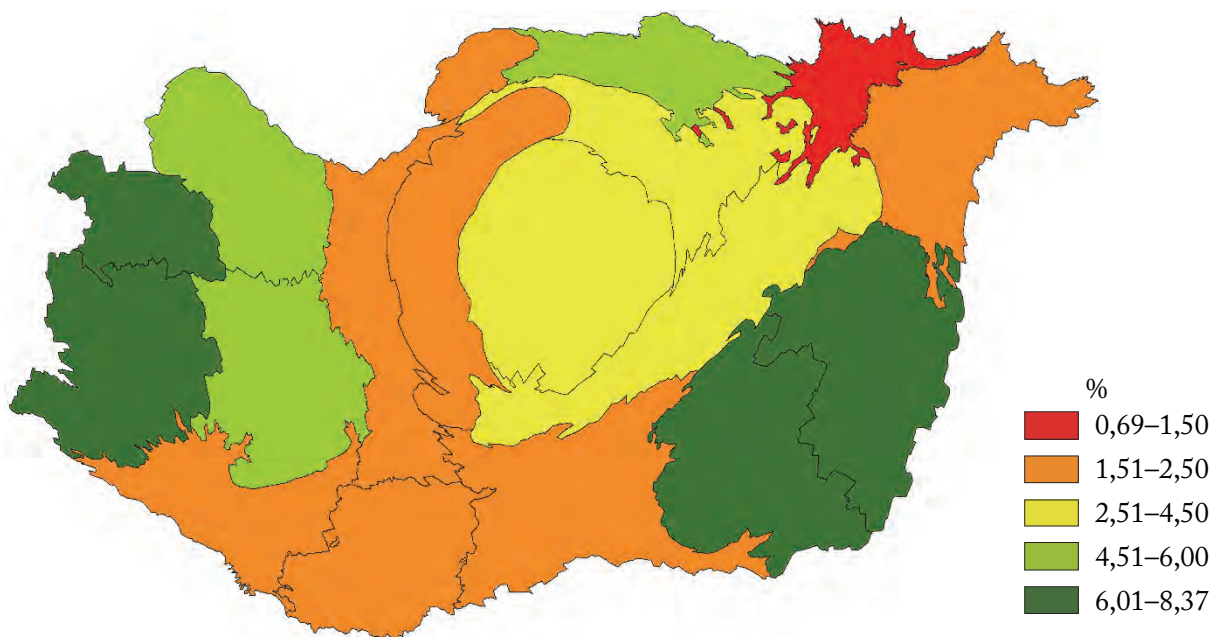
62. ábra

Az evangélikusok számának és arányának topologikus térképe, 2022

63. ábra

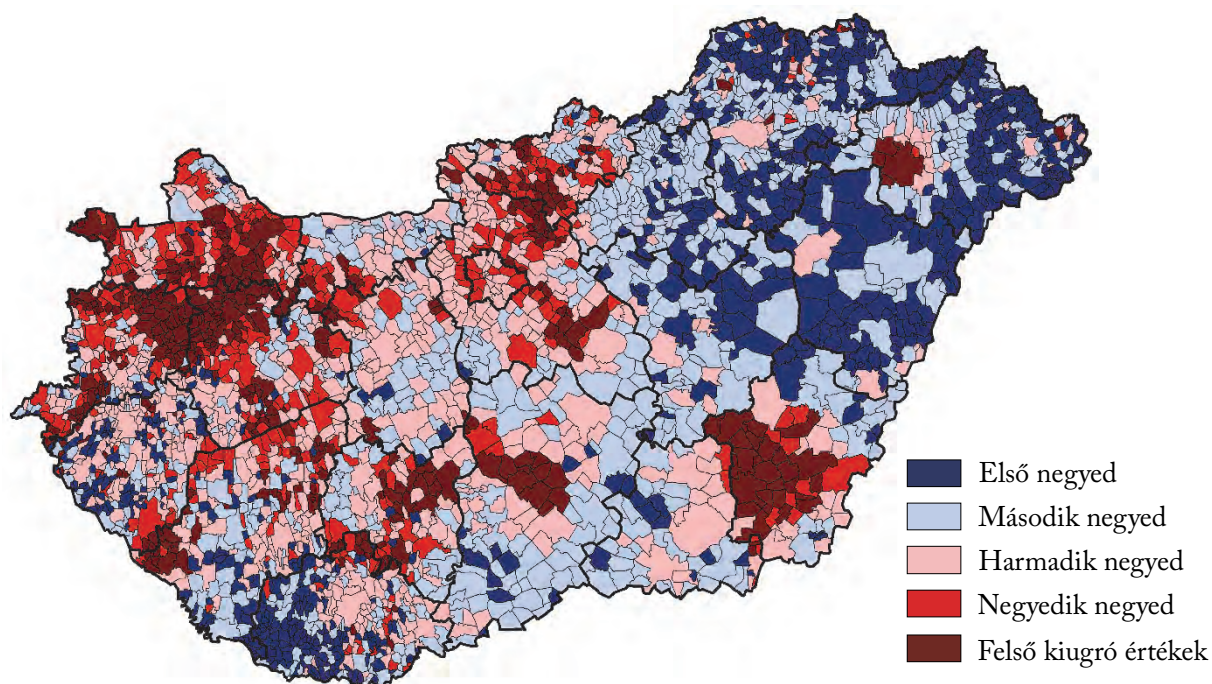
Az evangélikusok számának és arányának topologikus térképe, 2001

Az evangélikusok arányának doboztérképén elsősorban a Nyugat-békési, a Soproni, a Vasi, a Győri, a Veszprémi és a Nógrádi Evangélikus Egyházmegyéek települései emelkednek ki, mint felülről kiugró értékek. A magas értékek (a harmadik és a negyedik negyed települései) elsősorban a Dunántúlon találhatók. Viszonylag kedvező helyzetű értékek láthatók még a Bács-Kiskun, a Tolna–Baranyai és a Hajdú–Szabolcsi Evangélikus Egyházmegyéek bizonyos településein. A Borsod–Hevesi, a Hajdú–Szabolcsi és a Kelet-békési Egyházmegyéek jelentős területei az első, illetve a második negyedbe tartoznak (64. ábra).

64. ábra

Az evangélikusok arányának doboztérképe, 2022

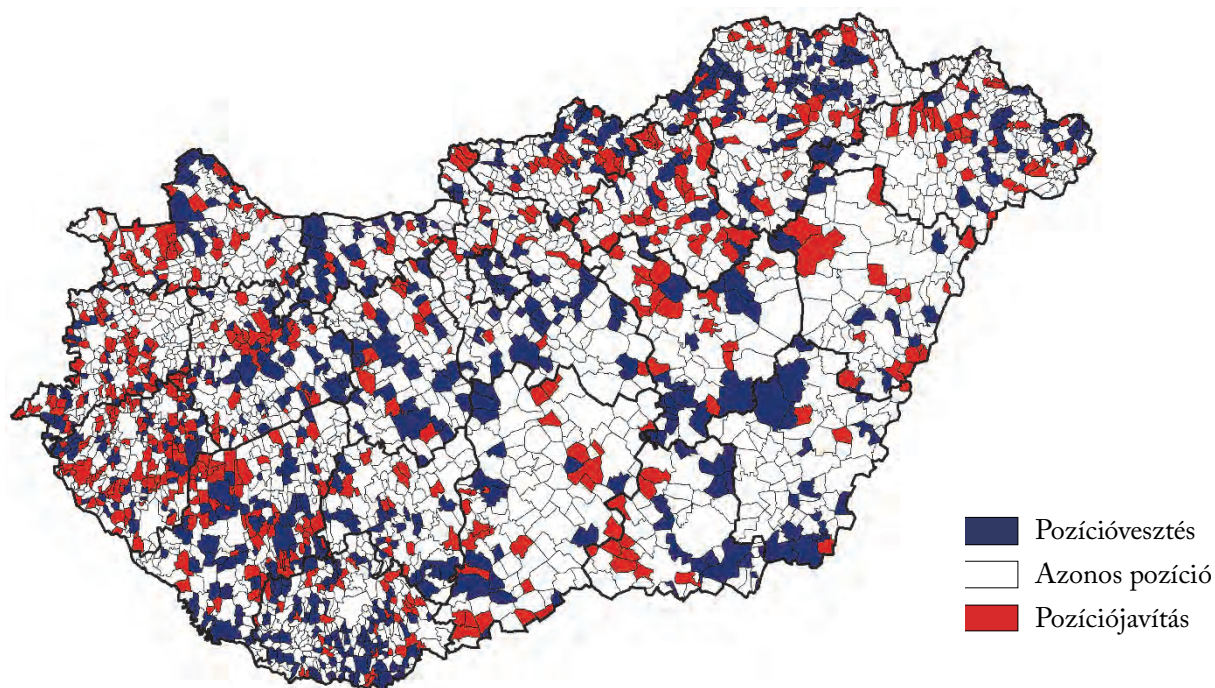

2001-ről 2022-re 651 település relatív helyzete romlott az evangélikusok aránya tekintetében. Idetartozik Budapest néhány kerülete, Kaposvár, Dunaújváros, Baja, Salgótarján, Ózd, Ajka, Kazincbarcika, Dunaharaszti, Makó, Várpalota, Oroszlány, Keszthely, Pécel, Dabas, Mezőtúr, Üllő, Gyomaendrőd, Sárbogárd, Dorog, Solymár, Marcali és Tiszaföldvár.

1928 település relatív pozíciója a vizsgált időszakban nem változott. Ezzel szemben 598 olyan települést találunk, amelynek a relatív pozíciója javult. Közülük a legjelentősebbek: Veresegyház, Budakalász, Diósd, Bátorfyerenye, Kapuvár, Nagykovácsi, Üröm, Piliscsaba, Hajdúdorog, Jászapáti (65. ábra).

Végül az egyházmegyéek székhelyeit veszem górcső alá. 2022-ben legmagasabb arányban evangélikusok Vanyarc, Arnót és Bakonycsérnyé településeken éltek. 2001-hez képest azonban az evangélikusok aránya legnagyobb mértékben éppen ezeken a településeken csökkent (17. táblázat).

Az evangélikusok arányának relatív pozícióváltozása, 2022/2001

17. táblázat

Az evangélikusok aránya az egyházmegyei székhelyeken

(%)

Egyházmegyei székhelyek	2022	2011	2001
Arnót	36,5	47,7	58,1
Acsa	4,2	4,6	6,9
Bakonycsernye	26,1	33,7	43,7
Balatonboglár	2,1	2,6	2,9
Beled	14,7	16,3	21,0
Békéscsaba	10,3	12,9	20,5
Boba	25,9	27,2	40,3
Bonyhád	5,2	6,0	7,5
Budapest V. ker.	1,5	1,7	2,9
Budapest XII. ker.	2,6	2,8	3,6
Mosonmagyaróvár	1,8	2,1	3,2
Nyíregyháza	5,5	7,0	10,4
Pápa	5,9	6,5	8,8
Soltvadkert	20,3	25,8	30,8
Szarvas	23,4	26,7	36,0
Szolnok	0,6	0,5	0,7
Ványarc	46,5	53,7	63,4

Az ortodoxok helyzete

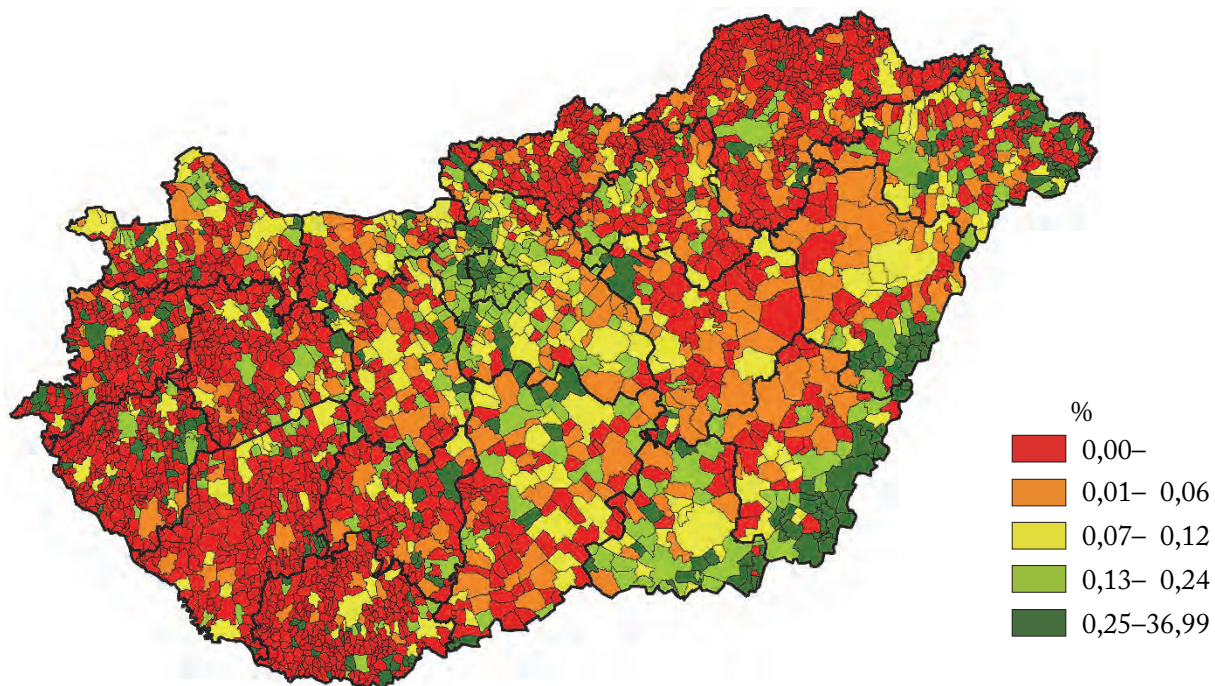
Az ország népességéhez viszonyítva 2022-ben az ortodoxok aránya 0,2%, amely 2011-ben és 2001-ben is 0,1% volt. 2022-ben az ország 3177 településéből 1138 olyan volt, ahol legalább egy fő ortodoxként határozta meg magát. 759 településen növekedett az ortodoxok száma a 2011-es értékhez viszonyítva. Ebből 690 esetében a növekmény 10 főt, vagy annál kevesebbet tett ki, míg 69 településen ennél többet. Emellett ugyanebben az időszakban 66 településen az ortodoxok száma több mint 50%-kal csökkent, 109 esetében 25 és 50% közötti, míg a fennmaradó településeken 25%-nál kisebb mértékű volt a visszaesés.

Amint arra Kocsis (2016) rámutat, a Kárpát-medence katolikus dominanciájú országaiban az ortodoxia visszaszorulása figyelhető meg. Magyarországon az ortodox etnikumok (szerbek, románok) fokozatosan beolvadtak a többségi társadalomba, ami az ortodoxia visszaszorulását eredményezte. Emiatt jelenleg az ortodoxok legmagasabb arányban Kelet-Magyarország határmenti településein és a fővárosban, illetve agglomerációjában élnek. Az ország más területein is vannak még viszonylag magas ortodoxarányú települések (például Lórév, Belloiannis, Jászberény, Lajosmizse, Szentgotthárd, Szombathely).

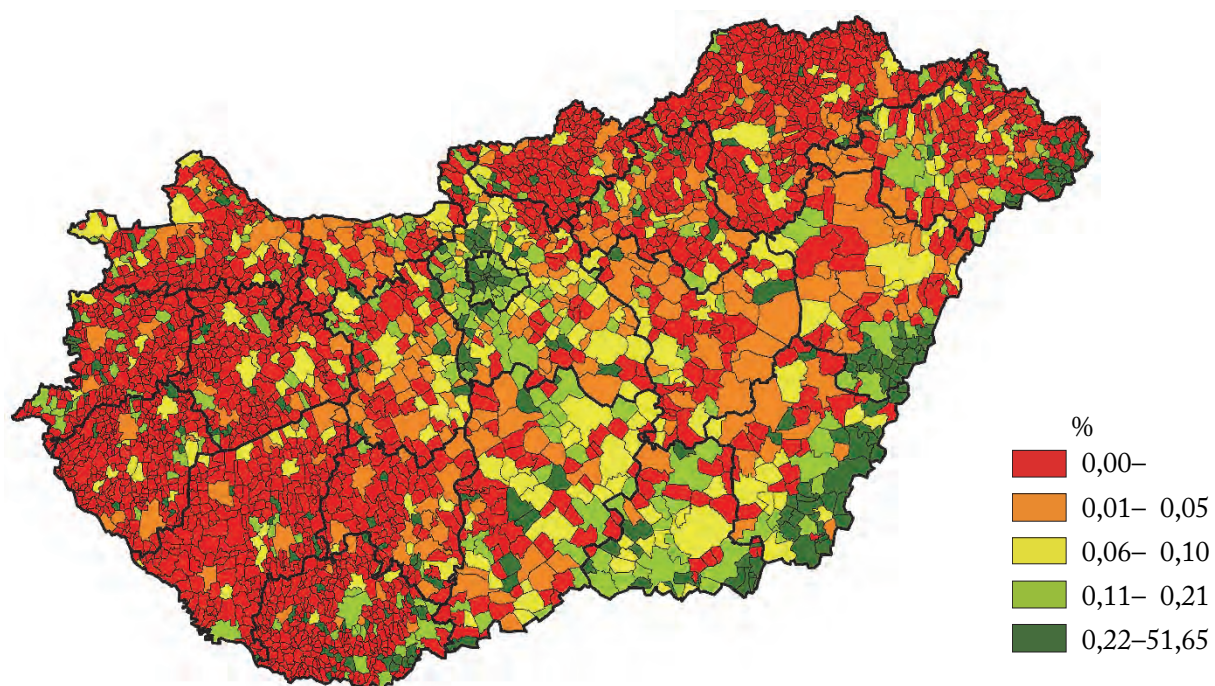
2011-hez, illetve 2001-hez képest 2022-re az alapvető térbeli kép nem változott. Bár nagyon alacsony arányokat láthatunk, mégis több esetben (például a dunántúli településeken) növekedés figyelhető meg (66., 67., 68. ábra).

Az ortodoxok kapcsán fontosnak tartom megjegyezni, hogy egy mind egyházi, mind etnikai értelemben heterogén közösségről van szó, mely csak ebben az összefüggésben alkot egy csoportot. Ide sorolhatjuk a Budai Szerb Ortodox Egyházmegye, a Konstantinápolyi Egyetemes Patriarchátus – Magyarországi Ortodox Exarchátus, a Magyarországi Bolgár Ortodox Egyház, a Magyarországi Román Ortodox Egyházmegye, valamint az Orosz Ortodox Egyház Magyar Egyházmegyéje (Moszkvai Patriarkátus) híveit. Munkám terjedelmi korlátai miatt arra most nem térek ki, hogy egy-egy magas ortodoxarányú település mely egyház hívei jelenlétének köszönhető.

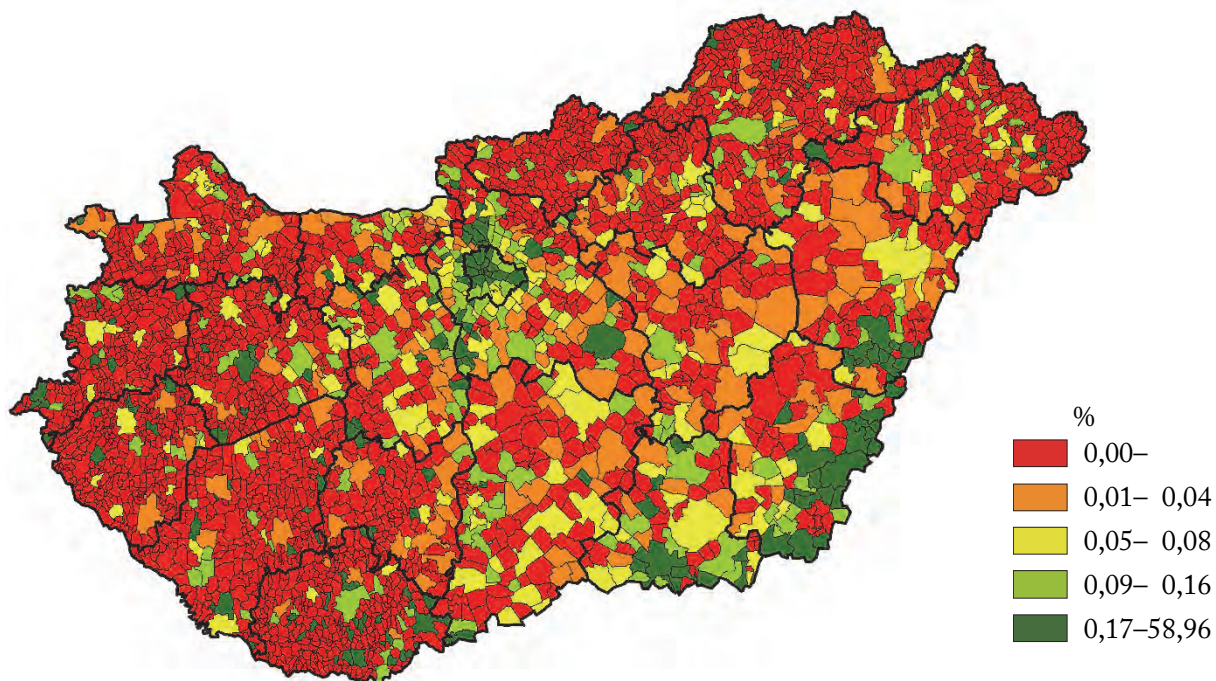
Az ortodox hívek aránya, 2022

Az ortodox hívek aránya, 2011

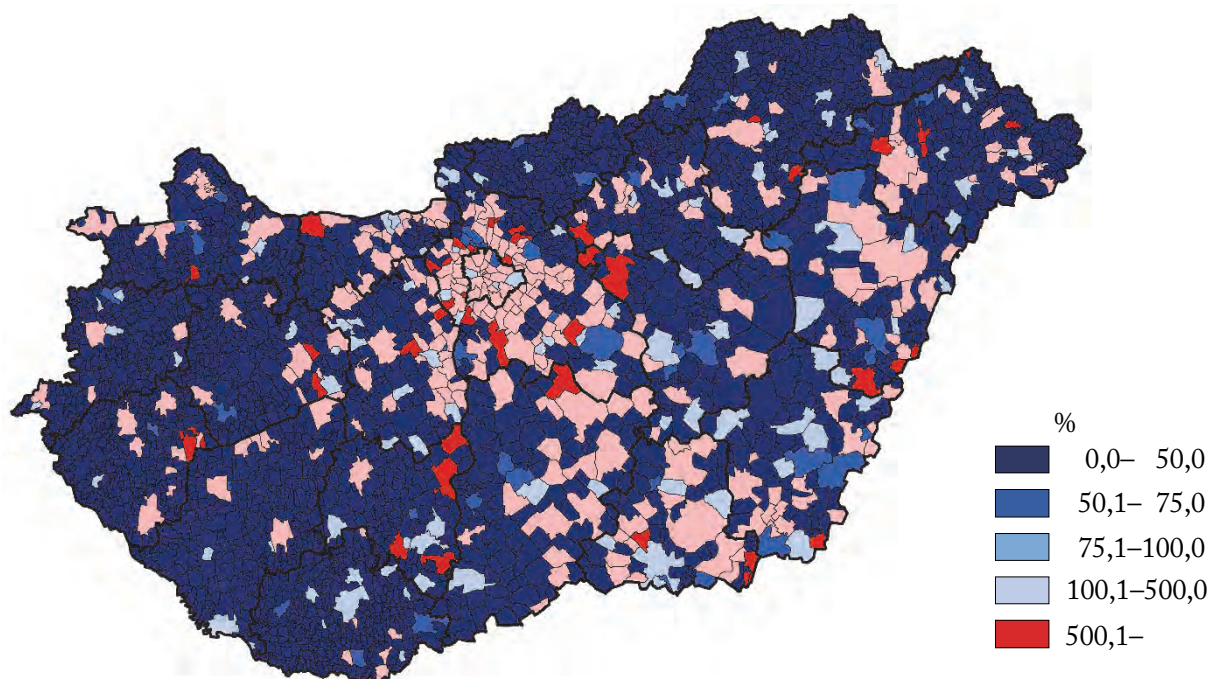

Az ortodox hívek aránya, 2001

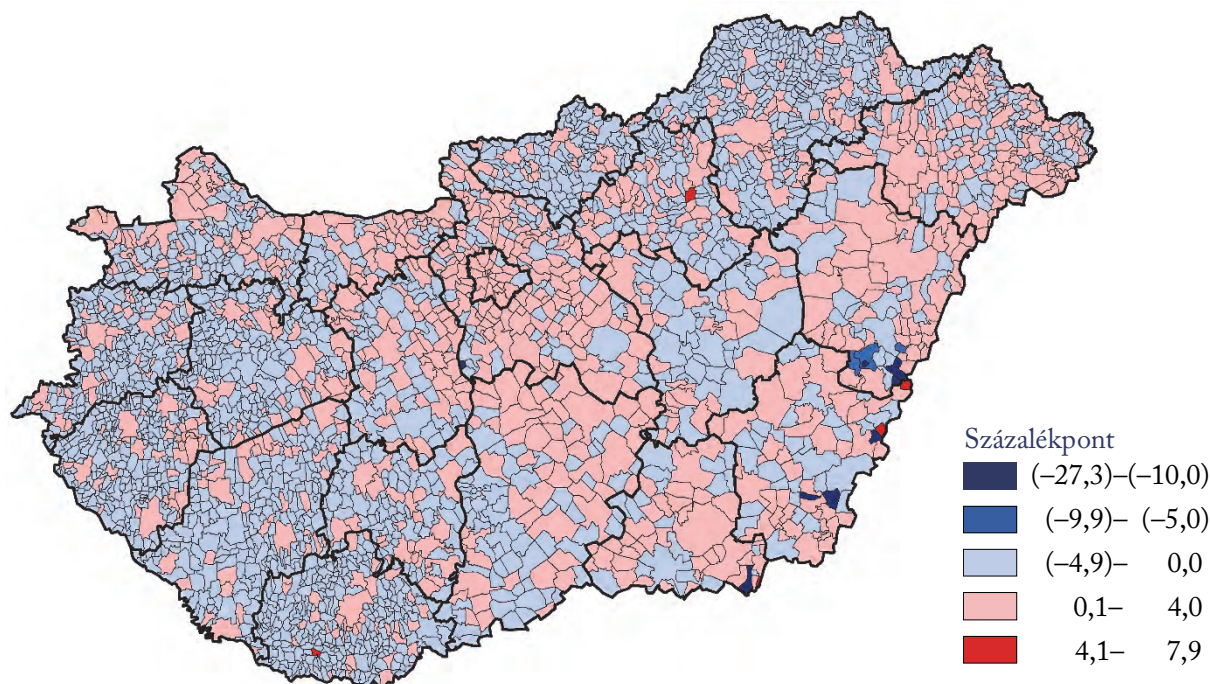

2001-hez viszonyítva az ortodoxok száma 7,3%-kal nőtt. Mivel elsősorban a keleti országrészre jellemző vallási felekezetről beszélünk, így a létszám-, illetve arányváltozást – a görögkatolikusokéhoz hasonlóan – nem elemzem mélyebben. Sok esetben az alacsony számok miatt akár egyfős növekmény, illetve csökkenés is irreális térbeli képet eredményezhet (69., 70. ábra).

Az ortodoxok száma, 2022 (2001 = 100%)

Az ortodoxok arányának változása, 2022/2001

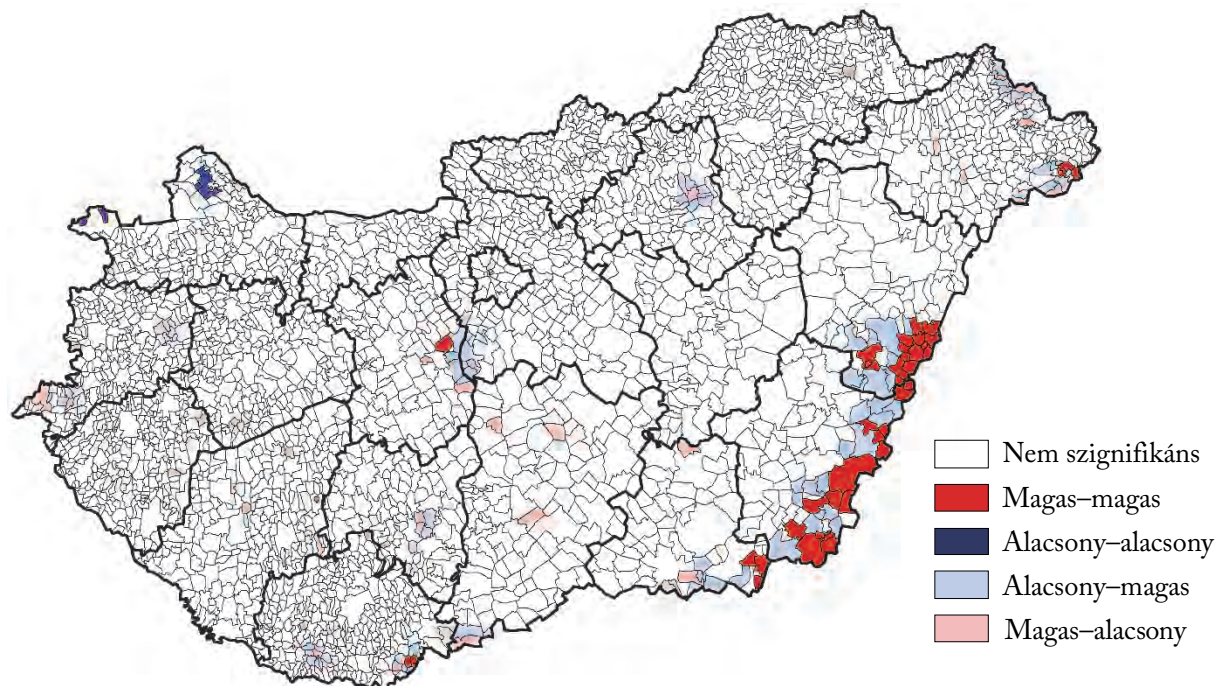

A 2022-es helyzetet a következőképpen jellemezhetjük területi autokorrelációs szempontból. A „magas–magas” klaszterbe 42 település tartozik, vagyis itt az ortodoxok aránya az adott településen és a szomszédainál egyaránt magas. Ezzel szemben az „alacsony–alacsony” klaszterbe 7 település tartozik, ahol a vizsgált településen és a szomszédainál is alacsony az ortodoxok aránya. A következő két csoportot a környezetüktől eltérők, más néven *outlierek* klaszterei alkotják. Az „alacsony–magas” klaszterbe 112 település sorolható, itt a szomszédokra jellemző viszonylag magas arány ellenére az adott településen alacsony értéket láthatunk, míg a „magas–alacsony” klaszterbe tartozó 61 település esetén éppen fordított a helyzet, hiszen ezeken a településeken a környezetükkel ellentétben magas arányok figyelhetők meg (71. ábra).

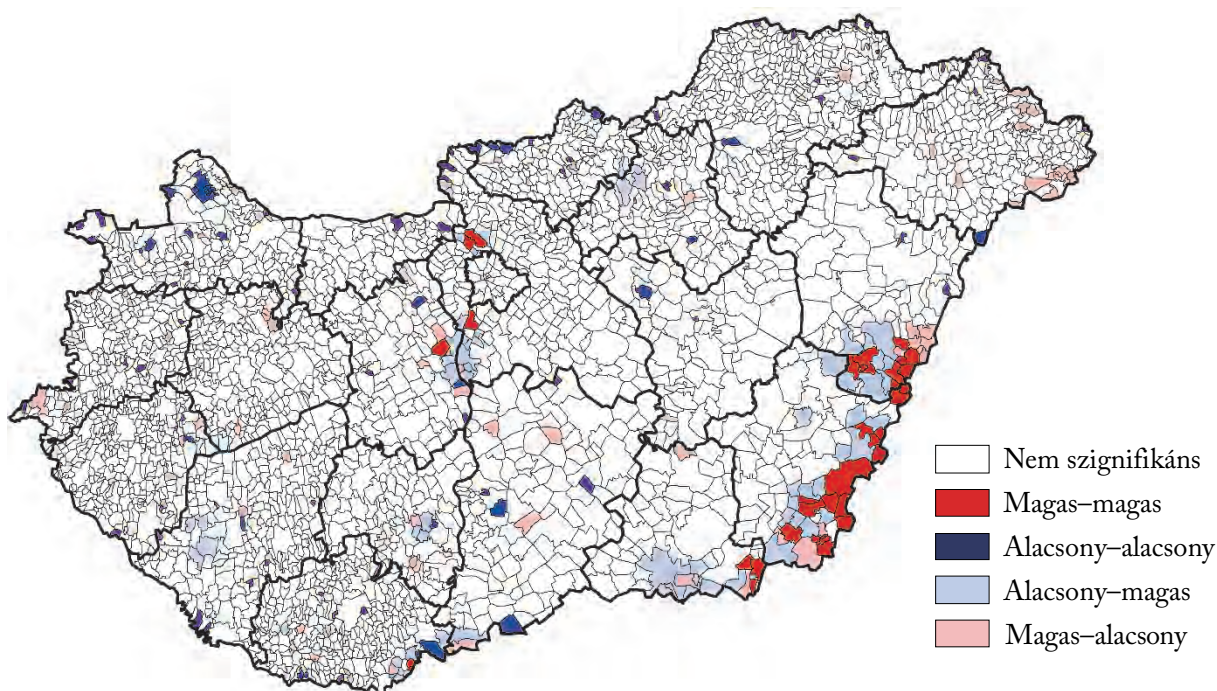
A „magas–magas” klaszter Kelet-Magyarországnak a román határ mentén elhelyezkedő térségeit érinti. Az „alacsony–alacsony” klaszter térben szórطان található. Az „alacsony–magas” klaszter települései esetén alacsonyabb az ortodoxok aránya, mint ahogy az a szomszédai értéke alapján várható lenne. Az ide tartozó települések a „magas–magas” klaszter szomszédai. Közöttük megemlítendő Komádi, Adony, Százhalombatta, Ráckeve és Budapest XIII. kerülete. A „magas–alacsony” klaszter települései környezetüktől szignifikánsan eltérő, magas aránnyal jellemezhető települések (Hévíz, Demjén, Lórév, Barabás) (71. ábra).

A 2001-es és a 2022-es helyzetet összehasonlító kétváltozós próba legfontosabb megállapítása az, hogy az ortodoxok arányának alapvető térstruktúrája nem változott (72. ábra).

Az ortodox hívek arányának lokális hasonlósága, 2022

Az ortodox hívek arányának lokális hasonlósága, 2022/2001

2022-ben az ortodoxok 50,6%-a élt községekben, 19,2%-a városokban, 16,2%-a a fővárosban, 8,3%-a megyei jogú városokban, és 5,7%-a nagyközségekben. A jelzett arányok 2001 óta jelentős mértékben nem változtak. Az ortodoxok arányával kapcsolatban meg kell

jegyezni, hogy a legmagasabb arány a fővárosban figyelhető meg. 2001-hez képest csak a nagyközségeknél történt visszaesés (18. táblázat).

18. táblázat

Az ortodox hívek aránya a települések jogállása szerint, 2022

(%)

Település jogállása	2022	2011	2001
Főváros	0,29	0,23	0,21
Megyei jogú város	0,13	0,08	0,08
Város	0,14	0,11	0,11
Nagyközség	0,21	0,28	0,38
Község	0,15	0,14	0,14
Országos átlag	0,16	0,14	0,14

2022-ben az ortodoxok 16,7%-a 2000 főnél kisebb településeken élt. 2000 főnél nagyobb, de 20 000 főnél kisebb településeken lakott 26,7%-uk, míg az annál nagyobb településeken a fennmaradó 56,7%. 2001-hez képest 2022-re az 5000 főnél kisebb településeken visszaesés, míg az annál nagyobb településeken növekedés ment végbe. Az ortodoxok aránya a települések méretével nem összhangban változik (19. táblázat).

19. táblázat

Az ortodox hívek aránya településnagyság-kategóriák szerint, 2022

(%)

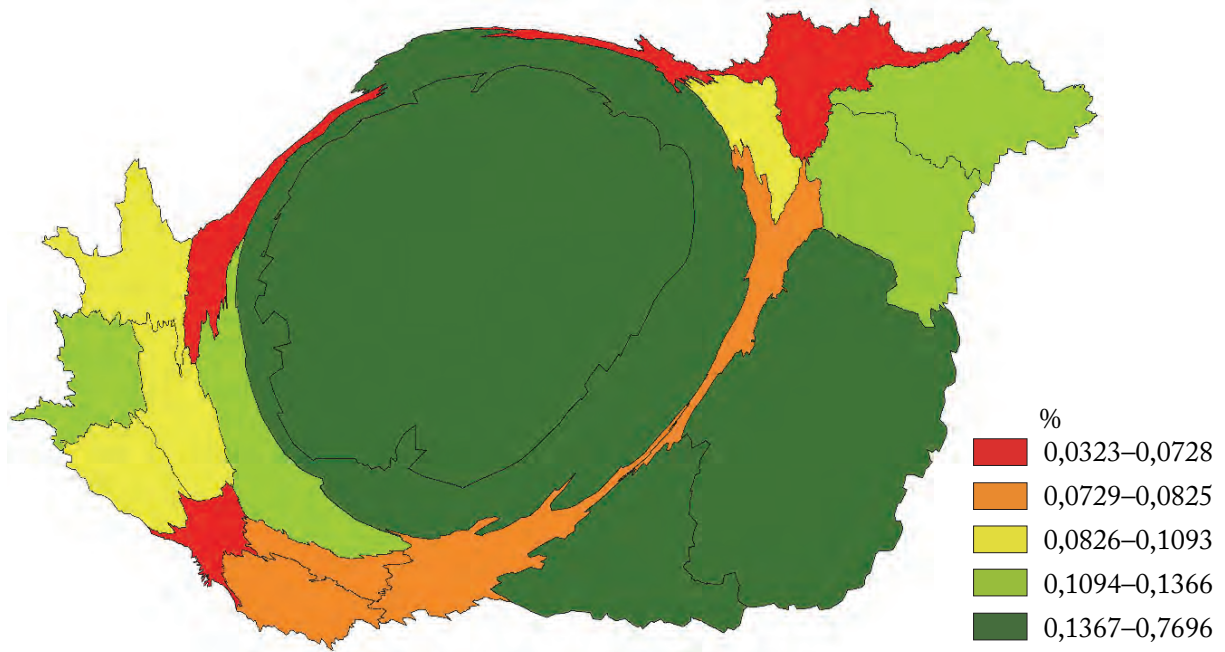
Településnagyság-kategóriák (fő)	2022	2011	2001
– 499	0,15	0,17	0,17
500 – 1 000	0,11	0,11	0,12
1 000 – 1 999	0,19	0,24	0,25
2 000 – 4 999	0,12	0,13	0,15
5 000 – 9 999	0,12	0,10	0,09
10 000 – 19 999	0,12	0,09	0,08
20 000 – 49 999	0,20	0,16	0,15
50 000 – 100 000	0,19	0,14	0,14
100 001 –	0,19	0,13	0,14
Országos átlag	0,16	0,14	0,14

Topologikus térképeken ábrázoltam az ortodoxok számát és arányát. A topologikus térképek alapjaként a közigazgatási vármegyebeosztást alkalmaztam. A térképeken a vármegyék területét az ortodoxok számának arányában módosítottam, míg a vármegyék színezése az ortodoxok

arányát mutatja. A két térkép tanúsága szerint a vármegyék között a vizsgált időszakban alapvető, a sorrendet érintő változás nem történt. A térbeli mintázat kismértékben módosult, Békés vármegye meghatározó szerepe némileg gyengült (73., 74. ábra).

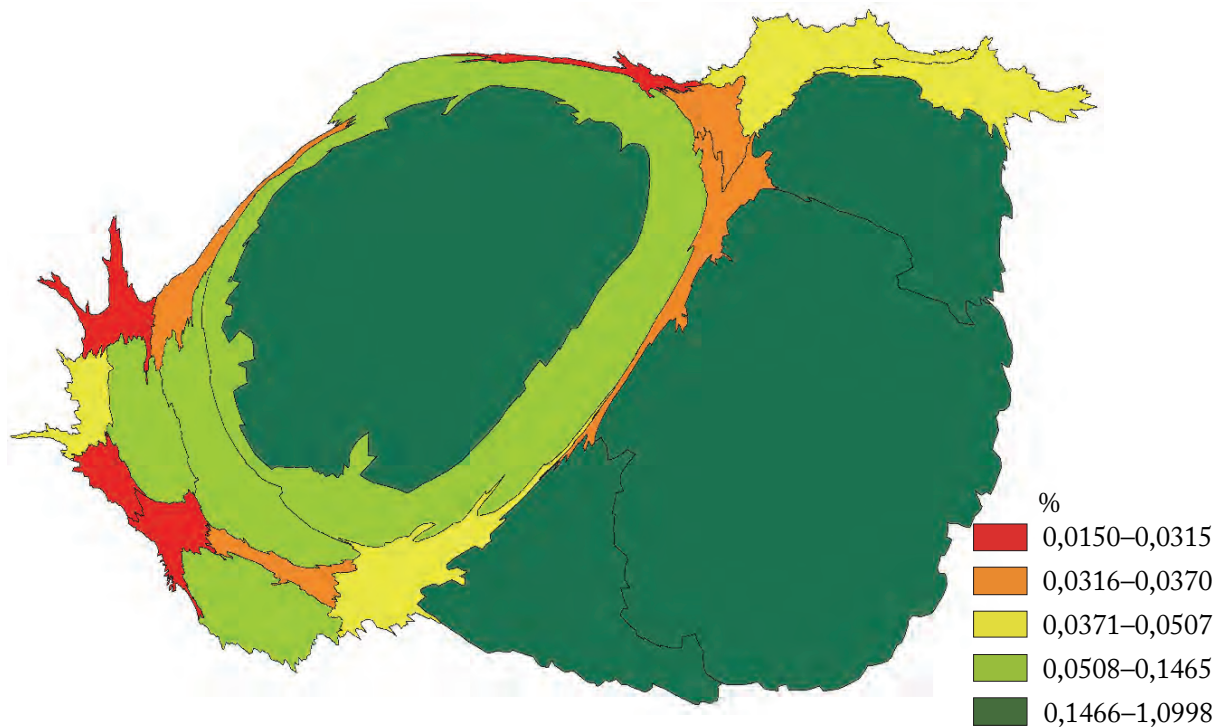
73. ábra

Az ortodoxok számának és arányának topologikus térképe, 2022

74. ábra

Az ortodoxok számának és arányának topologikus térképe, 2001

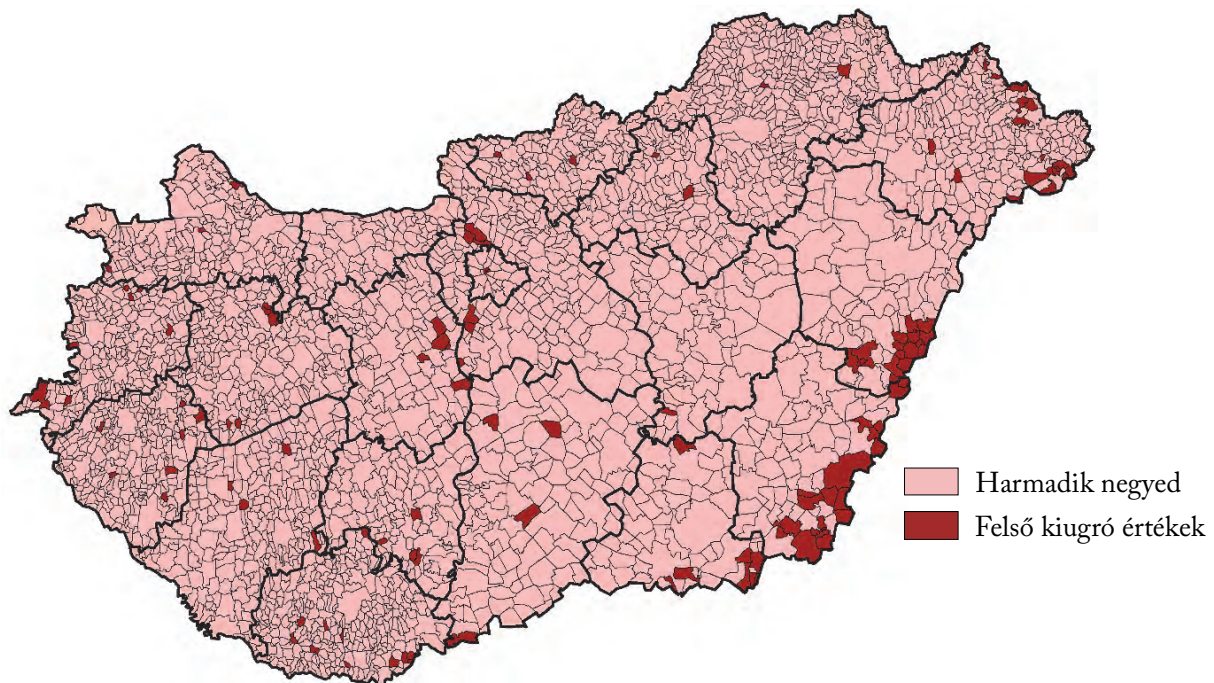

2022-ben az ortodoxok 31,1%-a élt Budapesten, 15,6%-a Békés, 13,4%-a Pest vármegyében. 2001-hez képest Baranya, Csongrád-Csanád, Hajdú-Bihar és Békés vármegyékben az ortodoxok száma csökkent. A legnagyobb visszaesés Békés vármegyében következett be (-45%). Ezzel szemben a többi vármegyében növekedés történt. A 2022-es arány, illetve a 2001-ről 2022-re történő arányváltozás követi a fentebb ismertetett térbeli képet (73., 74. ábra).

A 75. ábrán a 2022-es helyzetet mutatom be doboztérképen. A legmagasabb arányokat Békés és Hajdú-Bihar vármegyék településein láthatjuk. Érdekes még kiemelni a főváros környékének viszonylag kedvező helyzetét.

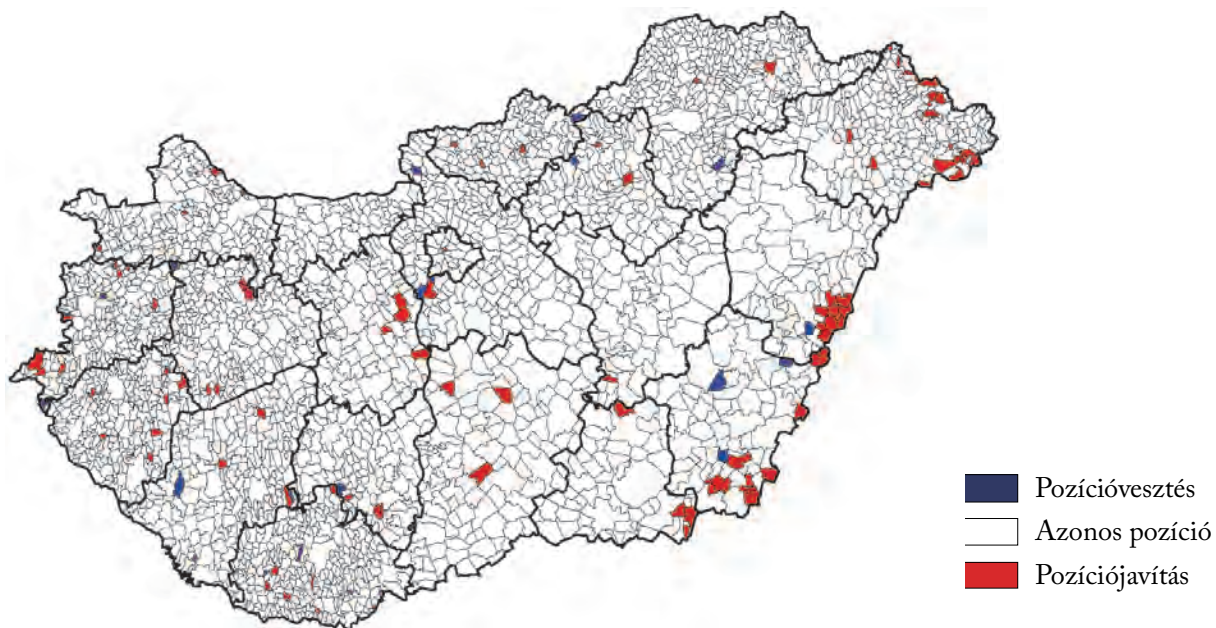
75. ábra

Az ortodoxok arányának doboztérképe, 2022

2001-hez képest 96 település esetében láthatunk relatív javulást, 3056 település helyzete változatlan, míg 25 település helyzete romlott. A 25, pozícióromlást mutató település közül Márianosztra, Halásztelek, Százhalombatta és Parádsasvár emelhető ki. A 96, javulást mutató közül érdemes megemlíteni Ártándot, Hévízt, illetve Budapest V. és VI. kerületeit (76. ábra).

Az ortodoxok arányának relatív pozícióváltozása, 2022/2001

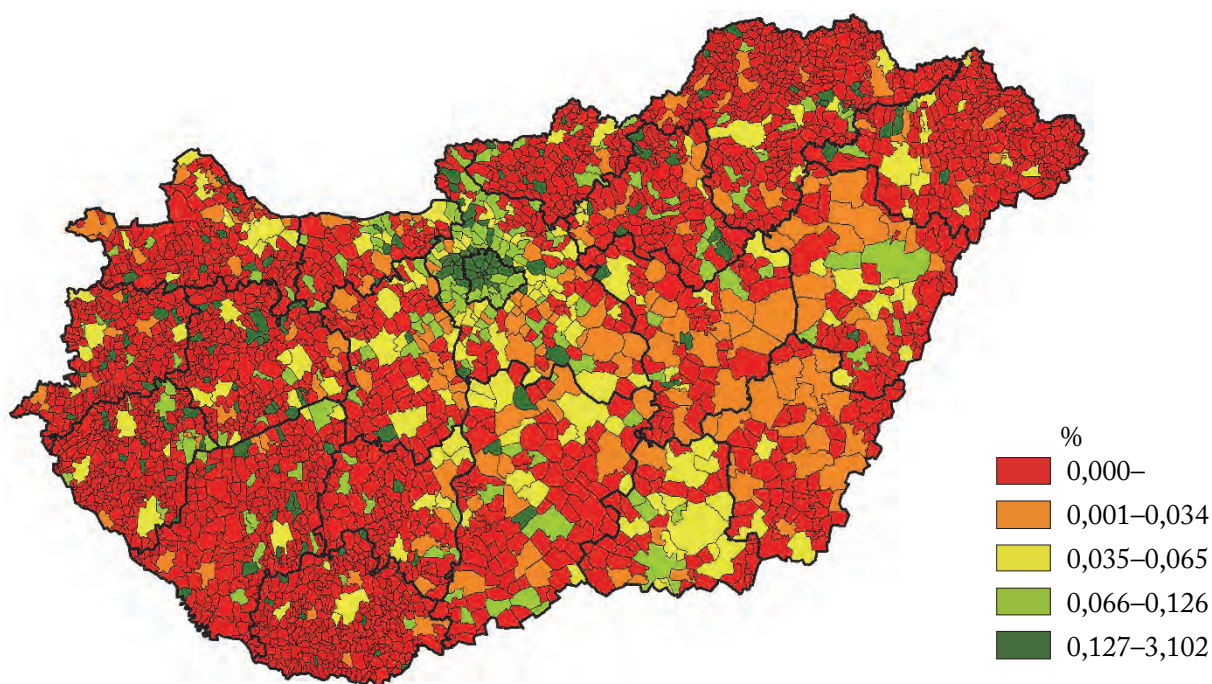
Az izraeliták helyzete

A Kárpát-medencei izraeliták lélekszáma mára – a holokauszt és az emigráció következtében – a két évszázaddal ezelőtti szintre csökkent (Kocsis 2016). A népességhez viszonyítva 2022-ben az izraeliták aránya 0,1%, amely 2011-ben és 2001-ben is hasonló volt. 2022-ben az ország 3177 településéből 653 olyan volt, ahol legalább egy fő izraelitaként határozta meg magát. 420 településen növekedett az izraeliták száma a 2011-es értékhez viszonyítva. Ezek közül csak egy esetében haladta meg a növekmény a 10 hívőt. Emellett ugyanebben az időszakban 37 településen az izraeliták száma több mint 50%-kal csökkent, 78 esetében 25 és 50% közötti, míg a fennmaradó 118 településen 25%-nál kisebb mértékű volt a visszaesés.

Az izraelita felekezetnek fontos jellemzője a történelmi egyház mivoltából fakadó térlefedő jellege (Pete 2006). Az izraeliták legmagasabb arányban a fővárosban, annak agglomerációjában, illetve Debrecenben és Szegeden élnek (Kocsis 2016). Az ország más területein is vannak még viszonylag magas izraelitaarányal rendelkező települések (például Balatonőszöd, Hegyesd, Nemesrempehollós, Sámod, Kallósd) (77. ábra).

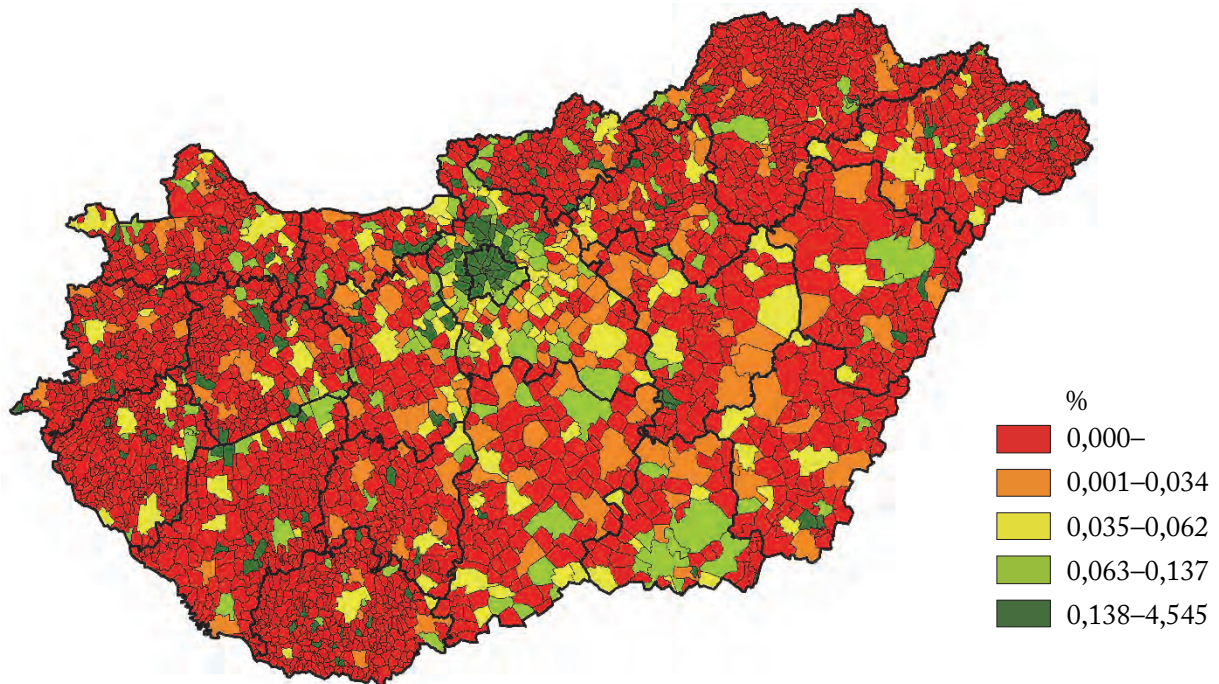
77. ábra

Az izraelita hívek aránya, 2022

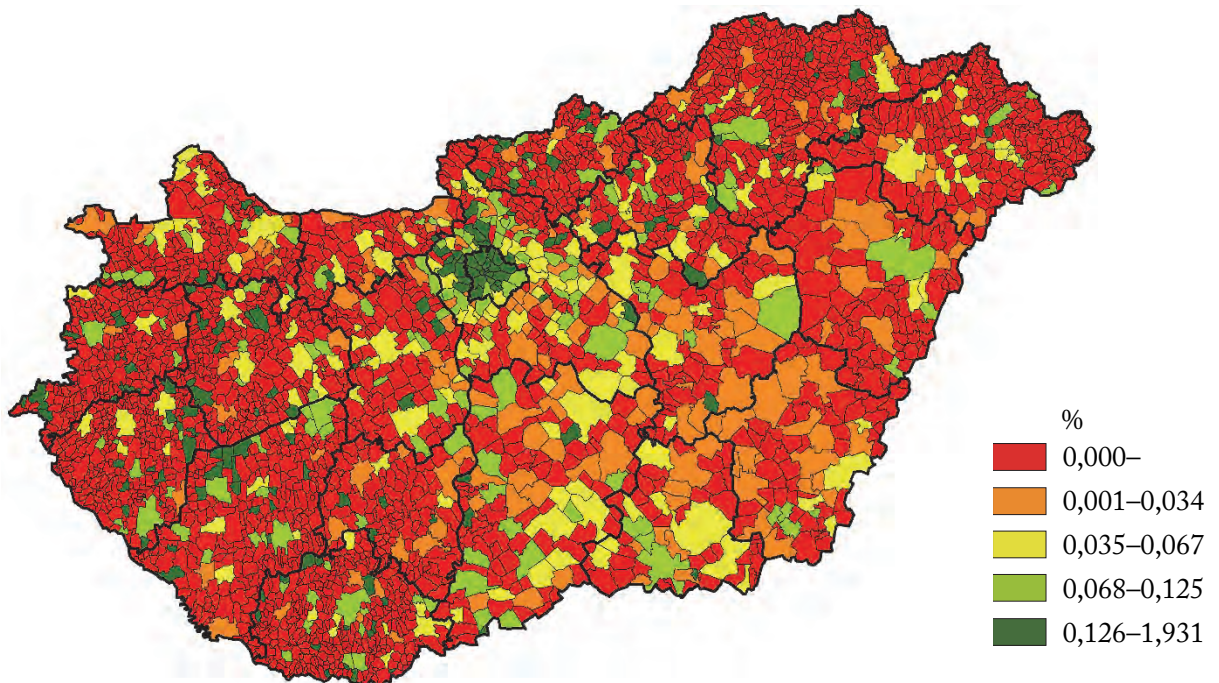

2011-hez, illetve 2001-hez képest 2022-re az alapvető térbeli kép nem változott. Néhány megyei jogú város esetén (Miskolc, Hódmezővásárhely, Kecskemét) látunk visszaesést (77., 78., 79. ábra).

Az izraelita hívek aránya, 2011

Az izraelita hívek aránya, 2001

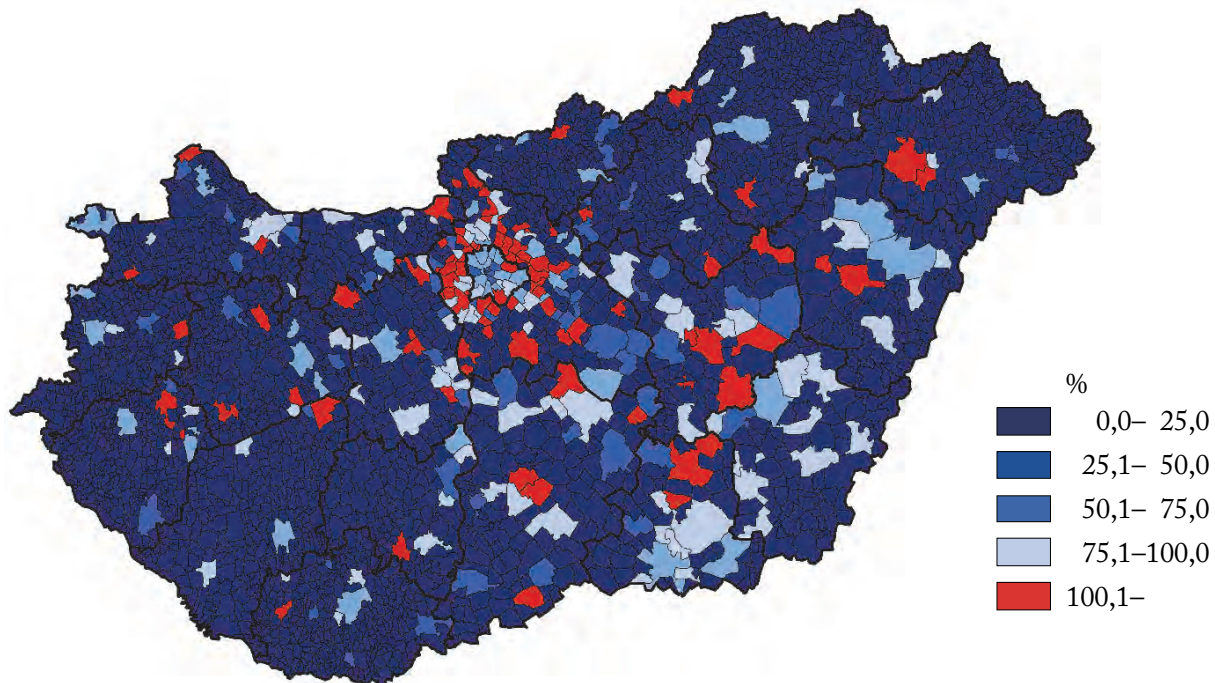

2001-hez viszonyítva az izraeliták száma 40%-kal csökkent. Mivel elsősorban a fővárosra jellemző vallási felekezetről beszélünk, így a létszám-, illetve arányváltozást – a görögkatolikusokéhoz és az ortodoxokéhoz hasonlóan – nem elemzem mélyebben. Sok esetben

az alacsony számok miatt akár egyfős növekmény, illetve csökkenés is irreális térbeli képet eredményezhet (80., 81. ábra).

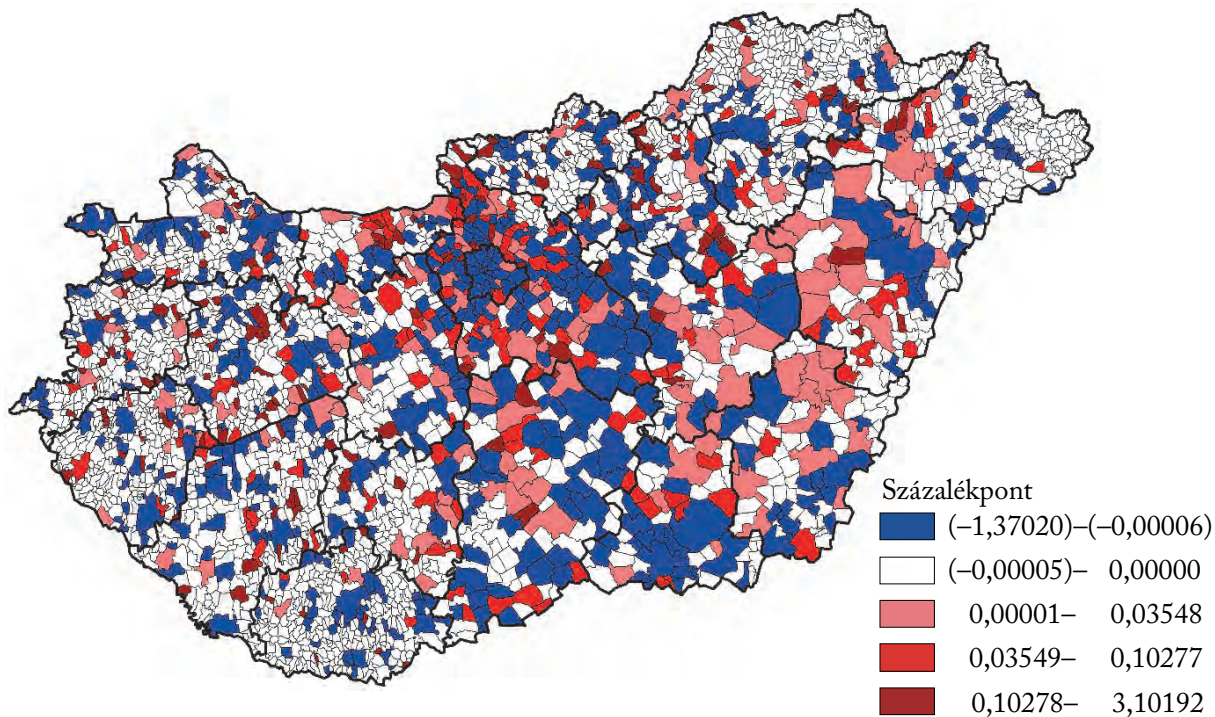
80. ábra

Az izraeliták száma, 2022 (2001 = 100%)

81. ábra

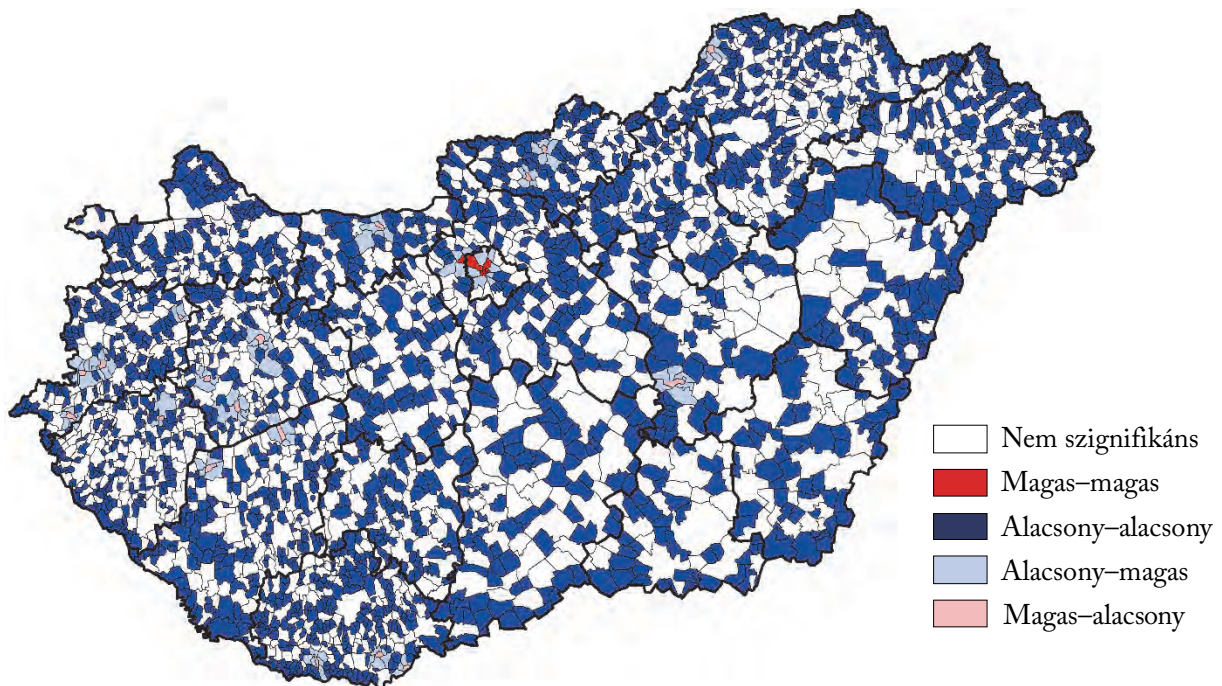
Az izraeliták arányának változása, 2022/2001

A 2022-es helyzetet a következőképpen jellemezhetjük területi autokorrelációs szempontból. A „magas–magas” klaszterbe 7 település tartozik, vagyis itt az izraeliták aránya az adott településen és a szomszédainál egyaránt magas. Ezzel szemben az „alacsony–alacsony” klaszterbe 1926 település sorolható, ahol a vizsgált településen és annak szomszédainál is alacsony izraelitaarányt láthatunk. A következő két csoportot a környezetüktől eltérők, más néven *outlierek* klaszterei alkotják. Az „alacsony–magas” klaszterbe 99 település tartozik, itt a szomszédokra jellemző viszonylag magas arány ellenére az adott településen alacsony értéket figyelhetünk meg, míg a „magas–alacsony” klaszterbe sorolt 18 település esetén éppen fordított a helyzet, hiszen ezeken a településeken a környezetükkel ellentétben magas arányokat láthatunk (82. ábra).

82. ábra

Az izraelita hívek arányának lokális hasonlósága, 2022

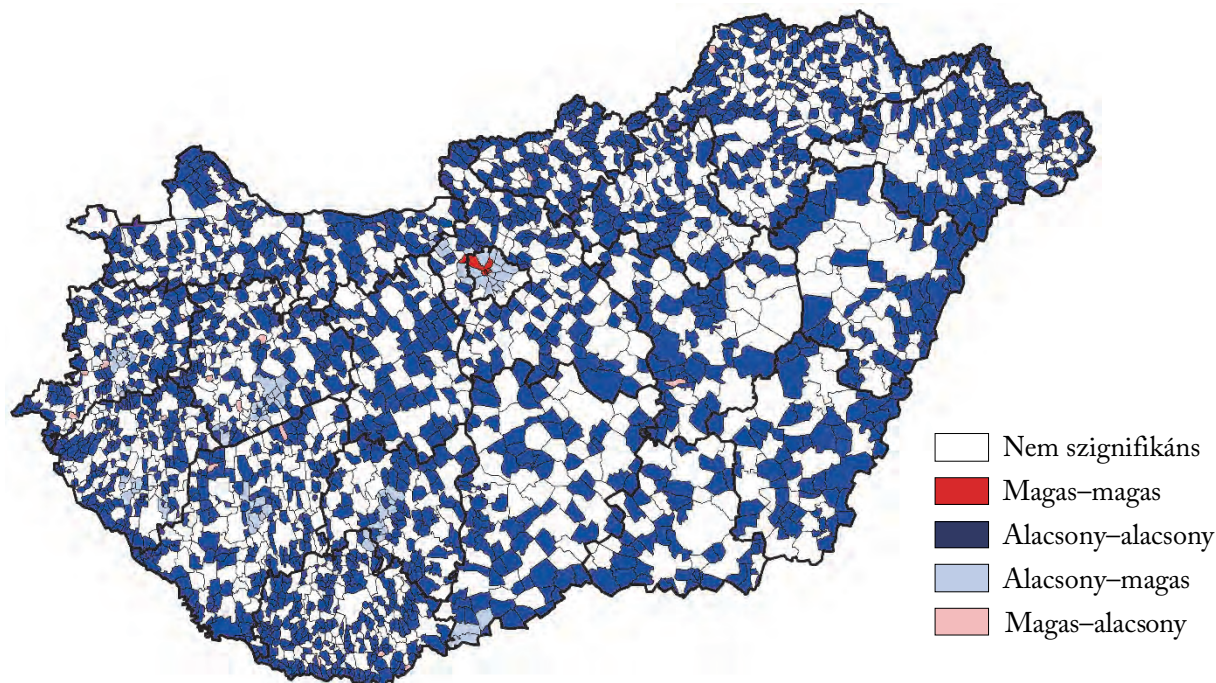

A „magas–magas” klaszter Budapest I., II., V., VI., VII. és XIII. kerületeit, valamint Remeteszőlőst érinti. Az „alacsony–alacsony” klaszter térben szórtnan, az egész országban található. Az „alacsony–magas” klaszter települései esetén alacsonyabb az izraeliták aránya, mint ahogy az a szomszédaik értéke alapján várható lenne. Az idetartozó települések a „magas–magas” és a „magas–alacsony” klaszter szomszédai. Közöttük megemlítendő Tata, Budakeszi, Páty és Solymár. A „magas–alacsony” klaszter települései környezetüktől szignifikánsan eltérő, magas aránnyal jellemezhető települések (Villánykövesd, Kistrákos, Hegyesd, Balatonőszöd) (82. ábra).

A 2001-es és a 2022-es helyzetet összevető kétváltozós próba legfontosabb megállapítása az, hogy az izraeliták arányának alapvető térstruktúrája nem változott (83. ábra).

83. ábra

Az izraelita hívek arányának lokális hasonlósága, 2022/2001

2022-ben az izraeliták 39,9%-a élt a fővárosban, 37,5%-a községekben, 12,4%-a városokban, 7,4%-a megyei jogú városokban, és 2,8%-a nagyközségekben. A jelzett arányok 2001 óta jelentős mértékben nem változtak. Az izraeliták arányával kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy a legmagasabb arány a fővárosban figyelhető meg. 2001-hez képest minden jogállástípusnál csökkenés ment végbe, a legnagyobb mértékű a fővárosban (20. táblázat).

20. táblázat

Az izraelita hívek aránya a települések jogállása szerint, 2022

(%)

Település jogállása	2022	2011	2001
Főváros	0,33	0,52	0,61
Megyei jogú város	0,06	0,06	0,08
Város	0,04	0,05	0,06
Nagyközség	0,05	0,07	0,06
Község	0,06	0,08	0,09
Országos átlag	0,08	0,11	0,13

2022-ben az izraeliták 4,6%-a 2000 fősnél kisebb településeken élt. 2000 fősnél nagyobb, de 20 000 fősnél kisebb településeken lakott 13,5%-uk, míg az annál nagyobb településeken a fennmaradó 81,9%. 2001-hez képest 2022-re a 2000 fősnél kisebb településeken növekedés, míg az annál nagyobb településeken csökkenés következett be. Az izraeliták aránya a települések méretével nem összhangban változik (21. táblázat).

21. táblázat

Az izraelita hívek aránya településnagyság-kategóriák szerint, 2022

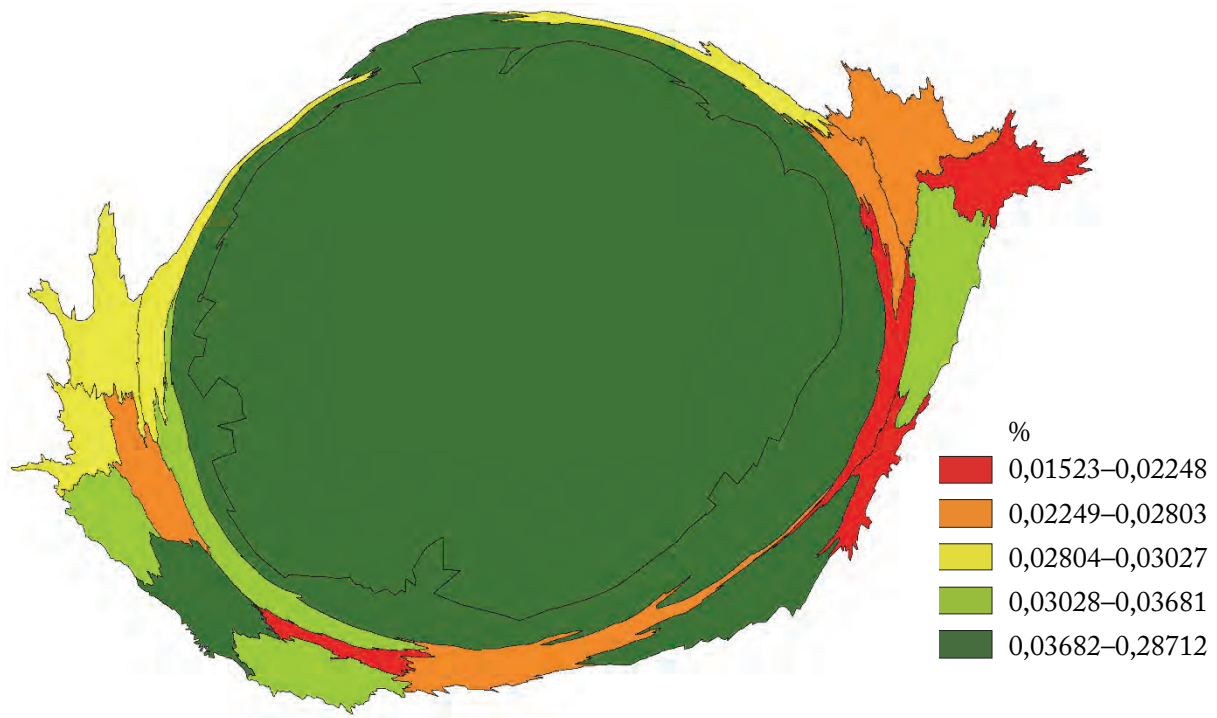
(%)

Településnagyság-kategóriák (fő)	2022	2011	2001
– 499	0,02	0,02	0,02
500 – 1 000	0,02	0,01	0,02
1 000 – 1 999	0,02	0,01	0,02
2 000 – 4 999	0,02	0,02	0,03
5 000 – 9 999	0,03	0,03	0,03
10 000 – 19 999	0,04	0,04	0,04
20 000 – 49 999	0,10	0,16	0,22
50 000 – 100 000	0,14	0,21	0,22
100 001 –	0,17	0,24	0,27
Országos átlag	0,08	0,11	0,13

Topologikus térképeken ábrázoltam az izraeliták számát és arányát. A topologikus térképek alapjaként a közigazgatási vármegyebeosztást alkalmaztam. A térképeken a vármegyék területét az izraeliták számának arányában módosítottam, míg a vármegyék színezése az izraeliták arányát mutatja. A két térkép tanúsága szerint a vármegyék között a vizsgált időszakban alapvető, a sorrendet érintő változás nem történt. A vizsgált időszakban a térbeli mintázat kismértékben módosult, a főváros kiemelkedő szerepe kismértékben gyengült (84., 85. ábra).

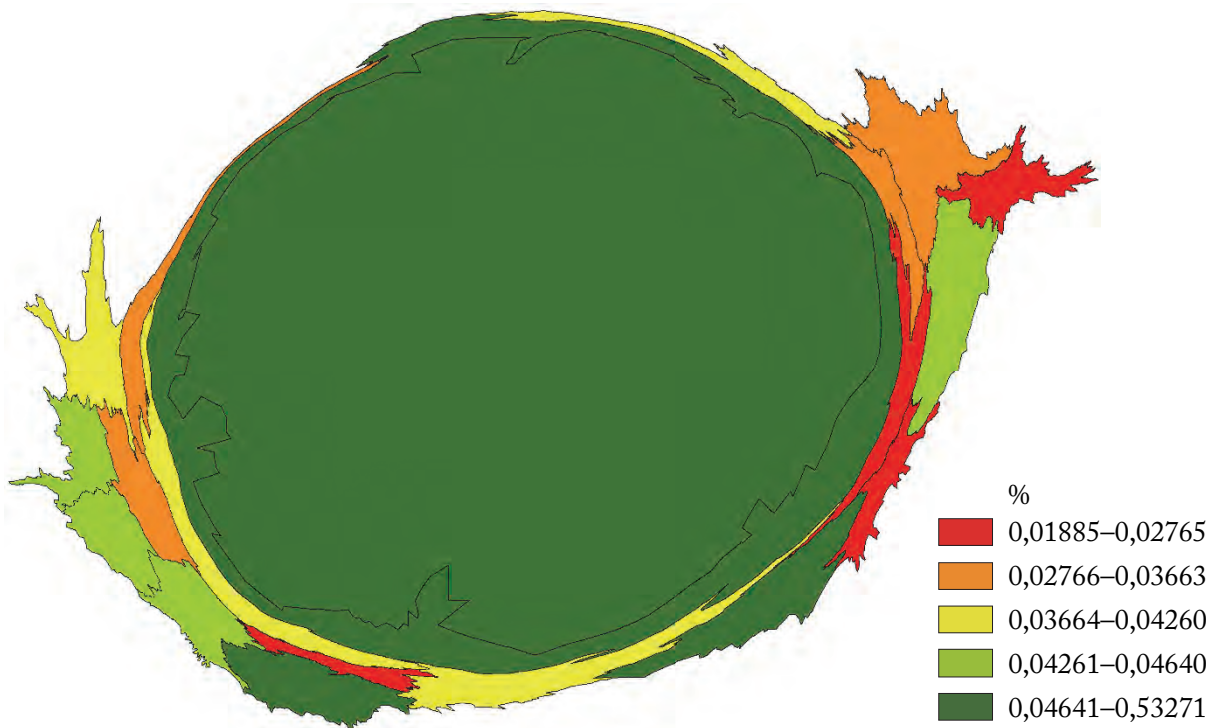
2022-ben az izraeliták 63,4%-a élt Budapesten, 11,3%-a Pest, 2,5%-a Csongrád-Csanád vármegyében. 2001-hez képest csak Pest vármegyében nőtt az izraeliták száma, míg a többiben csökkent. A legnagyobb visszaesés a fővárosban következett be (-49%). A 2022-es izraelitaarány, illetve a 2001-ről 2022-re történő arányváltozás követi a fentebb ismertett térbeli képet (84., 85. ábra).

Az izraeliták számának és arányának topologikus térképe, 2022

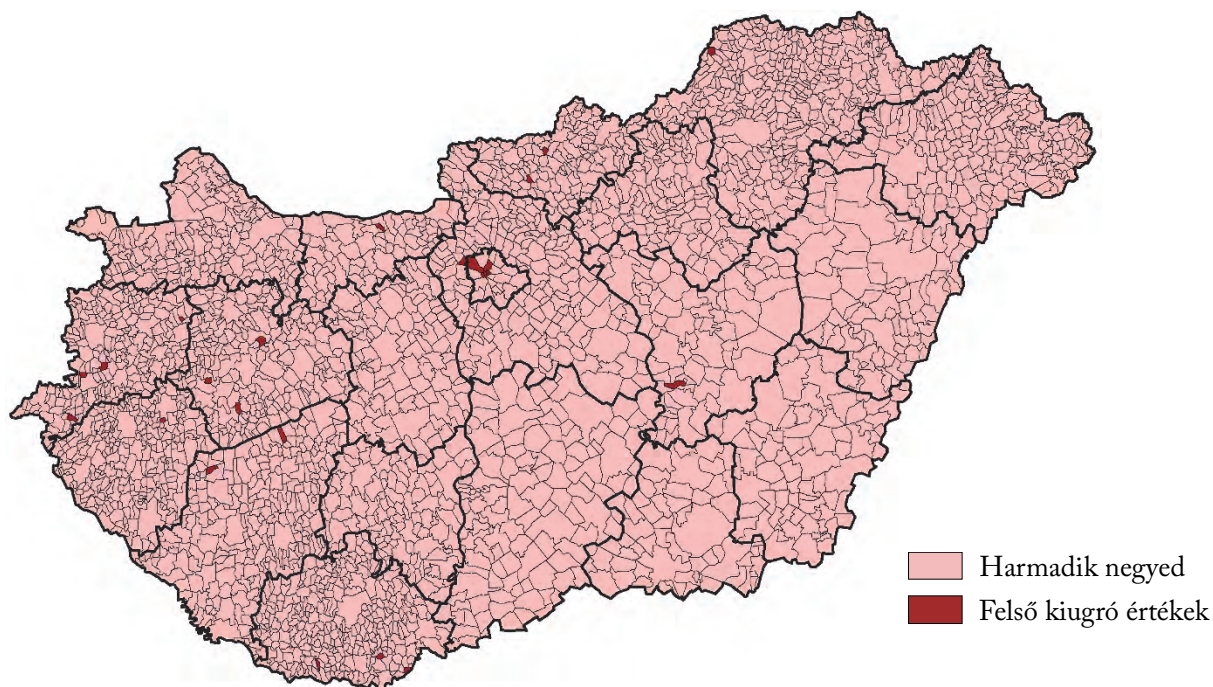
85. ábra

Az izraeliták számának és arányának topologikus térképe, 2001

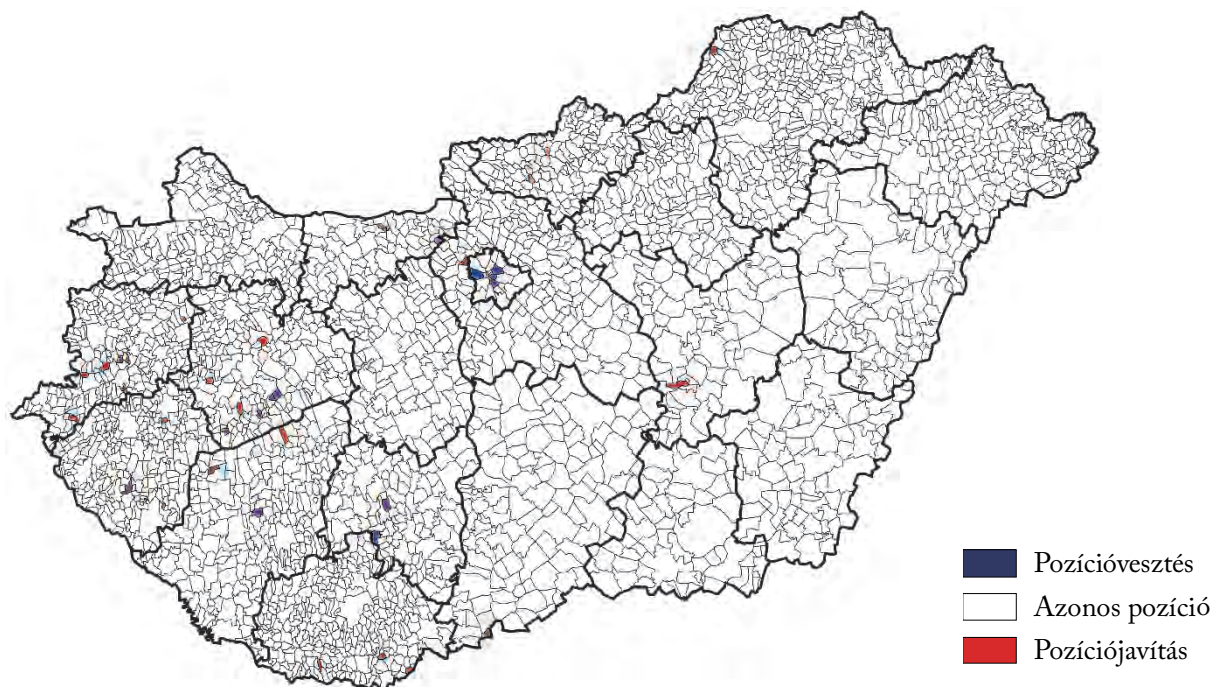
A 86. ábrán a 2022-es helyzetet mutatom be doboztérképen. A nagyon alacsony arányok miatt néhány település a felülről kiugró értékek közé került, míg a települések zöme a harmadik negyedbe tartozik.

Az izraeliták arányának doboztérképe, 2022

2001-hez képest 19 település esetében láthatunk pozíciójavulást, 3140 helyzete változatlan, míg 18 település helyzete romlott. A 18, pozícióromlást mutató település közül Budapest VIII., IX., XII. és XIV. kerületei emelhetők ki. A 19, javulást mutató közül megemlítendő Villánykövesd, Balatonőszöd, Balatonújlak, Dunaszentmiklós és Remeteszőlős (87. ábra).

Az izraeliták arányának relatív pozícióváltozása, 2022/2001

Nem vallásosak

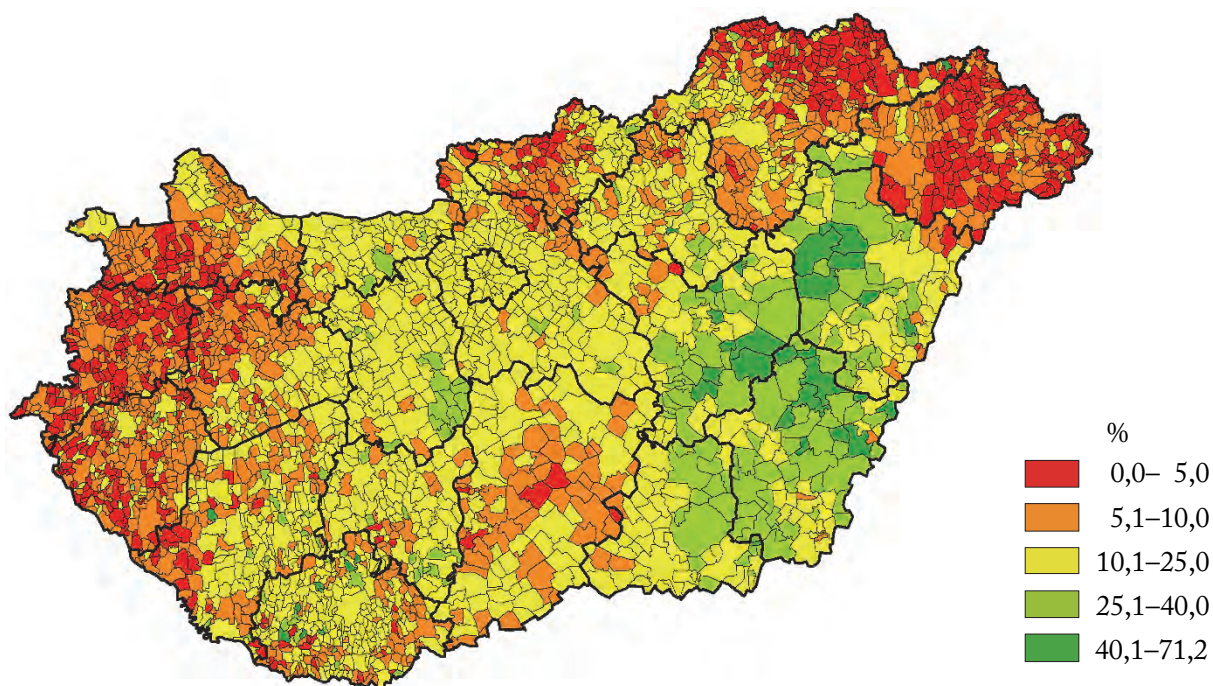
2022-ben az ország 3177 településéből 18 volt olyan, ahol senki sem határozta meg magát nem vallásosként. 2001-ben még 195 ilyen települést tartottunk számon. 2022-ben 474 olyan település volt, ahol 2001-hez képest, és 1231, ahol 2011-hez képest csökkent a nem vallásosak száma, míg a többinél növekedés figyelhető meg.

A nem vallásosak legmagasabb arányban Békés és Hajdú-Bihar vármegyékben, illetve Baranya, Jász-Nagykun-Szolnok vármegyék bizonyos településein élnek. Amint arra Kocsis rámutat, az elvallástalanodás a munkásosztály által nagy arányban lakott nehézipari területeken (pl. Dunaújváros, Tatabánya, Oroszlány, Salgótarján), valamint a Tiszántúl protestáns többségű térségeiben különösen nagy (Kocsis 2016). Az ország más területein is vannak még olyan települések, ahol viszonylag magas a nem vallásosak aránya (például Szenyér, Tarnabod).

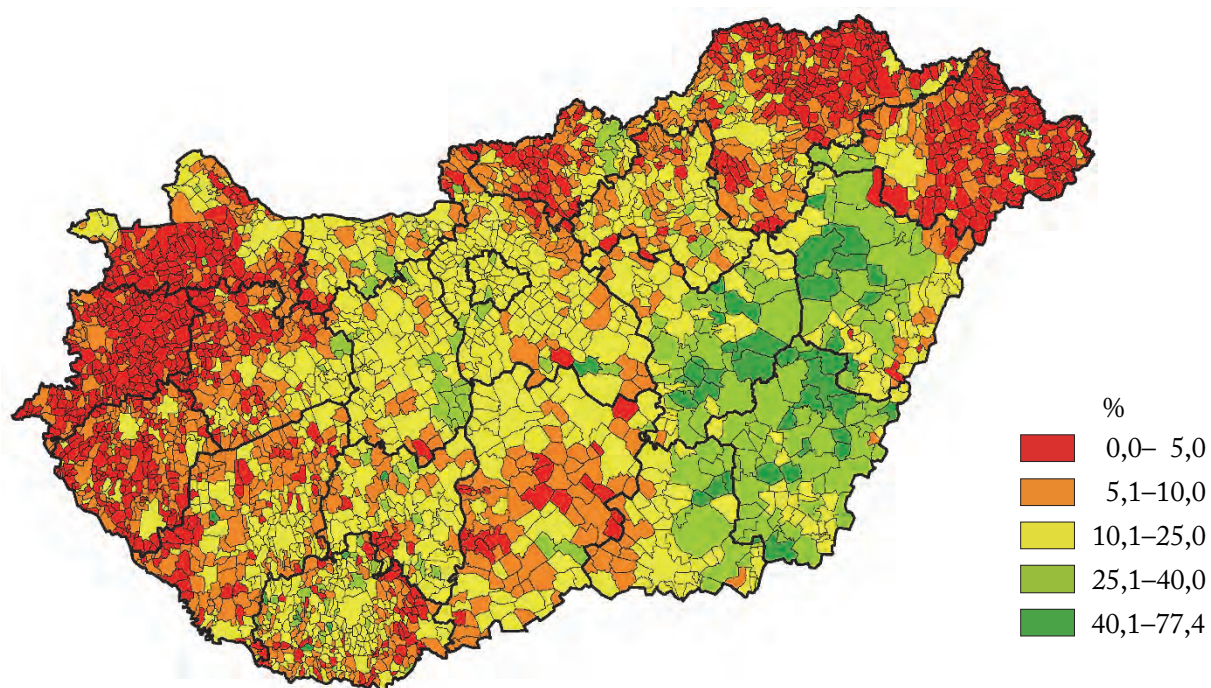
Térképeim alapján megállapítható, hogy 2011-hez, illetve 2001-hez képest 2022-re az alapvető térbeli kép nem változott (88., 89., 90. ábra).

88. ábra

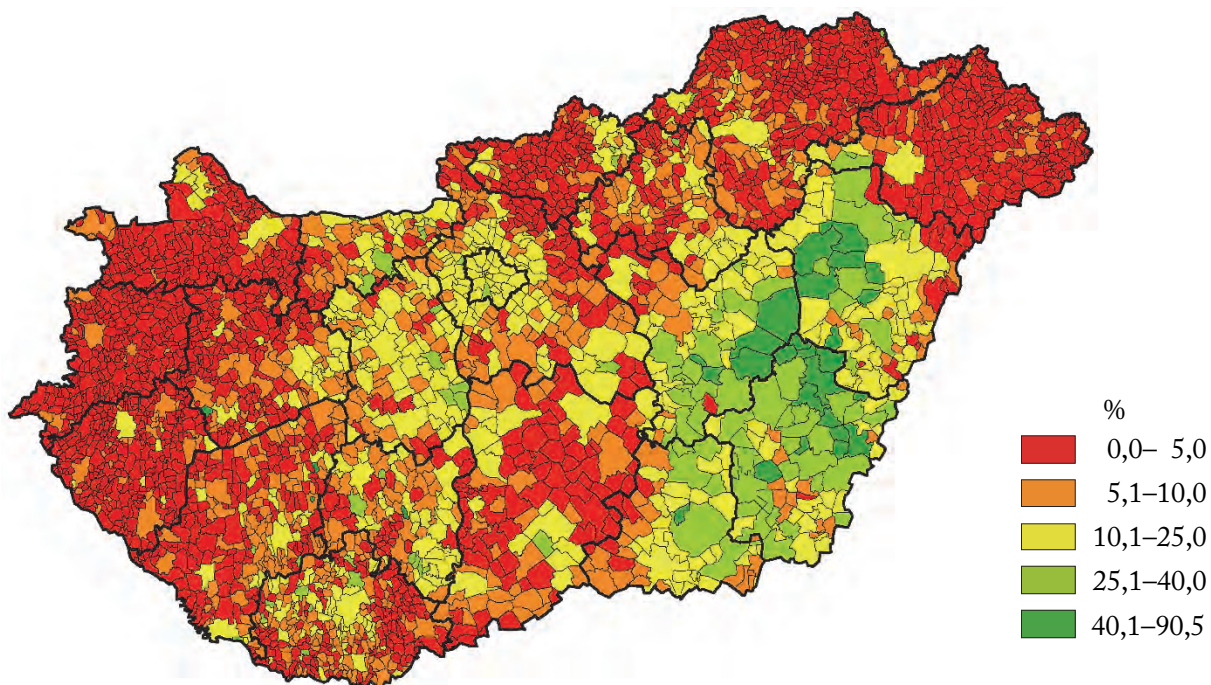
A nem vallásosak aránya, 2022

A nem vallásosak aránya, 2011

A nem vallásosak aránya, 2021

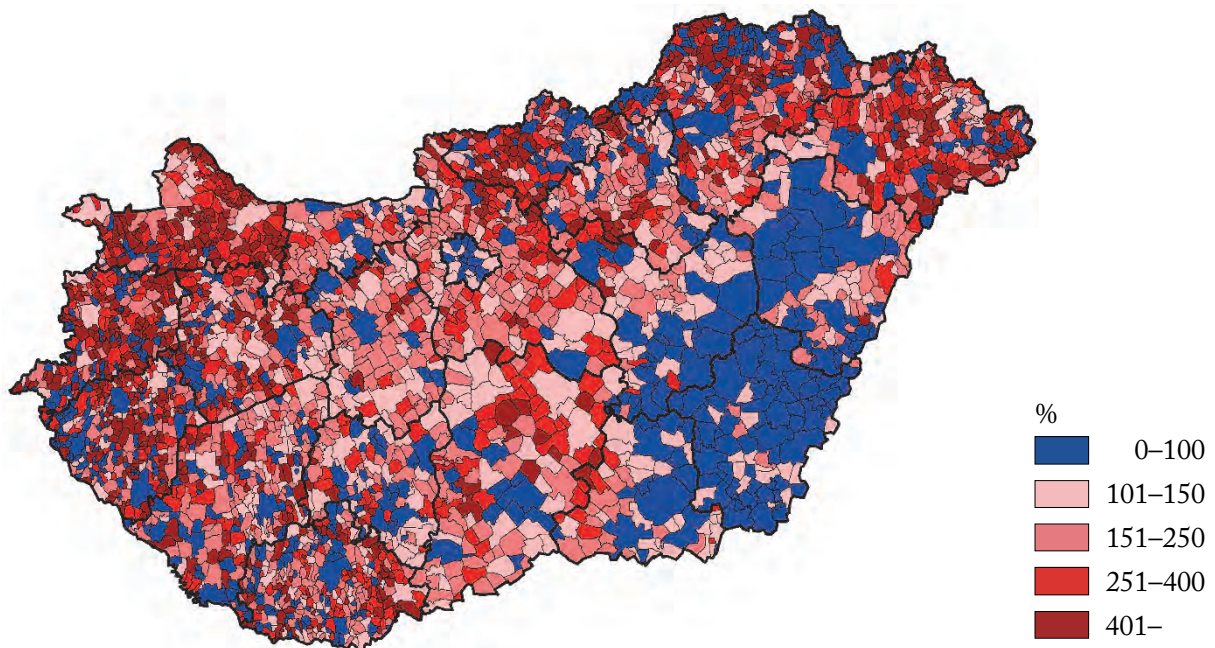
2001-hez viszonyítva a nem vallásosak száma 2011-re 21,8%-kal, majd 2022-re 4,5%-kal növekedett. 2022-ben az átlagnál magasabb vallástalan arányt találtunk Debrecen, Szeged, Pécs, illetve Budapest kerületei esetében. Ez lényegében megegyezik Mátyás (2021) korábbi

megállapításával, miszerint Budapesten az országos átlagnál mindig is magasabb volt a vallásukat nem gyakorlók és az ateisták aránya.

A nem vallásosak száma elsősorban azokon a Hajdú-Bihar, Békés és Csongrád-Csanád vármegyei településeken stagnált, illetve csökkent, ahol arányuk már hosszabb ideje a legmeghatározóbb. Az ország döntő részén viszont a nem vallásosak száma és aránya egyaránt jelentős mértékben növekedett (91., 92. ábra).

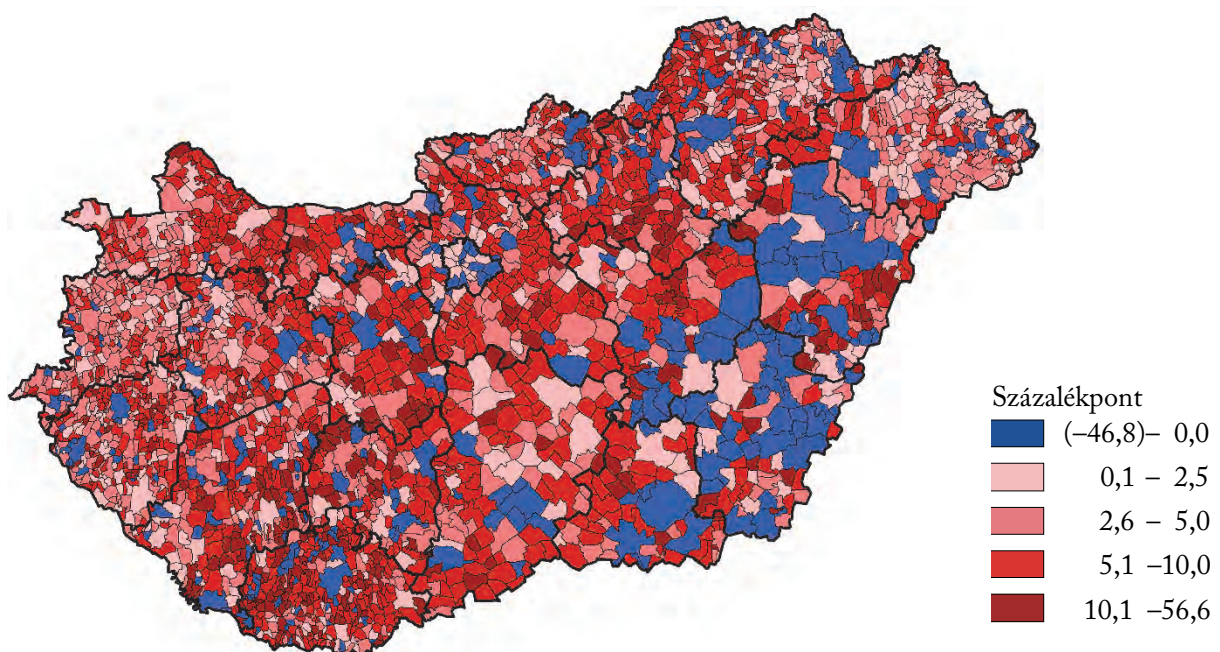
91. ábra

A nem vallásosak száma, 2022 (2001 = 100%)

92. ábra

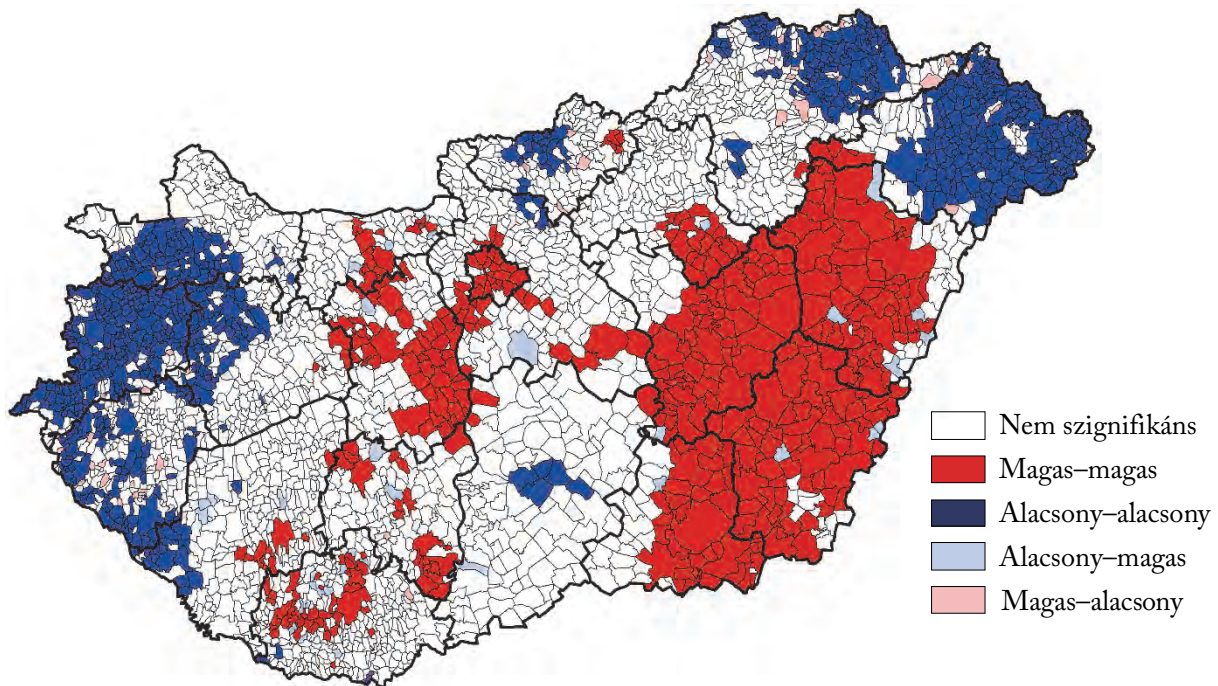
A nem vallásosak arányának változása, 2022/2001

A 2022-es helyzetet a következőképpen jellemezhetjük területi autokorrelációs szempontból. A „magas–magas” klaszterbe 399 település tartozik, vagyis itt a vallástalanok aránya az adott településen és a szomszédainál egyaránt magas. Ezzel szemben az „alacsony–alacsony” klaszterbe 716 település sorolható, ahol a vizsgált településen és annak szomszédainál is alacsony a nem vallásosak aránya. A következő két csoportot a környezetüktől eltérők, más néven *outlierek* klaszterei alkotják. Az „alacsony–magas” klaszterbe 37 település tartozik, itt a szomszédokra jellemző viszonylag magas arány ellenére az adott településen alacsony értéket láthatunk, míg a „magas–alacsony” klaszterbe sorolt 41 település esetén éppen fordított a helyzet, hiszen ezeken a településeken a környezetükkel ellentétben magas arányok figyelhetők meg (93. ábra).

93. ábra

A nem vallásosak arányának lokális hasonlósága, 2022

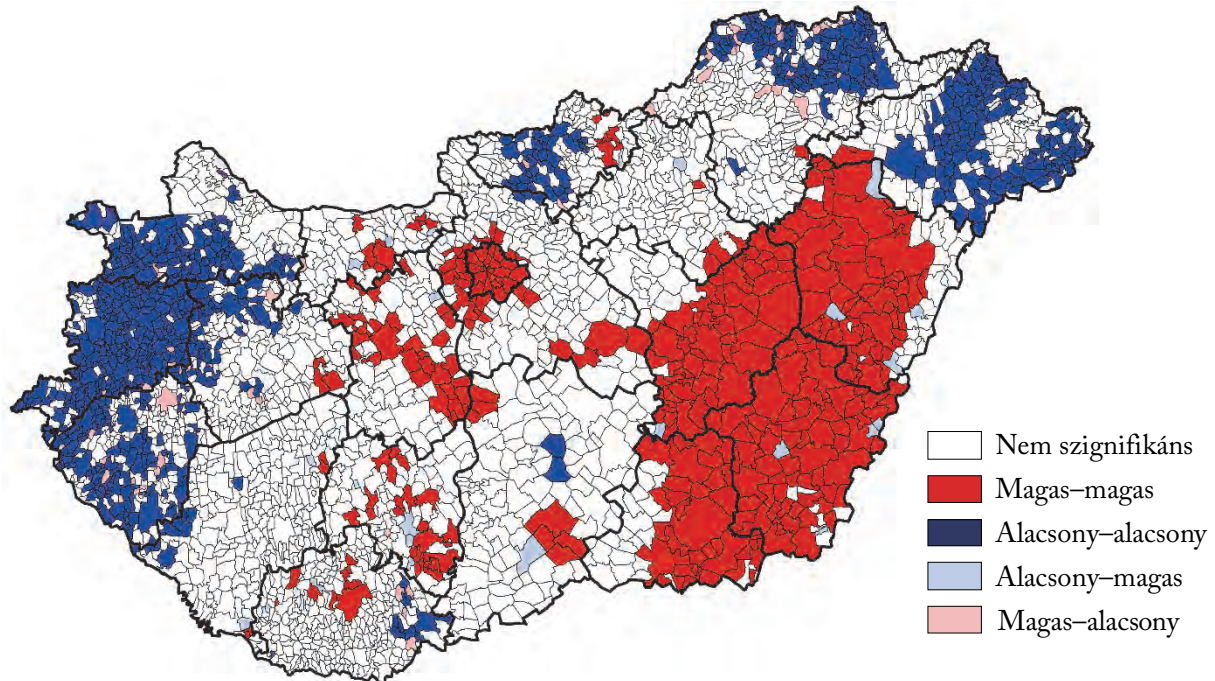

A „magas–magas” klaszter Hajdú-Bihar, Békés, Jász-Nagykun-Szolnok, Csongrád-Csanád vármegyéket és Budapest kerületeit foglalja magában. Az „alacsony–alacsony” klaszter Vas, Győr-Moson-Sopron, Borsod-Abaúj-Zemplén és Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyék területén húzódik. Az „alacsony–magas” klaszter települései esetén alacsonyabb a nem vallásosak aránya, mint ahogy az a szomszédai értéke alapján várható lenne. Az idetartozó települések a „magas–magas” klaszterbe ékelődnek be, illetve annak szomszédai. Köztük megemlítendő Hajdúdorog, Méhkerék, Esztár, Báránd. A „magas–alacsony” klaszter települései környezetüktől szignifikánsan eltérő, magas aránnyal jellemezhető települések.

(Nyírmihálydi, Tuzsér, Hernádpetri, Szakácsi, Cigánd, Magyarszerdahely, Valkonya, Márokföld) (93. ábra).

94. ábra

A nem vallásosok arányának lokális hasonlósága, 2022/2001

A 2001-es és a 2022-es helyzetet összevető kétváltozós próba legfontosabb megállapítása az, hogy a nem vallásosok arányának alapvető térstruktúrája nem változott. A kisebb változások között megemlítendő, hogy 2022-re Budapest XII. és I. kerülete kikerült a „magas-magas” klaszterből, ellenben Komárom-Esztergom és Fejér vármegyék településein nőtt a nem vallásosok aránya, hiszen az itt található „magas-magas” klaszterek települési köre bővült (94. ábra).

2022-ben a nem vallásosok 50,4%-a élt községekben, 24,5%-a városokban, 10,5%-a a fővárosban, 10,3%-a megyei jogú városokban, és 4,3%-a nagyközségekben. A jelzett arányok 2001 óta jelentős mértékben nem változtak. A nem vallásosok legmagasabb aránya a fővárosban figyelhető meg. 2001-hez képest a községeknél és a nagyközségeknél növekedés, míg a többi településtípusnál csökkenés történt (22. táblázat).

A nem vallásosak aránya a települések jogállása szerint, 2022

(%)

Település jogállása	2022	2011	2001
Főváros	19,0	22,8	19,3
Megyei jogú város	15,8	19,6	16,8
Város	17,3	19,8	16,5
Nagyközség	16,0	17,2	12,2
Község	15,2	16,5	12,6
Országos átlag	16,1	18,2	14,5

2022-ben a nem vallásosak 11,8%-a 2000 főnél kisebb településeken élt. 2000 főnél nagyobb, de 20 000 főnél kisebb településeken élt 35,3, míg az annál nagyobb településeken a fennmaradó 53,0%. 2001-hez képest 2022-re a 20 000 főnél kisebb lélekszámú településeken növekedés, míg az annál nagyobb településeken csökkenés következett be. A nem vallásosak aránya a települések méretével nem összhangban változik (23. táblázat).

23. táblázat

A nem vallásosak aránya településnagyság-kategóriák szerint, 2022

(%)

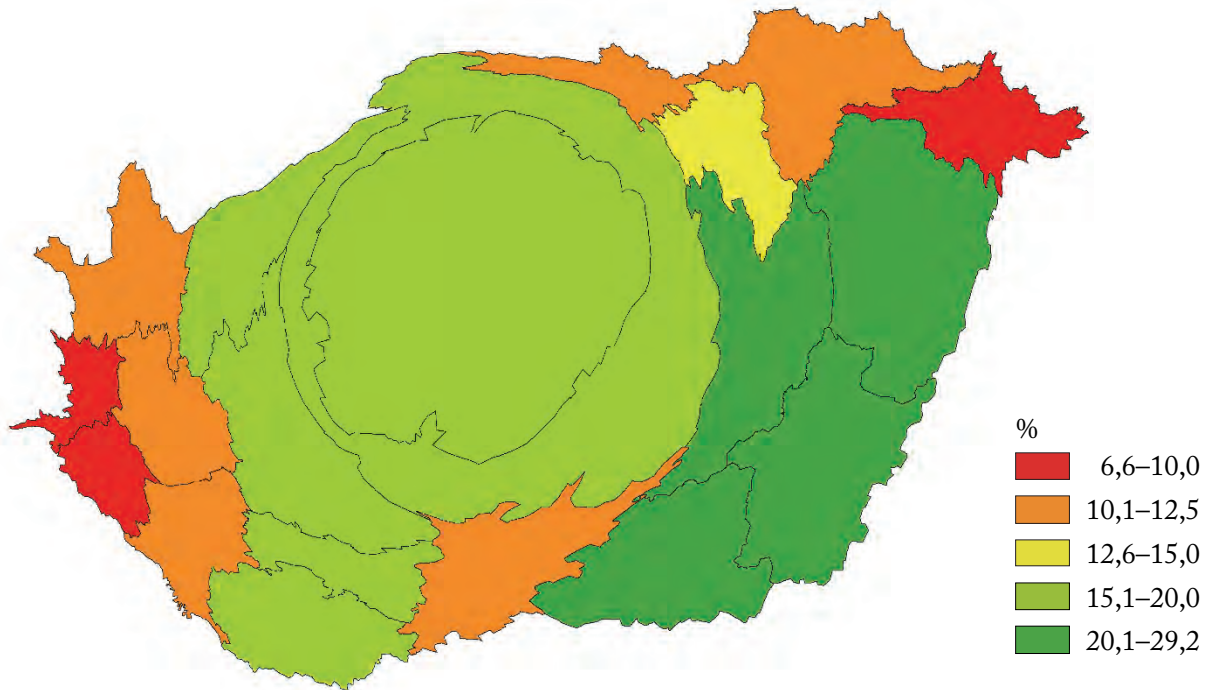
Településnagyság-kategóriák (fő)	2022	2011	2001
– 499	10,1	8,6	4,7
500 – 1 000	10,6	9,1	5,5
1 000 – 1 999	11,9	10,9	6,8
2 000 – 4 999	14,6	14,5	9,7
5 000 – 9 999	15,9	16,9	13,0
10 000 – 19 999	17,6	20,2	16,6
20 000 – 49 999	18,3	22,0	19,4
50 000 – 100 000	18,7	22,9	19,8
100 001 –	17,1	21,1	18,1
Országos átlag	16,1	18,2	14,5

Topologikus térképeken ábrázoltam a nem vallásosak számát és arányát. A topologikus térképek alapjaként a közigazgatási vármegyebeosztást alkalmaztam. A térképeken a vármegyék területét a nem vallásosak számának arányában módosítottam, míg a vármegyék színezése a nem vallásosak arányát mutatja. A két térkép tanúsága szerint a vármegyék között a vizsgált időszakban alapvető, a sorrendet érintő változás nem történt. A vizsgált időszakban a térbeli

mintázat kismértékben módosult, a főváros kiemelkedő szerepe kismértékben gyengült (95., 96. ábra).

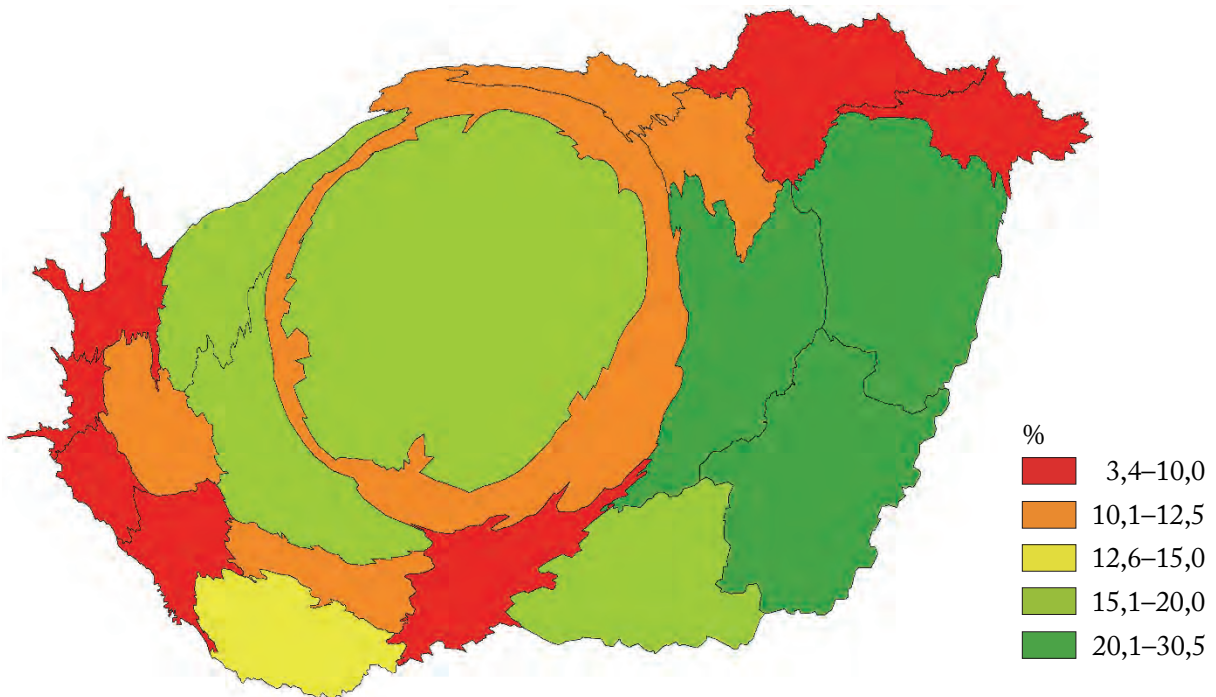
95. ábra

A nem vallásosak számának és arányának topologikus térképe, 2022

96. ábra

A nem vallásosak számának és arányának topologikus térképe, 2001

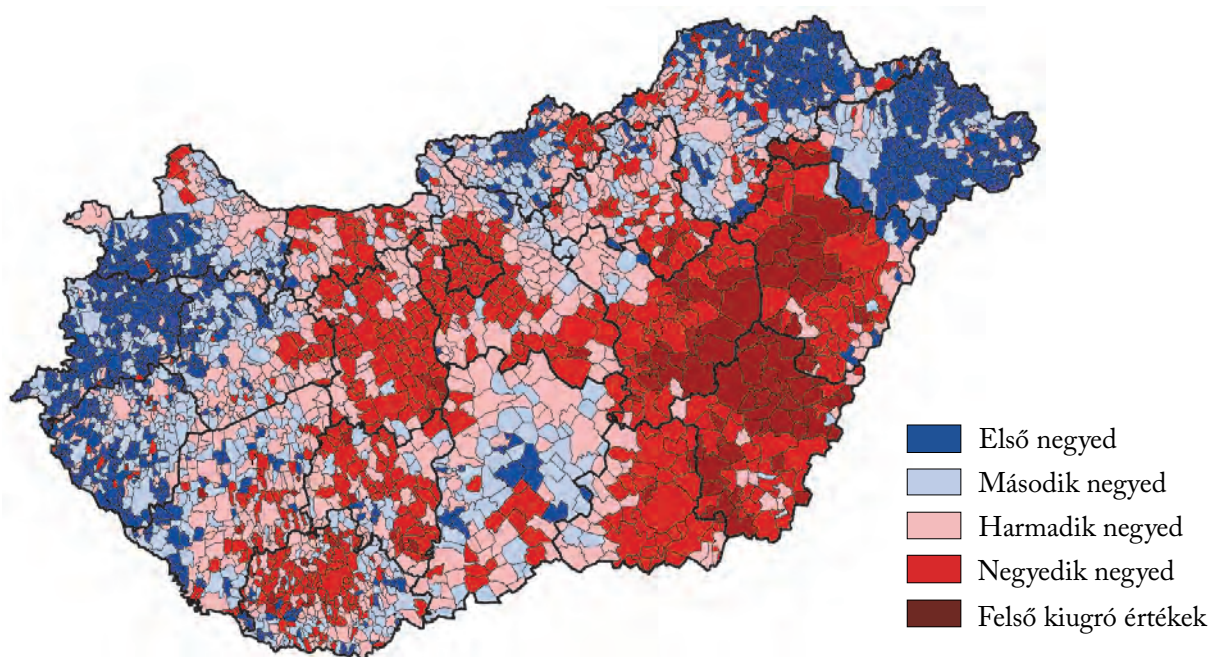

2022-ben a nem vallásosak 20,9%-a élt Budapesten, 13,9%-a Pest, 8,0%-a Hajdú-Bihar vármegyében. 2001-hez képest csak 12 vármegyében nőtt a nem vallásosak száma, míg a többiben csökkent. A legnagyobb növekedés Vas, Pest és Győr-Moson-Sopron vármegyékben következett be (95., 96. ábra).

Az alapvető térbeli kép 2001-ről 2022-re nem változott. A 97. ábrán a 2022-es helyzetet mutatom be doboztérképen.

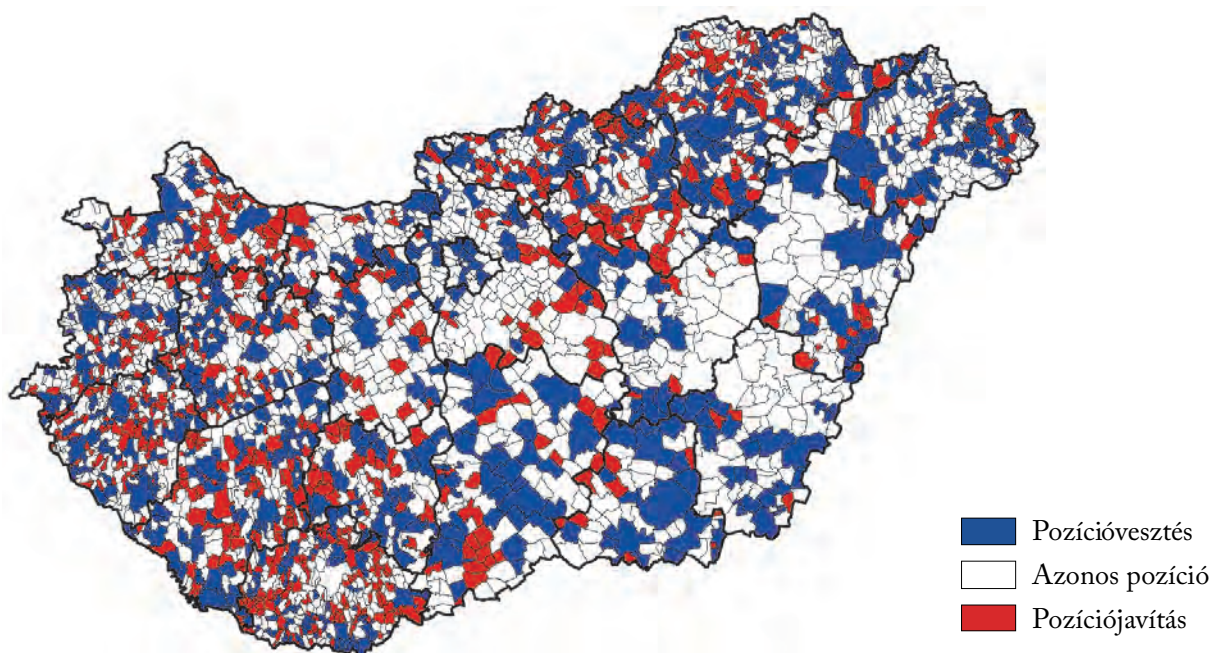
97. ábra

A nem vallásosak arányának doboztérképe, 2022

98. ábra

A nem vallásosak arányának relatív pozícióváltozása, 2022/2001

2001-hez képest 732 település esetében láthatunk relatív pozíciónövekedést, 1592 helyzete változatlan, míg 854 település helyzete romlott.

A pozícióromlást mutató települések közül – ahol az országon belül a település pozíciója a nem vallásosak körében romlott –, Debrecen, Szeged, Miskolc, Győr, Budapest III., XIII. és XIV. kerületei, Nyíregyháza és Kecskemét emelhető ki. A javulást mutatók közül Pilis, Jászárokszállás, Ács, Ibrány, Szentlőrinc és Tápiószentmárton a legjelentősebbek (98. ábra).

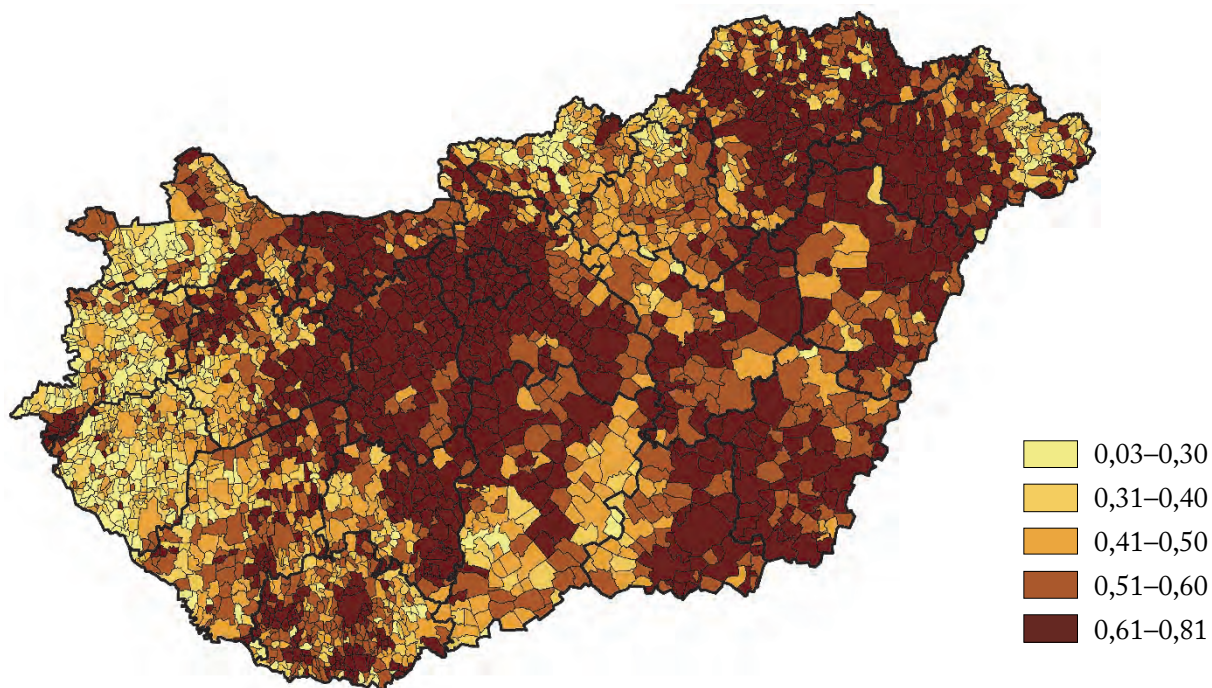
Vallási diverzitás

A vallási diverzitás értékei országos átlagban folyamatosan nőttek a három népszámlálás során. 2001-ben még 0,60 a vallási diverzitási index értéke országosan, amely 2011-re 0,65-re, míg 2022-re 0,68-ra növekedett.

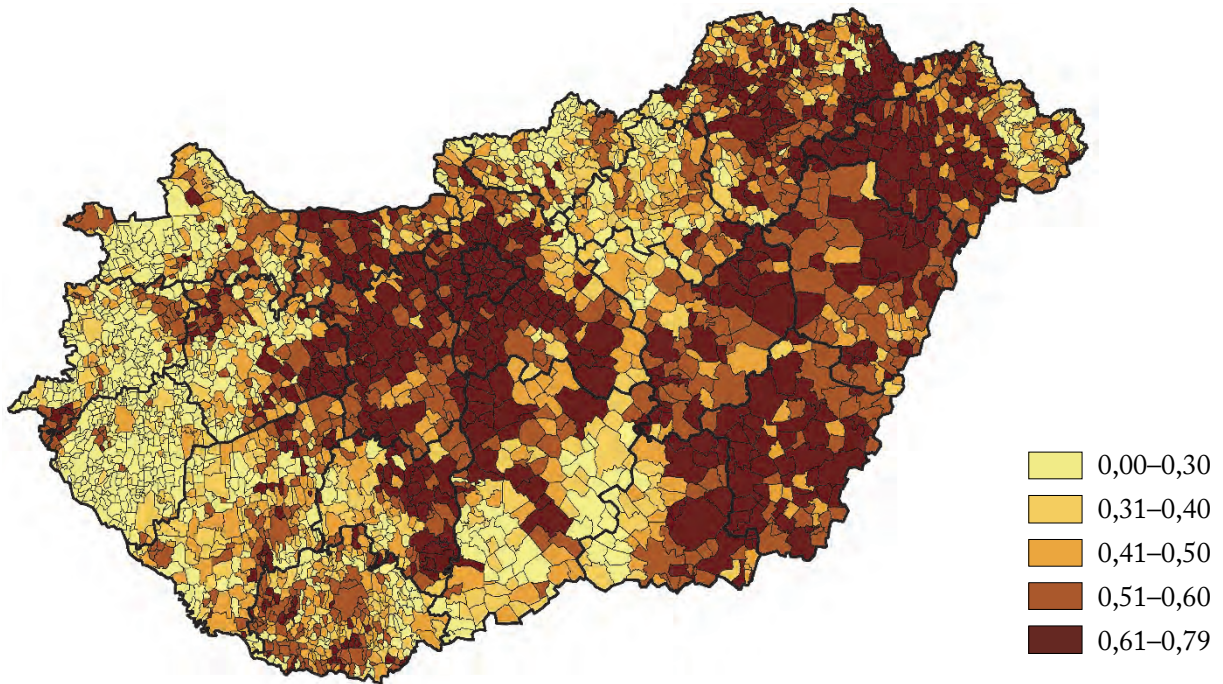
2022-ben a legmagasabb vallási diverzitást a fővárosban, Pest, Fejér, Komárom-Esztergom, Veszprém, Csongrád-Csanád és Békés vármegyékben láthatjuk. Általánosságban megállapítható, hogy a keleti országrész megyei jogú városaira magas diverzitás jellemző, míg több dunántúli nagyváros esetében (például Szombathely, Zalaegerszeg, Nagykanizsa) az országostól jóval elmaradó diverzitás figyelhető meg (99., 100., 101. ábra).

99. ábra

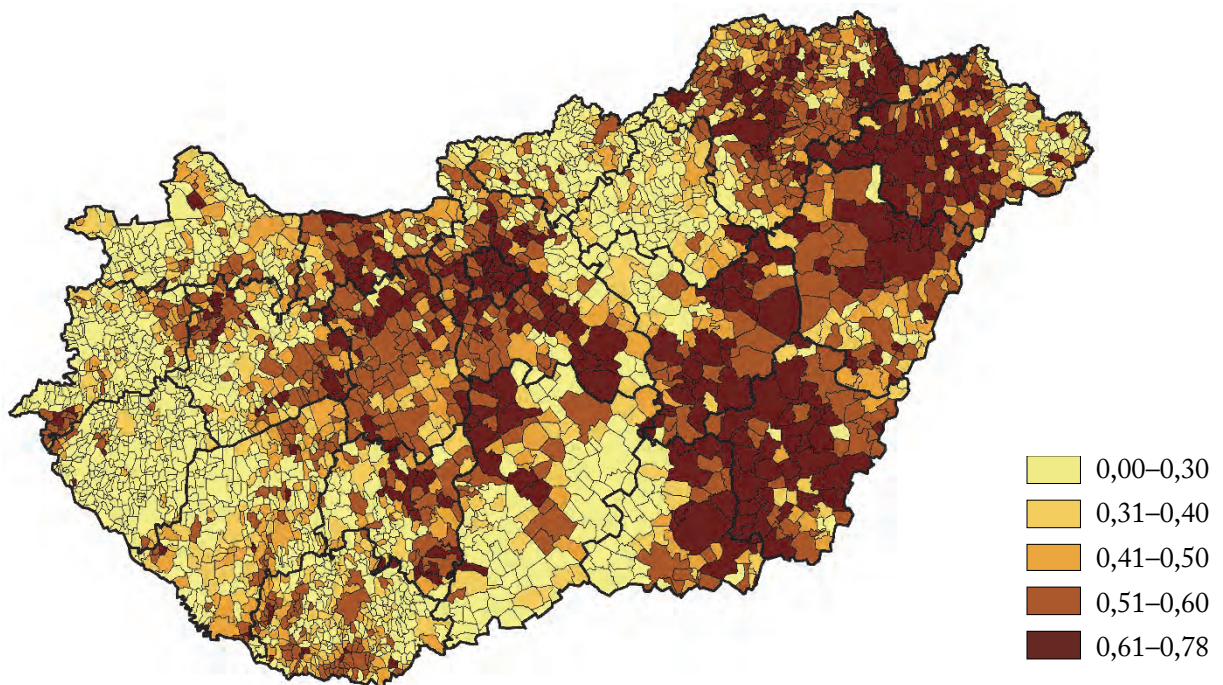
Vallási diverzitási index, 2022

Vallási diverzitási index, 2011

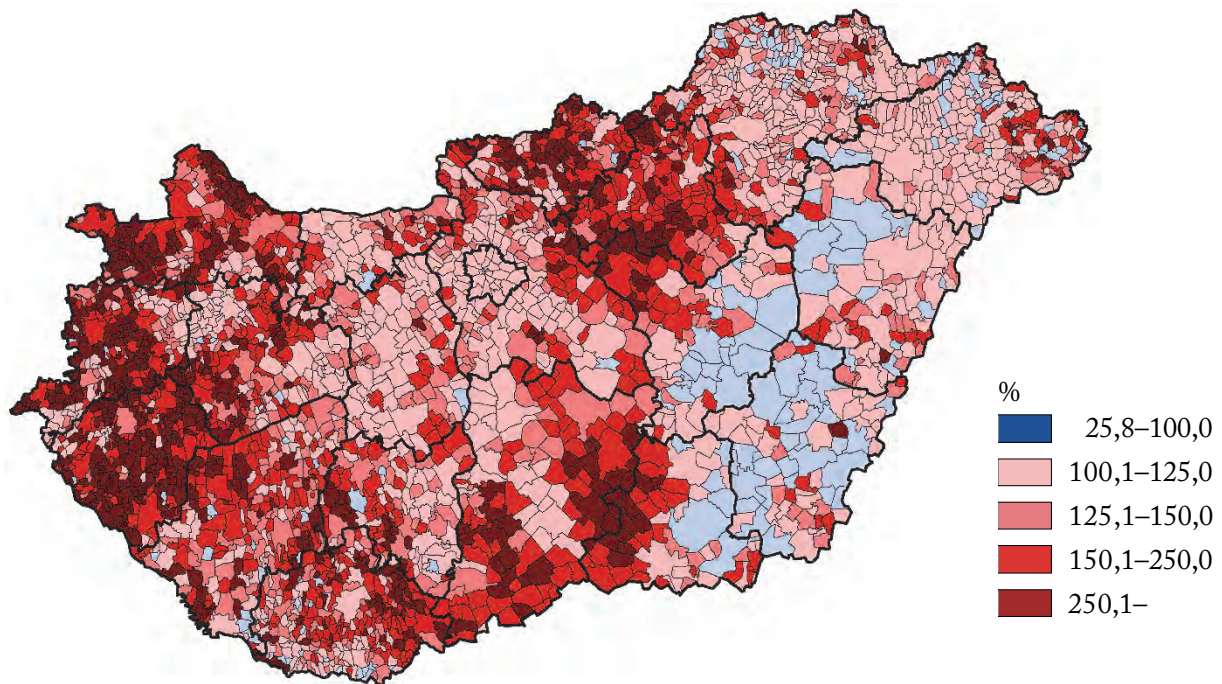
Vallási diverzitási index, 2001

197 olyan település van, ahol a diverzitás stagnált, illetve csökkent 2001-ről 2022-re, míg a többi településen növekedett. A legjelentősebb diverzitásnövekedés a Nyugat-Dunántúlon, illetve Heves, Nógrád, Bács-Kiskun és Csongrád-Csanád vármegyékben következett be (102. ábra).

102. ábra

Vallási diverzitási index, 2022 (2001 = 100%)

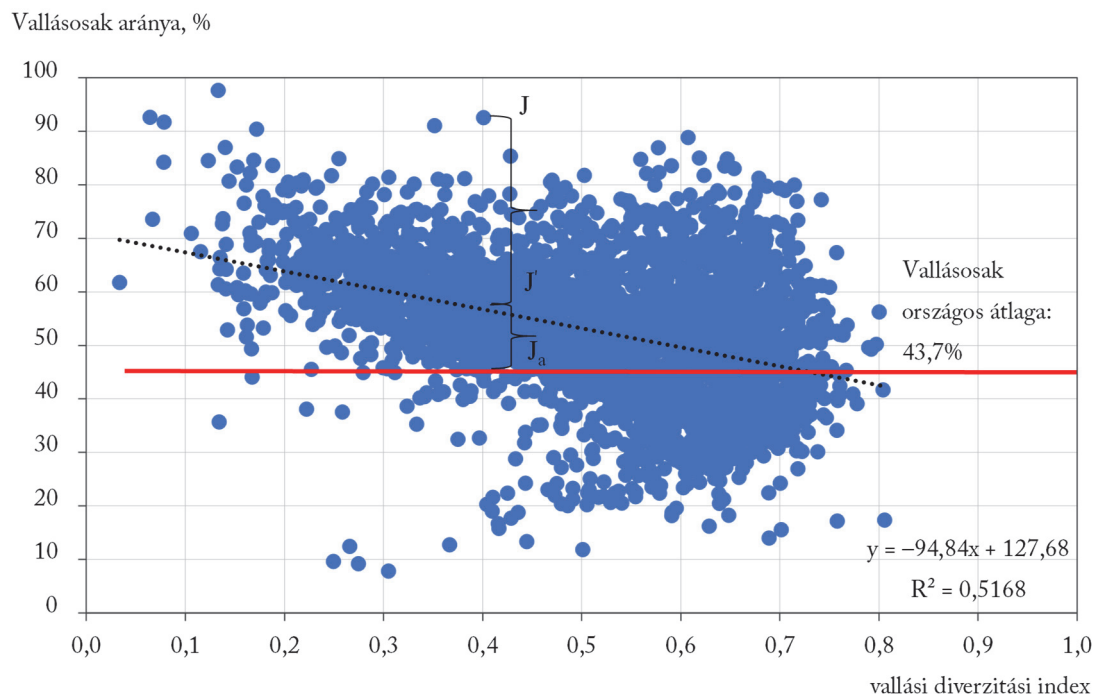

Ezután az vizsgáltam, hogy a településeken lakók vallási diverzitása mennyiben befolyásolja a vallásosak arányát, illetve milyen mértékben hatnak rá az ettől független, lokális tényezők. Ehhez a *shift-share* analízis megközelítéséhez igen hasonló regressziós módszert alkalmaztam (Kiss 2008). A 103. ábra a diverzitási index és a vallásosak aránya közötti regressziós kapcsolatot mutatja. Az ábrán feltüntettem a regressziós egyenest és a vallásosak arányának országos átlagát is. Az ábrán J -vel jelöltem egy kiválasztott település (jelen esetben Kány) pozícióját ebben a koordinátarendszerben. Látható, hogy Kányon a vallásosak arányának országos átlagtól való eltérése (a JJ_a szakasz hossza) két részre bontható. Az egyik az országos átlag, illetve a Kány vallási diverzitásából következő, a regressziós egyenes által kijelölt érték (J') távolsága (J_aJ' szakasz). Ez voltaképpen a strukturális hatás mértéke – látható, hogy Kányon pozitív eltérés van az országos átlaghoz képest. Viszont Kányon a vallásosak arányához hozzájárul még egy tényező – a regressziós becslés reziduális – is. Ez az az érték, amivel Kányon a vallásosak aránya még a vallási diverzitás által kijelölt mértéknél is nagyobb, s ami valójában nem más, mint a „lokális” hatás (a JJ' szakasz hossza). A két szakasz – a számítás során: a regresszióval becsült vallásosság országos átlagtól való eltérése, illetve a reziduális abszolút

értékei – összevetéséből látszik, hogy bár Kány esetében mindkét tényező szerepe pozitív, a strukturális hatás nagysága felülmúlja a lokális hatásokét.

103. ábra

A regressziós megközelítés sémája

Megállapítható, hogy a 3177 településből 2416 esetben a települések vallási diverzitásából következő strukturális hatásnak van nagyobb szerepe, míg 761 esetben az ettől független, lokális hatásoknak.

A 2413 település közül, ahol a vallásosak aránya átlag feletti, 1223 olyan van, ahol a strukturális és a lokális hatások egyaránt pozitívan befolyásolták, míg a fennmaradó 1190 település esetében csak az egyik tényező emelte átlag fölé a vallásosak arányát.

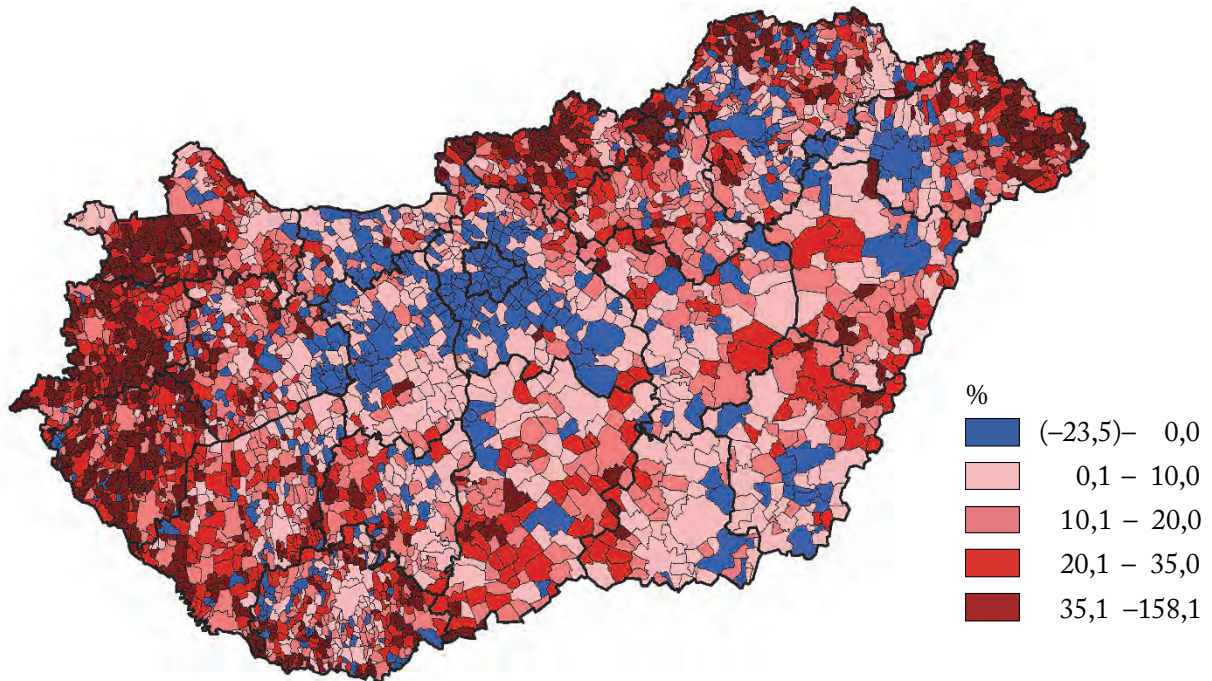
A 764 település közül, ahol a vallásosak aránya átlag alatti, 312 olyan van, ahol a vallási diverzitás és a lokális hatások is negatívan alakították a vallásosak arányát, míg a fennmaradó 452 településen csak az egyik tényező nyomta az átlag alá.

Az északi határmenti, illetve a dunántúli települések esetében a vallásosak magas aránya elsősorban a viszonylag alacsony diverzitásnak, és nem az ettől független, lokális hatásoknak köszönhető. A fővárosi kerületeknél viszont az átlag alatti vallásossághoz a magas diverzitás és az ettől független, lokális hatások egyaránt hozzájárulnak. A lokális hatások szerepe, különösen a pesti kerületek vonatkozásában, jelentősebb a diverzitásnál. A vidéki nagyvárosok egy részében (például Debrecen), mind a strukturális (vagyis a vallási diverzitás), mind pedig a lokális tényező (mely a diverzitással nem magyarázható) negatív irányba térítette el a vallásosak arányát az

átlaghoz képest. Ezzel szemben a megyei jogú városok döntő részében egyik vagy másik tényező mozdította el negatív irányba a vallásosak arányát (104., 105. ábra).

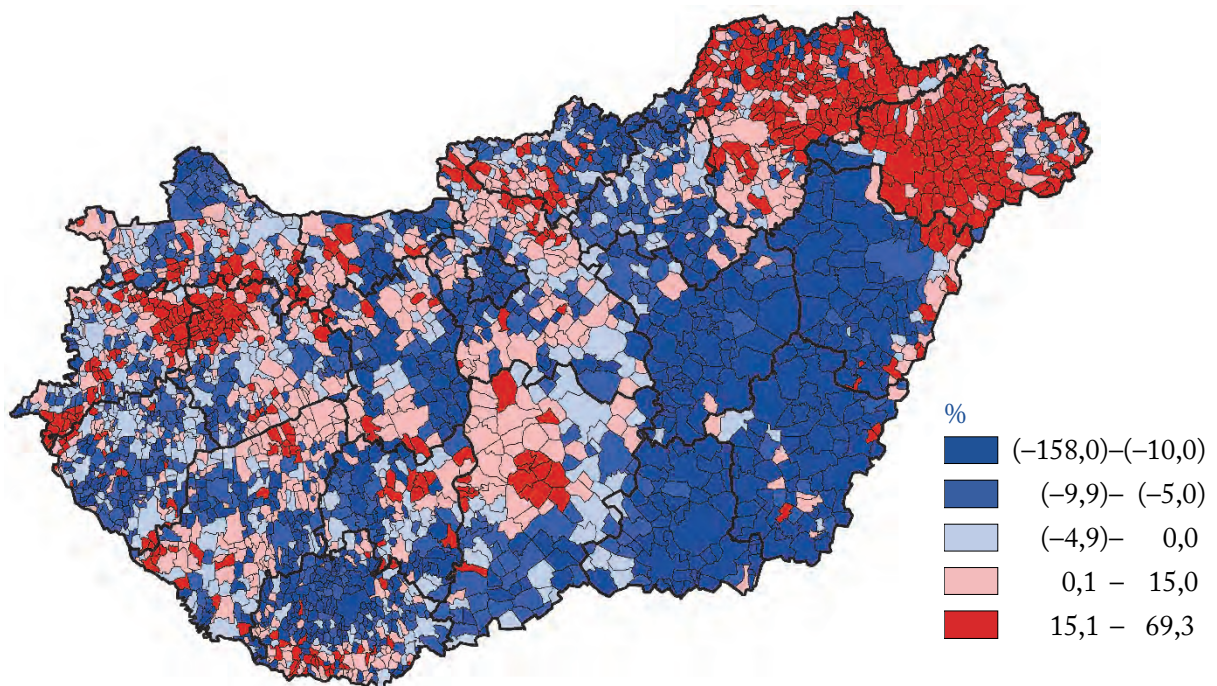
104. ábra

A vallásosak aránya az országos átlag százalékában, 2022
(Csak strukturális, a vallási diverzitás által meghatározott térbeli kép)

105. ábra

A vallásosak aránya az országos átlag százalékában, 2022
(Csak lokális, a vallási diverzitással nem magyarázható hatás)

A termékenység és a vallásosság térbeli kapcsolatai

A következőkben térökonometriai modell segítségével teszek kísérletet a teljes termékenységi arány (TTA) magyarázatára. Számításaim előzményét korábbi munkánk jelentette (Tóth–Kincses–Kovács 2024), melynek eredményeitől való eltérést a továbbiakban jelzem.

A TTA globális, vagyis Magyarország összes járására vonatkozó autokorrelációja: Moran I: 0,591 (2001-ben I = 0,47, 2011-ben I = 0,308, 2022-ben I = 0,534).

Ez alapján megállapíthatjuk, hogy a jelenség pozitív térbeli autokorrelációt mutat, vagyis a hasonló értékek térbeli koncentrációja magasabb, mint ahogy az a természetes folyamatok következtében várható lenne. Magas arányszámmal rendelkezők szomszédjában magas, míg alacsony arányszámú járások szomszédjában alacsony arányú járások vannak! A nullhipotézisünk, miszerint nincs térbeli függőség, így elvethető.

Az előzőekből kiderült, hogy a termékenység tekintetében a térbeli függőség létezik. Emiatt a termékenységet becsülő modellek alapján a földrajzi elhelyezkedés befolyásolja a tényleges összefüggéseket, így a hagyományos ökonometriai becslések torzítottak lesznek.

A vizsgálat megkezdése előtt az volt a feltevésem, hogy a TTA-t alapvetően a házasságok befolyásolják, vagyis minél több házasság kötődik, abból annál több gyermek születik. A gyermekvállalást más oldalról is érdemesnek tartottam megvizsgálni, továbbá a 3 és több gyermeket vállaló nők arányát is figyelembe vettem. Lényeges tényezőnek tekintettem a jövedelmi helyzetet, amellyel kapcsolatban azt gondoltam, hogy a kedvező jövedelmi helyzet egyben javítja a termékenységet is. Bár némileg a jövedelmi helyzettel összefügg, mégis fontosnak tartottam a foglalkoztatási helyzet vizsgálatát. Vagyis feltételeztem, hogy minél magasabb a foglalkoztatottság, annál kedvezőbb a termékenység. Hazánk területi folyamatait sok szempontból érdemes elemezni, jelen vizsgálatban az urbánus-rurális ellentétet választottam. Úgy véltem, hogy a rurális térségekben a termékenység némileg magasabb, mint a városi területeken (Lennert 2019). Felvettem annak a kérdésnek a vizsgálatát is, hogy a képzettség hogyan befolyásolja termékenységet. Úgy véltem, hogy a képzettség növekedésével a termékenység mértéke csökken. Az elemzésben elkülönítettem a cigányságot. Mivel a népességben belül a roma nemzetiség magasabb termékenységgel rendelkezik (Spéder 2022), így azt a hipotézist fogalmaztam meg, hogy a cigányság össznépségen belüli arányának növekedésével párhuzamosan a termékenység is nő. Végül, de nem utolsósorban megvizsgáltam a népszámlálás vallási kérdéseire pozitívan válaszolók arányát, azét a csoportét, amelyet korábban vallásosnak neveztem, illetve e csoportnak a járási átlaghoz mért számát.

Így a vizsgálatban a következő magyarázóváltozókat vettem figyelembe:

- Az általános iskola 8. évfolyamánál alacsonyabb végzettséggel rendelkezők aránya, 2022;
- A házasok aránya, 2022;
- A 3 vagy annál több gyermeket szülő nők aránya, 2022;
- Az egy lakosra jutó jövedelem, 2022;
- A foglalkoztatottak aránya, 2022;
- A 120 fő/négyzetkilométeres és ennél nagyobb népsűrűségű településen élők aránya, 2022;
- A cigány népesség aránya, 2022;
- A vallásosak aránya, 2022;
- A vallásos népesség száma a járási átlag százalékában, 2022.

Előzetes vizsgálataim a hipotéziseimet csak részben igazolták. Voltak olyan mutatók, amelyek esetében nem mértem szignifikáns hatást (az általános iskola 8. évfolyamánál alacsonyabb végzettséggel rendelkezők aránya, a házasok aránya, a 120 fő/négyzetkilométeres és ennél nagyobb népsűrűségű településen élők aránya, a vallásosak aránya). A felsoroltak közül az első három a korábbi vizsgálatainkban szignifikánsan befolyásolta a termékenységet (Tóth–Kincses–Kovács 2024). A különbség részint a magyarázott változó 2021-ről 2022-re történő kismértékű módosulásából következik, részint a magyarázóváltozókból is. Utóbbiak jelen vizsgálatban már népszámlálási adatokból származnak, így kismértékben eltérnek a 2021-es adatoktól.

Más esetekben viszont azt találtam, hogy a különböző változók bevonása csak a modell multikollienaritását növeli (hiszen magyarázóerejük döntő részét más mutató már betölti), így azok nem használhatók. Ilyen például a foglalkoztatottak aránya, mivel ennek magyarázóerejét az egy lakosra jutó jövedelem nagyrészt lefedi.

Végül úgy döntöttem, hogy modellemben 4 magyarázóváltozót hagyok: a 3 vagy annál több gyermeket szülő nők arányát, az egy lakosra jutó jövedelmet, a cigány népesség arányát, valamint a vallásos népesség számát a járási átlag százalékában.

A többváltozós lineáris regressziós modell illeszkedése közepesen erős (korrigált $R^2 = 0,698$), és mind a 4 mutató szignifikáns kapcsolatban van a magyarázóval.

A TTA nagysága térben elkülönülő, illetve térbeli klaszterekkel jellemezhető (lásd globális Moran I-eredmények!). Így szükségesnek tartottam a térbeli függőség további vizsgálatát. Ezt erősítették meg a normalitási és a heteroszkedaszticitási tesztek eredményei is, amelyek szignifikánsak, vagyis a mutatóink térbeli függést mutatnak, így kijelenthetjük, hogy indokolt egy ilyen jellemzőkre figyelő térbeli modell készítése.

Eredmények

Számításaimat a GeoDaSpace szoftver segítségével végeztem, ún. királynőszomszédság¹ alkalmazásával. A heteroszkedaszticitással kapcsolatban a White-féle standard hibát használtam. Modellem multikollinearitása 14,0, ami megfelel az elvárásoknak. A Lagrange-féle multiplikátor tesztek mind a térbeli késleltetés, mind pedig a térbeli hiba modelljei tekintetében szignifikánsak voltak. Mivel a koefficiensértékek magasabbak voltak a térbeli késleltetés modellje esetén, így azzal folytattam az elemzést.

24. táblázat

Az alkalmazott modellek eredményei

Megnevezés	Legkisebb négyzetek módszere (OLS)	Térbeli késleltetés modellje (SPATIAL LAG)
Konstans	0,750382*	0,483374*
3 vagy több gyermeket szülő nők aránya	0,042338*	0,030873*
Cigányok aránya	0,019733*	0,016300*
Egy lakosra jutó jövedelem	-0,000033*	-0,000028*
Vallásos népesség száma a járási átlag százalékában	0,000575*	0,000306*
Térbeli késleltetett együttható	–	0,317235*
Korrigált R ²	0,69	0,73

* p<0,001.

A térbeli modell magyarázóereje a hagyományos legkisebb négyzetek módszeréhez (*ordinary least squares – OLS*) képest javult, a korrigált R² = 0,731 (24. táblázat).

A legnagyobb hatása a térben késleltetett magyarázóváltozónak van. Ez azt jelenti, hogy vannak az országban termékenységi gócpontok, ahol nagyobb a TTA (a többi vizsgált változó értékétől függetlenül), és valószínűbb, hogy amennyiben az adott járásban magasabb ez az érték, akkor a környező járásokon is magasabb. A termékenység növelése érdekében célszerű lenne az egyes térségekben eltérő módon ösztönözni a gyermekvállalást, és nem általános, országos programokat indítani.

A TTA-ra a második legnagyobb hatást a 3 vagy több gyermeket szülő nők aránya gyakorolta, pozitív előjellel. Tehát a termékenység alapvetően oly módon javítható, ha sikerül minél több nőt rávenni arra, hogy akár 3 vagy több gyermeket is vállaljon. Evidencia, de

¹ Többfajta szomszédsági mátrixszal is elvégeztem a modellezést (például bátyaszomszédság és másod-, illetve harmadfokú királynőszomszédság stb.), de a modell illeszkedése minden esetben romlott.

mindenképpen érdemes kiemelni, hogy minél több nő vállal több gyermeket, az a termékenység javulásával jár együtt. Fontos azonban felhívni a figyelmet arra, hogy bár hipotézisem szerint a házasoktól vártam hasonló eredményt, jelen esetben ez nem igazolódott be. Ennek oka lehet egyrészt a házasságok átalakulása, illetve új típusú házascsoportok megjelenése, másrészt pedig a házasságon kívül született gyermekek viszonylag magas száma (Murinkó 2023).

Ezután a cigányok aránya következik, pozitív előjellel, vagyis a romák arányának növekedésével a termékenység is javul.

A cigány népesség aránya tehát nem a legfontosabb magyarázó tényező Magyarország termékenységi arányszámát illetően (25. táblázat). Ez első ránézésre talán meglepőnek tűnhet, de egyrészt a magas romaarányokkal rendelkező járások népességszáma nem magas (az Encsi járásban 21,3% a romák aránya, de a lélekszám 21 059 fő), másrészt sok olyan járás rendelkezik magas TTA-mutatókkal, ahol kisebb a romák aránya. Ilyen térség például a Derecskei (TTA 2,04; roma 5,2%), a Balmazújvárosi (2,14; 6,3%), a Kunszentmiklósi (2,13; 2,5%) vagy a Füzesabonyi (2,13; 6,2%) járás.

25. táblázat

A népesség megoszlása a teljes termékenységi arányszám (TTA) és a roma népesség járási arányai szerint, 2022

(fő)

TTA	A roma népesség járáson belüli aránya, %							Összesen
	0,0–2,0	2,1–4,0	4,1–6,0	6,1–8,0	8,1–10,0	10,1–12,0	12,1–	
0,0–1,2	73 7478	70 048						807 526
1,2–1,4	2 286 966	113 482						2 400 448
1,4–1,6	2 421 289	520 807	67 394	53 730	21 046		12 622	3 096 888
1,6–1,8	1 014 760	752 198	324 952	57 888	63 726	36 494		2 250 018
1,8–2,0	125 509	100 269	47 212	138 362	106 350	17 604	15 665	550 971
2,0–2,2	28 054	69 914	113 707	109 117	39 865	34 090	33 189	427 936
2,2–							69 847	69 847
Összesen	6 614 056	1 626 718	553 265	359 097	230 987	88 188	131 323	9 603 634

A térökonometriai modell alapján megállapíthatjuk, hogy a cigányság strukturális pozíciója és kulturális sajátosságai együttesen járulnak hozzá a magas gyermekvállalási hajlandósághoz. Tehát a magas termékenységben részben van roma sajátosság, de ebben a folyamatban a 3 vagy több gyermeket szülő nők arányának mintegy kétszer nagyobb a magyarázóereje.

A vallásos népesség száma szintén pozitívan járul hozzá a teljes termékenységi arányszám alakulásához. Azzal, hogy a vallásáról pozitívan beszámoló népesség (vagyis akiket jómagam

vallásosnak nevezek) kisebbségbe került, már nem képes szignifikáns hatást gyakorolni a fertilitásra. Ettől függetlenül viszont kimutatható, hogy a vallásosak számának átlagtól való eltérése – ha a másik két mutatóhoz képest kisebb mértékben is – egyértelműen pozitívan hat a fertilitásra. Vagyis a vallásosság demográfiai szempontból is nagy jelentőséggel bír, amit mindenképpen érdemes figyelembe venni!

Végül modellem alapján az egy főre jutó jövedelem következik, amely, bár a legkisebb mértékben, de negatívan befolyásolja a termékenységet. Ez azt jelenti, hogy a fajlagos jövedelmek csökkenésével a fertilitás nő. Ez a megállapítás kismértékben ellentmond a korábbi eredményeinknek (Tóth–Kincses–Kovács 2024), amikor arra a következtetésre jutottunk, hogy a jövedelmek növekedése szignifikánsan nem befolyásolja a termékenységet. Hasonló megállapítást tett Józán (2006) is Budapest adatainak elemzése nyomán. Fenntartom azonban azt a korábbi megállapításunkat, hogy a családok jövedelemnövelésére irányuló törekvések, például a családtámogatásra fordított kiadások, a termékenység szempontjából nem feleslegesek. Korábban megfigyelhető volt, hogy a gyermekvállalás egyben a szegénység vállalását is jelentette (Reizer 2011). Ezt a kapcsolatot oldották ugyan a népesedéspolitikai intézkedések, de megállapítható, hogy önmagában a jövedelmek növekedése nem fogja megváltoztatni a demográfiai trendeket (lásd a nyugat-európai országok többségének példáját).

A hibatagok térbeliségével foglalkozó Anselin–Kelejian-teszt nem szignifikáns, vagyis a hibatagokban nem jelenik meg térbeli struktúra. Így tehát nincs szükség a hibatagok térbeliségét is tartalmazó, kombinált modell alkalmazására. A Melléklet M3. és M4. ábrái a térbeli késleltetés eredményeit és reziduáljait mutatják be.

Összegzés

Kutatásomban a 2001-es, a 2011-es és a 2022-es népszámlálások vallással kapcsolatos adatait vizsgáltam különböző térstatisztikai módszerekkel. A népszámlálások eredményei – az európai trendeknek megfelelően – az egyházakra, felekezetekre vonatkozó kérdés egyre csökkenő megválaszolási arányát mutatják. 2001-ben még csak a népesség 10,8%-a, 2022-ben azonban már 40,1%-a nem válaszolt a vallásra vonatkozó kérdésre.

A válaszolók körében a történelmi egyházak nagyságrendje és a hívek térbeli mintázata hosszú ideje változatlan. Munkám során különféle statisztikai módszerek – Local Moran I, dobozterkép, topologikus térkép – segítségével az egyes egyházak, felekezetek térstruktúráját, illetve a települések relatív pozícióját elemeztem. Végül a vallási diverzitási index és a vallásosak arányának kapcsolatát vizsgáltam. Feltártam e két mutató közötti kapcsolat térbeli összetevőit. Bizonyítottam a szakirodalomban szereplő hipotézist, miszerint a növekvő vallási diverzitás csökkenti a vallásosak arányát.

Térökonometriai modell segítségével igyekeztem vizsgálni a fertilitást befolyásoló mutatók körét. Ráműtöttem arra, hogy egy-egy járásban a vallásosak száma pozitív hatást gyakorol a helyi termékenységi adatokra.

Bízom benne, hogy tanulmányom eredményei nemcsak az érdeklődők, a kutatók, hanem a téma érintettjei, a tárgyalt egyházak, felekezetek számára is konkrét ismertetekkel szolgálnak, amelyek révén segíthetem a munkájukat.

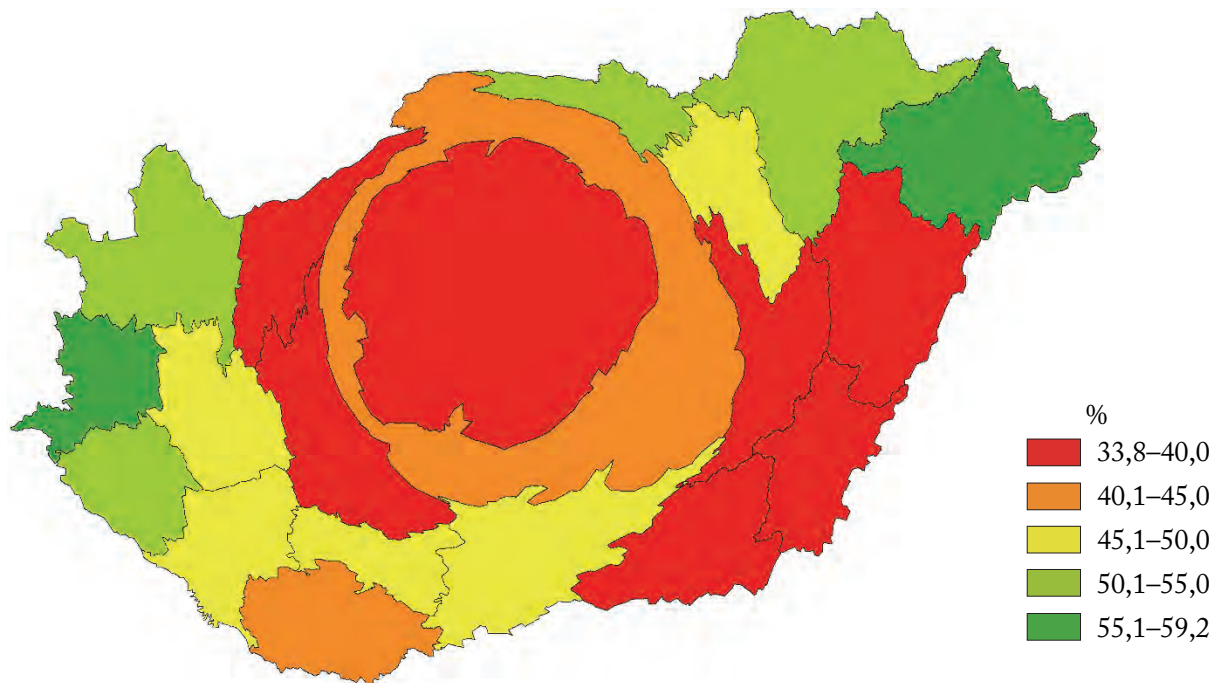
Felhasznált irodalom

- ANSELIN, L. (1994): Exploratory Spatial Data Analysis and Geographic Information Systems. In: PAINHO, M. (ed.): *New Tools for Spatial Analysis*, pp. 45–54. Eurostat, Luxembourg.
- ANSELIN, L. (1995): Local indicators of spatial association–LISA. *Geographical Analysis*, 27 (2): 93–115.
- ANSELIN, L. – REY, S. J. (2014): *Modern spatial econometrics in practice: A guide to GeoDa, GeoDaSpace and PySAL*. GeoDa Press LLC.
- BAJMÓCY P. (2004): A nemzetiségi és vallási szerkezet változása Magyarországon a XX. században. In: BARTON G. – DORMÁNY G. (szerk.): *A magyar földrajz kurrens eredményei. II. Magyar Földrajzi Konferencia / Táj, tér, tervezés*. Geográfus Doktoranduszok VIII. Országos Konferenciája, Szeged.
- BAJMÓCY P. (2009): *Általános etnikai és vallásföldrajz*. JATE Press, Szeged.
- BALASSA B. (2019): A közép- és kelet-európai országok vallásgyakorlatának regionális vonatkozásai. *Tér és Társadalom*, 33 (2): 108–129. <https://doi.org/10.17649/TET.33.2.3107>
- BALIZS D. – BAJMÓCY P. (2013): Kvantitatív etnikai földrajzi vizsgálatok a történeti Vas megye példáján. *Területi Statisztika*, 53 (5): 457–474.
- BALIZS D. (2016): Települési szegregáció és etnikai diverzitás a történelmi Vas megyében. *Településföldrajzi Tanulmányok*, 5 (2): 95–108.
- BARABÁSI A. L. (2015): *Behálózva*. Helikon kiadó, Budapest.
- DÖVÉNYI Z. – NÉMETH Á. (2014): A vallási diverzitás változása Magyarországon 2001 és 2011 között. *Területi Statisztika*, 54 (6): 550–573.
- DUSEK T. (2004): *A területi elemzések alapjai*. Regionális Tudományi Tanulmányok 10., ELTE TTK Regionális Földrajzi Tanszék, Budapest.
- DUSEK T. – KOTOSZ B. (2016): *Területi statisztika*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- FODOR ZS. (2015): Vallásosság a posztmodern korban. *Vallástudományi Szemle*, 11 (2): 9–22.
- GETIS, A. – ORD, J. K. (1996): Local spatial statistics: an overview. In: LONGLEY, P. – BATTY, M. (eds.): *Spatial Analysis: Modelling in a GIS Environment*. pp. 261–277., GeoInformation International: Cambridge, England.
- HAJDÚ Z. (2001): *Magyarország közigazgatási földrajza*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs.
- JÓZAN P. (2006): Néhány megfigyelés Budapest demográfiatörténetéből. *Területi Statisztika*, 46 (4): 342–354.
- KISS J. P. (2008): *A területi jövedelemegyenlőtlenségek strukturális tényezői Magyarországon*. PhD értekezés, Szegedi Tudományegyetem, Szeged.
- KOCSIS K. (1999): A Kárpát-medence változó vallási térszerkezete. *Földrajzi Közlemények*, 73 (1–2): 11–18.

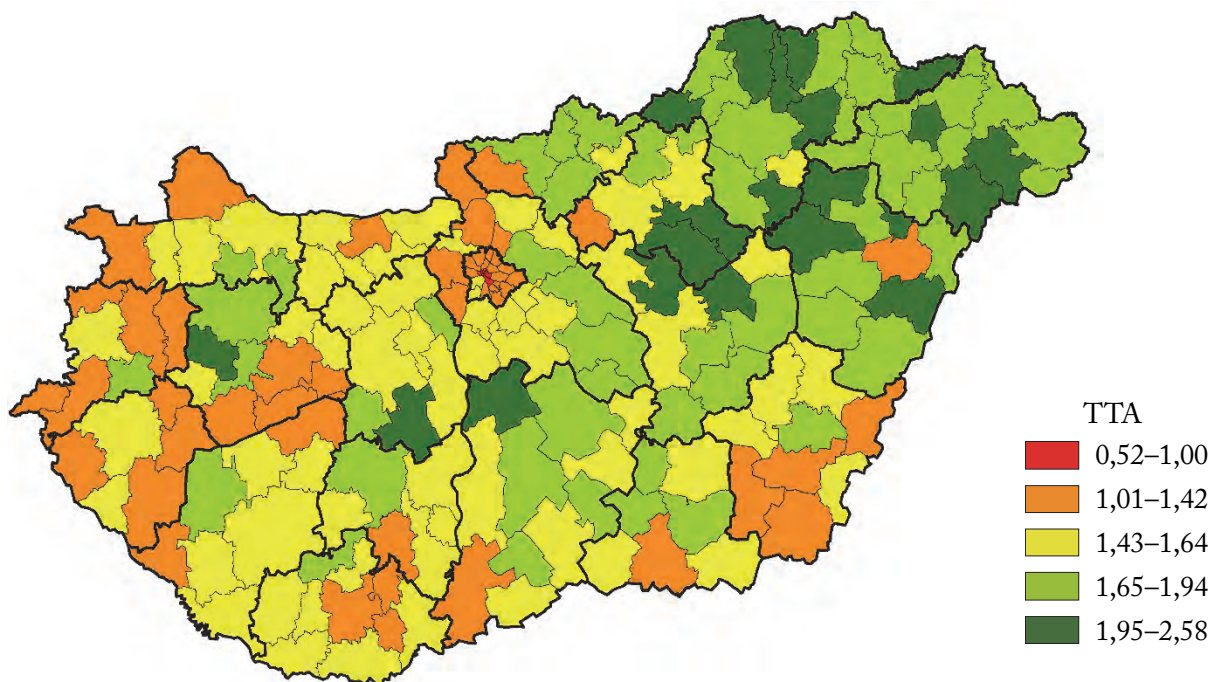
- KOCSIS K. (2016): A Kárpát-medence történeti vallásföldrajza (10–21. század). In: *A Kárpát-medence történeti vallásföldrajza, 1. kötet*. pp. 9–30., Nyíregyházi Egyetem Turizmus és Földtudományi Tanszéke, Nyíregyháza.
- KOVÁCS B. – LAJTAI M. (2020): Magyarország vallási viszonyai a népszámlálások és egyéb lakossági adatfelvételek tükrében. *Statisztikai Szemle*, 98 (6): 573–598.
<https://doi.org/10.20311/stat2020.6.hu0573>
- KŐSZEGFALVI GY. (2013): Az evangélikusok területi elhelyezkedése a népszámlálási adatok tükrében. *Területi Statisztika*, 53 (4): 387–401.
- LENNERT J. (2019): A magyar vidék demográfiai jövőképe 2051-ig, különös tekintettel a klímaváltozás szerepére a belső vándormozgalom alakításában. *Területi Statisztika*, 59 (5): 498–525.
<https://doi.org/10.15196/TS590503>
- MÁTÉ-TÓTH A. – NAGY G. D. (2013): A 2011-es népszámlálás vallási adatairól. *Egyház és Társadalom*.
<https://www.egyhazestarsadalom.hu/2013/04/04/mate-toth-andras-nagy-gabor-daniel-a-2011-es-nepszamlalas-vallasi-adatairol/> (letöltve: 2023. december)
- MÁTYÁS SZ. (2021): Talentumföldrajzi elemzések a Kárpát-medencében. *Területi Statisztika*, 61 (4): 466–502. <https://doi.org/10.15196/TS610403>
- MORAN, P. A. P. (1948): The Interpretation of Statistical Maps. *Journal of the Royal Statistical Society: Series B (Methodological)*, 10 (2): 243–251.
- MURINKÓ L. (2023): A házasságban élők sokfélesége az új évezredben. *Demográfia*, 66 (1): 5–70.
<https://doi.org/10.21543/Dem.66.1.1>
- NÉMETH Á. (2012): „Ország az államban”. Latgale történeti földrajza és nemzetiségi összetételének átalakulása a XX. században. *Közép-Európai Közlemények*, 5 (1): 116–126.
- NÉMETH, Á. (2013): Ethnic Diversity and its Spatial Change in Latvia, 1897–2011. *Post-Soviet Affairs*, 29 (5): 404–438.
- NÉMETH Á. (2014): *Etnikai homogenizálódás, fragmentálódás és polarizálódás a XX–XXI. századi Baltikumban*. PhD-disszertáció, Pécsi Tudományegyetem, Földtudományok Doktori Iskola, Pécs.
- NÉMETH Á. (2019): A diverzitási indexek alaptípusai és alkalmazási lehetőségei az etnicitáskutatásban. *Tér és Társadalom*, 33 (2): 130–148.
<https://doi.org/10.17649/TET.33.2.3123>
- NÉMETH Á. (2023): Népszámlálások a Covid19-világjárvány idején Magyarországon és a szomszédos országokban. *Statisztikai Szemle*, 101 (5): 459–472.
<https://doi.org/10.20311/stat2023.05.hu0459>
- PETE J. (2006): *A magyarországi nem keresztény felekezetek vallásföldrajzi vizsgálata*. III. Magyar Földrajzi Konferencia tudományos közleményei, Budapest.

- PETE J. (2015): Változások Magyarország vallási „térképén”. In: TÉSITS R. – ALPEK B. L. (szerk.): *A mi geográfiánk. Tóth József emlékezete.* (Geographia Pannonica Nova 18.) pp. 135–146., Publikon Kiadó, Pécs.
- PETE J. (2020): Magyarország vallásföldrajzi jellemzői a 21. század elején. *Vallástudományi Szemle*, 16 (1): 35–48.
- REIZER B. (2011): A gyermekvállalás hatása a család jövedelmére Magyarországon. *Demográfia*, 54 (2–3): 160–175.
- ROSTA G. (2011): Vallásosság a mai Magyarországon. *Vigília*, 76 (10): 741–750.
- ROSTA G. (2019): Szekularizáció? Deszekularizáció? Merre tart a vallási változás a világban? *Magyar Tudomány*, 180 (6): 792–803.
- SPÉDER Z. (2022): A hazai „roma kötődésű” népesség termékenységi magatartásának egyes jellemzői (Előtanulmány egy népesség-előreszámításhoz). *Demográfia*, 65 (2–3): 155–172.
<https://doi.org/10.21543/Dem.65.2-3.3>
- TOBLER, W. R. (1970): A Computer Model Simulating Urban Growth in the Detroit Region. *Economic Geography*, 46 (2): 234–240.
- TÓTH G. – KINCSES Á. – KOVÁCS M. (2024): A termékenység térbelisége Magyarországon, 2021. *Területi Statisztika*, 64 (1): 30–50. <https://doi.org/10.15196/TS640102>
- VARGA A. (2002): Térökonometria. *Statisztikai Szemle*, 80 (4): 354–370.

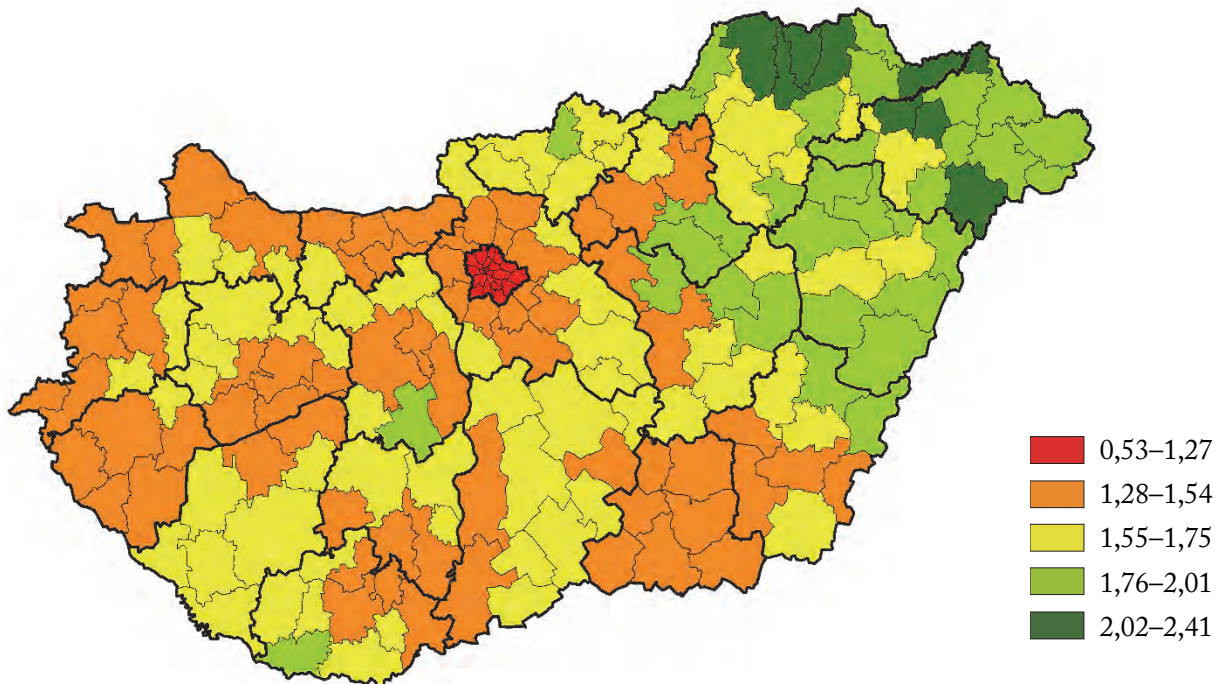
A népesség számának és a vallásosak arányának topologikus térképe, 2022

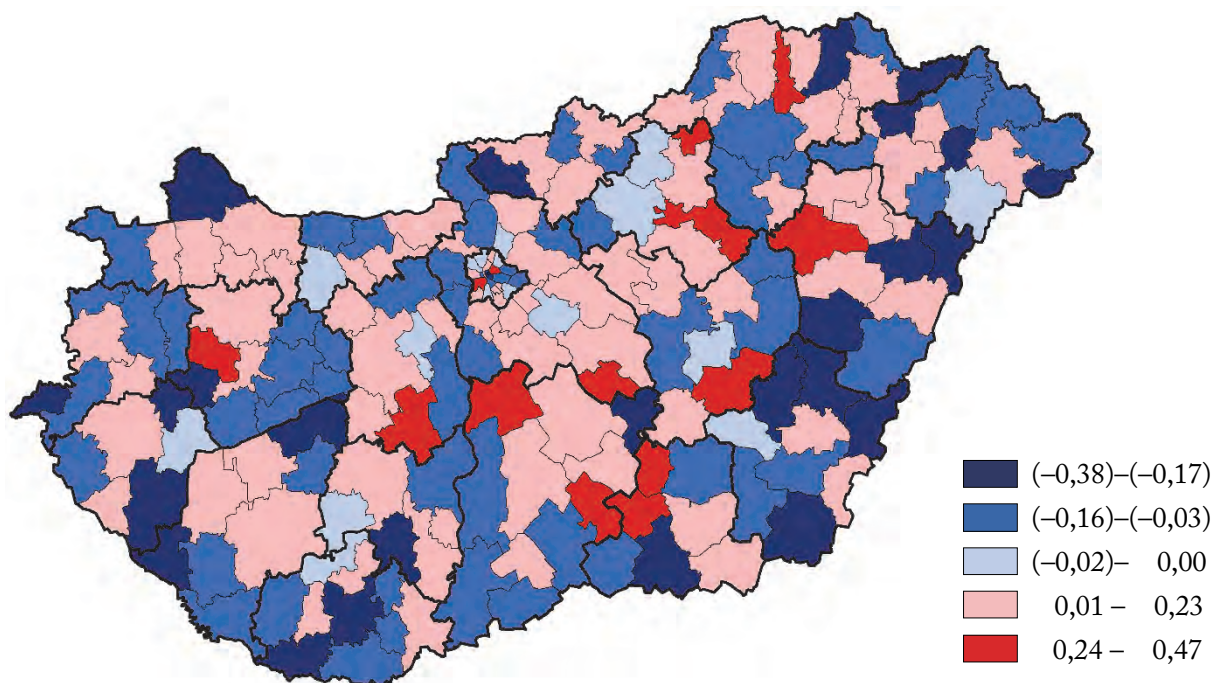
Teljes termékenységi arányszám, 2022

A teljes termékenységi arányszámot becslő térbeli modell (LAG) eredményei, 2022

A teljes termékenységi arányszámot becslő térbeli modell (LAG) eredményeinek reziduáljai, 2022

A népesség és a római katolikusok számának megoszlása római katolikus egyházmegyénként
(%)

Egyházmegyék	Népesség			Ebből római katolikus		
	2022	2011	2001	2022	2011	2001
Debrecen-Nyíregyházi Egyházmegye	10,9	11,1	11,2	4,2	4,4	4,1
Egri Főegyházmegye	11,2	11,8	12,4	12,0	12,7	12,8
Esztergom-Budapesti Főegyházmegye	19,0	18,6	18,4	16,3	15,2	16,7
Győri Egyházmegye	5,8	5,4	5,2	8,0	7,5	7,1
Kalocsa-Kecskeméti Főegyházmegye	5,2	5,2	5,4	6,5	7,0	6,8
Kaposvári Egyházmegye	3,8	4,0	4,1	5,6	5,9	5,7
Pannonhalmi Területi Apátság	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2	0,2
Pécsi Egyházmegye	5,8	6,2	6,4	7,3	7,8	7,9
Szeged-Csanádi Egyházmegye	7,7	8,2	8,6	5,9	6,5	6,7
Székesfehérvári Egyházmegye	10,0	9,3	8,7	8,7	8,2	8,3
Szombathelyi Egyházmegye	3,7	3,8	3,9	6,3	6,1	5,8
Váci Egyházmegye	12,4	11,7	11,1	13,1	12,6	12,2
Veszprémi Főegyházmegye	4,4	4,5	4,5	5,8	6,0	5,8
Ország összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

A népesség és a reformátusok számának megoszlása református egyházmegyénként

(%)

Egyházmegyék	Népesség			Ebből református		
	2022	2011	2001	2022	2011	2001
Abaúji Református Egyházmegye	1,0	1,0	1,0	1,5	1,7	1,6
Bács-Kiskunsági Református Egyházmegye	5,2	5,2	5,2	3,9	4,0	3,7
Baranyai Református Egyházmegye	3,7	3,8	3,9	2,0	2,1	2,2
Békési Református Egyházmegye	3,3	3,5	3,6	3,4	4,0	4,5
Bihari Református Egyházmegye	0,5	0,5	0,5	1,7	1,9	2,0
Borsod-Gömöri Református Egyházmegye	4,1	4,2	4,4	6,4	6,9	7,3
Budapest-Déli Református Egyházmegye	7,7	7,6	7,5	6,1	5,7	6,0
Budapest-Északi Református Egyházmegye	9,9	9,8	9,9	7,4	7,1	7,8
Csongrádi Református Egyházmegye	4,1	4,1	4,2	2,3	2,5	2,8
Debreceni Református Egyházmegye	2,6	2,7	2,7	6,6	6,6	6,9
Délpesti Református Egyházmegye	7,8	7,5	7,2	7,5	6,9	6,7
Egervölgyi Református Egyházmegye	2,2	2,2	2,3	1,4	1,4	1,4
Északpesti Református Egyházmegye	11,0	10,6	10,1	7,7	6,4	5,5
Hajdúvidéki Református Egyházmegye	2,3	2,3	2,3	4,8	5,3	5,7
Mezőföldi Református Egyházmegye	2,0	2,0	2,0	1,8	1,9	1,9
Nagykunsági Református Egyházmegye	1,9	2,0	2,0	2,5	2,9	3,4
Nyírségi Református Egyházmegye	3,5	3,6	3,6	7,7	7,6	6,7
Őrségi Református Egyházmegye	4,7	4,8	4,8	1,2	1,1	1,0
Pápai Református Egyházmegye	6,1	6,0	5,8	2,8	2,4	2,1
Somogyi Református Egyházmegye	3,5	3,6	3,7	1,9	1,9	1,9
Szabolcs-Beregi Református Egyházmegye	1,1	1,1	1,1	4,7	4,7	4,1
Szatmári Református Egyházmegye	0,9	0,9	0,9	4,3	4,5	4,1
Tatai Református Egyházmegye	3,1	3,1	3,0	2,7	2,6	2,6
Tolnai Református Egyházmegye	2,1	2,2	2,3	1,5	1,6	1,7
Vértessaljai Református Egyházmegye	2,5	2,4	2,4	2,3	2,2	2,2
Veszprémi Református Egyházmegye	2,4	2,4	2,4	1,6	1,6	1,6
Zempléni Református Egyházmegye	1,0	1,1	1,1	2,4	2,6	2,6
Ország összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

A népesség és az evangélikusok számának megoszlása evangélikus egyházmegyénként

(%)

Egyházmegyék	Népesség			Ebből evangélikus		
	2022	2011	2001	2022	2011	2001
Bács-Kiskun Evangélikus Egyházmegye	9,5	9,6	9,8	7,7	7,9	7,3
Borsod–Hevesi Evangélikus Egyházmegye	8,5	9,0	9,4	1,8	1,9	2,2
Budai Evangélikus Egyházmegye	10,0	9,3	8,8	8,6	7,2	7,0
Dél-Pest Megyei Evangélikus Egyházmegye	8,7	8,2	7,8	7,5	7,3	7,2
Észak-Pest Megyei Evangélikus Egyházmegye	5,0	4,5	4,0	7,2	6,5	5,5
Fejér–Komáromi Evangélikus Egyházmegye	6,5	6,3	6,3	4,9	4,9	4,9
Győr–Mosoni Evangélikus Egyházmegye	3,2	3,0	2,8	6,4	5,9	5,6
Hajdú–Szabolcsi Evangélikus Egyházmegye	11,0	11,2	11,2	5,4	5,6	5,7
Kelet-békési Evangélikus Egyházmegye	2,8	3,0	3,2	5,9	6,9	8,2
Nógrádi Evangélikus Egyházmegye	2,0	2,1	2,2	3,4	3,6	3,6
Nyugat-békési Evangélikus Egyházmegye	2,3	2,5	2,7	5,8	6,7	7,5
Pesti Evangélikus Egyházmegye	11,5	11,5	11,4	9,1	8,8	9,8
Somogy–Zalai Evangélikus Egyházmegye	6,1	6,3	6,5	4,7	4,7	4,4
Soproni Evangélikus Egyházmegye	1,6	1,5	1,5	3,9	3,5	3,1
Tolna–Baranyai Evangélikus Egyházmegye	5,8	6,1	6,4	4,9	5,2	5,1
Vasi Evangélikus Egyházmegye	2,6	2,6	2,7	7,3	7,0	6,8
Veszprémi Evangélikus Egyházmegye	3,2	3,2	3,3	5,9	6,2	6,3
Ország összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Ábrajegyzék

1. ábra: A legnagyobb létszámú vallási közösségek településenként a 2022. évi népszámlálás adatai alapján	18
2. ábra: A vallásosak aránya, 2022	21
3. ábra: A vallásosak aránya, 2011	21
4. ábra: A vallásosak aránya, 2001	22
5. ábra: A vallásosak száma, 2022 (2001 = 100%)	22
6. ábra: A vallásosak arányának változása, 2022/2001.....	23
7. ábra: A vallásosak arányának lokális hasonlósága, 2022	24
8. ábra: A vallásosak arányának lokális hasonlósága, 2022/2011.....	25
9. ábra: A vallásosak számának és arányának topologikus térképe, 2022	27
10. ábra: A vallásosak számának és arányának topologikus térképe, 2001	27
11. ábra: A vallásosak arányának doboztérképe, 2022.....	28
12. ábra: A vallásosak arányának relatív pozícióváltozása, 2022/2001	29
13. ábra: A katolikus hívek aránya, 2022.....	31
14. ábra: A katolikus hívek aránya, 2011.....	31
15. ábra: A katolikus hívek aránya, 2001.....	32
16. ábra: A katolikusok száma, 2022 (2001 = 100%)	32
17. ábra: A katolikusok arányának változása, 2022/2001	33
18. ábra: A katolikus hívek arányának lokális hasonlósága, 2022	33
19. ábra: A katolikus hívek arányának lokális hasonlósága, 2022/2001	35
20. ábra: Római katolikus egyházmegyék.....	37
21. ábra: A római katolikusok aránya egyházmegyénként, 2022.....	37
22. ábra: A római katolikusok száma egyházmegyénként, 2022 (2001 = 100%).....	38
23. ábra: A római katolikusok számának és arányának topologikus térképe, 2022	39
24. ábra: A római katolikusok számának és arányának topologikus térképe, 2001	39
25. ábra: A római katolikusok arányának doboztérképe, 2022.....	40
26. ábra: A római katolikusok arányának relatív pozícióváltozása, 2022/2001	41
27. ábra: A görögkatolikus hívek aránya, 2022	42
28. ábra: A görögkatolikus hívek aránya, 2011	43
29. ábra: A görögkatolikus hívek aránya, 2001	43
30. ábra: A görögkatolikusok száma 2022 (2001 = 100%)	44
31. ábra: A görögkatolikusok arányának változása, 2022/2001.....	44
32. ábra: A görögkatolikus hívek arányának lokális hasonlósága, 2022	45
33. ábra: A görögkatolikus hívek arányának lokális hasonlósága, 2022/2001	46
34. ábra: A görögkatolikusok számának és arányának topologikus térképe, 2022	48
35. ábra: A görögkatolikusok számának és arányának topologikus térképe, 2001	48
36. ábra: A görögkatolikusok arányának doboztérképe, 2022.....	49
37. ábra: A görögkatolikusok arányának relatív pozícióváltozása, 2022/2001	50
38. ábra: A református hívek aránya, 2022.....	51

39. ábra: A református hívek aránya, 2011.....	52
40. ábra: A református hívek aránya, 2001.....	52
41. ábra: A reformátusok száma, 2022 (2001 = 100%)	53
42. ábra: A reformátusok arányának változása, 2022/2001	53
43. ábra: A református hívek arányának lokális hasonlósága, 2022.....	54
44. ábra: A református hívek arányának lokális hasonlósága, 2022/2001	55
45. ábra: Református egyházmegyék	57
46. ábra: A reformátusok aránya egyházmegyénként, 2022	57
47. ábra: A reformátusok száma egyházmegyénként, 2022 (2001 = 100%)	58
48. ábra: A reformátusok számának és arányának topologikus térképe, 2022.....	59
49. ábra: A reformátusok számának és arányának topologikus térképe, 2001.....	59
50. ábra: A reformátusok arányának doboztérképe, 2022	60
51. ábra: A reformátusok arányának relatív pozícióváltozása, 2022/2001.....	60
52. ábra: Az evangélikusok aránya, 2022.....	63
53. ábra: Az evangélikusok aránya, 2011.....	63
54. ábra: Az evangélikusok aránya, 2001.....	64
55. ábra: Az evangélikusok száma, 2022 (2001 = 100%).....	64
56. ábra: Az evangélikusok arányának változása, 2022/2001	65
57. ábra: Az evangélikus hívek arányának lokális hasonlósága, 2022.....	66
58. ábra: Az evangélikus hívek arányának lokális hasonlósága, 2022/2001	66
59. ábra: Evangélikus egyházmegyék	68
60. ábra: Az evangélikusok aránya egyházmegyénként, 2022	69
61. ábra: Az evangélikusok száma egyházmegyénként, 2022 (2001 = 100%)	69
62. ábra: Az evangélikusok számának és arányának topologikus térképe, 2022.....	70
63. ábra: Az evangélikusok számának és arányának topologikus térképe, 2001.....	70
64. ábra: Az evangélikusok arányának doboztérképe, 2022	71
65. ábra: Az evangélikusok arányának relatív pozícióváltozása, 2022/2001.....	72
66. ábra: Az ortodox hívek aránya, 2022	74
67. ábra: Az ortodox hívek aránya, 2011	74
68. ábra: Az ortodox hívek aránya, 2001	75
69. ábra: Az ortodoxok száma, 2022 (2001 = 100%).....	75
70. ábra: Az ortodoxok arányának változása, 2022/2001	76
71. ábra: Az ortodox hívek arányának lokális hasonlósága, 2022.....	77
72. ábra: Az ortodox hívek arányának lokális hasonlósága, 2022/2001	77
73. ábra: Az ortodoxok számának és arányának topologikus térképe, 2022.....	79
74. ábra: Az ortodoxok számának és arányának topologikus térképe, 2001.....	79
75. ábra: Az ortodoxok arányának doboztérképe, 2022	80
76. ábra: Az ortodoxok arányának relatív pozícióváltozása, 2022/2001.....	81
77. ábra: Az izraelita hívek aránya, 2022.....	82
78. ábra: Az izraelita hívek aránya, 2011.....	83
79. ábra: Az izraelita hívek aránya, 2001.....	83

80. ábra: Az izraeliták száma, 2022 (2001 = 100%)	84
81. ábra: Az izraeliták arányának változása, 2022/2001	84
82. ábra: Az izraelita hívek arányának lokális hasonlósága, 2022.....	85
83. ábra: Az izraelita hívek arányának lokális hasonlósága, 2022/2001	86
84. ábra: Az izraeliták számának és arányának topologikus térképe, 2022	88
85. ábra: Az izraeliták számának és arányának topologikus térképe, 2001	88
86. ábra: Az izraeliták arányának doboztérképe, 2022	89
87. ábra: Az izraeliták arányának relatív pozícióváltozása, 2022/2001.....	89
88. ábra: A nem vallásosak aránya, 2022	90
89. ábra: A nem vallásosak aránya, 2011	91
90. ábra: A nem vallásosak aránya, 2001	91
91. ábra: A nem vallásosak száma, 2022 (2001 = 100%)	92
92. ábra: A nem vallásosak arányának változása, 2022/2001.....	92
93. ábra: A nem vallásosak arányának lokális hasonlósága, 2022	93
94. ábra: A nem vallásosak arányának lokális hasonlósága, 2022/2001	94
95. ábra: A nem vallásosak számának és arányának topologikus térképe, 2022	96
96. ábra: A nem vallásosak számának és arányának topologikus térképe, 2001	96
97. ábra: A nem vallásosak arányának doboztérképe, 2022.....	97
98. ábra: A nem vallásosak arányának relatív pozícióváltozása, 2022/2001	97
99. ábra: Vallási diverzitási index, 2022	99
100. ábra: Vallási diverzitási index, 2011	100
101. ábra: Vallási diverzitási index, 2001	100
102. ábra: Vallási diverzitási index, 2022 (2001 = 100%).....	101
103. ábra: A regressziós megközelítés sémája.....	102
104. ábra: A vallásosok aránya az országos átlag százalékában, 2022 (Csak strukturális, a vallási diverzitás által meghatározott térbeli kép)	103
105. ábra: A vallásosok aránya az országos átlag százalékában, 2022 (Csak lokális, a vallási diverzitással nem magyarázható hatás).....	103
M1. ábra: A népesség számának és a vallásosok arányának topologikus térképe, 2022	113
M2. ábra: Teljes termékenységi arányszám, 2022.....	113
M3. ábra: A teljes termékenységi arányszámot becslő térbeli modell (LAG) eredményei, 2022	114
M4. ábra: A teljes termékenységi arányszámot becslő térbeli modell (LAG) eredményeinek reziduáljai, 2022.....	114

Táblajegyzék

1. táblázat: A legutóbbi három népszámlálás vallási eredményei	15
2. táblázat: A legutóbbi három népszámlálás vallásra vonatkozó eredményei a népesség százalékában.....	17
3. táblázat: A települések száma és a népesség eloszlása a települések vallási dominanciája szerint, 2022	19
4. táblázat: A vallásosak aránya a települések jogállása szerint, 2022	25
5. táblázat: A vallásosak aránya településnagyság-kategóriák szerint, 2022	26
6. táblázat: A katolikus hívek aránya a települések jogállása szerint, 2022.....	35
7. táblázat: A katolikus hívek aránya településnagyság-kategóriák szerint, 2022	36
8. táblázat: A római katolikusok aránya az egyházmegyei székhelyeken.....	41
9. táblázat: A görögkatolikus hívek aránya a települések jogállása szerint, 2022	46
10. táblázat: A görögkatolikus hívek aránya településnagyság-kategóriák szerint, 2022	47
11. táblázat: A görögkatolikusok aránya az egyházmegyei székhelyeken.....	50
12. táblázat: A református hívek aránya a települések jogállása szerint, 2022.....	55
13. táblázat: A református hívek aránya településnagyság-kategóriák szerint, 2022	56
14. táblázat: A reformátusok aránya az egyházmegyei székhelyeken	61
15. táblázat: Az evangélikus hívek aránya a települések jogállása szerint, 2022	67
16. táblázat: Az evangélikus hívek aránya településnagyság-kategóriák szerint, 2022	67
17. táblázat: Az evangélikusok aránya az egyházmegyei székhelyeken	72
18. táblázat: Az ortodox hívek aránya a települések jogállása szerint, 2022	78
19. táblázat: Az ortodox hívek aránya településnagyság-kategóriák szerint, 2022	78
20. táblázat: Az izraelita hívek aránya a települések jogállása szerint, 2022.....	86
21. táblázat: Az izraelita hívek aránya településnagyság-kategóriák szerint, 2022	87
22. táblázat: A nem vallásosak aránya a települések jogállása szerint, 2022.....	95
23. táblázat: A nem vallásosak aránya településnagyság-kategóriák szerint, 2022	95
24. táblázat: Az alkalmazott modellek eredményei	106
25. táblázat: A népesség megoszlása a teljes termékenységi arányszám (TTA) és a roma népesség járási arányai szerint, 2022	107
M1. táblázat: A népesség és a római katolikusok számának megoszlása római katolikus egyházmegyénként	115
M2. táblázat: A népesség és a reformátusok számának megoszlása református egyházmegyénként	116
M3. táblázat: A népesség és az evangélikusok számának megoszlása evangélikus egyházmegyénként	117